



Co-funded by
the European Union

Міністерство освіти і науки України
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені
Михайла Туган-Барановського

I НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
**«СТРАТЕГІЇ ТА ПОЛІТИКИ ЄС:
ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА ТА МЕХАНІЗМИ
РЕАЛІЗАЦІЇ»**

21-22 березня 2024 року



м. Кривий Ріг

УДК 339.9:338.2

Стратегії та політики ЄС: інституційна структура та механізми реалізації: матеріали I науково-практичної конференції (21-22 березня 2024 року) – Кривий Ріг: Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, 2024. 304 с.

Члени оргкомітету конференції:

Чернега О.Б. – д.е.н., професор, в.о. ректора Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського.

Кожухова Т.В. – д.е.н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи, міжнародних зв'язків та розвитку Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського.

Горіна Г.О. – д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та туризму Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського.

Бочарова Ю.Г. – д.е.н., професор, професор кафедри економіки та туризму Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського.

Координатор конференції:

Бочарова Ю.Г. – д.е.н., професор, професор кафедри економіки та туризму Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського.

Матеріали конференції висвітлюють питання, пов'язані з інституційною структурою та механізмами реалізації стратегій та політик ЄС.

Матеріали конференції рекомендуються викладачам і студентам закладів вищої освіти, науковцям, аспірантам, докторантам і практикам.

Науково-практичну конференцію проведено за фінансової підтримки Європейського Союзу в межах реалізації проекту «Європейські цінності: сталий розвиток, економічна безпека та цивілізаційні імперативи» 101127413 — EVSDESCI (програма Еразмус+ напрям Жан Моне).

Погляди та думки, висловлені в публікаціях, належать виключно авторам і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу або Європейського агентства з питань освіти і культури (ЕАСЕА). Ані Європейський Союз, ані ЕАСЕА не несуть за них відповідальності.

Матеріали друкуються мовою оригіналу. Погляди, висловлені в публікаціях, є позицією авторів. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції та їх наукові керівники.

©ДонНУЕТ
імені Михайла Туган-Барановського, 2024
© Автори тез, 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПОЛІТИКИ ЄС: ЦІЛІ, ІНСТРУМЕНТИ, ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ		8
Андрющенко Д.Ю.	Актуальність інструментів ЄС у боротьбі з кібер-ризиком в умовах російського повномасштабного вторгнення в Україну.	8
Горіна Г.О., Кожухова Т.В.	Транснаціоналізація готельного бізнесу країн ЄС.	12
Коренець Ю.М., Карпенко О. С., Никифоров Р.П., Хорольський В.П.	Роль інтелектуалізації харчової промисловості в реалізації промислової та інноваційної політик ЄС.	15
Кукушка І.В.	Детермінанти інноваційного розвитку транспортних підприємств в країнах ЄС.	20
Лавроненко Г.О.	Напрямки застосування базових засад регіональної політики ЄС для державного регулювання економіки регіонів України.	24
Липовецька Ю.М.	Аналіз інноваційного розвитку України та країн ЄС.	27
Марусич Я.І.	Соціальна політика ЄС: завдання та успіхи.	29
Мацука В.М.	Сучасні напрями розвитку політики штучного інтелекту в ЄС.	32
Николаєва В.І.	Модернізація системи надання соціальних послуг в інституціях і країнах ЄС.	35
Новікова О.Ф., Касперович О.Ю.	Соціальний діалог в країнах ЄС як орієнтир та принцип формування євроінтеграційної політики України.	39
Прохорова Н.В.	Оцінка політики імпаکت-інвестування ЄС та потенціал його розвитку в Україні.	43
Резніченко Ю.О.	Висока ризиковість цінних паперів як перешкода для залучення інвестицій в Україну: шляхи подолання.	47
Росоха В.В., Нечипоренко О.М.	Спільна аграрна політика ЄС для сільського розвитку: досвід та можливості для України.	51
Сердюкова О.Є.	Відбудова зруйнованих територій: уроки для України.	57
Шашкевич І.О.	Особливості управління продовольчою безпекою в Європейському Союзі.	59
Сущенко А.	Інтеграція України в Європейський Союз: аналіз інституційних рамок та стратегій співпраці.	63
Чернега О.Б.	Спільна сільськогосподарська політика ЄС 2021-2023: передумови, виклики та напрямки транс-	65

	формації.	
Щербак А.В.	Саморегулювання: досвід ЄС та вітчизняні проблеми.	67
Vokhan A.	European course in eco-strategic diplomacy.	72
СЕКЦІЯ 2. СТРАТЕГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ В КРАЇНАХ ЄС: ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ДЛЯ УКРАЇНИ		75
Бовш Л.А., Шпильова А.О.	Використання новітніх технологій у туризмі та сфері гостинності.	75
Бондаренко О.О., Демідова К.О.	Гостинна Україна: європейський вектор та франчайзингова модель в індустрії гостинності.	79
Бондаренко О.О., Пугачова М.Ю.	Інформаційні технології як ключовий елемент стратегії сталого розвитку туризму в ЄС та їх потенціал для сфери української гостинності.	81
Гедін М.С.	Принципи сталого розвитку сфери туризму і рекреації в умовах війни.	85
Горіна Г.О.	Політика ЄС в сфері туризму: стратегічні настанови та пріоритетні напрямки розвитку.	89
Слісєєва О.К., Хмелик В.І., Заманов В.Л.	Можливості реалізації європейського досвіду для розвитку медичного туризму в Україні.	93
	Імплементация європейських практик сталого розвитку у готельно-ресторанному бізнесі України як запорука економічної безпеки галузі.	95
Льбіна М.В.	Локальна рекреаційна політика та розвиток громад у європейській перспективі.	100
Косячевська С.М., Седлецька О.В.	Можливості впровадження досвіду індустрії гостинності ЄС для України.	104
Крижимінська Є.Г.	Глобальні міста як центри сталого розвитку туризму в Європейському Союзі.	108
Кушнірук Г.В., Ільчишин О.М.	Стандарти сталого розвитку міжнародної готельної мережі Radisson Hotel Group.	111
Лепкий М.І.	Геопросторові тенденції розвитку гастрономічного туризму в прикордонних з ЄС регіонах України.	116
Новікова А.В.	Сталий туризм як основа стратегії розвитку ЄС.	120
Саленко Л.Р.	Впровадження цифрових технологій для покращення туристичного досвіду.	124
Снігур К.В.	Європейські практики зменшення харчових відходів в індустрії туризму та гостинності.	128
Ivanova N.	Thematic trends in sustainable tourism development in EU countries.	133

СЕКЦІЯ 3. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 137

Будякова О.Ю.	Трансформаційні зміни для сталого розвитку на засадах біоекономіки.	137
Горайнова Ю.А., Никифоров Р.П., Куліков В.О., Бальвас Д.Г.	Щодо проблеми харчових відходів в Європейському Союзі та Україні в рамках екологічної політики ЄС.	141
Даценко А.М.	Сталий розвиток в контексті реалізації політики і стратегій Європейського Союзу.	146
Добрянська Н.А., Оппенгейм І.В.	Сталий розвиток туризму в країнах ЄС: впровадження досвіду для України.	149
Дробчак М.О., Тарлопов І.О.	Кластеризація країн Європейського Союзу відповідно до ступеня впливу суспільної діяльності на навколишнє середовище.	152
Коваленко А.О.	Європейські практики та інструменти управління просторовим розвитком.	156
Кожухова Т.В., Горіна Г.О.	Критерії та програми сертифікації сталого розвитку європейського готельного бізнесу.	158
Крамарчук М.В. Лижник Ю.Б.	Європейський досвід сталого землекористування. Порівняльний аналіз використання зеленої енергетики в Україні та в ЄС.	164 168
Матвійчук Л.Ю., Корсак В.І., Смаль Б.А.	Інструментарій стимулювання розвитку індустрії гостинності в прикордонних з ЄС регіонах України.	173
Матвєєва Н.М., Нікітін А.М.	Економічні засади сталого розвитку.	177
Ожаровська О.В. Глуценко Я.І.	Концепція підвищення міжнародної конкурентоспроможності агропромислового комплексу України в умовах індустрії 4.0.	179
Поліщук І. Г., Короленко О.Б.	Управління проектами для екологічного переходу.	182
Прокопенко К. О.	Напрями структурної трансформації аграрного сектора України на засадах європейського зеленого курсу.	185
Прохорова М.Е., Лотарєв А.Г.	Економічні аспекти зеленої економіки в країнах ЄС: виклики та можливості.	190
Радіонов В.С.	Поліпшення ґрунту та збільшення вмісту в ньому органічної речовини: досвід ЄС.	194

Соболева Г. Г., Льовушкина С.В.	Сталий розвиток та його складові.	198
Федотова Т.А.	Вплив європейського зеленого курсу на розвиток ринку праці.	203
Хорольський В. П., Коренець Ю. М.	Політика ЄС в сфері енергетики як драйвер енергоефективної стратегії розвитку промислового комплексу України.	208
Ярошенко А.Р., Ніколайчук О.А.	Екологічні напрямки безвідходної діяльності: практика європейських країн.	212
Melikh O.O., Demchuk M.V.	Rural green tourism: drawing from norway's example for Ukraine.	217
Naumik-Gladka K., Bondarenko Y.	EU policies for sustainable development of circular economy for Ukraine.	219
Naumik-Gladka K., Myroshnikova V.	"Green" international experience and circular economy practicies for Ukraine.	223
СЕКЦІЯ 4. ЄС НА ГЕОЕКОНОМІЧНІЙ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІЙ АРЕНІ		227
Бадіца А. В.	Вплив цифрової трансформації на конкурентоспроможність підприємств Європейського Союзу.	227
Бочарова Ю.Г., Іщенко О.В.	Роль та значення ЄС на геоекономічній та геополітичній арені.	229
Проноза І.І., Казюк А.В.	Роль Європейського Союзу у формуванні геополітики України: можливості та обмеження.	234
Феденко Д.О.	Вплив геополітичних чинників на економічну інтеграцію в Європейському Союзі.	237
Шахно А.Ю., Паустовська Т.І.	Європейський Союз: еволюційні напрацювання та сучасні виклики.	240
СЕКЦІЯ 5. СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН ЄС ІЗ КРАЇНАМИ-СУСІДАМИ		246
Базаєва Д. П.	Аналіз зовнішньоторговельних відносин України та ЄС.	246
Барбалат А.Ф., Шебаніна О.В.	Трансформація агропродовольчого ринку в контексті адаптації до стандартів в ЄС.	249
Бондаренко О.О.	Сучасні тенденції інтеграції фінансової системи України в Європейський економічний простір.	253
Іщенко О.В.	Модель флексік'юріті як пріоритетна основа розвитку сфери праці та зайнятості в Україні.	257
Лавроненко Г.Г.	Сталий розвиток торгівлі України з країнами ЄС в умовах повномасштабного вторгнення.	261

Ліннік Ю.В.	Розвиток співпраці в галузі науки та освіти між ЄС і сусідніми країнами.	265
Науменко Ю.В., Тетью А.П.	Формування стратегії забезпечення конкурентоспроможності та механізмів активізації інвестування розвитку підприємств в контексті відновлення економіки України: досвід ЄС.	269
Панькова О.В., Красуліна Я.Є.	Вплив євроінтеграції на систему соціального діалогу в Україні.	272
Приймак Н.С.	Україна на шляху до ЄС: корупційні виклики.	276
Снігур К.В., Литвиненко Ж.Р.	Сучасні тенденції та новітні туристичні тренди в країнах Європейського Союзу.	279
Соколюк К.Ю.	Інституціональне забезпечення розвитку ринку винограду та плодово-ягідних культур в контексті вступу України до ЄС.	282
Соколюк І.Ю.	Розвиток соціального підприємництва транспортної галузі в кризовий період – українська практика та досвід ЄС.	285
Тохтамиш Т.О.	Стратегії виходу підприємства на ринки ЄС.	290
Тригубченко Є.Г.	Стратегія розвитку відносин ЄС та України в контексті фондового ринку.	294
Федотова Т.А., Більська О. В.	Особливості реалізації політики зайнятості в ЄС.	299
Черкасов Д.Ф., Калінін Д.О.	Формування потенціалу виробничого підприємства та управління ним на основі інноваційного розвитку: досвід ЄС.	302

СЕКЦІЯ 1. ПОЛІТИКИ ЄС: ЦІЛІ, ІНСТРУМЕНТИ, ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

*Андрющенко Д.Ю., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б.,
ст. викладач кафедри економіки та туризму
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

АКТУАЛЬНІСТЬ ІНСТРУМЕНТІВ ЄС У БОРОТБІ З КІБЕРРИЗИКОМ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОГО ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

У сучасному світі кібербезпека стала однією з найбільш актуальних та складних проблем, особливо в умовах військового конфлікту. Загострення воєнного конфлікту в Україні підсилює необхідність ефективної боротьби з кіберризиками та використання сучасних інструментів для захисту інформаційних систем та критично важливих інфраструктур.

Європейський Союз, як один з провідних глобальних гравців у сфері кібербезпеки, накопичив значний досвід у розробці та впровадженні стратегій захисту від кіберзагроз. Інструменти ЄС у боротьбі з кіберризиками стали важливими ресурсами для держав-членів, які стикаються з кібербезпекою.

В контексті воєнного протистояння України проти росії, аналіз досвіду та найкращих практик Європейського Союзу у сфері кібербезпеки дозволить мати перевагу у інформаційному (і не тільки) фронті. Відповідно до цього, важливо розглянути ефективні інструменти, які використовуються ЄС для запобігання кіберзагрозам, виявленню та реагуванню на кібератаки, а також захисту критично важливих інфраструктур.

Це дослідження спрямоване на ретельне вивчення досвіду в українському просторі. Шляхом аналізу інструментів ЄС ми маємо на меті визначити ключові напрямки покращення кібербезпеки в Україні, особливо в умовах повномасштабного вторгнення росії та, як наслідок, зростаючих кіберзагроз.

Підґрунтям для аналізу цієї сфери є численні кібератаки, які значно посилилися починаючи з 2015 року. Основними масштабними атаками були:

1. Комп'ютерний хробак 2017 року – сімейство Petya (Diskcoder.C, ExPetr, PetrWrap, Petya, або NotPetya та інші);
2. Масові кібербої (січень-лютий 2022) – важливо зазначити, що такі кібербої – були вісниками повномасштабного вторгнення, якому не приділили достатньої уваги;
3. Кібератака на «Київстар»(12 грудня 2023 року);
4. Атака на українські сайти під час вторгнення(від вересня по грудень 2022 року).

Виникає потреба в покращенні кібербезпеки України шляхом упередження кіберризиків в інформаційному середовищі держави. Агентство Європейського Союзу з кібербезпеки (ENISA) сприяє кіберполітиці ЄС,

підвищує надійність продуктів, послуг і процесів ІКТ за допомогою схем сертифікації кібербезпеки, співпрацює з державами-членами та органами ЄС і допомагає Європі підготуватися до кібервикликів завтрашнього дня[1].

На офіційному сайті ENISA надано доступ до набору різноманітних інструментів, які допомагають організаціям та країнам вдосконалити свої кіберзаходи та зменшити ризики:

1. ENISA розробляє та публікує різноманітні керівництва, стандарти та рекомендації з кібербезпеки. Ці документи містять найкращі практики та стратегії для захисту інформаційних систем, даних та мереж.

2. ENISA організовує семінари, тренінги та навчальні програми з кібербезпеки для фахівців та керівників організацій. Ці заходи спрямовані на підвищення обізнаності та навичок у галузі кіберзахисту.

3. ENISA надає підтримку у вирішенні кіберінцидентів та аналізі їх причин та наслідків. Це включає підтримку в розслідуванні, аналізі загроз та наданні рекомендацій щодо покращення захисту.

4. ENISA розробляє інструменти та методології для оцінки кіберризиків організацій. Ці інструменти допомагають ідентифікувати потенційні загрози, визначити вразливості та розробити стратегії мінімізації ризиків.

5. ENISA сприяє впровадженню стандартів кібербезпеки та сертифікації в ЄС. Це сприяє підвищенню рівня кібербезпеки в організаціях та споживачам послуг.

Ці набори інструментів допомагають підвищити ефективність заходів з кібербезпеки та забезпечити високий рівень захисту в Європейському Союзі. При цьому вони можуть бути корисними і для України, яка також стикається з викликами у сфері кібербезпеки.

Під час відвідування офіційного сайту можна знайти відповідний розділ «Інструменти», в якому міститься інструмент «Управління кіберризиками для портів». Цей інструмент дозволяє портовим операторам здійснювати управління кіберризиками за допомогою чотирифазного підходу, який дотримується загальних принципів управління ризиками. Цей підхід також сумісний із етапами методології оцінки ризиків Кодексу ISPS. Портові оператори можуть переміщатися цим інструментом, проходячи по порядку фази або починаючи з будь-якої з чотирьох фаз, визначати заходи безпеки на основі своїх пріоритетів і оцінювати свою зрілість у впровадженні цих заходів[2].

Як вже було зазначено, управління ризиками відбувається у чотири етапи:

1. Визначення кіберактивів та сфери(діяльності);
2. Визначення та оцінка пов'язаних із кібернетикою ризиків;
3. Визначення заходів безпеки;
4. Оцінка кібербезпекової зрілості.

Саме цей інструмент переважно стосується кібербезпеки та кіберризиків у сфері судноплавства. Виділяють також комплексні інструменти, які націлені на аналіз стану кібербезпеки країни, визначення оптимальної стратегії та заходів. Серед таких можна визначити такі інструменти:

1. Інструмент Національної системи оцінки кібербезпеки (NSAF). Основною метою NSAF є вимірювання рівня зрілості можливостей держав-членів у сфері кібербезпеки, щоб підтримати їх у проведенні оцінки їхніх національних можливостей у сфері кібербезпеки, підвищення обізнаності про рівень зрілості країни, визначення областей для вдосконалення та розбудови можливостей кібербезпеки. Ця структура має допомогти державам-членам, і зокрема національним політикам, провести самооцінку з метою покращення національних можливостей кібербезпеки[3].

2. Інструмент оцінки національних стратегій кібербезпеки. ENISA створила цей інструмент, щоб допомогти державам-членам оцінити їхні стратегічні пріоритети та цілі, пов'язані з національними стратегіями кібербезпеки. Вибераються пріоритети кібербезпеки вашої країни та надаються відповіді на кілька простих запитань (ТАК або НІ), щоб отримати ідеї та поради щодо покращення. Анкета розділена на 15 цілей, і дані не збираються.[4]

3. Оцінка зрілості кібербезпеки для малих і середніх підприємств. Цей інструмент допомагає малому та середньому бізнесу підвищити рівень зрілості кібербезпеки та надати їм адаптивний прогресивний план для боротьби з ризиками кібербезпеки[5].

Аналізуючи інструменти ENISA та їх потенційну користь для України у зменшенні кіберризиків та покращенні кібербезпеки країни, можна визначити декілька важливих аспектів:

Інструмент «Управління кіберризиками для портів» відображає чотирифазний підхід до управління кіберризиками, який може бути корисним для українських портових операторів. Враховуючи важливість морських портів для економіки та безпеки країни (варто згадати зерновий коридор), цей інструмент може допомогти ідентифікувати кіберактиви, оцінити пов'язані з кібернетикою ризики, розробити заходи безпеки та оцінити рівень кібербезпекової зрілості. Підвищення кібербезпеки у портах може захистити транспортні мережі та забезпечити безпеку міжнародної торгівлі України.

Щодо інших інструментів, таких як Національна система оцінки кібербезпеки (NSAF) та оцінка національних стратегій кібербезпеки, то вони можуть допомогти Україні виявити її слабкі та сильні сторони у сфері кібербезпеки, розробити та вдосконалити національні стратегії та цілі кібербезпеки.

Оцінка зрілості кібербезпеки для малих і середніх підприємств може бути важливою для України, оскільки малі та середні підприємства є важливими елементами економіки країни, особливо на майбутній період відбудови країни. Застосування цього інструменту може допомогти цим підприємствам підвищити свій рівень кібербезпеки та зменшити ймовірність кібератак.

Узагальнюючи, інструменти ENISA можуть стати важливим додатковим ресурсом для України у покращенні її кібербезпеки. Шляхом використання цих інструментів українська влада та бізнес-середовище можуть більш ефективно і систематично виявляти, оцінювати та зменшувати кіберризики, що допоможе забезпечити безпеку та стабільність в цифровому просторі.

За результатами дослідження можна зазначити, що кібербезпека є важливим аспектом сучасного світу, особливо в умовах зростаючих кіберзагроз та можливих воєнних конфліктів. Європейський Союз, як провідний гравець у цій сфері, накопичив значний досвід у боротьбі з кіберризиками та розробці ефективних інструментів захисту.

Інструменти та методології, розроблені ЄС, є важливим ресурсом для країн-членів та можуть бути корисними і для України, особливо в умовах військового протистояння. Зокрема, інструмент «Управління кіберризиками для портів» дозволяє ефективно впоратися з кіберризиками у портовому секторі, що є важливим для економіки та безпеки країни. Інші інструменти, такі як «національна система оцінки кібербезпеки» та «оцінка національних стратегій кібербезпеки», допомагають країнам оцінити свої можливості та ризики, розробити стратегії та цілі у цій сфері.

Застосування цих інструментів може допомогти Україні підвищити свій рівень кібербезпеки, захистити критичну інфраструктуру та зменшити кіберризики в умовах воєнного конфлікту з росією. Аналіз та впровадження цих інструментів дозволять країні ефективніше виявляти, оцінювати та запобігати кібератакам, що сприятиме забезпеченню безпеки та стабільності в цифровому просторі.

Отже, використання інструментів Європейського Союзу з кібербезпеки та попередження кіберризикам може стати важливим кроком для України у зміцненні її кібербезпеки та забезпеченні захищеності в умовах складної геополітичної ситуації.

Список використаних джерел:

1. A Trusted and Cyber Secure Europe // The European Union Agency for Cybersecurity: головна сторінка. URL: <https://www.enisa.europa.eu/> (дата звернення: 17.03.2024).

2. Cyber risk management for ports // The European Union Agency for Cybersecurity: публікація, 2021. URL: <https://www.enisa.europa.eu/cyber-risk-management-for-ports#/> (дата звернення: 17.03.2024).

3. National Cybersecurity Assessment Framework (NCAF) Tool // The European Union Agency for Cybersecurity: публікація, 2022. URL: <https://www.enisa.europa.eu/topics/national-cyber-security-strategies/national-cyber-security-strategies-guidelines-tools/national-cybersecurity-assessment-framework-ncaf-tool#/> (дата звернення: 17.03.2024).

4. National Cybersecurity Strategies Evaluation Tool // The European Union Agency for Cybersecurity: публікація, 2022. URL: <https://www.enisa.europa.eu/topics/national-cyber-security-strategies/national-cyber-security-strategies-guidelines-tools/national-cyber-security-strategies-evaluation-tool> (дата звернення: 17.03.2024).

5. Cybersecurity Maturity Assessment for Small and Medium Enterprises // The European Union Agency for Cybersecurity: публікація, 2023. URL: <https://www.enisa.europa.eu/cybersecurity-maturity-assessment-for-small-and-medium-enterprises/#/> (дата звернення: 17.03.2024).

*Горіна Г.О., д.е.н., професор,
Кожухова Т.В., д.е.н., професор
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ КРАЇН ЄС

За даними UNWTO Європейський регіон в цілому та країни ЄС зокрема є найбільш привабливим туристичним напрямком з високою інтенсивністю туристичних потоків, концентрацією туристичного попиту та генеруванням галузевих інновацій. Провідна роль на туристичному ринку країн ЄС належить туристським ТНК, міжнародним готельним та ресторанним мережам і компаніям. Все більша транснаціоналізація готельного бізнесу країн ЄС призводить до об'єктивної необхідності наукового обґрунтування та аналізу зазначених процесів.

Отже, на ринку готельно-туристичних послуг країн ЄС процеси глобалізації найкраще простежуються на прикладі сектора засобів розміщення, в якому ТНК набувають форми міжнародних готельних компаній (готельних операторів), міжнародних готельних мереж та міжнародних готельних консорціумів, та є основними суб'єктами міжнародного туристичного бізнесу [1].

Проаналізуємо найбільші міжнародні готельні компанії (готельні оператори), які країною походження мають країну ЄС. У 2022 р. ТОП-10 найбільших готельних компаній країн ЄС, які входять до загальносвітового рейтингу, становили Accor з 7 місцем загального рейтингу та готельним фондом 5400 готелів; Keytel – 14 місце, 3177 готель; Meliá Hotels Internationa – 24 місце, 347 готелів; Barceló Hotel Group – 33 місце, 277 готелів; RIU Hotels & Resorts – 36 місце, 96 готелів; Motel One Group – 61 місце, 88 готелів; Eurostars Hotel Company – 66 місце, 240 готелів; Novum Hospitality – 83 місце, 124 готелі; Club Med – 87 місце, 66 готелів; Relais & Châteaux – 94 місце, 477 готелів (табл. 1).

Таблиця 1 – ТОП-10 міжнародних готельних компаній зі штаб квартирою в країнах ЄС

Позиція в світовому рейтингу		Компанія	Штаб квартира		2021 р.		2022 р.		Темп приросту номерного фонду	
2022	2021		Місто	Країна	Номерний фонд	Готельний фонд	Номерний фонд	Готельний фонд	%	од.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
7	6	Accor	Париж	Франція	777714	5298	802000	5400	3,1	24286
24	19	Meliá Hotels Internationa	Пальма де Майорка	Іспанія	83772	316	90916	347	8,5	7144
33	26	Barceló Hotel Group		Іспанія	62000	271	61996	277	0,0	-4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
36	33	RIU Hotels&Resorts		Іспанія	49832	100	49444	96	-0,8	388
56	57	Deutsche Hospitality	Франкфурт-на-Майні	Німеччина	25,884	128	25073	124	-3,1	-811
61	67	Motel One Group	Мюнхен	Німеччина	23933	83	24752	88	3,4	819
66	70	Eurostars Hotel Company	Мадрид	Іспанія	22526	227	23617	240	4,8	1091
83	102	Novum Hospitality	Гамбург	Німеччина	15307	117	16579	124	8,3	1272
87	86	Club Med	Париж	Франція	19736	64	14796	66	-25,0	494
105	128	Maritim Hotelgesellschaft	Бад-Зальцфлен	Німеччина	11500	37	11500	37	-	-

Джерело: складено автором за даними [2, 3]

Оскільки зазначений рейтинг складається саме за номерним фондом, проаналізуємо його динаміку у 2021-2022 рр. Так, Accor збільшив номерний фонд на 8,5%, що становило 24286 номерів; Meliá Hotels Internationa – на 8,5% (7144 номер); у Barceló Hotel Group відбулося незначне зменшення на 4 номери; зменшення за RIU Hotels & Resorts досягло -0,8% (388 номерів); Motel One Group продемонстрував приріст на 3,4% (819 номерів); Eurostars Hotel Company збільшив на 4,8% (1091 номер); Novum Hospitality – 8,3% (1272 номер); Club Med навпаки продемонстрував зменшення на 25%, 494 номери; Relais & Châteaux досяг незначного приросту у 1%, що становило 132 готелі.

Данні табл. 1 дозволяють дійти висновку, що ТОП-10 міжнародних готельних компаній (за кількістю номерів) зі штаб квартирою в країнах ЄС розташовані у трьох країнах, а саме Франції, Іспанії та Німеччині. Це певним чином корелює з рейтингом країн ЄС, складеним за номерним фондом (рис. 1).

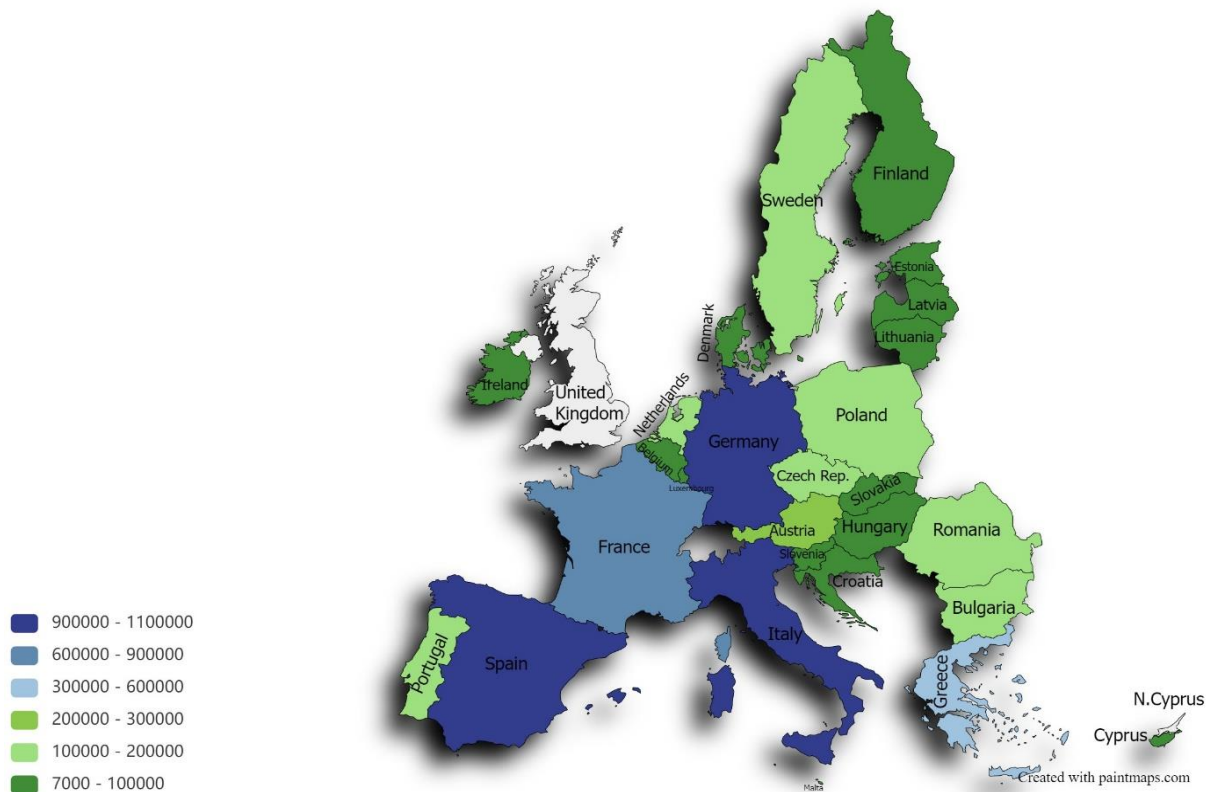


Рисунок 1 – Просторовий розподіл країн ЄС за номерним фондом готелів у 2022 р. (складено автором за даними [4])

Задля візуалізації просторового розподілу країн ЄС за номерним фондом у 2022 р. було здійснено групування країн за 6 кластерами, причому, свідомо було закладено різний діапазон даних для шкали карти в наслідок значної поляризації туристичного простору і як результат наявність значної нерівномірності в кількості готелів та їх номерного фонду в країнах ЄС. Таким чином, до країн ЄС з найбільшою кількістю номерів у 2022 р. відносились Італія - 1075176 од., Німеччина – 986164 од., Іспанія – 946949 од., Франція – 652953 од. Найчисленнішу групу країн з інтервалом 100-200 тис. од. номерів склали Хорватія – 81500 од., Угорщина – 76202 од., Фінляндія – 63396 од., Бельгія – 62384 од., Данія – 57650 од., Словаччина – 43606 од., Кіпр – 42796 од., Словенія – 26416 од., Мальта – 21523 од., Литва – 17966 од., Естонія – 16709 од., Естонія – 16709 од., Латвія – 11638 од.

Аналізуючи країнове охоплення ТОП-10 готельних компаній зі штаб квартирою в країнах ЄС, тобто кількість країн, де присутні готелі міжнародних готельних мереж, які знаходяться у власності або під управлінням відповідних готельних компаній, доходимо висновку про відмінності позицій компаній у порівнянні з їх місцем у загальному рейтингу (див. табл. 1). Так, найбільше охоплення країн у Accor - 110 (позиція в Європейському рейтингу ТОП-10 – 1). Club Med – 40 країн (позиція – 9), Meliá Hotels Internationa – 37 країн (позиція – 2), Barceló Hotel Group – 25 країн (позиція – 3), RIU Hotels & Resorts - 19 країн (позиція – 4), Eurostars Hotel Company – 19 країн (позиція – 7), Motel One Group - 13 країн (позиція – 6), Novum Hospitality – 2 країн (позиція – 8) (рис. 2).

Аналізуючи данні офіційних сайтів ТОП-10 готельних компаній зі штаб квартирою в країнах ЄС [5-14] можемо дійти висновку, що експансія відбувається за рахунок виходу на ринки Європейських країн, незначною присутністю на Американському континенті та повною відсутністю готелів в Азіатсько-тихоокеанському регіоні.

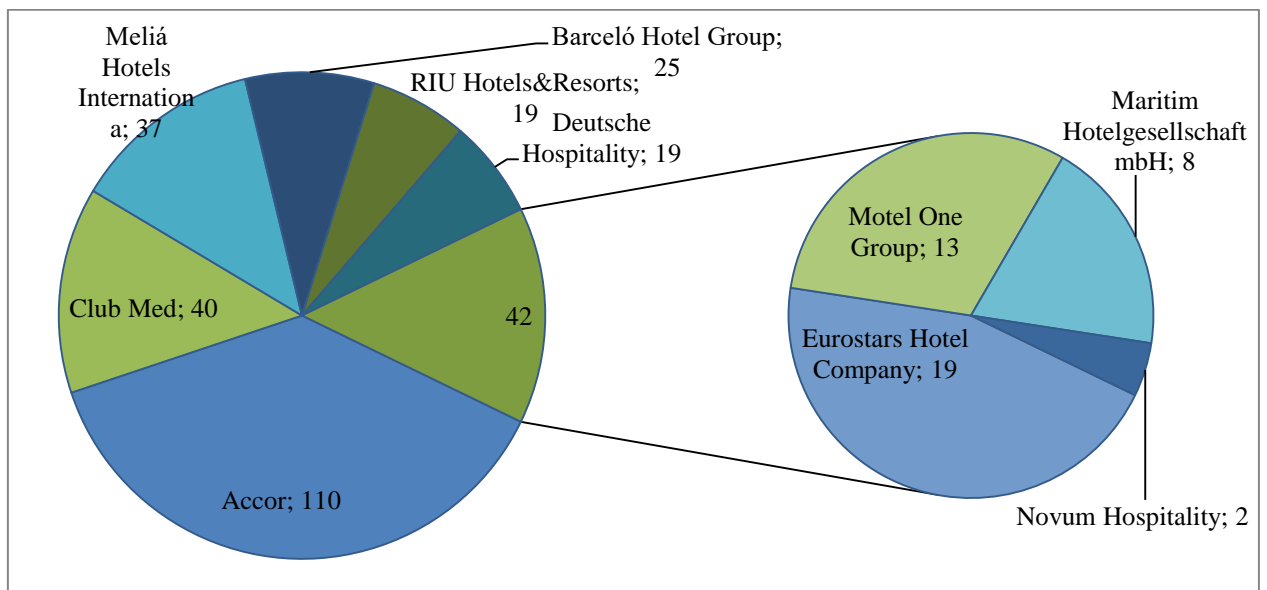


Рисунок 2 – Крайнове охоплення ТОП-10 готельних компаній зі штаб квартирою в країнах ЄС (складено автором за даними [5-14])

Підсумовуючі основні тренди розвитку туризму в Європі в цілому, слід зазначити, що у 2022-2023 р. туризм в Європейських країнах зміцнив свої позиції та майже відновився до показників 2019 р. За даними UNWTO міжнародні туристичні прибуття до Європи у 2022 р. склали 595 млн. осіб, тоді як у 2019 р. – 742 млн. осіб, доходи від експорту туристичних послуг у 2022 р. дорівнювали 652 млрд. дол. США, що майже дорівнює до пандемічному 2019 р. - 696 млрд. дол. США, а показник прямого внеску туризму до ВВП у 2022 р. навіть перевищив 2019 р. – 1020 млрд. дол. США та 1010 млрд. дол. США відповідно. Країни Південної Європи залишаються особливо популярними серед мандрівників, але зростає відвідування DESTINAЦІЙ Західної та Північної Європи.

Список використаних джерел:

1. Горіна Г.О. Специфіка моделей корпоративного управління міжнародним готельним бізнесом. Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. 2018. №22. С. 45-54.
2. The List. Hotels. 2023. July/August. P. 36-44.
3. Hotels 225. Hotels. 2022. July/August. P. 32-41.
4. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>
5. Accor. URL: <https://group.accor.com>
6. Meliá Hotels Internationa. URL: <https://www.melia.com>
7. Barceló Hotel Group. URL: <https://www.barcelo.com>
8. RIU Hotels & Resorts. URL: <https://www.riu.com>
9. Deutsche Hospitality. URL: <https://www.deutschehospitality.com/>
10. Motel One Group. URL: <https://www.motel-one.com>
11. Eurostars Hotel Company. URL: <https://www.eurostarshotels.co.uk>
12. Novum Hospitality. URL: <https://www.novum-hotels.com>
13. Club Med. URL: <https://corporate.clubmed/?lang=fra>
14. Maritim Hotelgesellschaft. URL: <https://www.maritim.com/en/>

*Коренець Ю. М., Карпенко О. С.,
Никифоров Р. П., к.т.н., доцент,
Хорольський В. П., д.т.н., професор*

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИК ЄС

Промислова політика ЄС має на меті зробити європейську промисловість більш конкурентоспроможною, щоб вона могла зберегти свою роль рушійної сили сталого зростання та зайнятості в Європі [1].

Цифрофізація і перехід до вуглецево-нейтральної економіки призвели до прийняття різних стратегій для забезпечення кращих рамкових умов для промисловості ЄС.

Пандемія COVID-19 і повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну викликали нові роздуми про економічне відновлення, реконструкцію та підвищення стійкості.

Положення Нової Промислової стратегії (ПС) 2021–2027 рр. згруповані у трьох документах [2]:

1) «Нова промислова стратегія Європи» (A New Industrial Strategy for Europe);

2) «Стратегія розвитку малого і середнього бізнесу для стійкої та цифрової Європи» (An SME Strategy for a sustainable and digital Europe);

3) «Виявлення і усунення бар'єрів на шляху єдиного ринку» (Identifying and addressing barriers to the Single Market).

Ці документи містять пакет заходів нової ПС ЄС, покликаних перетворити його економіку та промисловість до 2030 р. у цифрових лідерів, залишаючись найбільш конкурентоспроможними у сфері інновацій.

На додаток Європейська Комісія (ЄК) також презентувала у 2020 р. довгострокову перспективну програму економічного розвитку Євросоюзу – «Європейська зелена угода» (The European Green Deal), що визначає суттєві структурні зміни у діяльності ЄС і країн-членів до 2050 р. Її метою є забезпечення комплексного підходу до створення рамкових умов, що мотивують економічних гравців одночасно вирішувати завдання і екологічної, і цифрової трансформації для довгострокового підвищення та збереження конкурентоспроможності економічного простору Євросоюзу.

Для перебудови європейської промисловості відповідно до триєдиної мети ЄК пропонує реалізацію цілого комплексу суттєвих заходів, серед яких необхідно відзначити наступні [3]:

- активна підтримка заходів щодо поглиблення і розширення процесів цифровізації;

- стимулювання формування економіки замкненого циклу;

- забезпечення рівноправних умов діяльності на світових ринках;

- безперервна підготовка і перепідготовка кадрів;

- удосконалювання інвестиційного та фінансового забезпечення очікуваних перетворень;

- підтримка стратегічної і виробничої автономії промисловості (розширення використання нових управлінських підходів у формуванні європейської індустріальної екосистеми);

- створення в ЄС протягом наступних 10 років «сертифікованої, безпечної і стійкої інфраструктури» для захисту цифрових ресурсів, заснованої на квантовому шифруванні;

- створення «ефективних ринків чистих технологій» з технологічним і стратегічним суверенітетом (підвищення ступеня незалежності від постачання сировини, комплектуючих і напівфабрикатів) за рахунок використання принципів циркулярної економіки і новітніх виробничих технологій;

- впровадження ключових технологічних елементів (мікроелектроніка, робототехніка, фотоніка, промислові біо- і нанотехнології, хмарні рішення,

блокчейн, аналіз даних та метаданих, штучний інтелект) на основі державно-приватних партнерств і промислових альянсів;

– створення промислових екосистем, побудованих на мережевих принципах ланцюгів доданої вартості і об'єднання у межах Дев'ятої (2021–2027 рр.) Рамкової програми наукових досліджень ЄС (освіта-наука-бізнес та ефективна взаємодія між ними).

Успішне впровадження вказаних механізмів і інструментів на національному рівні та ефективна взаємодія країн-членів між собою і з основними інститутами ЄС буде, з одного боку, запорукою досягнення визначених цілей і координації найчастіше різноспрямованих векторів промислових політик окремих країн. З іншого – умовою зміни національних бюджетних політик у середньостроковій перспективі та мотивом пріоритетного розподілу існуючих ресурсів. При цьому, найбільш детально розробленими частинами стратегії є як комплексний підхід до поліпшення рамок умов функціонування МСБ у сфері інновацій, стимулювання стартапів для розробки і комерціалізації проривних технологій, так і реальне усунення існуючих перешкод і бар'єрів для бізнесу на єдиному внутрішньому ринку [4]. Дійсно, сьогодні ЄС займає лише третє місце (після Китаю і США) за розвитком інноваційних НДДКР – кожна десята компанія країн Євросоюзу використовує технологію великих даних, і лише кожна четверта – хмарні обчислення.

Харчова промисловість відіграє значну роль у розвитку ЄС з кількох ключових поглядів. Вона є однією із найбільших і найважливіших галузей економіки ЄС. Харчова промисловість створює значну кількість робочих місць і вносить значну долю до ВВП регіону. Величезна кількість підприємств, що діють у сфері виробництва харчових продуктів, забезпечує стійке економічне зростання.

Слід відзначити, що ЄС робить великий акцент на забезпеченні безпеки й якості продуктів харчування для своїх громадян. Харчова промисловість відіграє ключову роль у виробництві таких продуктів, а також у розвиненні систем контролю та стандартів безпеки.

ЄС є великим гравцем на світовому ринку харчових продуктів. Завдяки високим стандартам якості та безпеки європейські продукти знаходять попит в різних країнах світу. Експорт сприяє створенню робочих місць і збільшенню обсягів виробництва в галузі харчової промисловості.

Харчова промисловість ЄС активно інвестує в дослідження та розвиток нових технологій виробництва та обробки продуктів. Інновації в галузі харчової промисловості сприяють підвищенню якості продукції, зменшенню впливу на навколишнє середовище та сталому розвитку.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що харчова промисловість виступає як один із стовпів економічного та соціального розвитку ЄС, забезпечуючи достатність і безпеку продовольства, створюючи робочі місця та роблячи великий внесок до міжнародної торгівлі.

Промислова трансформація харчової промисловості ЄС передбачає різноманітні зміни та вдосконалення, спрямовані на підвищення ефективності,

стійкості та конкурентоспроможності, що в сучасних умовах можливо лише за рахунок підвищення рівня її інтелектуалізації.

Слід зазначити, що інтелектуалізація у загальному розумінні – це процес посилення ролі інтелекту та привнесення інтелектуальної складової в соціально-економічних явищах. Це процес дії, що ґрунтується переважно на людському потенціалі і сприяє підвищенню рівня інтелекту в реалізації соціально-економічних процесів.

При цьому інтелектуалізації завжди притаманні дві загальні складові: перша – це об'єкт інтелектуалізації (інтелектуальний потенціал), друга – це предмет або результат інтелектуалізації (поліпшення інноваційного продукту).

Інтелектуальний та високотехнологічний продукт є головним продуктом, який визначає необхідність інтелектуалізації виробництва.

Існують два підходи до підвищення рівня інтелектуалізації [5, 6]:

1) підвищення інтелектуального рівня суспільства, економіки, підприємства, виробництва шляхом збільшення частки розумової праці в суспільстві, економіці, на підприємстві, виробництві тощо;

2) підвищення інтелектуального рівня відбувається за рахунок збільшення частки штучного інтелекту в соціально-економічних процесах («штучний» інтелект повинен наближатися до інтелекту природного і у ряді випадків використовуватися замість нього).

Таким чином, інтелектуалізація підприємства являє собою процес підвищення ролі, застосування знань, інформації інноваційного характеру в процесі функціонування підприємства в результаті чого суб'єкт господарювання використовує у своїй діяльності для досягнення встановлених стратегічних цілей свого розвитку: провідні інноваційні технології, висококваліфікований і мотивований персонал, автоматизовані, цифровізовані та роботизовані засоби виробництва, а також нематеріальні активи [7].

Інтелектуалізація підприємства – це процес зростання ролі інтелекту, інтелектуальної праці, що підвищує частку сфер нематеріального виробництва та зміну продукту (від матеріального до інтелектуального) праці. Крім того, це підвищення ролі, застосування та використання знань, інформації інноваційного характеру у суспільному житті.

Структуру інтелектуалізації підприємства реального сектору економіки слід розглядати залежно від видів його діяльності. Розвиток інтелектуальної виробничої діяльності на промислових підприємствах України в сучасних умовах гальмується через низку проблем пов'язаних з недостатнім рівнем фінансування, браком кадрового потенціалу та зовнішніми факторами [8].

Інтелектуалізація харчової промисловості може бути реалізована сьогодні через відповідність принципам Індустрії 4.0 та глобальну цифровізацію виробничих й управлінських процесів. Така цифровізація конкретизується в інтеграції цифрових технологій і рішень, які оперативно приймаються на основі керування даними для оптимізації виробничих процесів, управління ланцюгом поставок і контролю якості на всіх етапах виробництва продукції.

Процес характеризується використанням автоматизації, датчиків, штучного інтелекту (ШІ) та аналізом великих масивів даних.

У дослідженнях Дж. Б. Куїнна, головні результати якого розкрито в роботі «Інтелектуальне підприємство» [9], найчастіше використовується поняття «інтелектуальне підприємство». Інтелектуальне підприємство – це підприємство, яке здатне підвищити свою цінність завдяки технічній досконалості, кращій базі знань, більш творчому реагуванню на потреби споживачів і неперевершеному управлінню людським й інтелектуальним капіталом.

Національна економічна стратегія на період до 2030 року, затверджена урядом України, може бути успішно реалізована тільки з урахуванням ідей та технологій неоіндустріалізації Індустрії 4.0, що передбачає широке використання смарт-технологій, Промислового Інтернету Речей (IIoT), робототехнологічних комплексів, у тому числі для розвитку галузевого машинобудування і харчової промисловості [10]. Використання такого підходу дозволить значною мірою підвищити продуктивність праці та рівень якості продукції на підприємствах харчової промисловості за рахунок використання безлюдних технологій, що базуються на автоматизації виробничих процесів, використанні робототехніки та IIoT.

Список використаних джерел:

1. General principles of EU industrial policy. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/61/general-principles-of-eu-industrial-policy>.
2. Заяць О. І., Ярема Т. В. Сучасна промислова політика та інноваційна стратегія Європейського союзу. Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. 2022. Т. 27, Вип. 2 (92). С. 8–12. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/2-92-1>.
3. European Commission Communication from the Commission A New Industrial Strategy for Europe. 2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0102>.
4. Caramello M., Campi G., Di Mario C., Lai F. & Torbol P. European Commission Proposes New Framework to Mainstream Circularity. 2020. URL: <https://www.jdsupra.com/legalnews/european-commission-proposes-new-72830>.
5. Денисенко П. А., Кубатко О. В., Шкарупа О. В., Яременко А. Г. Інтелектуалізація господарських процесів у напрямі досягнень цілей сталого розвитку. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2021. № 3. С. 190–196.
6. Брюховецька Н. Ю., Чорна О. А. Інтелектуалізація як пріоритетний напрям розвитку промислових підприємств в умовах індустрії 4.0. *Економіка промисловості*. 2019. № 4 (88) С. 29–45.
7. Брюховецька Н. Ю., Богуцька О. А. Інтелектуалізація підприємств: підходи, сутність, структура. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 1 (59). С. 92–100.
8. Овчиннікова В. О., Касюдик М. В. Проблеми інтелектуалізації виробничої діяльності промислових підприємств. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 77. С. 70–73. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.77-11>.

9. Quinn James Brian. The Intelligent Enterprise a New Paradigm. *The Executive*. 1992. Vol. 6. № 4. P. 48–63. URL: <https://www.jstor.org/stable/4165094>.

10. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року, Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/КР210179?an=1>.

Кукушка І.В.

*Національний транспортний університет,
м. Київ, Україна*

ДЕТЕРМІНАНТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ В КРАЇНАХ ЄС

Беручи до уваги важливість та значущість транспортної системи взагалі та транспортної інфраструктури зокрема в забезпеченні економічного і соціального розвитку будь якої країни, а також враховуючи пріоритети сталого розвитку суспільства, уряди багатьох країн світу докладають великі зусилля у забезпеченні належного розвитку цієї сфери. Кожна країна має свій власний підхід до державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури, проте дії урядів всіх країн спрямовані на досягнення спільної мети, яка полягає у забезпеченні ефективного функціонування транспортної системи та побудови якісної та зручної інфраструктури, здатної задовольняти потреби економіки, бізнесу та населення у вантажних та пасажирських перевезеннях мінімізуючи витрати з бюджетів відповідних рівнів [2, с. 182].

Детермінанти інноваційного розвитку транспортних підприємств в країнах Європейського Союзу (ЄС) є складними та мають багатоаспектний характер. Вони включають технологічний, економічний, правовий, соціальний, екологічний, географічний, маркетинговий, кадровий, фінансовий та стратегічний аспекти.

Технологічний аспект полягає в впровадженні новітніх технологій у сфері транспорту, таких як електричні транспортні засоби, автоматизація управління та моніторингу, аналітика даних для оптимізації маршрутів. Економічний аспект визначає вплив інноваційного розвитку на економіку країн ЄС через підвищення продуктивності, зменшення витрат, збільшення конкурентоспроможності та створення нових ринків. Правовий аспект включає аналіз регулювання інноваційного розвитку транспортних підприємств у країнах ЄС, включаючи законодавство про захист даних, норми безпеки, ліцензування та інші аспекти. Соціальний аспект вивчає вплив інноваційного розвитку на соціальну сферу, зокрема на рівень зайнятості, якість життя та доступність транспортних послуг для різних соціальних груп. Екологічний аспект аналізує вплив інноваційного розвитку на екологію та зменшення викидів CO₂, включаючи використання електричних транспортних засобів, використання біопалива та інші екологічно чисті технології. Географічний аспект вивчає регіональні особливості інноваційного розвитку транспортних підприємств у різних країнах ЄС. Маркетинговий аспект аналізує маркетингові

стратегії транспортних підприємств для просування інноваційних продуктів та послуг. Фінансовий аспект визначає фінансові ресурси, необхідні для впровадження інновацій, а також оцінює ефективність інвестицій у цей процес [3, с. 125].

Транспортні підприємства в сучасних умовах стають основними гравцями на ринку послуг та товарів, відіграючи ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування економіки та задоволенні потреб населення. Інноваційний розвиток транспортних підприємств у країнах Європейського Союзу (ЄС) є актуальним і важливим напрямком, оскільки він сприяє підвищенню конкурентоспроможності та стійкості цих підприємств на міжнародному ринку, а також сприяє розвитку інноваційних технологій та підвищенню якості транспортних послуг [1, с. 5].

Одним із ключових факторів, що впливає на інноваційний розвиток транспортних підприємств у країнах ЄС, є ефективне використання ресурсів та технологій. Впровадження новітніх технологій у сфері транспорту дозволяє підприємствам забезпечувати більш ефективну та економічну роботу, зменшувати витрати та підвищувати якість послуг. Крім того, важливим фактором є інноваційна політика держави, яка сприяє створенню сприятливого середовища для розвитку інновацій, а також підтримує та стимулює інноваційну діяльність транспортних підприємств.

Загальна транспортна політика ЄС спирається на різні чинники, такі як особливості державно-управлінської діяльності країн-учасниць, рівень розвитку ринкових відносин і економіки, а також на ліквідацію нерівності у розвитку транспортних систем країн-учасниць загалом та їхньої інфраструктури зокрема. У країнах ЄС державне регулювання розвитку транспортної інфраструктури здійснюється через стратегічне планування та контроль за тарифами. Державна політика країн ЄС спрямована переважно на створення здорового конкурентного середовища через прийняття відповідних нормативних документів.

Щодо фінансування, всі країни ЄС можна поділити на дві групи. Перша група включає країни, які отримують фінансування проектів для розвитку транспортної інфраструктури від Європейських фондів за умови співфінансування за рахунок державного бюджету країни-реципієнта (наприклад, Польща, Угорщина, Чехія). Друга група включає країни, які, як правило, фінансують розвиток дорожньої інфраструктури за допомогою інструментарію державно-приватного партнерства (наприклад, Італія, Франція, Німеччина, Іспанія) [3, с. 126–127].

Фінансові аспекти є ключовими в процесі інноваційного розвитку, оскільки вони визначають можливості та обмеження для інноваційного розвитку транспортних підприємств.

По-перше, інноваційний розвиток транспортних підприємств в ЄС вимагає значних фінансових витрат на дослідження та розробку нових технологій, впровадження нових послуг та модернізацію існуючих інфраструктур. Ці витрати можуть бути великими, але вони необхідні для

забезпечення конкурентоспроможності та відповідності до стандартів безпеки та екологічних вимог.

По-друге, фінансові аспекти також включають в себе здатність транспортних підприємств залучати фінансування на ринках капіталу. Це може бути здійснено через випуск акцій або облігацій, а також шляхом залучення кредитів від банків чи інших фінансових установ. Здатність до залучення фінансування залежить від фінансової стабільності та перспектив розвитку підприємства.

По-третє, фінансові аспекти включають в себе визначення ефективності та рентабельності інвестицій у інноваційний розвиток. Підприємства повинні аналізувати потенційні ризики та переваги нових проєктів, щоб забезпечити оптимальне використання своїх ресурсів [4, с. 17].

Для стимулювання інвестицій у транспортну інфраструктуру країни-члени ЄС застосовують Спільну транспортну політику, яка відіграє важливу роль у зміцненні економічної та соціальної цілісності ЄС

ЄС активно інвестує у розвиток транспортної інфраструктури, включаючи дороги, залізниці, порти, аеропорти та інші види транспорту. Це сприяє підвищенню доступності та ефективності транспортних послуг, а також забезпечує зв'язок між різними регіонами ЄС.

Спільна транспортна політика також спрямована на забезпечення безпеки та захисту пасажирів та вантажів, що перевозяться по всій території ЄС. Це включає в себе розробку стандартів безпеки, регулярні перевірки та інші заходи для запобігання аваріям та інцидентам.

Connecting Europe Facility (CEF) – це інструмент ЄС для фінансування стратегічних інвестицій у транспортну, енергетичну та цифрову інфраструктуру. У транспортному секторі CEF спрямований на реалізацію Транс'європейської транспортної мережі (TEN-T) і спрямований на підтримку інвестицій у транскордонні зв'язки, відсутні ланки, а також сприяння стійкості та цифровізації.

У період 2014–2020 CEF Transport виділив 23,2 мільярда євро грантів для спільного фінансування проєктів, що становлять спільний інтерес, з яких 11,3 мільярда євро було перераховано з Фонду згуртування [6].

Європейське виконавче агентство з клімату, інфраструктури та навколишнього середовища (CINEA) керує програмами Європейської Комісії, що сприяють декарбонізації та сталому зростанню: програма CEF, Horizon Europe, фонд інновацій, програма LIFE.

У липні 2021 року було прийнято Положення про створення CEF на період 2021–2027 років. Бюджет, виділений на транспорт CEF, ключовий інструмент фінансування ЄС для підтримки інвестицій у сферу транспортної інфраструктури, становить 25,8 млрд євро. Загалом 11,3 мільярда євро виділено для країн, які мають право на отримання підтримки від Фонду згуртованості. CEF Transport також прагне забезпечити, щоб інфраструктура, адаптована для покращення військової мобільності в межах ЄС, була сумісною з подвійним призначенням, задовольняючи як цивільні, так і військові потреби.

Пріоритет надається подальшому розвитку TEN-T, зосереджуючись на відсутніх ланках і транскордонних проектах з доданою вартістю ЄС.

CEF Transport також підтримує інновації в транспортній системі для покращення використання інфраструктури, зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище, підвищення енергоефективності та безпеки.

Більше половини бюджету вже було виділено на проекти в конкурсах на 2021–2023 роки, включаючи стандартні конкурси CEF, виклики на військову мобільність і AFIF.

Цілі, бюджет і правила поточної програми CEF викладені в Регламенті (ЄС) 2021 / 1153 і, більш детально, у Робочій програмі CEF на 2021–2027 рр., до якої були внесені зміни в липні 2023 року [5].

Політика ЄС щодо транс'європейської транспортної мережі, політика TEN-T, є ключовим інструментом для розвитку узгодженої, ефективної, мультимодальної та високоякісної транспортної інфраструктури в ЄС. Він включає залізниці, внутрішні водні шляхи, короткі морські судноплавні шляхи та дороги, що з'єднують міські вузли, морські та внутрішні порти, аеропорти та термінали.

Транс'європейська транспортна мережа (TEN-T) є ключовою ініціативою Європейського Союзу, спрямованою на розвиток транспортної інфраструктури, що включає в себе розробку і впровадження інноваційних рішень у транспортному секторі. Ці інновації можуть бути спрямовані на різні аспекти транспортної діяльності, включаючи технологічні рішення, розробку нових послуг та підвищення ефективності та сталості транспортних підприємств.

Інноваційний розвиток транспортних підприємств в країнах ЄС, в рамках TEN-T, може бути фінансово підтриманий через різні програми та інструменти, такі як:

Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF): фонд надає фінансову підтримку для розвитку регіональної інфраструктури та інновацій. Він може бути використаний для інвестування у розвиток транспортної інфраструктури та технологій, які сприяють інноваційному розвитку транспортних підприємств.

Європейський союз для інновацій та технологій (EIT): цей союз надає фінансову підтримку для інноваційних проектів у різних сферах, включаючи транспорт. Він може бути використаний для фінансування інноваційних проектів та розвитку нових технологій у транспортній сфері.

Європейський фонд збільшення конкурентоспроможності та інновацій (COSME): фонд надає фінансову підтримку для малого та середнього бізнесу, включаючи транспортні підприємства. Він може бути використаний для фінансування інноваційних проектів та розвитку нових технологій у транспортній сфері.

Європейський фонд забезпечення сталого розвитку (EFSI): фонд надає фінансову підтримку для проектів, спрямованих на розвиток інфраструктури та інновацій в ЄС. Він може бути використаний для інвестування у транспортну

інфраструктуру та технології, які сприяють інноваційному розвитку транспортних підприємств [4, с. 19].

Отже, транспортна інфраструктура і інноваційний розвиток транспортних підприємств є ключовими для економічного та соціального розвитку країн Європейського Союзу. Країни ЄС використовують різні підходи до розвитку транспортної інфраструктури, але всі вони спрямовані на підвищення ефективності та конкурентоспроможності транспортних підприємств. Спільна транспортна політика ЄС та інструменти, такі як Connecting Europe Facility (CEF) є ключовими для стимулювання інвестицій у транспортну інфраструктуру та інноваційний розвиток транспортних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Антонова О. Р. Становлення спільної транспортної політики ЄС у сфері повітряних перевезень: управлінсько-правовий вимір. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. Т. 1. С. 3–7.
2. Затонацька Т. Г. Розвиток транспортного сектору економіки України: існуючий стан та європейський досвід. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 1 (17). С. 180–189.
3. Сурілова О. О. Спільна транспортна політика Європейського Союзу та розвиток транспортної системи України. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса. 2020. С. 122–133.
4. Федонюк С. Транспортна політика Європейського Союзу: електронний конспект лекції. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2022. 42 с.
5. Connecting Europe Facility: веб-сайт. URL: https://transport.ec.europa.eu/transport-themes/infrastructure-and-investment/connecting-europe-facility_en (дата звернення: 28.02.2024).
6. TEN-T Revision: веб-сайт. URL: https://transport.ec.europa.eu/transport-themes/infrastructure-and-investment/trans-european-transport-network-ten-t/ten-t-revision_en (дата звернення: 28.02.2024).

*Лавроненко Г.О., аспірант
Науковий керівник: Барабанова В.В., к.е.н., доц.
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

НАПРЯМКИ ЗАСТОСУВАННЯ БАЗОВИХ ЗАСАД РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС ДЛЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Державне регулювання економіки регіонів визначає стратегії для сталого розвитку, що мають довгостроковий характер. Цей процес спрямований на ефективне використання обмежених можливостей, аналіз проблем і потенціалу територій, а також враховує зовнішні та внутрішні фактори.

Відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики» регіональна політика визначається як система цілей, заходів, засобів

та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності [1].

Прийняття правильної регіональної політики України важливо з урахуванням досвіду інших країн, оскільки це сприяє збереженню та зміцненню цілісності Української держави та має великий вплив на майбутнє країни в цілому. Заохочуючи обмін знаннями та найкращими практиками з іншими країнами, Україна може покращити свою регіональну стратегію, що сприятиме більш ефективному використанню ресурсів, підвищенню рівня розвитку регіонів та створенню сприятливого середовища для громадського і економічного зростання.

Важливим фактором є взаємозв'язок між регіональною політикою ЄС та політикою регіонів кожної держави-члена ЄС та їх місцевого самоврядування. Концепція регіональної політики, яка заснована на зміцненні ролі територіальних та місцевих органів управління у соціально-економічному інноваційному розвитку, передбачає активну участь місцевих влад у створенні науково-технічних парків та реалізації широкомасштабних проєктів, які перетинають кордони.

Регіональна політика ЄС не просто розподіляє кошти від регіонів-донорів до регіонів-реципієнтів, а спрямована на підтримку проєктів, що сприяють регіональному розвитку, європейській інтеграції та стратегічним пріоритетам. Держави-члени ЄС також вкладають власні кошти у регіональну політику на своїй території, але кожна держава має свою власну політику регіонального розвитку та сприяє розвитку місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування, завдяки можливості отримання фінансування в рамках регіональної політики ЄС, можуть залучати кошти для соціально-економічного розвитку своїх територій [2].

Отже, можна використовувати європейський досвід для розробки наукової основи регіональної політики України, зокрема застосовувати систему кількісних критеріїв для визначення кризових територій, таких як ВВП на душу населення, рівень безробіття, заробітна плата та доходи. Цікаво взяти на увагу європейський досвід у визначенні об'єкту регіональної політики, де зараз акцентується на менших територіях, які можуть бути частиною міста. Це відбувається з метою економічної ефективності та адресної допомоги, щоб вирішити конкретні проблеми, які виникають в обмеженій частині навіть розвиненого регіону.

У розвинених європейських країнах відбуваються втручання в регіональний розвиток, коли соціально-економічні розбіжності стають надто великими. Немає одного єдиного параметра для оцінки цих розбіжностей як надто великих, тому кожна країна визначає свій власний поріг. При встановленні таких меж враховують історичні, економічні, ідеологічні та національно-релігійні фактори, тому пряме копіювання європейського досвіду неприйнятне. Однак можна скористатись методологією ЄС при визначенні

порогу та ранжуванні регіонів за кризовими ситуаціями, зважаючи на адміністративно-територіальний поділ, щоб уникнути протиставлення регіонів один одному [3].

Україна також має проблеми з великими соціально-економічними розбіжностями, які потребують державного втручання. Це загальнодержавна проблема, яка потребує централізованої підтримки для її вирішення.

До базових напрямків застосування засад регіональної політики ЄС в умовах України можна віднести:

- розвиток інфраструктури, підтримка малих і середніх підприємств, надання фінансових стимулів для інвестицій у регіональні проекти;
- інвестування в освіту, навчання та підвищення кваліфікації робочої сили, зокрема в малозабезпечених регіонах;
- сприяння створенню інноваційних кластерів та підтримка досліджень і розвитку у перспективних секторах економіки регіонів;
- розвиток транспортної, енергетичної та інформаційної інфраструктури для забезпечення ефективного функціонування регіональних економік;
- розвиток сільського господарства, аграрної кооперації та підтримка сільських місцевостей через розширення ринків збуту та підвищення ефективності виробництва;
- розвиток міських інфраструктурних проектів, включаючи житлове будівництво, підтримку малого бізнесу та культурні ініціативи у містах;
- зниження адміністративних бар'єрів, підтримка підприємництва та розвиток інструментів для залучення іноземних інвесторів у регіони.

Зазначимо специфічні особливості регіональної політики України в умовах повномасштабного воєнного вторгнення. Першочерговим пріоритетом стає забезпечення безпеки та захисту території країни від ворожих загроз. Що вимагає перегляду регіональної політики з урахуванням нових воєнних умов. Велика увага має приділятися наданню гуманітарної допомоги та забезпеченню потреб населення у зоні конфлікту. Регіональна політика повинна включати плани евакуації, медичну допомогу та соціальну підтримку постраждалим регіонам. Після завершення війни важливо забезпечити економічне відновлення постраждалих регіонів, в тому числі шляхом інвестицій та розвитку соціально-економічної інфраструктури. Необхідно забезпечити врахування особливостей соціального становища населення в умовах воєнного конфлікту, зокрема підтримку внутрішньо переміщених осіб та реінтеграція в суспільство.

Отже, регіональна політика ЄС є ключовим інструментом для розвитку регіонів у державах-членах, особливо тих, які потребують цього найбільше у кризових ситуаціях, до яких відноситься повномасштабне воєнне вторгнення. Україна, спираючись на досвід ЄС, активно працює над розвитком своїх регіонів та забезпеченням економічного та соціального вирівнювання, зокрема у сільських місцевостях. Однак, з огляду на активні воєнні дії та обмеженість бюджетних ресурсів, Україна шукає можливості співпраці з інституціями ЄС для підтримки регіональної політики. Україна зосереджується на навчанні та підготовці фахівців, що здатні розробляти проекти та пропонувати ідеї для

розвитку громад і регіонів. Важливо враховувати, що навчання спеціалістів повинно відбуватися на ранніх етапах реалізації регіональної політики та підтримуватися співпрацею з ЄС, що може приносити взаємні переваги у регіональній співпраці з Україною.

Таким чином, використання європейського досвіду у формуванні та впровадженні регіональної політики, заснованого на наукових дослідженнях, детальній діагностиці регіонів та експертній оцінці, може значно покращити результативність такої політики в Україні. Однак важливо враховувати особливості державної політики України, унікальність регіонів та специфіку розвитку регіонів під час повномасштабного вторгнення та стратегії відновлення після завершення воєнних дій.

При використанні європейського досвіду у регіональній політиці України варто пам'ятати про необхідність проведення наукового аналізу для кращого розуміння особливостей та потреб різних регіонів. Також важливо враховувати, що запозичення кращих практик із Європи повинне бути адаптоване до умов і можливостей України. Спираючись на діагностику регіонів та експертні думки, можна розробити індивідуальні стратегії розвитку для кожного регіону, що дозволить досягти більшої ефективності та успішності у впровадженні регіональної політики в Україні.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про засади державної регіональної політики» зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
2. Лаврінець І. О. Основи регіональної політики ЄС: можливості для України. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. Випуск 30. С. 111-115.
3. Краснопольська Т. М. Регіональна політика ЄС: можливості використання досвіду для України. *Політичне життя*. 2016. Вип. 4. С. 81-86.

*Липовецька Ю. М., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б.,
старший викладач кафедри економіки та туризму
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС

Інновації є ключовим фактором для сталого економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності країн. Велику увагу розвитку інноваційної сфери приділяють країни Європейського Союзу. Україна має великий потенціал у сфері інновацій та також активно працює над її розвитком.

Зважаючи на важливість інновацій, для оцінки цієї сфери було створено спеціальні індекси інноваційного розвитку, а саме: Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index), Міжнародний індекс інновацій BCG (International Innovation Index BCG), Індекс економіки знань (The Knowledge Economy Index), Індекс інноваційної спроможності (Innovation Capacity Index), Індекс інноваційного розвитку агентства Bloomberg (Bloomberg Innovation Index), Глобальний індекс конкурентоспроможності (Global Competition Index).

Найбільш комплексним індексом, який дає повну картину інноваційного розвитку країн є Глобальний індекс інновацій. Цей індекс було започатковано у 2007 році. Він визначає найбільш інноваційні економіки світу, оцінюючи показники близько 132 країн та висвітлюючи сильні й слабкі сторони інноваційної діяльності. Індекс складається з 80 показників, які відображають політичне середовище, освіту та інфраструктуру у кожній країні та допомагають відстежувати інноваційний розвиток країн.

Аналіз інноваційного розвитку України, Швеції та Німеччини було проведено на основі Глобального індексу інновацій та представлено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Аналіз зміни позицій України, Швеції та Німеччини в Глобальному індексі інновацій за 2019-2023 рр.

Країни	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Україна	47	45	49	57	55
Швеція	2	2	2	3	2
Німеччина	9	9	10	8	8

Джерело: складено автором на основі [2]

З таблиці 1 видно, що Швеція стабільно займає друге місце у рейтингу, не зважаючи на зниження позиції у 2022 році, вже у 2023 році країна повернула свою позицію. Німеччина також займає лідерські позиції у рейтингу та починаючи з 2021 року займає 8 місце у рейтингу. Проаналізувавши зміну позицій країн ЄС можна зробити висновок, що ці країни роблять значний акцент на підтриманні та покращенні свого інноваційного розвитку.

Україна у 2020 році покращила свою позицію та зайняла 45 місце у рейтингу. У 2021 та 2022 році позиція країни значно погіршилася, що пов'язано з початком війни в Україні, яка вдарила по всім важливим сферам життя та змістила фокус уваги на захист країни, що в даний період є найважливішим для України. У 2023 році позиція країни покращилась, це може свідчити про те, що Україна намагається відновлювати та працювати над тим, щоб розвивати свій потенціал у сфері інноваційного розвитку, не дивлячись на ситуацію в країні.

Виходячи з наведених даних за п'ять років, можна виконати прогноз позиції України в Глобальному індексі інновацій на 2024 рік за допомогою базового регресійного аналізу Excel (рис.1).

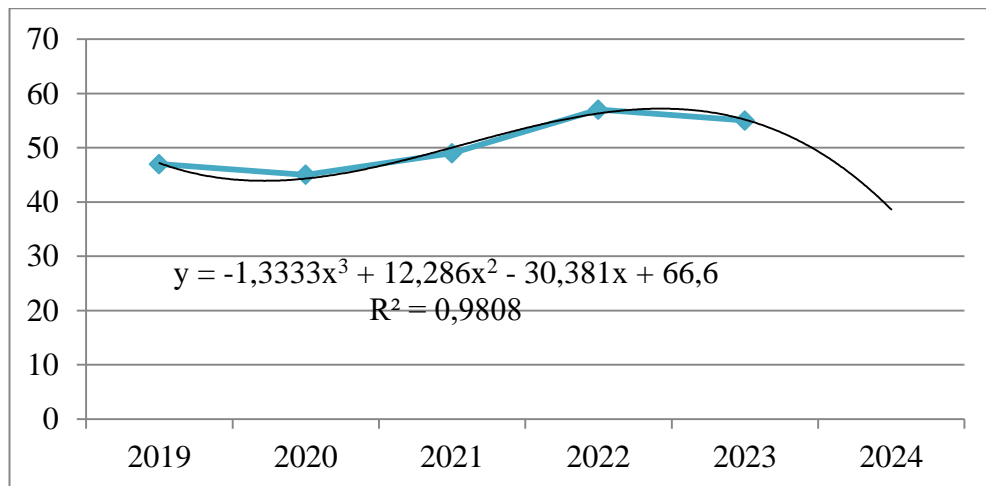


Рисунок 1 – Прогноз позиції України в Глобальному індексі інновацій на 2024 рік

Отже, відповідно до виконаного прогнозу можна визначити, що у 2024 році, з точністю 98,08%, Україна буде займати 39 позицію в Глобальному індексі інновацій. Така тенденція прогнозу є дуже позитивною для країни. Такого результату Україна може досягти, якщо почне активно переймати досвід країн ЄС у сфері інноваційного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Ковбатюк М. В., Шкляр В. В. Порівняльна оцінка інноваційного розвитку країн світу. *Збірник наукових праць Державного університету інфраструктури та технологій: Серія «Економіка і управління»*. Вип. 47. Київ: ДУІТ, 2020. С. 71-83.

2. Global Innovation Index. *WIPO - World Intellectual Property Organization*. URL: <https://www.wipo.int/publications/en/series/index.jsp?id=129> (дата звернення: 15.03.2024).

*Марусич Я. І., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Дзяд О.В., к.е.н., доцент
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна*

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС: ЗАВДАННЯ ТА УСПІХИ

Європейський Союз (ЄС) – це демократичний союз, до складу якого входять 27 держав-членів, які інтегруються на засадах поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків [1].

Так чи інакше, соціальна політика завжди була закріплена у договорах ЄС: Римський договір про заснування Європейського економічного

співтовариства (1957 р.), Європейська соціальна хартія (1961 р., переглянута у 1996 р.), Маастрихтський договір (1992 р.), Лісабонський договір (2007 р.). У тексті Консолідованої версії Договору про ЄС (2007) зазначено, що «... Союз бореться проти соціального вилучення та дискримінації, підтримує соціальну справедливість та захист, рівність жінок і чоловіків, зв'язок між поколіннями, захист прав дитини.., викоринює бідність.. » (ст.3).. .. «визнає права, свободи і принципи, закладені у Хартії основоположних прав ЄС, приєднується до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод..» (ст.6), у відносінах з третіми країнами ЄС «.. заохочує сталий розвиток економіки, суспільства й довкілля, з головною метою – викоринити бідність ..» (ст.21) [1].

У 2017 р. ЄС затвердив 20 принципів Європейського стовпа соціальних прав, які поширюються на сфери зайнятості, освіти, навичок, соціальної інтеграції (інклюзивності). З питань соціальної політики Європейський Парламент визначає наступні цілі ЄС [2]: поліпшення умов життя і праці; соціальний захист; сприяння зайнятості населення; боротьба з соціальною ізоляцією, забезпечення інклюзивного зростання; діалог між робітниками та керівництвом компаній.

До компетенції ЄС у сфері соціальної політики відповідно до Договору про функціонування ЄС належать: спільні з державами-членами повноваження у соціальній політиці в аспектах, визначених договором; соціальна єдність (ст. 4); координація політики зайнятості, зокрема визначення її керівних принципів (ст.5); вживання дій для підтримки, координації та доповнення дій держав-членів у сфері освіти, професійного навчання (ст. 6) [1].

У стратегії «Європа 2020» соціальні питання розглядалися як такі, що забезпечують всеохоплюючий розвиток ЄС. Ініціативи ЄС із соціальних питань були спрямовані на зростання зайнятості населення у віці 20-64 років до 75%, скорочення осіб, які кидають загальноосвітню школу – до 10%, скорочення бідності на 20 млн осіб, зростання серед молоді частки осіб із вищою освітою – до 40%. Із сімох ініціатив стратегії «Європа 2020» три мали соціальну спрямованість, а саме: програми «Молодіжний рух», «Порядок денний для нових навичок і робочих місць» та «Європейська політика проти бідності». На соціальному саміті, проведеному з метою прийняття декларації про зайнятість, навички, соціальний захист у м. Порту (Португалія, 08.05.2021р.), Президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн зазначила, що «... ми хочемо наблизитися до повної зайнятості, щоб більше європейців мали доступ до потрібних їм компетенцій, і забезпечити рівні можливості для всіх у більш цифровій та стійкій економіці [3]... ».

Провідним напрямком соціальної політики ЄС була та залишається політика зайнятості, у т.ч. молоді. Прийнята у листопаді 1997 року на Люксембурзькому саміті «Європейська стратегія зайнятості» була спрямована на покращення адаптивності працівників та бізнесу; зростання соціальної згуртованості; сприяння зайнятості населення; запровадження реформ у сфері зайнятості та соціального залучення. За даними Євростату

середньоєвропейській рівень зайнятості у 2023 році становив 75,3%. Інструментами реалізації європейської стратегії зайнятості залишаються: європейський соціальний діалог; європейський семестр (з 2010 р.); відкритий метод координації (ВМК); фінансові інструменти політики – реформований Європейський соціальний фонд (ЄСФ) та Європейський фонд глобалізації. З 2021 року ЄСФ+ поєднує ЄСФ, ініціативу молодіжної зайнятості (YEI), Фонд допомоги найбільш знедоленим (FEAD), Програму ЄС з питань зайнятості та соціальних Інновацій (EASI), програму охорони здоров'я ЄС та інвестує в людей з метою побудови більш соціальної та інклюзивної Європи; підтримку держав-членів у подоланні кризи, досягнення високих рівнів зайнятості, справедливого соціального захисту та кваліфікованої та стійкої робочої сили, готової до переходу до зеленої та цифрової економіки; реалізацію принципів Європейського стовпа соціальних прав через дії у сфері зайнятості, освіти, навичок та соціальної інтеграції. Бюджет ЄСФ+ на 2021-2027 роки становить 87,9 млрд. євро у цінах 2018 року, у т.ч. 87,3 млрд. євро – на спільне управління та 676 млн. євро – на цілі зайнятості та соціальні інновації. Європейський фонд глобалізації надає спеціальну допомогу у разі «масових звільнень», його загальний бюджет становить майже 1,6 млрд євро у поточних цінах на період 2021–2027 років. Результатом спільних зусиль держав-членів та ЄС стало скорочення рівня безробіття. За даними Євростату рівень безробіття у липні 2023 року становив 6,4%, що на 0,3% нижче порівняно з аналогічним показником 2022 року. У цілому рівень безробіття сягнув найнижчого рівня з моменту введення євро в 1999 році [4].

Інститути ЄС продовжують демонструвати соціальну спрямованість європейської інтеграції, реагують на внутрішні та глобальні виклики, постійно оновлюють соціальні орієнтири. ЄС сприяє залученню людей з інвалідністю до економічного та суспільного життя через надання однакових прав. Стратегія щодо прав осіб з інвалідністю на 2021-2030 роки спирається на попередні стратегії та на Європейські засади соціальних прав, зокрема Європейську соціальну хартію (1996р.). Для її реалізації ЄС запроваджує наступні ініціативи: європейську картку для паркування людей з інвалідністю; європейське посвідчення особи з інвалідністю; створення ресурсного центру «AccessibleEU» для сприяння і полегшення доступу до інформації, транспорту, будівель, а також інформування про заходи, які організовуються. Керуючим органом «AccessibleEU» виступає Генеральний директорат із питань зайнятості, соціальних питань та інклюзії [5]. Станом на 2023 рік у ЄС працевлаштовано понад 55% осіб з інвалідністю [6].

Відповідно до стратегії гендерної рівності 2020-2025 рр. внесені пропозиції щодо прозорості з питань оплати праці, прийнято нову загальноєвропейську директиву з питань боротьби з насильством щодо жінок і домашнім насильством, директиву про гендерний баланс в управлінських органах компанії, а також 8 березня 2023 року розпочато кампанію з боротьби з гендерними стереотипами [7].

Отже, ЄС у соціальній сфері запроваджує концепцію країн «соціального добробуту», поширює цілі на цінності на питання соціальної політики. У

межах своєї компетенції союз вживає заходів, щодо координації зайнятості та забезпечення рівних прав, залучення до суспільства людей з інвалідністю та бореться з гендерною нерівністю. Результатами провадження соціальної політики ЄС є успішна реалізація проектів та позитивні показники, які часом перевищують встановлений очікуваний результат.

Список використаних джерел:

1. Консолідовані версії Договору про Європейський союз та Договору про функціонування Європейського союзу. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU10267> (дата звернення: 10.03.2024).
2. Офіційний сайт European Parliament URL: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.10.1.html. (дата звернення: 10.03.2024).
3. Європейський соціальний саміт у Порту визначив головні цілі ЄС до 2030 року. *Інтерфакс-Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/742660-amp.html> (дата звернення: 05.03.2024).
4. Єрмоленко Г. Економіка єврозони увійшла у технічну рецесію. *GMK Center. GMK*. URL: <https://gmk.center/ua/news/ekonomika-ievrozoni-vvijshla-v-tehnichnu-recesiju/> (дата звернення: 05.03.2024).
5. Accessibility Monitoring. AccessibleEU. URL: https://accessible-eu-centre.ec.europa.eu/accessibility-monitoring-0_en (дата звернення: 10.03.2024).
6. Найкращі показники працевлаштування осіб з інвалідністю у країнах ЄС, де немає квот. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3703062-najkrasi-pokazniki-pracevlastuvanna-osib-z-invalidnistu-u-krainah-es-de-nemae-kvot-ekspert.html> (дата звернення: 05.03.2024).
7. Gender equality strategy. *European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en (дата звернення: 05.03.2024).

Мацука В.М., к.е.н., доцент

Маріупольський державний університет, м. Київ, Україна

СУЧАСНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИКИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЄС

Рушійні технології Четвертої промислової революції глибоко проникли в економіку та промисловість, надаючи безпрецедентного значення цифровому простору, який будує нову структуру світової політики. Штучний інтелект, великі дані та здатність створювати технологічні платформи для широкомасштабного використання починають визначати національну міць країни [4]. Штучний інтелект у 21 столітті стане основним рушієм економічного зростання та підвищення продуктивності, а також сприятиме стійкості та життєздатності галузі [1, с.11]. Освоєння сучасної технології та впровадження її у виробництво означає величезні економічні вигоди та лідерство у світовій системі розподілу праці.

Сьогодні ЄС міцно займає лідируючі позиції у світовій технологічній гонці та першим почав розробляти глобальну політику штучного інтелекту для держав-членів ЄС.

На сьогоднішній день 19 держав-членів ЄС і Норвегія прийняли національні стратегії штучного інтелекту: Фінляндія (2017); Німеччина, Франція, Швеція (2018); Данія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Португалія, Словаччина, Чехія, Естонія (2019); Болгарія, Угорщина, Іспанія, Італія, Латвія, Норвегія, Польща (2020); Австрія, Бельгія, Греція, Ірландія, Кіпр, Румунія, Словенія, Хорватія (у розробці).

Національні стратегії в європейських країнах відрізняються за стратегічним підходом, рівнем деталізації пропонованих дій та галузевою спрямованістю. Стратегії мають багато концептуальних форм, починаючи від загальних політичних стратегій високого рівня, що охоплюють багато різних політичних заходів, до операційних стратегій із конкретними діями та виділеним бюджетним фінансуванням.

Внутрішня політика також відрізняється щодо пріоритетних напрямів. Деякі країни, такі як Мальта та Словаччина, прийняли горизонтальний підхід, не визначивши конкретних пріоритетних секторів для впровадження технологій штучного інтелекту. Франція зосереджується на секторах економіки, які мають високий потенціал зростання або пропонують конкурентні переваги. Сектори економіки, які найчастіше розглядаються в національних стратегіях штучного інтелекту, це виробництво, охорона здоров'я, сільське господарство, державне управління, транспорт, логістика, освіта та енергетика.

Незважаючи на відмінності в політичних підходах до штучного інтелекту, обраних європейськими країнами, існує стратегічне бачення розвитку двох розширених напрямів створення та впровадження штучного інтелекту в Європі:

– «Екосистема досконалості» – розвиток державно-приватного партнерства, мобілізація ресурсів та формування системи стимулів по всьому ланцюжку створення вартості, від досліджень та інновацій до впровадження рішень на основі штучного інтелекту малими та середніми підприємствами;

– «Екосистема довіри» – формування європейської нормативно-правової бази, етичних принципів, визначення основних ризиків і критичних областей, а також визначення базових принципів гарантування безпеки у сфері штучного інтелекту.

Технологічні інвестиції. У рамках цього напрямку планується залучити кошти ЄС для прискорення державних і приватних інвестицій у технології штучного інтелекту через низку програм, зокрема Digital Europe, Horizon Europe, Recovery and Resilience Facility, RRF.

Виходячи з цих доказів, європейська політика штучного інтелекту спрямована на поєднання інструментів інвестування на рівні ЄС, держав-членів і приватного сектору, щоб максимізувати вплив розробки та впровадження штучного інтелекту на європейську економіку.

Створення умов для науково-технічного розвитку. Цей напрямок включає три блоки.

1. Створення структури управління та координація спільних дій. Організаційне ядро на рівні ЄС.

Спеціалізовані та експертні онлайн-платформи відіграють важливу роль у координації зусиль, оцінці та обміні найбільш успішним досвідом.

Щоб залучити ширше коло зацікавлених сторін до питань штучного інтелекту, AI Alliance є онлайн-форумом, який об'єднує понад 4000 членів з усього світу, які представляють наукові кола, бізнес, громадянське суспільство та політиків.

Організаційні зусилля на рівні ЄС також відображаються на рівні держав-членів. Багато країн створюють національні мережі штучного інтелекту, наприклад проєкт Німецького цифрового центру та Нідерландський альянс штучного інтелекту.

2. Обмін інформацією на основі спільних етичних і правових принципів. Політика ЄС щодо штучного інтелекту спрямована на створення єдиного європейського простору для безперервного транскордонного обміну даними.

3. Розвиток критичних IT-інфраструктур. IT-інфраструктура забезпечує технічну основу, необхідну для штучного інтелекту для створення додаткової вартості. Одним із флагманських напрямків проєкту є нейроморфна технологія, де ведуться дослідження та розробка нових архітектур чіпів для штучного інтелекту.

Підтримка в розробці та впровадженні. Основою європейської системи підтримки всього ланцюга від досліджень і розробок до впровадження технологій штучного інтелекту є сприяння державно-приватному партнерству через низку спеціалізованих структур. Європейське партнерство зі штучного інтелекту, даних і робототехніки займає особливе місце в цьому процесі. Його головна мета – забезпечити європейський суверенітет у створенні та розгортанні надійних і безпечних технологій штучного інтелекту до 2030 року.

Формування освітньо-нормативного середовища. Як відзначають багато експертів, суттєвою перешкодою для розвитку технології штучного інтелекту є те, що значна частина населення працездатного віку не володіє необхідними знаннями та навичками. Останні дані показують, що 45% європейських компаній вважають брак навичок наявних співробітників головною перешкодою для впровадження штучного інтелекту, а 57% компаній вказують на те, що важко найняти нових співробітників з навичками, необхідними в секторі штучного інтелекту [2, с.11]. У той же час, для повного використання переваг технології необхідне поглиблене навчання співробітників у сфері штучного інтелекту [3, с.186].

У зв'язку з цим Європейська комісія розробила низку заходів для підтримки розвитку цифрових навичок, зокрема у сфері штучного інтелекту та на всіх рівнях формальної та неформальної освіти.

Просувати європейське бачення на міжнародному рівні. Важливим аспектом європейської стратегії щодо штучного інтелекту є висунення

власних принципів і бачення того, як слід розвивати штучний інтелект як умови для співпраці з іншими країнами в цій галузі. Тому пріоритетом ЄС є активне просування своїх нормативних стандартів на міжнародному рівні, починаючи з розвинутих країн, які мають сильні позиції в дослідженнях і розробках та інвестиціях у штучний інтелект.

Треба сказати, що в Європі вже оформилися основні контури унікального політичного простору у сфері штучного інтелекту. Він використовує спільні зусилля та ресурси держав-членів ЄС, а також координуючу роль Європейської комісії, значні досягнення в інфраструктурі, дослідженнях і розробках, прозору та інклюзивну організаційну та регуляторну модель, а також одні з найбільших інвестицій у світі. Активна позиція ЄС у просуванні свого політичного бачення штучного інтелекту на міжнародній арені зробила значний внесок у процес формування широкого простору штучного інтелекту. Необхідно підкреслити, що для європейської стратегії у сфері штучного інтелекту абсолютним пріоритетом є посилення інтеграційного процесу в рамках ЄС.

Список використаних джерел:

1. Re-finding Industry. Report of the Independent High Level Group on Industrial Technologies. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2018. 54 p. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/28e1c485-476a-11e8-be1d-01aa75ed71a1> (дата звернення: 11.03.2024).
2. Gosse J. et al. European Enterprise Survey on the Use of Technologies Based on Artificial Intelligence. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2020. 149 p. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f089bbae-f0b0-11ea-991b-01aa75ed71a1> (дата звернення: 11.03.2024).
3. Reim W. et al. Implementation of Artificial Intelligence (AI): A Roadmap for Business Model Innovation. A I. 2020. Vol. 1. P. 180–191. URL: <https://www.mdpi.com/2673-2688/1/2/11> (дата звернення: 11.03.2024).
4. Schwab K. Globalization 4.0. A New Architecture for the Fourth Industrial Revolution. January 16. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2019-01-16/globalization-40> (дата звернення: 11.03.2024).

***Николаєва В.І., доктор з державного управління, доцент
доцент кафедри соціальної роботи, ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка», м. Полтава, Україна***

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В ІНСТИТУЦІЯХ І КРАЇНАХ ЄС

Упродовж останніх років в інституціях і країнах ЄС активно і широко проводиться модернізація системи надання соціальних послуг. Цей процес отримав значний «політичний імпульс», а тому є досить динамічним, складним

та охоплює багато галузей суспільного життя, в яких відбуваються істотні перетворення. Важливого значення в модернізації системи надання соціальних послуг надається розробленню та впровадженню інноваційних інструментів, механізмів, які через нормативно-правові акти регламентують управлінський вплив держави в цій сфері. Серед європейських вчених, дослідників і фахівців у соціальній сфері ведуться дискусії щодо визначення в умовах ринкової економіки нового значення та формату надання соціальних послуг, розроблення та впровадження механізмів, адекватних умовам ринку та конкуренції [1]. В основу реформ модернізації покладено ідею інтегрування діяльності державних, прибуткових і неприбуткових організацій в єдину ефективну систему надання соціальних послуг, яка повинна гарантувати можливість вибору та отримання клієнтом соціальної послуги найвищої якості при мінімальних витратах на її фінансування з боку держави.

У країнах ЄС широко використовують взаємодію, співробітництво організацій державного і недержавного секторів, як ефективний державноуправлінський інструмент надання соціальних послуг. Умовами функціонування такого співробітництва на центральному і місцевому рівнях управління державою є рівноправність сторін і конструктивізм у взаємовідносинах, інституційна спроможність, достатнє ресурсне забезпечення. Необхідно визначити європейські моделі міжсекторального співробітництва щодо надання соціальних послуг (скандинавська, ліберальна, континентальна, перехідні) та відмінності між ними (за активністю, часткою фінансування державою НДО).

У країнах ЄС простежуються тенденції до: уніфікації моделей надання соціальних послуг; створення змішаного ринку, рівних умов для державних і недержавних суб'єктів надання таких послуг та посилення ролі останніх.

НДО, що надають соціальні послуги є: більш відкритими до інновацій; втіленням громадянського суспільства, політики соціальної справедливості та солідарності, взаємодопомоги, інших соціальних і демократичних цінностей. Неприбуткові організації порівняно з приватними підприємствами спроможні краще реалізувати на ринку соціальних послуг ці ідеї: першим ці принципи в роботі є ближчими за природою; діяльність других спрямована на економію, отримання прибутку, дотримання економічної доцільності, успішне ведення господарської діяльності в умовах ринку. Встановлено, що надання соціальних послуг неприбутковими організаціями має схвалення з боку держави та підтримку громадян.

Досить поширеними у демократичних західноєвропейських державах є такі форми співпраці громадськості та влади:

- громадські ради, що виконують не лише консультативно-дорадчу функцію, а й забезпечують громадський контроль за діяльністю органів влади у певних сферах;

- публічні громадські обговорення (організація та проведення конференцій, форумів, громадських слухань, засідань, круглих столів, зборів, зустрічі з громадськістю, теле- або радіодебати, інтернет-конференції, електронні консультації);

- соціальний моніторинг;
- створення коаліцій;
- громадянська просвіта;
- громадська експертиза;
- активна участь громадських об'єднань у формуванні громадської думки, публічної політики, а також її реалізації та оцінці [2].

Вивчення громадської думки здійснюється шляхом: проведення соціологічних досліджень і спостережень (опитування, анкетування, контент-аналіз інформаційних матеріалів, фокус-групи тощо); створення телефонних «гарячих ліній», проведення моніторингу коментарів, відгуків, інтерв'ю, інших матеріалів у друкованих та електронних засобах масової інформації для визначення позиції різних соціальних груп населення та зацікавлених сторін тощо; здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади щодо розв'язання проблем, які мають важливе суспільне значення (у формі громадського моніторингу підготовки та виконання рішень, експертизи їх ефективності, подання органам виконавчої влади експертних пропозицій).

Відповідно до вказаних принципів соціальні послуги повинні бути децентралізованими, автономно керованими, відповідної якості, а втручання держави в процес їх надання – мінімальним.

У зазначених країнах у ході децентралізації соціальних послуг держава делегувала місцевим органам влади, НДО повноваження, ресурси та відповідальність щодо надання багатьох видів таких послуг. Внаслідок застосування соціального контракування роль держави і місцевих органів влади в наданні соціальних послуг суттєво змінилися: вони поступово відійшли від прямого надання послуг, а стали визначати та виставляти соціальні послуги на тендер, укладати відповідні контракти, зберігаючи за собою право здійснення моніторингу за виконанням укладеного контракту, якістю послуг і використанням наданих коштів.

Завданням посадових осіб місцевої влади та органів самоврядування у процесі соціального контракування стало:

- визначення видів соціальних послуг;
- організація проведення конкурсу на їх закупівлю;
- сприяння розвитку ринку соціальних послуг.

Як наслідок, держава та місцеві органи влади отримали змогу зосередити свої зусилля на встановленні пріоритетів, формуванні соціальної політики та прийнятті важливих рішень у системі надання соціальних послуг, як своєї основної функції. У європейських країнах неприбуткові організації складають більшу половину загальної кількості суб'єктів, що надають соціальні послуги. Залучення таких організацій до надання соціальних послуг дало змогу отримати важливу перевагу – привнесення ними доданої вартості (added value), тобто додаткові вигоди для даних послуг, (краща ціна, якість послуг, тощо).

Відповідно до законодавства країн-членів ЄС наявність права на певний вид соціального захисту і його надання залежить від розміру та кількості внесків, зроблених до відповідних інститутів соціального захисту. Право на соціальний захист (на пенсії або допомоги) може пов'язуватися також із

фактом проживання в одній із країн-членів ЄС. Але ж кожна країна має власне законодавство щодо соціального захисту.

Здійснення соціальних виплат незалежно від місця проживання особи. Відповідно до вказаного принципу надаються пенсії внаслідок втрати працездатності або смерті від нещасного випадку або професійного захворювання; пенсії за віком; виплати інвалідам. При цьому використовується законодавство однієї чи кількох країн-членів. Особа не може позбавлятися цих виплат із тієї підстави, що вона не громадянин цієї країни за законодавством якої має право на виплати. Але цей принцип поширюється не на всі види виплат. Спеціальні норми застосовуються для визначення права на сімейні допомоги та виплати у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю.

Недопустимість надання особі однакових виплат у різних країнах-членах. Під такими виплатами слід розуміти ті, які мають спільну мету, об'єкт і підставу виплати. Інші критерії є формальними і тому вони не відіграють визначальної ролі. Якщо працівник підлягав соціальному страхуванню у кількох країнах-членах, то, по суті, він може отримувати виплати у різних країнах. Таке право обмежується названим принципом, який деталізується і реалізується у країнах-членах відповідно до їх національного законодавства.

Відповідно до національних законів розмір виплат є різним. Інформація про розміри виплат має бути прозорою, щоб працівники могли вибирати те, що їм вигідніше. Жоден працівник не може бути позбавлений права на такий вибір.

Цей принцип вимагає від країн-членів вироблення спільної концепції щодо класифікації виплат та порядку їх надання. Зокрема, створені спеціальні фонди для перерозподілу коштів на соціальний захист між державами-членами.

Зазначимо, що вивчати досвід країн-членів ЄС потрібно для того, щоб окреслити уроки побудови та провести реформи соціальних послуг в нашій державі. Адже, метою державної політики країн-членів ЄС є не лише економічне зростання та ефективність; політика, яку вони проводять, стосується вирівнювання життєвих можливостей, соціальної справедливості, соціального захисту, єдності та стабільності.

Зарубіжний досвід надання соціальних послуг представляє для нас, безсумнівно, значний теоретичний і практичний інтерес. Але при цьому ми повинні бути свідомі необхідності розробки власних концептуальних ідей як технологій здійснення, так і модернізації системи соціальних послуг в цілому.

Список використаних джерел:

1. Ярова Л. Система соціального захисту у країнах Центральної і Східної Європи. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2012. №1. С. 122–126.
2. The World Bank Group Social Protection and Labor Global Practice Europe & Central Asia Region Portraits of labour market exclusion 2.0 Country Policy Paper (CPP) for Hungary(2016). Lead Authors: Sandor Karacsony and Natalia Millán – Washington, DC: World Bank.

*Новікова О.Ф. д.е.н., професор,
Касперович О.Ю., мол. наук. співробітник
Інститут економіки промисловості НАН України,
м. Київ, Україна*

СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ В КРАЇНАХ ЄС ЯК ОРІЄНТИР ТА ПРИНЦИП ФОРМУВАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У країнах ЄС система та механізми соціального діалогу, який реалізується на різних рівнях за широким колом питань соціально-економічного та трудового розвитку, фактично вже став одним із засадничих як принципів, так і механізмів прийняття та реалізації відповідних збалансованих та взаємоузгоджених рішень. Так, відзначається, що питання соціального діалогу, метою якого є вдосконалення європейського врядування шляхом залучення соціальних партнерів до процесу прийняття та реалізації рішень, посідають одне з ключових місць у розумінні «європейської соціальної моделі», яка, в свою чергу, є важливою складовою самоідентифікації та самоусвідомлення ЄС [1]. Причому значущість та увага, яку в країнах ЄС приділяють розвитку системи та механізмів соціального діалогу, постійно зростають.

Так, нещодавно (січень 2023 року) Європейська Комісія опублікувала «Рекомендації Європейської ради щодо посилення соціального діалогу в Європейському Союзі» [3]. В цьому документі міститься розгорнута та на цей момент – найновіша офіційна дефініція соціального діалогу в ЄС. В зазначеному документі під соціальним діалогом розуміються всі види переговорів, консультацій або обміну інформацією між представниками урядів, роботодавців і працівників з питань, що становлять спільний інтерес, стосуються економічної та соціальної політики, і які реалізуються як двосторонні відносини між працівниками та керівництвом, включаючи колективні переговори, або як тристоронній процес з урядом як офіційною стороною діалогу, який може бути неформальним, інституціалізованим або поєднувати обидва варіанти, а також може відбуватися на національному, регіональному, міжгалузевому, галузевому рівні чи рівні підприємства, або поєднувати кілька рівнів одночасно [3]. Таким чином, передбачається як тристоронній, так і двосторонній соціальний діалог. Також визначено умови, що мають сприяти ефективному функціонуванню соціального діалогу. В якості основних таких умов наводяться наступні:

- 1) наявність сильних, незалежних профспілок і організацій роботодавців;
- 2) вільний доступ до відповідної інформації, яка є необхідною для участі в соціальному діалозі;
- 3) зобов'язання брати участь у соціальному діалозі з боку всіх сторін;
- 4) повага до основних прав на свободу асоціації та ведення колективних переговорів;
- 5) відповідна інституційна підтримка реалізації соціального діалогу.

ЄС має досить розгалужену багаторівневу інституційну структуру щодо реалізації соціального діалогу, представлену як на національному, так і на наднаціональному рівнях. Для України в контексті формування дієвої євроінтеграційної політики в аспекті модернізації власної системи соціально-трудових відносин та системи соціального діалогу як її складової, важливим є налагодження взаємодії зі всіма відповідними структурами ЄС різного рівня. Так, однією з провідних наднаціональних структур ЄС, що безпосередньо займається питаннями забезпечення належної якості трудового життя через механізми соціального діалогу, є Єврофонд (Eurofound) - тристороння агенція ЄС, діяльність якої орієнтована на сприяння розробці та реалізації кращих соціальних політик, а також політики зайнятості на європейських ринках праці [5].

В соціально-трудовій сфері основна мета діяльності Єврофонду полягає у наданні Європейській Комісії та іншим інституціям, органам і агентствам ЄС, а також державам-членам і соціальним партнерам, підтримки щодо формування та реалізації політики, спрямованої на покращення умов життя та праці, підвищення рівня зайнятості та сприяння діалогу між роботодавцями й робітниками. Зокрема, в якості одного з шести основних напрямів в структурі Робочої програми Єврофонду на період 2021–2024 років визначено сприяння формуванню ефективних соціально-трудових відносин та соціального діалогу. При цьому Єврофонд виконує роль експертного центру щодо моніторингу та аналізу розвитку систем трудових відносин і соціального діалогу на національному рівні та на рівні ЄС [4]. Одночасно він є і комунікативним майданчиком для обміну інформацією, підтримки певних процесів, зокрема – в сфері соціально-трудових відносин та соціального діалогу. Єврофонд також постійно досліджує та моніторить як динаміку соціально-трудових відносин в ЄС, так і процеси та ефективність реалізації соціального діалогу в цій сфері. На основі результатів таких досліджень формуються відповідні засадничі параметри/орієнтири щодо удосконалення системи соціального діалогу, які розглядаються як джерело та базові засади для розробників політики щодо вирішення ключових питань у цій сфері [4].

Таким чином, в контексті формування та реалізації євроінтеграційної політики України, відповідні настанови Єврофонду мають слугувати певними орієнтирами, в першу чергу – в сфері розробки та реалізації соціально-економічної політики держави на засадах гідної праці та стійкого збалансованого розвитку системи соціально-трудових відносин. При цьому необхідно враховувати, що в країнах ЄС соціальному діалогу фактично відведено роль основного інструмента збалансування інтересів сторін соціально-трудових відносин.

Важливо відмітити, що настанови Єврофонду та інші документи ЄС щодо розвитку соціально-трудових відносин та соціального діалогу цілком узгоджуються з рекомендаціями та засадничими документами Міжнародної організації праці (МОП), з якою Україна активно взаємодіє. Тому рекомендації та документи МОП також мають слугувати концептуальним підґрунтям для формування Україною власної євроорієнтованої політики в сфері розвитку

соціально-трудових відносин та соціального діалогу як основного механізму їх удосконалення. Вже досить давно МОП спільно з міжнародними донорами, іншими агенціями та установами ООН впроваджує в Україні цілу низку проектів, які пов'язані із сприянням зайнятості, реформуванням сфери соціального захисту, управлінням інституціями ринку праці, реформуванням трудового законодавства та удосконаленням системи колективно-договірного регулювання трудових відносин. В умовах повномасштабної збройної агресії деякі з цих проектів скоротилися (або навіть згорнулися), інші – продовжують реалізовуватись. Найбільший інтерес представляють розробки МОП, які підготовані та адресовані безпосередньо Україні. З точки зору розвитку соціального діалогу це, в першу чергу – «Програма гідної праці 2020-2024. Україна» [2]. В рамках Програми було виокремлено три основні пріоритети, якими є:

- 1) покращений соціальний діалог;
- 2) інклюзивна та продуктивна зайнятість;
- 3) поліпшені умови праці та соціальний захист.

Реалізація першого пріоритету розкривається в Програмі через відповідні очікувані результати щодо покращення соціального діалогу в Україні, а саме [2]:

- 1) реформовані Національна та територіальні соціально-економічні ради як ефективні платформи для діалогу (очікуваний результат - більш компетентні, авторитетні та впливові Ради);
- 2) сильні соціальні партнери (очікуваний результат – ефективніші організації роботодавців та працівників, які надають членам якісні послуги та рекомендації з питань політики);
- 3) покращені колективні переговори на галузевому рівні (очікуваний кінцевий результат – сучасні колективні договори, підписані на галузевому рівні, удосконалення технічних знань та навичок ведення переговорів представників організацій роботодавців та працівників).

Як бачимо, запропонована МОП «Програма гідної праці 2020-2024. Україна» в аспекті розвитку соціального діалогу фокусується на ключових складових його функціонування та за своїм змістом фактично співпадає із визначеними Єврофондом умовами ефективного соціального діалогу, але орієнтується при цьому на інституційну специфіку його реалізації в Україні. Програма розроблялась до початку повномасштабного вторгнення, тож зрозуміло, що його руйнівний вплив на соціально-економічну ситуацію в Україні радикально змінив контекст та умови практичної реалізації цієї Програми. Однак маємо зазначити, що ані визначені в Програмі пріоритети, ані критерії їх реалізації за своїм змістом суттєво не змінилися і зберегли свою актуальність. В той же час досить очевидно, що для досягнення своїх цілей зазначена програма потребуватиме пролонгації та суттєвого доопрацювання практичних механізмів своєї реалізації, які мають враховувати щонайменше два аспекти: наслідки повномасштабної збройної агресії та прискорення процесів євроінтеграції після набуття Україною статусу країни-кандидата на вступ до ЄС.

Так чи інакше, розвиток системи соціального діалогу є нагальною потребою України, як з точки зору поступової інтеграції в європейський соціально-економічний простір, так і з точки зору досягнення збалансованості та взаємоузгодженості внутрішньої політики соціально-економічного розвитку. Однак війна, її руйнівні наслідки радикально ускладнили це завдання. Це вплинуло на діяльність усіх діючих суб'єктів системи соціально-трудова відносин (в тому числі на діяльність профспілок та об'єднань роботодавців різного рівня), загострило питання соціального захисту і безпеки працівників підприємств, відчутно обмежило трудові права і гарантії, фактично призвело до згортання системи колективно-договірного регулювання.

У контексті євроінтеграції України важливим аспектом розвитку соціального діалогу є встановлення багаторівневих зв'язків із відповідними структурами ЄС – наднаціонального, національного, галузевого рівнів. На національному та наднаціональному рівні це має стати взаємодія щодо розробки засад соціально-економічної політики в аспекті становлення в Україні сучасної системи соціально-трудова відносин та соціального діалогу, формування відповідної законодавчої бази, розробки та реалізації стратегій та програм розвитку соціально-трудова сфери України в контексті її євроінтеграції. Не менш важливим є також розвиток горизонтальних партнерських зв'язків на рівні об'єднань профспілок та роботодавців національного та галузевого рівнів із відповідними сторонами соціального діалогу в країнах ЄС, з метою обміну досвідом, сприяння впровадженню кращих практик, реалізації спільних проектів тощо. Зауважимо, що навіть в надскладних умовах війни в цій сфері відбуваються позитивні зрушення (про це свідчить аналіз відкритих джерел щодо діяльності зазначених структур). Наприклад, посилюється інтеграція українських профспілок до європейської профспілкової спільноти та організаційних структур IndustriAll Europe. Значного розвитку досягнуто і в сфері взаємодії українських об'єднань роботодавців із аналогічними структурами ЄС. Всі ці процеси поступово створюють підґрунтя для розвитку соціального діалогу на галузевому та локальному рівнях у відповідності із нормами та практиками країн ЄС.

Синергічне поєднання зазначених процесів, їх узгоджена реалізація на різних рівнях сприятимуть встановленню довгострокових партнерських відносин як між українськими сторонами соціального діалогу, так і з їх європейськими партнерами різного рівня. Це також сприятиме розвитку конструктивного партнерства всередині України (між профспілками, роботодавцями та державою) щодо розробки та реалізації збалансованої та взаємоузгодженої соціально-економічної політики України навіть в надскладних умовах війни та подальшого повоєнного відновлення.

Підсумовуючи, маємо зазначити наступне. В межах реалізації магістрального курсу євроінтеграції Україна має шанс інтегруватися до європейської економіки, яка є найбільш конкурентною і ефективною з усіх можливих для нашої країни моделей соціально-економічного розвитку. Важливою складовою цього процесу має стати наявність дієвого багаторівневого інструментарію взаємодії з ЄС за всім колом питань, що

виникають в контексті розробки і впровадження політики повоєнної відбудови національної економіки України. При цьому, з огляду на одночасне прискорення євроінтеграційних процесів, необхідно враховувати постійне зростання значущості соціального діалогу в ЄС як базового механізму досягнення взаємоузгодженості, збалансованості та синергії щодо вирішення широкого кола питань соціально-трудового та економічного розвитку. Відповідно, розвиток соціального діалогу в Україні стає важливим аспектом формування української соціально-економічної політики, невід'ємною складовою як вирішення питань повоєнного відновлення та розвитку економіки, становлення сучасної системи соціально-трудових відносин в Україні, так і процесу євроінтеграції України в цілому.

Список використаних джерел:

1. Давиденко, В.В. *Форми європейського соціального діалогу. Часопис Київського університету права.* 2023. №2. С. 207-211. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2023.45>
2. Програма гідної праці 2020-2024. Україна. / Міжнародна організація праці. URL: https://www.ilo.org/budapest/what-we-do/decent-work-country-programmes/WCMS_774455/lang--uk/index.htm (дата звернення: 14.03.2024).
3. EU lays out plan to reinforce social dialogue. / Uni Europa. URL: <https://www.uni-europa.org/news/eu-lays-out-plan-to-reinforce-social-dialogue/> (дата звернення: 14.03.2024).
4. Industrial relations and social dialogue / Eurofond. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/topic/industrial-relations-and-social-dialogue> (дата звернення: 14.03.2024).
5. Regulation (EU) 2019/127 of the European Parliament and of the Council of 16 January 2019 establishing the European Foundation for the improvement of living and working conditions (Eurofound), and repealing Council Regulation (EEC) No 1365/75. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2019.030.01.0074.01.ENG&toc=OJ:L:2019:030:FULL (дата звернення: 14.03.2024).

Прохорова Н.В., аспірант

Національний Авіаційний Університет, м.Київ, Україна

ОЦІНКА ПОЛІТИКИ ІМПАКТ-ІНВЕСТУВАННЯ ЄС ТА ПОТЕНЦІАЛ ЙОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У сучасному академічному та політичному дискурсі, проблематика сталого розвитку, соціальної відповідальності та ефективного управління ресурсами стає предметом зростаючого інтересу. Одним із ключових механізмів, який сприяє досягненню цих стратегічних цілей, є політика імпаکت-інвестування. Цей підхід до інвестування, орієнтований на досягнення конкретних соціальних та екологічних результатів, поступово набуває широкого визнання як у Європейському Союзі, так і в інших країнах світу.

Незаперечною є роль Європейського Союзу у впровадженні та популяризації імпакт-інвестування за допомогою своїх програм та стратегій. Глибокий аналіз політики імпакт-інвестування ЄС надає можливість розкрити основні принципи, стратегії та механізми цього типу інвестування, а також вивчити його ефективність та вплив на рівень соціального, економічного та екологічного розвитку різних регіонів.

Національна наукова спільнота відводить значну увагу вивченню потенціалу розвитку імпакт-інвестування в Україні. У зв'язку з комплексними викликами та потребами українського суспільства, імпакт-інвестування може стати ефективним інструментом для забезпечення сталого розвитку, реформування секторів, які потребують підтримки, та посилення соціального капіталу. У такому контексті, дослідження політики імпакт-інвестування Європейського Союзу та її потенціалу для України є надзвичайно актуальним завданням, що вимагає глибокого та комплексного аналізу. Це сприятиме розумінню та ефективному використанню цього інструменту для сприяння сталому та інклюзивному розвитку країни. В рамках нашого дослідження ми плануємо провести аналіз політики імпакт-інвестування ЄС, а також дослідити можливості та перспективи її застосування в українському контексті. У контексті сучасних викликів і трансформацій, що ставлять перед українським суспільством складні завдання реформування та розвитку, важливо розглядати імпакт-інвестування як стратегічний інструмент здійснення соціально-економічних змін. Потенціал цього підходу полягає у здатності створювати не тільки економічну вартість, але й соціальні та екологічні користі для суспільства.[4]

Політика імпакт-інвестування в Європейському Союзі є однією з ключових стратегій сприяння сталому розвитку, соціальній відповідальності та реалізації цілей Європейського Зеленого Пакту. Ця політика спрямована на створення позитивних соціальних та екологічних впливів через інвестування в проекти, які демонструють певний рівень соціальної та екологічної корисності.

Європейський Союз активно розвиває імпакт-інвестування через ряд ініціатив та програм, таких як "Європейський соціальний фонд плюс" (ESF+), програма "Горизонт Європа", фонд "Європейський фонд зеленої економіки", і багато інших. Ці програми надають фінансову підтримку та створюють умови для розвитку імпакт-інвестування у різних сферах, включаючи освіту, здоров'я, енергетику, місцевий розвиток, технології та інновації. Однією з особливостей політики імпакт-інвестування в ЄС є акцент на партнерство між секторами, залучення приватного сектору та громадських організацій у реалізацію інвестиційних проектів. Це сприяє максимізації соціальних та екологічних впливів, а також розширює коло зацікавлених сторін, що сприяє більшій ефективності та стійкості імпакт-інвестиційних проектів. Політика імпакт-інвестування в Європейському Союзі базується на концепції "тривалого фінансування", яка передбачає не лише надання фінансових ресурсів, але й підтримку на різних етапах життєвого циклу проекту: від розробки та впровадження до моніторингу та оцінки результатів. Ця політика

також активно сприяє розвитку стандартів та механізмів оцінки соціального та екологічного впливу імпаکت-інвестиційних проєктів, що дозволяє забезпечити високий рівень транспарентності, відповідальності та довіри в цій сфері. [5]

Крім того, Європейський Союз працює над розширенням практики імпаکت-інвестування через створення різних фондів та механізмів фінансування, таких як фонд "NextGenerationEU", спрямований на відновлення економіки після пандемії COVID-19 та здійснення зелених інвестицій. Для забезпечення ефективності імпаکت-інвестиційних проєктів в ЄС активно розвиваються стандарти та методики оцінки соціального та екологічного впливу, а також механізми моніторингу та звітності, які дозволяють забезпечити прозорість та відповідальність у використанні фінансових ресурсів. У відповідь на різноманітні виклики, що стоять перед сучасним суспільством, політика імпаکت-інвестування в ЄС стала стратегічним інструментом для досягнення сталого розвитку, соціальної відповідальності та зеленого переходу. Її розвиток та розширення відкривають нові можливості для партнерства між секторами та країнами, сприяючи створенню більш стійкого та справедливого суспільства. [7]

У рамках політики імпаکت-інвестування в ЄС акцентується на сприянні розвитку новаторських секторів, таких як зелена енергетика, цифрові технології, біотехнології та інші, які мають потенціал для створення великого соціального та економічного впливу. Крім того, у рамках програм інноваційного фінансування, таких як програма "Horizon Europe", надається підтримка для розвитку та впровадження перспективних проєктів, спрямованих на досягнення стратегічних цілей ЄС у сфері сталого розвитку. Необхідно також відзначити, що політика імпаکت-інвестування в Європейському Союзі має широке географічне охоплення, охоплюючи різні регіони та країни-члени. Це сприяє зменшенню рівнів нерівності та сприяє зближенню рівнів розвитку між різними регіонами Європи. [6]

Україна має значний потенціал для розвитку імпаکت-інвестування через наявність великої кількості суспільних проблем, які потребують уваги та інвестицій. Ці проблеми включають боротьбу з бідністю, покращення доступу до освіти та охорони здоров'я, зменшення екологічного впливу та підтримку розвитку малих та середніх підприємств. Імпаکت-інвестиції можуть стати ефективним механізмом для розв'язання цих проблем і сприяти розвитку країни. Проте для досягнення максимального ефекту важливо враховувати ряд факторів. Наприклад, необхідно створити сприятливе інвестиційне середовище, забезпечити стабільність правової системи та ринкових умов, а також сприяти розвитку соціального підприємництва та інноваційного бізнесу. [1]

Україна може використовувати досвід Європейського Союзу у сфері імпаکت-інвестування для реалізації власних ініціатив та проєктів. Ось кілька прикладів, які можна взяти на увагу:

1. Створення фондів імпаکت-інвестування: Україна може розглянути можливість створення спеціальних фондів або інвестиційних програм, які

були б спрямовані на вирішення конкретних соціальних або екологічних проблем. Ці фонди можуть бути створені у співпраці з приватним сектором, міжнародними організаціями або державними установами.

2. Підтримка соціального підприємництва: Україна може сприяти розвитку соціального підприємництва шляхом надання фінансової підтримки, навчання та консультацій. Це дозволить створити інноваційні бізнес-моделі, які мають соціальний або екологічний вплив і одночасно приносять прибуток.

3. Розвиток інфраструктури для імпаکت-інвестування: Уряд може створити сприятливе регулювання та інфраструктуру для розвитку ринку імпаکت-інвестування. Це може містити створення правової бази, розробку стандартів оцінки імпакту, а також надання податкових пільг або фінансових стимулів для імпакт-інвесторів.

4. Партнерство з міжнародними організаціями та фондами: Україна може співпрацювати з міжнародними організаціями та фондами, які активно розвивають імпакт-інвестування, для отримання технічної підтримки, фінансових ресурсів та доступу до міжнародних ринків капіталу.

Використовуючи досвід Європейського Союзу в сфері імпакт-інвестування може стати значущим кроком для України на шляху до сталого розвитку та вирішення соціальних та екологічних проблем. Шляхом впровадження інноваційних підходів та створення сприятливого інвестиційного середовища, Україна може залучати імпакт-інвестиції для реалізації проектів з великим соціальним та екологічним впливом. Посилення партнерства між урядом, приватним сектором, громадськими організаціями та міжнародними партнерами є ключовим аспектом успішної реалізації імпакт-інвестиційних ініціатив. Крім того, важливо розвивати інфраструктуру та стандарти для оцінки соціального та екологічного впливу проектів, щоб забезпечити ефективне використання імпакт-інвестиційних ресурсів. Враховуючи вищезазначені аспекти, Україна має потенціал стати перспективним ринком для імпакт-інвестування, що сприятиме зміцненню сталого економічного розвитку, підтримці соціальних ініціатив та збереженню навколишнього середовища. Шляхом використання найкращих практик та інноваційних рішень, Україна може досягти успіху в реалізації своїх стратегічних цілей та сприяти побудові більш стійкого та успішного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Базиліук Б. Г. Світовий досвід соціального інвестування та можливості його адаптації в Україні. Соціально-трудова відносина: теорія та практика. 2017. № 2. С. 370-377.

2. Макаренко С. М., Єльнікова Ю. В., Костенко О. М. Роль державної інвестиційної політики в сприянні корпоративній соціальній відповідальності компаній та фінансуванні ЦСР. Корпоративна соціально- екологічна відповідальність та партнерство стейкхолдерів задля сталого розвитку : монографія / за заг. ред. І.О. Макаренко. Суми : СумДУ, 2020. С. 89-99.

3. Музиченко О. В. Стратегії соціально-відповідального інвестування: еволюційний аспект. Інвестиції: практика та досвід. 2015. №18. С.22–27.

4. Рудейчук С. В. Тенденції розвитку соціально-відповідального інвестування в Україні: облікові засади. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2017. Вип. 2. С. 83–86. URL: <http://nbuv.gov.ua>.

5. European Social Fund Plus. URL: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en>.

6. Horizon Europe - Research and innovation. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/fundingopportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en.

7. NextGenerationEU - European Union. URL: https://next-generation-eu.europa.eu/index_en.

*Резніченко Ю. О., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б.,
ст. викладач кафедри економіки та туризму
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

ВИСОКА РИЗИКОВІСТЬ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ЯК ПЕРЕШКОДА ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

У сучасному світі ризик є невід'ємною частиною інвестиційної діяльності, особливо коли мова йде про інвестиції в цінні папери. Україна, яка прагне залучити іноземні інвестиції для свого економічного розвитку, стикається з проблемою високої ризиковості своїх цінних паперів, що впливає на активність інвесторів з країн-партнерів Європейського Союзу (ЄС). Аналіз причин та наслідків цієї ризиковості є важливим завданням для розуміння динаміки інвестиційної активності країн-партнерів ЄС в Україні.

У цьому контексті, ризиковість цінних паперів у зв'язку з інвестиціями країн-партнерів ЄС в Україну викликає серйозні обговорення та вимагає детального аналізу. Ці папери, будучи основною формою інвестицій у фінансовому світі, є важливим інструментом для залучення капіталу, стимулювання економічного розвитку та підтримки фінансової стабільності. Однак висока ризиковість таких цінних паперів може значно ускладнити процес їх інвестування та призвести до втрат для інвесторів.

В даному дослідженні ми зосередимося на ретельному аналізі причин, які призводять до високої ризиковості цінних паперів в Україні та аналізі ризиковості на прикладі створення інвестиційного портфелю (цінних паперів). Ми розглянемо такі аспекти, як економічні та політичні фактори, регуляторні умови, а також можливі стратегії подолання цих ризиків на прикладі ЄС. Враховуючи важливість стабільності та прозорості фінансових ринків для залучення інвестицій, розуміння та вирішення проблеми

ризиковості цінних паперів в Україні є критичним завданням для подальшого розвитку інвестиційного клімату країни.

Економічна та політична нестабільність, викликана війною між Росією та Україною, еміграцією та корупцією, є ключовими факторами, які призводять до високої ризиковості цінних паперів в Україні.

1. Війна між Росією та Україною: Повномасштабне воєнне вторгнення росії викликає значну нестабільність в Україні. Війна призводить до втрат на людському та матеріальному рівнях, загрожує економічному розвитку та порушує діловий клімат. Це створює невизначеність для інвесторів та підвищує ризик інвестування в українські цінні папери.

2. Еміграція: Масштабна еміграція з України, зумовлена економічними труднощами та війною, призводить до втрати робочої сили та інтелектуального капіталу. Це може вплинути на економічну продуктивність країни та стабільність фінансових ринків, підвищуючи ризик для інвесторів.

3. Корупція: Корупція в Україні залишається серйозною проблемою, що ускладнює бізнес-середовище та порушує правила гри на фінансових ринках. Недостатній рівень прозорості та непрозорість в ділових угодах підвищують ризик інвестування для іноземних інвесторів.

Враховуючи ці фактори, інвестори стикаються зі значними ризиками при розгляді українських цінних паперів, що може призвести до зниження інвестиційної активності та обмеження доступу до капіталу для розвитку економіки країни. Для зменшення ризиків інвестицій і повернення іноземних інвесторів до українських ринків необхідні системні реформи в сферах економіки, політики та боротьби з корупцією.

Пропонується розглянути аналіз формування інвестиційного портфелю цінних паперів. Було досліджено потенційних 5 акцій, їх динаміку за 30 періодів (інтервал між початком та кінцем 2023 року) та визначено такі рівні ризику та доходності (табл.1).

Аналіз таблиці 1 показує, що найбільш прибутковими виявились акції компаній Донбасенерго (+11,92%) та Kernel Holding S.A. (+8,53%). Найменш прибутковими – Центренерго (+1,63%) та Astarta Holding N.V. (+0,22%). Збитковими є: Райффайзен Банк (-0,45%)

Найбільш ризиковими виявились Kernel Holding S.A. (46,61%) та Донбасенерго (70,97%). Збиткові акції не беруть участь у подальшому формуванні інвестиційного портфелю, тому вилучаються.

Таблиця 1 – Доходність та ризиковість 5 цінних паперів за 2023 рік

Показник	Цінні папери					Середні значення
	Kernel Holding S.A.	Центренерго	Astarta Holding N.V.	Донбасенерго	Райффайзен Банк	
Доходність	8,53%	1,63%	1,36%	11,92%	-0,45%	5,86%
Ризиковість	46,61%	23,83%	13,28%	70,97%	5,95%	46,61%

Джерело: складено автором

Далі аналізувалися поєднання цінних паперів між собою, щоб зрозуміти, які з них будуть максимально ефективними для оптимізації майбутнього інвестиційного портфелю. В результаті отримали поєднання Kernel Holding S.A. & Центренерго, Центренерго & Astarta Holding N.V. та Центренерго & Донбасенерго. Результат розрахунку дольових часток кожної акції в інвестиційному портфелі продемонстровано на рис. 1.

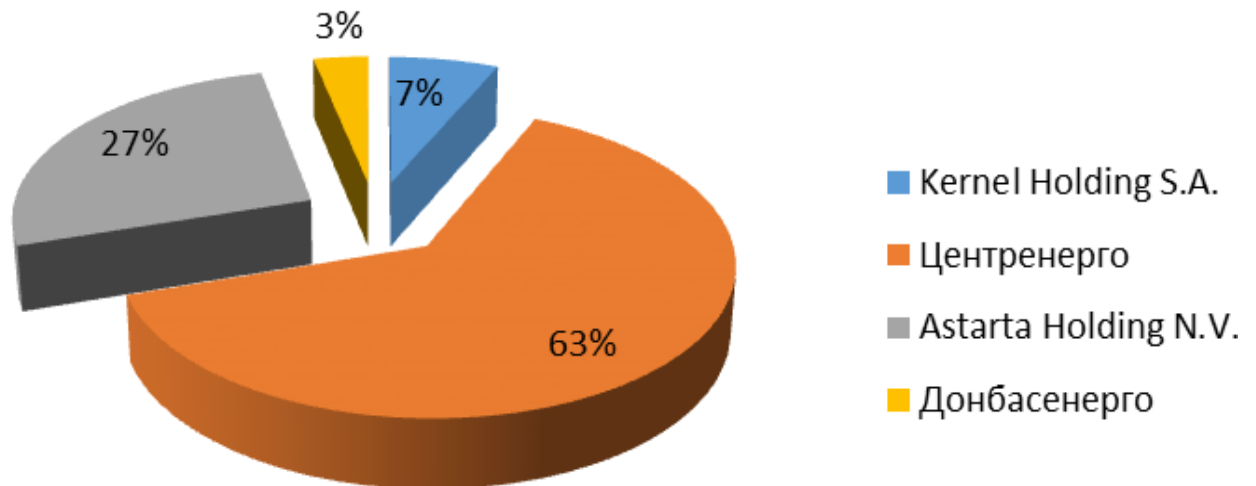


Рисунок 1 – Дольові частки цінних паперів у інвестиційному портфелі
Джерело: складено автором

Таким чином, найкращим співвідношенням акцій в портфелі буде 6,7% акцій Kernel Holding S.A., 63,3% – Центренерго, 26,7% – Astarta Holding N.V., 3,3% – Донбасенерго. Середній прибуток за один період на 1 акцію в портфелі складає 2,6%, а середній ризик 0,47%, що свідчить про низьку ризиковість інвестицій у такий портфель. За рахунок оптимізації дохід зменшився на 60%, але також вдалося знизити ризик на 99%.

Висновком є те, що наразі українські акції мають високий ризик, а при оптимізації цього ризику – дуже знижується доходність. Основні негативні наслідки обумовлені проблемами відсутності відповідного рівня залучення іноземних інвестицій[1]:

Спад в інвестиційній діяльності, що випереджає загальний виробничий спад призводить до підриву умов розширеного відтворення, внаслідок чого відбувається різке відставання капіталомістких галузей виробництва, а також зменшення технічного виробництва. Також зменшується частка загального грошового накопичення при використанні ВВП. Технологічна структура вкладень капіталу не прискорює процес оновлення капіталу. Частка витрат на модернізацію та оновлення устаткування має тенденцію до зменшення. Поглиблюється диференціація різних регіонів країни за їх інвестиційної привабливості[1].

ЄС є одним із найбільш відкритих місць для інвестицій у світі. З 2009 року ЄС займається політикою прямих іноземних інвестицій від імені членів

ЄС у рамках спільної комерційної політики ЄС[2]. Тому, було б цілком логічно, що у цьому питанні варто звернути увагу на політику ведення інвестиційної діяльності в ЄС, проаналізувати її та взяти за приклад, аби вирішити проблеми з інвестиціями у цінні папери в Україні.

Інвестиційна політика ЄС спрямована на те, щоб[2]:

- забезпечити рівні умови гри, щоб інвестори ЄС за кордоном не піддавалися дискримінації чи поганому поводженню;
- полегшити інвестування, створивши передбачуване та прозоре бізнес-середовище;
- заохочувати інвестиції, які підтримують сталий розвиток, повагу до прав людини та високі трудові та екологічні стандарти - це включає сприяння корпоративній соціальній відповідальності та відповідальній бізнес-практиці;
- залучити міжнародні інвестиції в ЄС, захищаючи основні інтереси ЄС;
- зберегти право країн базування та приймаючих країн регулювати свою економіку в суспільних інтересах.

Також ЄС веде переговори або імплементує правила інвестування в торгові угоди або самостійні інвестиційні угоди. Ці правила інвестування охоплюють[2]:

- надання дозволу на створення підприємств шляхом забезпечення доступу інвесторів до ринку та відсутності дискримінації між інвесторами з ЄС та не з ЄС;
- створення сприятливої нормативно-правової бази як під час виходу інвестора на ринок, так і під час здійснення господарської діяльності в країні;
- захист встановлених інвестицій/інвесторів через зобов'язання щодо недискримінації, справедливого ставлення до інвесторів або гарантії компенсації у випадку експропріації.

Країни Європейського Союзу (ЄС) приймають різноманітні заходи для зменшення інвестиційного ризику і створення сприятливого інвестиційного клімату:

1. Політична стабільність та правова надійність: Забезпечення стабільності політичного середовища та надійності правової системи є критичним для зменшення ризику для інвесторів. Україна може вдосконалити свої інституції та законодавство для забезпечення прозорості, захисту прав власності та вирішення конфліктів.

2. Розвиток фінансових ринків та інфраструктури: Україна може інвестувати у розвиток своїх фінансових ринків та інфраструктури, таких як біржа, депозитарні системи та фінансові послуги. Це допоможе забезпечити ефективність та прозорість ринків, зменшуючи ризик для інвесторів.

3. Боротьба з корупцією та підвищення прозорості: Ефективна боротьба з корупцією та підвищення прозорості у діловому середовищі є важливими для залучення інвестицій. Україна може вдосконалити свої антикорупційні механізми та забезпечити доступність інформації про бізнес-операції та фінансові звіти.

4. Створення стабільного макроекономічного середовища: Україна повинна звернути увагу на стабільність макроекономічних показників, таких як інфляція, курс валют, грошова політика та бюджетний дефіцит. Це створить довіру серед інвесторів і зменшить ризик валютних коливань та інших економічних труднощів.

Підсумовуючи, можна зазначити, що в Україні фіксуються суттєві проблеми в інвестиційному секторі, які, передусім, викликані зовнішніми та внутрішніми проблемами. На прикладі ми продемонстрували, що цінні папери мають хоч і нормальний рівень доходності, але присутній високий інвестиційний ризик. Проаналізувавши європейську стратегію інвестування, було виділено перспективні напрямки запобігання цього ризику, а також виділено заходи, які могла б собі зауважити Україна для покращення інвестиційного клімату всередині країни.

Список використаних джерел:

1. Абрамчук, М. Ю. Проблеми та наслідки спаду іноземного інвестування в Україні. *Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О. Ф.* Суми : СумДУ, 2015. С. 131-132.

2. Matt Rees, Investment barriers: How to bring them down across Europe // European Investment Bank: публікація, 2016. URL: <https://www.eib.org/en/stories/how-to-bring-down-investment-barriers> (дата звернення: 16.03.2024).

*Росоха В. В., д. е. н., професор,
Нечипоренко О. М., д. е. н., чл.-кор. НААН,
ННЦ «Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна*

СПІЛЬНА АГРАРНА ПОЛІТИКА ЄС ДЛЯ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

На шляху інтеграції до ЄС Україна має орієнтуватися на європейські цінності з чітко визначеними пріоритетами та дієвими механізмами їх реалізації для сільського розвитку як складника економічної політики, що включає розвиток агропродовольчої сфери і сільської місцевості та забезпечується Спільною аграрною політикою (*Common agricultural policy*, САП ЄС).

У контексті сільського розвитку основними цілями САП визначено [1]:
підвищення продуктивності аграрного сектора шляхом сприяння технічному прогресу;

забезпечення раціонального розвитку сільськогосподарського виробництва та оптимального використання факторів виробництва;

забезпечення прийняттого рівня життя для зайнятих у сільському господарстві, зокрема через збільшення їхніх доходів;

стабілізацію ринків сільськогосподарської продукції, захист виробників і споживачів від зовнішніх чинників;

гарантування забезпечення населення країн-членів Співтовариства якісним продовольством за рахунок власного виробництва сільськогосподарської продукції;

забезпечення населення продовольчою продукцією за доступними цінами.

У «Програмі 2000» йдеться про посилення життєздатності та конкурентоспроможності сільського господарства ЄС; охорону природних ландшафтів, збереження довкілля і підтримку життєздатності сільської місцевості; розвиток сільських громад, забезпечення їхньої активності й стійкості; обмеження витрат і зміщення акцентів на безпеку харчових продуктів; запровадження прямих виплат фермерам на заміну дотацій на виробництво, як форми допомоги і засіб заохочення сільгоспвиробників дотримуватись харчових та екологічних норм. Ключовими учасниками агробізнесу для формування та реалізації сучасних пріоритетів в аграрній сфері є сімейні фермерські господарства. Гарантом позитивних соціально-економічних трансформацій в галузі, що функціонує на засадах фермерської моделі господарювання та приватної власності на землю, виступають інституційні норми САП ЄС [2].

Реалізація САП здійснюється через низку інструментів та систему взаємопов'язаних заходів, спрямованих на розвиток сільського господарства і сільської місцевості, що включають спільну організацію ринків (експортні субсидії, підтримка ринкових цін, зберігання продукції, митний тариф) та пряму підтримку фермерів (єдиний платіж на ферму, єдиний платіж на площу земель, платежі, частково пов'язані з рівнем виробництва та додаткові платежі).

Гарантія підтримки усім агровиробникам здійснюється при дотриманні вимог утримання земель у належному стані, підтримки екології та збереження довкілля. Розвиток сільської місцевості передбачає збереження сільських ландшафтів, підвищення рівня якості життя в сільській місцевості, диверсифікацію сільської економіки.

За формою організації праці 90% усіх аграрних господарств Світу являють собою родинні ферми. У Європі цей показник становить 97%. Фермерські господарства у Світі виробляють понад 85% обсягів агропродовольчої продукції. Ведення сімейного фермерського господарства відкриває унікальну можливість для формування продовольчої безпеки, поліпшення засобів до існування, більш раціонального розпорядження природними ресурсами, охорони навколишнього середовища та досягнення сталого розвитку, особливо в сільських районах. Тому у 2019 році ООН проголосила період до 2028 “десятиліттям сімейних фермерських господарств” і розробила загальний план дій, який надає міжнародній спільноті докладні рекомендації з надання підтримки сімейним фермерським господарствам, на що Україні

доцільно відреагувати розробленням Національного плану дій з розвитку фермерства [3].

У 2021 р. в Україні налічувалось 48,4 тис. фермерських господарств. Наприклад в Румунії працює 4 млн фермерів. В середньому на кожне українське фермерське господарство припадає 112 га. Проте на Закарпатті фермер може обробляти 3–5 га, а в Одеській і Миколаївській областях – 300–400 га. Окремі фермерські господарства мають до 10 тис. га, а деякі функціонують без угідь, займаючись аквакультурами тощо.

Кількість домогосподарств – потенційних фермерів в Україні становить 14784,3 тис. од., із них мають земельні ділянки – 56,2% господарств з середньою площею 1,7 га, з яких 28,2% утримують худобу, птицю, бджіл. У 2021 р. фермери виробили близько 10% ВВП сільського господарства, що на 4% менше, порівняно з 2020 р., а особисті підсобні господарства – 70% молока і близько 80% овочів і картоплі. Відповідно, сільське населення не лише забезпечує себе всім необхідним, а й гарантує соціальну стабільність і гідний рівень життя у регіоні свого проживання [4].

Площа землі в обробітку фермерських господарств України займає 15%, або приблизно 5,4 млн га загальної площі ріллі. У ЄС-28 лише 27,5% площ обробляються корпоративними господарствами, а решта – сімейними фермами. Водночас у більшості європейських країн діють обмеження на земельні паї. Так, у Австрії більше половини аграрних підприємств мають наділи менше десяти гектарів; а майже 40% – менше п'яти гектарів. В Україні агрохолдинги конкурують у парламенті за преференції і не збираються обмежувати корпоративні земельні банки.

Сума дотацій для фермерів останніми роками не перевищує 15–25 грн на гектар. Тоді як у світі цей показник коливається від 250 до понад 400 євро. Приміром, у Європі – приблизно 300 євро на гектар. Однією із причин цього є орієнтир українського агропродовольчого комплексу на великі агрохолдинги, що поставило малих виробників у невідгдане положення в частині розвитку та економічного зростання [5].

В умовах воєнного часу першочерговим завданням аграрного сектора стало надійне забезпечення населення сільськогосподарською продукцією та продовольством. Саме фермерські й особисті селянські господарства продемонстрували свою ключову роль у збереженні та розвитку локальних ринків і ланцюгів постачань продовольства в регіонах. Без фермерів немає села, а без села – України. Селяни стоять у перших лавах на її захисті й можуть забезпечити повоєнне відновлення України. Українське селянство, фермерство – це і сільський розвиток, і здорова їжа, і збереження довкілля.

Важливо посилення державної підтримки бажаючих створити фермерське господарство й правове врегулювання використання фермерами земель постійного користування. Очікуваним для селян є неодмінне скасування трансакцій з купівлі-продажу сільськогосподарських земель в умовах війни, а також положень Закону України від 31.03.2020 № 552-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

умов обігу земель сільськогосподарського призначення» [6], які дозволяють юридичним особам купувати земельні ділянки загальною площею до 10000 га, що призведе до занепаду фермерського устрою.

Відповідно до європейських цінностей необхідно змінити законодавство у сфері, зокрема, земельних відносин (ринку землі), оподаткування сільського господарства й соціального забезпечення, в розбудові систем реєстрації та звітності сільгоспвиробників і моніторингу розвитку сільських територій, а також у формуванні моделей кооперації між сільськогосподарськими організаціями й фермерами тощо.

Для підтримки малих фермерів в Україні ФАО з початком війни розробила нову Програму швидкого реагування, що має три напрями:

1) допомога сільському населенню та внутрішньо переміщеним особам, які переїхали до сільської місцевості;

2) підтримання уряду для продовження функціонування агросектору з наголосом на розв'язанні проблем експорту, логістики, ветеринарії;

3) допомога фермерським господарствам для збереження їхнього виробничого потенціалу.

В умовах воєнного стану фермерські та особисті селянські господарства зробили значний внесок у забезпечення стійкості національної продовольчої системи, сприяючи збереженню національної економіки, її експортного потенціалу, відбудові інфраструктури, допомагаючи Збройним Силам України та волонтерам. Водночас гостро постає питання нової повоєнної аграрної політики України та її адаптації до Спільної аграрної політики (САП) ЄС з урахуванням вимог Європейського зеленого курсу.

Ця політика має не тільки поєднувати інтереси виробників і споживачів продукції, а й забезпечувати збереження довкілля в умовах зміни клімату, розвиток сільських територій та збереження етнокультурної спадщини, біорізноманіття й ландшафту територій, техніко-технологічний та економічний розвиток виробництва на інноваційній основі. У цих питаннях вагому роль мають відігравати саме малі селянські й фермерські господарства. Набувають важливості питання гідної та ефективної державної підтримки цих господарств.

Сучасні вітчизняні фермерські господарства є результатом тривалого процесу становлення, в завершенні якого відбувалися зміни щодо бачення ролі цього суб'єкта аграрного виробництва для розвитку галузі, а також його впливу на характер і стимулювання розбудови сільських територій. З метою блокування люмпенізації села, формування та наповнення місцевих бюджетів сільських громад необхідно забезпечити їх можливість заробляти. Відповідно слід прийняти реальні програми підтримки малих господарств на селі.

У ЄС існує близько 118 програм розвитку сільської місцевості, однак більшість зосереджена на розвитку саме сімейного фермерства: консультативна служба підтримки малих господарств; система кредитування; пільгова податкова система; підтримка розвитку

виробництва; датування оплати праці в неблагополучних районах (наприклад, для гірських районів); підтримка фермерських ринків; контроль за розподілом сільськогосподарських угідь [7].

Водночас здійснюється фінансова допомога ЄС малим агровиробникам України. Таке фінансування реалізується шляхом бюджетної підтримки ЄС й відповідає найкращим європейським практикам, зокрема поширеному у Євросоюзі механізму виробничих грантів (*Production Grant Scheme, PSG*). На допомогу мікро- та малим сільськогосподарським виробникам, кооперативам та асоціаціям виробників географічних зазначень (ГЗ) спрямована Інвестиційна грантова підтримка, що надається ФАО завдяки фінансуванню Євросоюзу.

На розвиток аграрної сфери в Україні спрямовані також кроки Європейської Комісії, зокрема на підтримку українських фермерів, створення Державного аграрного реєстру. Зусиллями Єврокомісії стало забезпечення доступу споживачів з інших країн до української агропродовольчої продукції. Цілі Спільної аграрної політики ЄС полягають у розбудові стійкішої та більш сталої аграрної системи в найближчі роки, що передбачає поступ у забезпеченні екологічної, соціальної та економічної компонент сталою розвитку, потенційної участі й ролі України та її фермерства в цьому процесі.

Проте стати членом ЄС неможливо без зміни підходів до галузевих політик. Сільськогосподарська діяльність фермерських господарств має здійснюватися на засадах передбачуваності. Для її забезпечення важливо запроваджувати довші періоди планування розвитку аграрного сектора – за аналогією із п'ятирічним бюджетним проектуванням у межах САП ЄС. Це дасть змогу фермерам чітко планувати свою роботу в повоєнний період.

В Україні необхідно запровадити рішення, зокрема, щодо управління розвитком сільського господарства й розвитком сільських територій за польською (як і у ЄС) моделлю, включно зі створенням державних інститутів, які надають суб'єктам малого й середнього бізнесу доступ до виробничих ресурсів і збуту продукції, а також створенням сільськогосподарських палат, які об'єднують фермерів і одноосібників. Це дало б змогу посилити соціальний контроль за розподілом державних коштів на підтримку сільського господарства і забезпечити справедливу конкуренцію за земельні ресурси й на ринках агропродовольчої продукції [8].

Важливе оновлення концептуальних підходів і їх нормативне закріплення. Визначення часових та ресурсних орієнтирів розвитку фермерських господарств. При цьому можливі два аспекти підтримання фермерів – операційна підтримка для малих виробників і компенсації втрат через війну, та включення розвитку фермерства у план відбудови України з окремим висвітленням у ньому питань виділення та розподілу коштів за програмами державної підтримки для фермерів.

Водночас Україна, як кандидат в члени ЄС має можливість приєднатися до програми IPARD (*Instrument for Pre-accession Assistance for*

Rural development – Інструмент передвступної підготовки для сільського розвитку) та отримати від ЄС ресурси для проведення заходів з підготовки до вступу в ЄС в частині розвитку сільського господарства та сільської місцевості.

Через IPARD ЄС надає країнам-бенефіціарам конкретну фінансову та технічну допомогу для досягнення збалансованого територіального розвитку шляхом підвищення соціальних, екологічних та економічних стандартів у сільській місцевості з метою:

зробити сільськогосподарський сектор і сільські райони країн – кандидатів в члени ЄС більш стійкими;

узгодити їх політику зі Спільною сільськогосподарською політикою ЄС.

Невід’ємним складником конкурентоспроможного функціонування фермерських господарств стає пошук нових форм та напрямів реалізації власного потенціалу, а їх соціальною місією – забезпечення самозайнятості населення і збереження села за рахунок формування фермерського укладу. Важлива громадська та політична активність фермерів та їхня взаємодія з різними суспільними силами, з територіальними громадами та участь у грантах. При цьому подальший перехід до створення інтегрованих утворень кооперативного типу на базі фермерських господарств сприятиме багатогалузевому розвитку цього сегменту, відходу фермерів від консервативного способу господарювання.

Список використаних джерел:

1. Overview of CAP Reform 2014-2020. URL : http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf.

2. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: можливості та виклики для України. Київ : НІСД, 2011. 19 с. URL : https://www.niss.gov.ua/sites/default/files/2011-07/agro_polytyka-f29c7.pdf.

3. ООН оголошує початок Десятиліття сімейних фермерських господарств. *Landlord*. URL : <https://landlord.ua/news/oon-oholoshuie-pochatok-desiatylittia-simeinykh-fermerskykh-hospodarstv/>.

4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

5. В Україні на фермерів припадає лише 10% агровиробництва. *Ukrinform*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3298644-v-ukraini-na-fermeriv-pripadae-lise-10-agrovirobnictva.html>.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення : Закон України від 31.03.2020 р. № 552-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>.

7. *Одаренко К.* Мале фермерство в Україні, навіщо потрібно і як розвивати? *Lb.ua*. URL : https://lb.ua/blog/katerina_odarchenko/497135_male_fermerstvo_ukraini_navishcho.html.

8. Фермери у відновленні України: діалог науковців, громадянського суспільства і влади. *Повідомлення НАН України*. URL : <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9686>

*Сердюкова О. Є., к.держ.упр.
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля,
м. Київ, Україна*

ВІДБУДОВА ЗРУЙНОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Наслідки повномасштабного вторгнення Російської Федерації спровокували для української влади безпосередньо та світового співтовариства в цілому неабиякі виклики в сфері відновлення зруйнованих внаслідок військової агресії РФ населених пунктів України.

За офіційними даними мапи руйнувань станом на 27.02.2024 через війну в Україні зруйновано чи пошкоджено 1893 школи, 748 лікарень, 23854,5 кілометрів доріг, 9627,453 мільйонів квадратних метрів житлової площі. Найбільших руйнувань зазнали територіальні громади Сходу України – Донецької, Луганської та Харківської областей, суттєвих ушкоджень – громади Київської та Чернігівської областей [3].

Відновлення такої кількості об'єктів життєзабезпечуючої сфери потребує не тільки колосальних коштів. За даними Світового банку станом на 31 грудня 2023 року загальна вартість відбудови та відновлення в Україні становить 486 мільярдів доларів США впродовж наступного десятиліття. Найбільші потреби у відновленні та відбудові оцінюються у житловому секторі (17% від загального обсягу), транспорт (15%), торгівля і промисловість (14%), сільське господарство (12%), енергетика (10%), соціальний захист і забезпечення засобів до існування (9%), управління вибухонебезпечними предметами (7%). Загальні витрати для всіх секторів на розчищення залишків руйнувань і управління ними (і, за необхідності, на знесення) сягнули майже 11 мільярдів доларів США [2]. Уряд країни повинен мати стратегію відновлення, яка повинна ґрунтуватись на вивченні закордонного досвіду відновлення країн у поствоєнний період.

Цікавим на наш погляд, є досвід в цьому напрямку швидкої відбудови країн ЄС, зокрема повністю зруйнованих населених пунктів, у період після завершення Другої Світової війни.

В угорському Будапешті було зруйновано 80 % будівель та зруйновані всі мости в період Другої Світової війни. Місто мало жахливий вигляд. Мешканці міста власноруч відбудовували місто, розбирали завали. Спочатку відбудовували туристичні та історичні об'єкти, термальні басейни, а також мости, які стали справжнім архітектурним дивом. Все це допомогло залучити в місто необхідні інвестиції. Поєднання зусиль громадськості, державної та місцевої влади дозволило не тільки швидко відбудувати місто, але й зробити його надзвичайно привабливим для життя та туристичних відвідувань.

У Другій світовій війні Варшава зазнала серйозних руйнувань: відбудові не підлягали 44% міста. Район Старого міста знищили на понад 90%, із 260 кам'яниць уціліло лише 6. Під час нього в місті забезпечили людей без житла модульними будиночками; націоналізували усі землі, на яких мала здійснюватися реконструкція; будували житло в індустріальних районах, у тому числі переобладнували будівлі заводів; створили функціональні зони з просторою транспортною системою; зменшили щільність забудови; уніфікували розмір та стиль будівель; суттєво озеленили місто; відбудовували житло до його першопочаткового історичного вигляду, а не довоєнного – хоча не завжди вдало. [4]. Відновлення Варшави почалося ще в період бойових дій. Проте, планування відновлення міста та обговорення його напрямів з населенням мало позитивні наслідки для відбудови міста.

Не таким вдалим прикладом є приклад відбудови англійського міста Ковентрі, яке було практично повністю зруйноване внаслідок фашистських бомбардувань у період Другої Світової війни в 1940 році. Тут відбудова міста походилась дуже швидко «невеликою кількістю професіоналів-одномумців, без проведення громадських слухань та врахування думок місцевих мешканців» [1]. Відбудовуючи Ковентрі, архітектори повністю перепрофілювали місто, знищуючи все історичне. Тоді громадська думка взагалі не була врахована, що викликало обурення мешканців. А місто будувалось заново з бетону та металу, дозволяючи швидко забезпечити потребу в житлі мешканців міста, втрачаючи історичну ідентичність Ковентрі. Хоча він вважався одним із найкрасивіших міст середньовіччя. Побудовані будівлі втратили будь-яку індивідуальність. І вже в ХХІ столітті мешканці виступили ініціаторами знесення та перебудови окремих будівель, побудованих в повоєнні часи.

Німецький Дрезден, що мав історичні пам'ятки архітектури, церкви, був зруйнований авіацією у 1945 році наприкінці Другої Світової війни. Найбільших ушкоджень зазнав центр. 8 % житлових будинків в місті взагалі не підлягали відновленню, інші зазнали суттєвих ушкоджень і були непридатні до житла. Відновлення міста відбувалось в декілька етапів. Мешканці мали бажання щодо відновлення історичного вигляду міста. Місцева влада прагнула знести не тільки руїни, які залишились після війни, але й інші будівлі, які встояли, та відбудувати місто заново, таким, щоб воно відповідало сучасному архітектурному стилю. Якщо якийсь архітектурний об'єкт не вписувався в сучасний стиль, він був безжально знищувався, не враховуючи його цінності для майбутніх поколінь. Відбудова здійснювалась, як і в Ковентрі, без врахування думки мешканців. Проте, на відбудову деяких об'єктів, наприклад, всесвітньо відому церкву Фрауенкірхе, кошти збирали усім світом. Багато будівель були відбудовані в архітектурному стилі, що відповідав первісному вигляду, після об'єднання ДРН та ФРН у 1990 році.

Отже, підсумовуючи викладене вище, Україні необхідно враховувати досвід повоєнної відбудови країн Європи, яка здійснювалась протягом багатьох років після завершення війни. Відновлення повинно відбуватися планомірно, визначивши першочергові та другорядні напрями. Особливо

важливим є збереження історичних об'єктів, які служать пам'яткою для майбутніх поколінь щодо свого історичного минулого. Необхідним є також нормативно-правове забезпечення процесів відновлення, що б могли прискорити отримання необхідних дозволів, проходження відповідних процедур та регулювали б відносини інвесторів та забудовників, можливо також передбачення різного роду пільг для них. Залучення громадськості до процесів відновлення також має позитивні результати, особливо молоді. Будівництво житла, на наш погляд, повинно мати, постійний характер. Недоречним є витрачання коштів на зведення великої кількості тимчасового житла, що має короткотерміновий і, зазвичай, неякісний характер.

Список використаних джерел:

1. Герасімова О. Світовий досвід повоєнного відновлення: успіхи та невдачі. Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 квітня 2023 р.) / ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», Інститут вищої освіти НАПН України. – Електрон. дані. – К., 2023. – 125 с. С. 57. – URL: <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf>
2. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову. The World Bank. 2024. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
3. План відновлення України. - URL: <https://recovery.gov.ua/>
4. Як Варшаву відбудувували після Другої світової. Прозорі міста. 2022. URL: <https://transparentcities.in.ua/news/yak-varshavu-vidbuduvaly-pislia-druhoi-svitovoi>

Сташкевич І.О., аспірант

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Управління продовольчою безпекою стоїть на перетині складних економічних, соціальних та екологічних викликів, що ставляться перед сучасними суспільствами. У контексті Європейського Союзу (ЄС), забезпечення стабільного, безпечного та доступного харчування для всіх громадян є одним з найважливіших пріоритетів. Однак, управління продовольчою безпекою має унікальні особливості і характеризується специфічними підходами. Розглянемо основні аспекти управління продовольчою безпекою в Європейському Союзі, враховуючи його визначальний вплив на забезпечення сталого розвитку, громадського здоров'я та економічного благополуччя.

Управління продовольчою безпекою в Європейському Союзі характеризується кількома ключовими особливостями:

Спільна сільськогосподарська політика (Common Agricultural Policy (CAP)): Вона відіграє центральну роль у забезпеченні продовольчої безпеки, регулює фінансову підтримку, регулюючи ринок сприяючи сталим методам ведення сільського господарства в країнах-членах ЄС. Вона спрямована на забезпечення стабільного, різноманітного та безпечного постачання продовольства, а також на підтримку розвитку сільської місцевості. Спільна політика започаткована в 1962 році, націлена на підтримку фермерів і підвищення продуктивності сільського господарства, забезпечуючи стабільне постачання доступних продуктів харчування; захистити фермерів Європейського Союзу з метою забезпечення високого рівня життя з допомогою в боротьбі зі зміною клімату та раціональне управління природними ресурсами; підтримувати сільських територій, ландшафтів в ЄС та життя сільської економіки шляхом сприяння створенню робочих місць у сільському господарстві, агропродовольчій промисловості та суміжних секторах.

1 січня 2023 набув дії оновлений закон CAP 2023-27. Він спрямований на забезпечення сталого майбутнього для європейських фермерів, надання цільової підтримки меншим господарствам та більшої гнучкості для адаптації заходів до місцевих умов. Сільське господарство та сільські райони є ключовими для досягнення амбіцій стратегії «Від поля до столу» та біорізноманіття.

Нормативно-правова база: ЄС має комплексну нормативно-правову базу, що регулює безпеку харчових продуктів, стандарти якості та створює можливість відстеження усього ланцюга постачання харчових продуктів. Це включає суворі правила щодо маркування харчових продуктів, гігієнічні стандарти та заходи контролю для запобігання хворобам харчового походження.

Оцінка та управління ризиками: ЄС використовує надійну систему оцінки та управління ризиками в безпеці харчових продуктів через таке агентство, як European Food Safety Authority (EFSA). Це агентство надає незалежні наукові консультації та повідомляє про існуючі та нові ризики, пов'язані з харчовим ланцюгом. Основна місія полягає в тому, щоб забезпечити безпеку харчових продуктів у Європі. EFSA розробляє та надає наукові консультації з питань безпеки харчових продуктів і кормів. Воно працює відкрито та прозоро з громадськістю щодо всіх питань, що входять до його компетенції.

З урахуванням змін у середовищі EFSA була розроблена EFSA 2027, яка включає дії агенства на період до 2027 року, в тому числі передбачає збільшення її обов'язків перед громадянами ЄС, політичний розвиток на рівні ЄС, серед яких дія Зеленого курсу. EFSA 2027 описує, як агенство планує реагувати на це змінне середовище, описуючи додану вартість, яку вона пропонує своїм клієнтам, партнерам, зацікавленим сторонам та широкій публіці [2].

Торгова політика: Торгова політика ЄС відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки шляхом спрощення торговельних угод з іншими країнами для забезпечення доступу до різноманітного асортименту харчових продуктів. Торговельна політика також спрямована на підтримку стабільності ринку та запобігання перебоєм у ланцюгах постачання продовольства.

Механізми реагування на надзвичайні ситуації: ЄС створив механізми реагування на надзвичайні ситуації для усунення потенційних загроз продовольчій безпеці, таких як стихійні лиха, спалахи захворювань або збої в ланцюгах постачання. Ці механізми передбачають координацію між державами-членами та інституціями ЄС для забезпечення швидкого реагування та допомоги у разі необхідності.

В ЄС існує декілька механізмів забезпечення продовольчої безпеки та реагування на надзвичайні ситуації. Серед них:

European Food Security Crisis preparedness and response Mechanism (EFSCM): Цей механізм оцінює, як покращити співпрацю між державним і приватним секторами та оцінювати ризики виникнення криз. Він був створений для покращення співпраці між державним і приватним секторами та оцінки ризиків. План надзвичайних ситуацій щодо постачання продовольства та продовольчої безпеки є ключовим принципом запобігання та подолання продовольчих криз у ЄС.

Team Europe: Він закликає до надійної, ефективної та прозорої реакції на глобальну продовольчу безпеку, що включає наступні чотири напрямки дій: солідарність через надзвичайну допомогу та підтримку доступності, зростання стійкого виробництва, забезпечення стійкості та трансформації харчових систем.

Дії ЄС щодо посилення глобальної продовольчої безпеки: ЄС вживає заходів для забезпечення відновлення глобальної продовольчої безпеки через міжнародне співробітництво. Він також мобілізує гуманітарну допомогу та підтримку найбільш постраждалим фермерам [3].

Ці механізми призначені для забезпечення достатніх і різноманітних поставок безпечних, поживних, доступних і стійких продуктів харчування для громадян у будь-який час.

Сприяння сталому сільському господарству: ЄС підтримує стійкі методи сільського господарства, спрямовані на підвищення продовольчої безпеки в довгостроковій перспективі. Це включає заходи щодо підтримки екологічно чистих методів землеробства, зменшення викидів парникових газів, збереження біорізноманіття та сприяння органічному землеробству.

Європейський Союз має декілька стратегій та ініціатив для сприяння сталому сільському господарству для продовольчої безпеки:

1. **стале майбутнє та продовольча безпека для всіх:** країни ЄС окреслили свої пріоритети для Продовольчої та сільськогосподарської організації (FAO), зосереджуючись на переході до сталої продовольчої системи та досягненні продовольчої безпеки. Вони наголошують на важливості стійких

бізнес-моделей для сільського господарства, зокрема циклічної економіки, біоекономіки та природничих рішень;

2. зменшення залежності від імпорту: ЄС прагне зміцнити свою продовольчу безпеку, стратегічну автономію та стійкість свого сільськогосподарського сектора шляхом зменшення залежності від імпорту з-за меж ЄС та диверсифікації поставок імпорту критичної продукції;

3. вирішення проблеми харчових відходів: за оцінками ЄС, близько 10% харчових продуктів, доступних для споживачів у ЄС, можуть бути викинуті. Зменшення втрат харчових продуктів і харчових відходів потенційно може зменшити ресурси, що використовуються для виробництва харчових продуктів, і вирішити деякі проблеми продовольчої безпеки;

4. сприяння сталому сільському господарству: ЄС заохочує сільське господарство, яке поєднує екологічні, соціальні та економічні аспекти сталого розвитку. Він бореться з такими загрозами, як вирубка лісів і незаконне чи незареєстроване рибальство, а також сприяє стійким рішенням проблем, що постають перед транскордонним водопостачанням [4].

Ці ініціативи та стратегії є частиною комплексного підходу ЄС до просування сталого сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки.

Соціальна політика: ЄС реалізує соціальну політику для вирішення проблем продовольчої бідності та забезпечення доступу до їжі для вразливих верств населення. Це включає такі ініціативи, як програми шкільного харчування, схеми продовольчої допомоги та підтримка домогосподарств з низькими доходами.

Загалом управління продовольчою безпекою в ЄС характеризується цілісним підходом, який поєднує регулятивні заходи, торговельну політику, оцінку ризиків і підтримку сталого сільського господарства для забезпечення стабільного, безпечного та доступного постачання продовольства для громадян.

Таким чином, управління продовольчою безпекою в Європейському Союзі є складним та міжсекторним процесом, який охоплює різноманітні аспекти виробництва, торгівлі, безпеки та соціальних питань. Ця система характеризується інтегрованим підходом, спрямованим на забезпечення стабільного, безпечного та доступного харчування для всіх громадян. Застосування ефективних механізмів реагування на надзвичайні ситуації, підтримка сталого сільського господарства та екологічної стійкості, співпраця та координація між різними рівнями уряду та іншими стейкхолдерами, а також підтримка соціальної справедливості є ключовими принципами управління продовольчою безпекою в ЄС.

Список використаних джерел:

1. The common agricultural policy at a glance. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance_en (дата звернення: 06.03.2024).

2. EFSA Strategy 2027 – Science, safe food, sustainability. URL: <https://www.efsa.europa.eu/en/corporate-pubs/efsa-strategy-2027-science-safe-food-sustainability> (дата звернення: 06.03.2024).

3. Ensuring global food supply and food security. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/agri-food-supply-chain/ensuring-global-food-supply-and-food-security_en (дата звернення: 06.03.2024).

4. A sustainable future and food security for all: EU countries outline their priorities for the FAO. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/03/20/a-sustainable-future-and-food-security-for-all-eu-countries-outline-their-priorities-for-the-fao/> (дата звернення: 06.03.2024).

*Сущенко А., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лоссовський І.Є., к. ф.-м. н., професор
Національний авіаційний університет*

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: АНАЛІЗ ІНСТИТУЦІЙНИХ РАМОК ТА СТРАТЕГІЙ СПІВПРАЦІ

Інтеграція України в Європейський Союз становить одну з найважливіших стратегічних цілей у зовнішній політиці країни. Цей процес не просто визначає майбутнє України на світовій арені, але й значно впливає на її політичну, економічну та соціокультурну сфери. Огляд інституційних рамок та стратегій співпраці між Україною та Європейським Союзом допомагає краще зрозуміти сутність цього процесу та визначити його перспективи.

Інституційна рамка співпраці між Україною та ЄС базується на Угоді про асоціацію, яка була підписана сторонами у 2014 році. Ця угода встановлює стратегічне партнерство між Україною та Європейським Союзом, спрямоване на сприяння політичній, економічній та соціокультурній конвергенції. Основними компонентами цієї угоди є створення зони вільної торгівлі, співпраця в галузі безпеки та оборони, а також гармонізація законодавства України з законодавством ЄС.

Одним з ключових інструментів співпраці є Асоціаційна рада, що складається з представників України та ЄС. Ця рада координує виконання угоди, вирішує спірні питання та контролює реформи в Україні. Крім того, існують різноманітні комітети та робочі групи, що займаються конкретними аспектами співпраці, такими як торгівля, права людини, енергетика та інше.

Стратегії співпраці між Україною та Європейським Союзом орієнтовані на розвиток демократії, правової держави, економічного зростання та підвищення життєвого рівня громадян. Важливим аспектом є підтримка громадянського суспільства та розвиток міжкультурного діалогу між Україною та країнами Європейського Союзу. Це сприяє підвищенню рівня взаєморозуміння та сприяє зміцненню відносин між народами.

Крім того, однією з основних стратегій співпраці є проведення реформ в Україні з метою наближення до європейських стандартів. Це включає реформи в сфері правосуддя, боротьбу з корупцією, підвищення ефективності управління та інші сфери. Європейський Союз надає значну фінансову та технічну підтримку для реалізації цих реформ та допомагає Україні у різних програмах та ініціативах спільної діяльності.

Однак, важливо враховувати, що кожна країна має свої особливості та шлях до об'єднання. Україна, зокрема, стикається з унікальними викликами, такими як конфлікт на сході країни та системна корупція. Тому реалізація політики ЄС в Україні потребує індивідуального підходу та врахування особливостей кожного конкретного випадку. Зокрема, Україна може вивчати досвід інших країн, які пройшли шлях інтеграції в Європейський Союз.

Підтримка України в повній мірі в її територіальній цілісності та суверенитеті є одним із головних аспектів стратегії співпраці між Україною та Європейським Союзом. ЄС вживає тверді заходи у відповідь на анексію Криму та військову агресію щодо України з боку Росії, включаючи введення санкцій проти Росії та надання дипломатичної підтримки Україні.

У цілому, інтеграція України в Європейський Союз ґрунтується на інституційних рамках та стратегіях співпраці, спрямованих на зближення країни з європейськими стандартами та цінностями. Попри виклики та перешкоди, цей процес є ключовим для розвитку України як демократичної та процвітаючої країни в європейському контексті. Для досягнення успіху необхідно продовжувати активну співпрацю та впроваджувати необхідні реформи з метою досягнення цілей євроінтеграції.

Список використаних джерел:

1. Європейський Союз та Європейська інтеграція: досвід для України / за ред. В. І. Приймаченка. - Київ : Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2019. - 320 с.
2. Європейський Союз: інституційні рамки та політичний процес / під ред. М. О. Білоноженка, О. В. Саргунова. - Київ : Либідь, 2018. - 256 с.
3. Політика Європейського Союзу: внутрішня динаміка та зовнішні виклики / за ред. О. І. Кухарчука. - Львів : Світ, 2020. - 184 с.
4. Сучасні аспекти міжнародних відносин: досвід країн Європейського Союзу / за ред. В. П. Світличного. - Харків : Видавництво ХНЕУ, 2017. - 208 с.
5. European Commission. (2016). Association agreement between the European Union and Ukraine: Overview and guide. Brussels: European Union.
6. Kuzio, T. (Ed.). (2018). Ukraine and the European Union: The first five years. Abingdon, Oxon: Routledge.
7. Shulha, N. (2019). European Union foreign policy towards Ukraine: A realistic approach. Kyiv: Institute of World Economy and International Relations, National Academy of Sciences of Ukraine.

*Чернега О.Б, д.е.н., професор
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

СПІЛЬНА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ПОЛІТИКА ЄС 2021-2023: ПЕРЕДУМОВИ, ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Першого січня 2023 року розпочалася реалізація реформованої спільної сільськогосподарської політики ЄС (Common Agricultural Policy, CAP), яка передбачає виконання амбіційних задач спільноти щодо переходу до стійкого розвитку сільськогосподарського сектору на підставі поєднання фінансування ЄС та національних внесків для підтримки фермерів та сільських громад на період 2023-2027 років. Загальна сума витрат перевищить €307 млрд. Впровадженню нового п'ятирічного плану розвитку сільського господарства ЄС передувала значна підготовча робота, яка потребувала скоординованих зусиль усіх гілок влади співтовариства.

Фактично активні дискусії продовжувалися майже два роки та були формально завершені 21 жовтня 2021 року. Компромісні рішення було знайдено як на рівні міністрів сільського господарства країн – членів ЄС, так і на рівні Європейського парламенту. 21 листопада 2021 року Європейський парламент схвалив тексти регламентів. На підготовку Національних стратегічних планів (НСП) ЄС виділив 2022 рік. Реформа мала розпочатися з 1 січня 2023 року, коли завершиться підготовчо-узгоджувальний етап. Таким чином, організаційна і законодавча підготовка відбувалася майже п'ять років. А останні НСП були узгоджені тільки у грудні 2022 р. (Бельгія, Болгарія, Нідерланди, Італія, Кіпр).

Реформована спільна сільськогосподарська політики ЄС включає як традиційні елементи (горизонтальне регулювання, а саме фінансування, регулювання, управління, оцінка політики та загальна організація ринків), так і інноваційну складову, яка пов'язана зі запровадженням національних стратегічних планів, що угоджені з загальною політикою та отримали підтримку від інституцій ЄС.

Серед головних напрямів трансформації, які закладені в оновлену спільну сільськогосподарську політику:

- удосконалення механізму організації ринків (з постановкою конкретних завдань для більшості ринків, особливо ринків з високим рівнем конкуренції);

- побудова цілей на базі врахування кліматичного та екологічного законодавства ЄС;

- забезпечення виконання соціального та трудового законодавства ЄС учасниками;

- значне розширення механізмів прямої підтримки фермерства;

- посилення регулювання в сфері організації виробничих процесів, підтримка методів виробництва, які націлені на досягнення кліматичної рівноваги та захисту навколишнього середовища;

- збільшення обсягів фінансових резервів;

фіксація цілей щодо переходу до низьковуглецевого виробництва сільськогосподарської продукції, які включені в національні стратегії в залежності від можливостей та спроможності країн-членів ЄС;

запровадження нових геномних технологій селекції рослинництва тощо.

Амбітні плани ЄС вже з самого початку реалізації нового етапу спільної сільськогосподарської політики зштовхнулися з багато чисельними викликами- проблемами, найбільш значними серед яких є:

значний обсяг національних нормативно-правових актів, які обмежені для контролю з боку ЄС;

складність забезпечення необхідного рівня продовольчої безпеки в умовах обмежених ресурсів;

розпорошення фінансування, що може призвести до неспроможності досягнути необхідних показників зростання по ключовим параметрам;

направлення найбільших обсягів коштів на підтримку фермерських господарств при одночасному скороченню ресурсів на сфери, які закладають підґрунтя інноваційного зростання сектору;

скорочення обсягів фінансування інших спільних політик, результативність яких в значній мірі впливають на ефективність спільної сільськогосподарської політики;

недостатній рівень узгодженості нових задач спільної сільськогосподарської політики з амбітними цілями розвитку ЄС, які заплановані реалізувати до 2030 р., і, навіть, їх «застарілість»;

значне посилення заходів регулювання деяких сфер виробництва, що може привести до збільшення витрат як товаровиробників, так і інституціональних та наднаціональних органів управління;

не забезпеченість нових стандартів (наприклад, в сфері захисту тварин) фінансовим ресурсами, що може призвести до невиконання затверджених задач;

не реалістичність деяких параметрів стратегії, серед яких, наприклад, обсяги виділення земель для органічного землеробства;

запровадження механізму дозволів на відхилення від запланованих цільових показників, що може призвести до критично великого невиконання загальних цілей спільної сільськогосподарської політики тощо.

Таким чином, оновлена сільськогосподарська політика ЄС вступила в стадію реалізації, політика знаходиться під контролем інституцій об'єднання, що, можливо, дозволить успішно подолати існуючі виклики. Успішна реалізація стратегії має стати базовим підґрунтям суттєвого підвищення якості життя усіх громадян спільноти.

Список використаних джерел:

1. Common Agricultural Policy reform gets final approval from MEPs. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20211118IPR17613/common-agricultural-policy-reform-gets-final-approval-from-meps>.

2. The common agricultural policy: 2023-27. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27_en#anewwayofworking.

Щербак А.В., к.е.н.

ДУ "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України", м. Одеса, Україна

САМОРЕГУЛЮВАННЯ: ДОСВІД ЄС ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПРОБЛЕМИ

Пріоритетами регуляторної політики ЄС є зменшення навантаження на реальний сектор економіки та мінімізація державного втручання у тих сферах, де ринкові механізми балансують ринок. У документах ЄС передбачається підвищення ефективності та якості регулювання, перехід до кращого регулювання (*better regulation*). Поряд із традиційними дедалі частіше використовуються альтернативні засоби регулювання, які у ряді випадків є більш гнучкими та ефективними. Особлива увага приділяється саморегулюванню.

Саморегулювання – це регулювання певних ринків та сфер самими суб'єктами господарської та професійної діяльності. Воно передбачає встановлення учасниками ринку певних правил та контролю за їх дотриманням. Воно реалізується через саморегулівні організації (СРО), яким делегуються певні повноваження. Ці організації виконують низку функцій: розробляють кодекси поведінки, контролюють їх виконання, застосовують санкції при порушенні правил, розглядають скарги споживачів, захищають колективні інтереси своїх членів, вирішують суперечки між ними тощо.

Саморегулювання має низку переваг перед державним регулюванням, оскільки є більш гнучким, дозволяє швидше реагувати на зміни, що відбуваються на ринках, сприяє скороченню державних витрат, зменшенню корупції тощо. Водночас СРО можуть просувати інтереси своїх членів, які не відповідають інтересам суспільства, затверджувати правила, які перешкоджають входу на ринок нових суб'єктів господарювання, встановлюють мінімальні ціни. Однак недоліки саморегулювання можуть бути частково чи повністю подолані за допомогою дієвого державного контролю за діяльністю саморегулівних організацій. Так, на вимогу антимонопольних органів ряд організацій скасували положення про рекомендовані ціни на послуги або механізми встановлення цін, правила, що забороняють їх членам конкурувати між собою, обмежують обсяг реклами.

Державне регулювання та саморегулювання часом розглядаються як протилежності. Однак насправді можлива і навіть доцільна їхня інтеграція. У багатьох випадках найбільш ефективним є співрегулювання, тобто спільна участь у регулюванні держави та різних учасників ринку. Крім підприємців чи представників певних професій у співрегулюванні можуть брати участь організації споживачів, профспілки тощо. Співрегулювання забезпечує більш дієву гармонізацію інтересів держави, суб'єктів господарювання та споживачів, якщо існують обґрунтовані побоювання, що інтереси галузі (професії) і суспільства розходяться.

У 2003 році Європейський парламент, Рада ЄС та Єврокомісія уклали Міжвідомчу угоду щодо покращення законотворчості (2003/С 321/01). У ній

нагадується про зобов'язання ЄС приймати закони лише там, де це необхідно, і наголошується на важливості застосування у відповідних випадках альтернативних механізмів регулювання. При цьому має бути забезпечено, щоб будь-яке використання саморегулювання чи співрегулювання відповідало законодавству Співтовариства та критеріям прозорості і репрезентативності зацікавлених сторін. Воно також має приносити користь суспільству. Альтернативні механізми повинні забезпечити ефективне та гнучке регулювання, яке не створює загроз для конкуренції чи єдності внутрішнього ринку. Вони не будуть використовуватися, коли мова йде про фундаментальні права або важливі політичні рішення або в ситуаціях, коли правила повинні застосовуватися однаково в усіх державах-членах.

Наголошено, що Єврокомісія ретельно вивчатиме практику саморегулювання з метою перевірки її відповідності положенням Договору про ЄС. Вона повідомлятиме Європейський парламент і Раду ЄС про практику саморегулювання, яку вважає, з одного боку, сприятливою для досягнення цілей Договору про ЄС та сумісною з його положеннями, а, з іншого боку, задовільною з погляду репрезентативності учасників, галузевого та географічного охоплення, користі взятих зобов'язань. Однак у разі неефективності саморегулювання Єврокомісія розгляне можливість ухвалення законодавчих актів.

У разі використання співрегулювання законодавчий акт Співтовариства доручає досягнення певних цілей суб'єктам господарювання, соціальним партнерам, неурядовим організаціям чи асоціаціям. Це дозволяє більш ефективно вирішувати існуючі проблеми, знизити нормативне навантаження шляхом концентрації уваги на суттєвих аспектах та використання досвіду заінтересованих сторін. Останні можуть укласти добровільні угоди з метою визначення практичних заходів. У законодавчому акті визначається порядок моніторингу та заходи, які необхідно вжити у разі невиконання угод.

Зараз саморегулювання активно застосовується на ринках фінансових, медичних, юридичних послуг, у торгівлі, у сфері реклами, страхування тощо. У зв'язку з цим доцільно проаналізувати практичний досвід саморегулювання у деяких сферах, звертаючи особливу увагу на кращі практики, які можливо використати в Україні.

Останніми роками ЄС приділяє значну увагу мікрокредитуванню, розглядаючи його як важливий засіб стимулювання самозайнятості, розвитку малого бізнесу. Однак у діяльності мікрофінансових організацій є чимало порушень. Експерти ЄС у співпраці з мікрофінансовим сектором розробили Європейський кодекс добросовісної поведінки при наданні мікрокредитів. Йому мають слідувати мікрофінансові організації, що надають кредити на суму до 25 тисяч євро підприємцям чи самозайнятим особам. Кодекс розроблено на основі передових практик для забезпечення високих етичних стандартів у секторі. Він є інструментом співрегулювання. Контроль за його дотриманням здійснює Керівна група, у складі якої представники Єврокомісії та сектору. Станом на 18 жовтня 2023 року 67 організацій отримали сертифікати, які свідчать, що їхня діяльність відповідає вимогам

Європейського кодексу добросовісної поведінки при наданні мікрокредитів. Це дає їм можливість отримувати фінансування в рамках Програми ЄС із зайнятості та соціальних інновацій [1].

Дієве державне регулювання реклами утруднено особливостями самої цієї сфери. Можна заборонити рекламу, що вводить в оману, але при розгляді конкретної справи часто виникають серйозні проблеми. Дотримуючись формальних вимог законодавства, реклама може приховувати важливі деталі, грати на емоціях, стереотипах сприйняття людей. У таких умовах можливі два шляхи: детальна законодавча регламентація не лише змісту реклами, а й художніх засобів, які використовуються в ній, або саморегулювання цієї сфери.

Тому у багатьох країнах ЄС контроль за рекламою здійснюють саморегулювальні організації. До їх обов'язків входить:

- моніторинг національної реклами, включаючи рекламу на телебаченні, радіо, в газетах, журналах та в Інтернеті, щодо правдивості та точності;
- перевірка скарг на рекламу, що вводить в оману;
- вирішення спорів рекламодавців.

У Брюсселі працює Європейський альянс із рекламних стандартів. Його членами є 41 організація: 27 СРО, 13 організацій, що представляють рекламодавців, рекламні агенції, ЗМІ та 1 компанія, що займається цифровими технологіями. Альянс встановлює стандарти для систем саморегулювання реклами, організує співробітництво у цій сфері, обмін передовим досвідом саморегулювання, пропагує його переваги для споживачів, бізнесу та суспільства загалом.

21 травня 2013 р. Європейський парламент та Рада ЄС ухвалили Директиву 2013/11/ЄС щодо альтернативного вирішення споживчих спорів. Ця директива застосовується до всіх секторів ринку, за винятком охорони здоров'я та вищої освіти.

Відповідно до неї члени ЄС повинні забезпечити, щоб усі суперечки між споживачами, які мешкають у Євросоюзі, та торговцями, зареєстрованими в ЄС, що виникають у зв'язку з продажем товарів чи наданням послуг, могли передаватися до організацій з альтернативного вирішення спорів (Alternative dispute resolution, ADR), роль яких полягає у їх вирішенні без звернення до суду. Це стосується також продажу товарів та послуг через інтернет. Директива встановлює обов'язкові вимоги до організацій ADR, щоб вони працювали ефективно, справедливо, незалежно та прозоро.

Кожна країна ЄС має призначити один або кілька компетентних органів, які здійснюють нагляд за організаціями ADR та забезпечують їхню відповідність вимогам. Компетентні органи складають національні списки суб'єктів ADR, які включають організації з вирішення спорів, що відповідають вимогам. Торговці, які погоджуються або зобов'язані використовувати ADR, повинні інформувати споживачів про це на своїх веб-сайтах, а також у разі виникнення конфліктних ситуацій.

Згідно з звітом Єврокомісії зараз у країнах ЄС діють 430 організацій ADR. Кількість їх неоднакова в різних країнах – від 2 у Румунії до 82 у

Франції. Щороку організації ADR розглядають приблизно 300 тисяч скарг споживачів.. Частка вирішених суперечок суттєво відрізняється у різних країнах, однак у більшості вона перевищує 50%. [2]

Системи ADR відрізняються залежно від законодавства та існуючих традицій. Проте більшість із них характеризуються наступним. Процедура вирішення спорів включає кілька етапів. Спочатку споживач має самостійно звернутися до продавця. Якщо ж прийнятного рішення знайти не вдалося, посередник, призначений організацією ADR, зводить сторони разом і допомагає їм домовитися. У тому випадку, якщо конфлікт не улагоджений, виноситься формальне рішення. Це рішення є обов'язковим для продавця, водночас споживач має право звернутися до суду. Процедура зазвичай безкоштовна для споживача, однак у деяких країнах він має сплатити певну суму, яка повертається у випадку позитивного для нього рішення.

Розробка стандартів продукції та сертифікація є областю, в якій саморегулювання та співрегулювання відіграють важливу роль у багатьох країнах. Стандарти саморегулювних організацій краще відповідають умовам відповідних галузей, оскільки розробляються за консенсусу багатьох зацікавлених сторін: виробників, споживачів, екологів тощо. Товари, що відповідають стандартам, можуть мати маркування, щоб споживачі знали, що вони заслуговують на довіру.

Саморегулювання професій має довгу історію. Повноваження професійних СРО зазвичай стосуються таких аспектів, як оцінка кваліфікації, вимоги до навчання та кодекси поведінки. У країнах ЄС саморегулювання охоплює такі професії, як лікарі, інженери, юристи, турагенти, агенти з нерухомості та багато інших. Цілі професійного регулювання – захист споживачів, які користуються послугами професіоналів шляхом надання інформації та забезпечення якості послуг, а також захист репутації самої професії.

У Німеччині активно діють ремісничі палати та гільдії ремісників, адвокатські палати, лікарські та фармацевтичні палати, палата дипломованих бухгалтерів та ін. Вони видають ліцензії, займаються професійною підготовкою, контролюють виконання професійних обов'язків, розглядають скарги.

Чинним законодавством України саморегулювання допускається у 17 сферах. Офіційно визнано більше 20 саморегулювних організацій, що діють у семи сферах: оціночна діяльність, оцінка земель, землеустрій, топографо-геодезична і картографічна діяльність, діяльність арбітражних керуючих, архітектурна діяльність, професійна діяльність на ринку цінних паперів.

Саморегулювання вже зараз грає важливу роль у будівництві, оціночній діяльності, на ринках фінансових послуг тощо та позитивно впливає на економіку. Однак існує низка проблем, що гальмують його впровадження:

- нормативно-правове поле, що встановлює організаційні та правові засади діяльності СРО в Україні, характеризується несистемністю, наявністю численних прогалин;

- відсутні єдино визначені, законодавчо закріплені терміни «саморегулювання», «саморегулювальна організація», внаслідок чого наявна відмінність у цілях і процедурах створення та діяльності СРО в різних сферах;

- фактично відсутнє саморегулювання у низці сфер, де це допускається. Одночасно існують організації, яким притаманні ознаки СРО, однак законодавство не передбачає можливість надання їм відповідного статусу;

- зловживання СРО делегованими їм повноваженнями, непрофесіоналізм їх посадових осіб;

- незацікавленість більшості суб'єктів господарської та професійної діяльності у саморегулюванні, нерозуміння його переваг [Докладно див. 3].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 № 308 схвалено Концепцію реформування інституту саморегулювання в Україні. Передбачалося створення єдиної комплексної законодавчої основи саморегулювання в Україні протягом 2018-2019 років. Проте поставлені у Концепції завдання не були вирішені. 15.10.2020 народними депутатами внесений проект Закону України «Про саморегулювання господарської та професійної діяльності» (реєстр. № 4221). Однак він поки що не розглядався у Верховній Раді.

Відновлення вітчизняної економіки після війни прискориться за умови гармонійного поєднання державного регулювання та саморегулювання. Особливу користь можуть принести СРО у рекламі, медицині, промисловій діяльності (розробка стандартів та сертифікація), а також у торгівлі (система альтернативного вирішення споживчих спорів). Використовуючи досвід ЄС, необхідно розробити та запропонувати вітчизняним суб'єктам підприємницької та професійної діяльності прийнятні для них моделі та практики саморегулювання та співрегулювання.

Список використаних джерел:

1. The updated European Code of Good Conduct for Microcredit Provision has been published. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1084&furtherNews=yes&newsId=9726>.

2. Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Directive 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council on alternative dispute resolution for consumer disputes and Regulation (EU) No 524/2013 of the European Parliament and of the Council on online dispute resolution for consumer disputes Brussels, 17.10.2023 COM(2023) 648 final/ URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023DC0648>

3. Зелена книга «Саморегулювання в Україні». Офіс ефективного регулювання, 2017. URL: <https://regulation.gov.ua/book/50-zelena-kniga-samoreguluvanna-v-ukraini>.

*Bokhan A., Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
State University of Trade and Economics*

EUROPEAN COURSE IN ECO-STRATEGIC DIPLOMACY

Modern signs of globalization are the implementation of complex international integration of countries, which includes the systematic formation of environmental and economic policy. In the interests of international and strategic partnership, the great importance of Ukraine's Victory, it is urgent to expand the directions of diplomacy on the basis of a consolidating nature.

The focus is on sectors of diplomatic activity: new opportunities in the market economy; international ecological and economic cooperation; environmental diplomacy, environmental security. The transition to a higher level of development of diplomacy is associated with the need to balance interstate relations in order to improve the level of greening of the economies of different countries.

The sphere of environmental diplomacy can be considered as an "ecosystem" in which there are mechanisms for responding to the internal state and external influences, which expand the range of its tasks, functions, tools and forms of practical approbation. The strengthening of competition on the world markets gives impetus to the vertical and horizontal diversification of the directions of this activity.

The dynamics of international economic relations has a specific manifestation in the 21st century. This is happening against the background of economic globalization, informatization and environmental problems as a result of changes in assessment parameters: the quality of life of mankind, the rationality of nature use, the preservation of oases, natural landscapes, the efficiency of management and entrepreneurship.

But modern achievements of the scientific and technical progress of mankind differ from the previous ones not only in their grandeur, scale and dynamism in the transformation of the environment, but also in the change of economic processes based on information technologies. Therefore, the development of environmental diplomacy is important for the activation of international economic relations. Diplomatic goals in the formation of social progress cover such areas as: the ecology of social well-being, the politics of balanced development, and the economy of growth.

For Ukraine and the European Union, the priority is the improvement of information provision in the field of diplomacy, the use of monitoring of environmental indicators: 1) a system of indicators of the ecological development of countries (Global Environmental Outlook (GEO) Indicators, OECD Core Environmental Indicators (CEI), CSD Indicators of Sustainable Development, European Environment Agency (EEA) core set Indicators, UNSD Environmental Indicators); 2) a system of ecological condition indices (Ecosystem Wellbeing Index (EWI), Environmental Performance Index (EPI), Environmental Sustainability Index (ESI), Environmental Vulnerability Index (EVI), Environmental Wellbeing (Sustainable Society Index (SSI)).

The new strategy of ecological development of Ukraine in international economic relations should be supported by subjects of diplomacy on the basis of optimization of political, organizational and institutional mechanisms. Therefore, Ukraine's environmental diplomacy is developing in the European space on the basis of:

- specialized conferences, meetings and seminars on ecological and economic issues; meetings of the Partnership Assembly for the creation of carbon markets of the World Bank, etc.;
- organization and holding of meetings with representatives of embassies, international governmental and non-governmental organizations, foreign companies and other institutions and agencies to discuss issues of "Implementation of Ukraine's international obligations regarding climate change and implementation of market mechanisms in accordance with EU Directives";
- consultations of the World Bank project "Partnership for Market Readiness" between participating countries and issues of future partnership;
- establishing cooperation with the International Carbon Action Partnership;
- working meetings on the implementation of the implementation plan of the "Concept of state policy in the field of climate change for the period up to 2030".

These measures contribute to the development of diplomatic competences for: strengthening the protection of national interests in the international arena, concluding trade agreements, supporting national business in the sectors of ecological and economic activity, establishing a constructive dialogue.

The development of international trade and economic cooperation influences compromise decisions, reciprocal concessions, obtaining additional resources and competitive advantages of countries. Strengthening ecological accents in international and European economic interactions includes optimization of business communications between countries, stimulation of the development of ecological industry, implementation of "green" modernization of national economies using foreign experience. The current configuration of globalization shows its risks and the possibility of large-scale threats to all humanity. Awareness of risks should be reflected in international and national development strategies of countries.

In 2022, at the Conference of Ambassadors of Ukraine "War and New Horizons in the World", the main issues were: countering Russia's full-scale aggression against Ukraine; mobilization of international efforts to support Ukraine's defense capability; coordination of the diplomatic service and the security and defense sector [1]. The diplomatic course of Ukraine is focused on the use of tools of economic and environmental diplomacy with the aim of attracting multifaceted assistance, forming a united and civil society. In this context, the development of constructive, effective and progressive cooperation with the countries of the European Union is very important.

References:

1. Ukraine Ambassadors Conference 2022: War and New Horizons in the World URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/konferentsiia-posliv-ukrainy-2022-viina-i-novi-horyzonty-u-sviti/>

2. Mazaraki A., Bokhan A. Economic and environmental diplomacy: strategic context of development. Foreign trade: economy, finance, law. 2022. Vol. 2. Pp.4-15.

СЕКЦІЯ 2. СТРАТЕГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ В КРАЇНАХ ЄС: ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ДЛЯ УКРАЇНИ

*Бовш Л.А., к.е.н., доцент
Шпильова А. О., здобувач вищої освіти
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ТУРИЗМІ ТА СФЕРІ ГОСТИННОСТІ

Сфера гостинності і туризму створює сервісний продукт, орієнтований на забезпечення комфортного середовища проживання й організацію дозвілля. Для забезпечення атракційності й набуття конкурентних переваг вона активно інтегрує новітні технології, таких як штучний інтелект, інтернет речей, віртуальну реальність тощо. Пандемія COVID-19 та війна в Україні підкреслили необхідність цифровізації та впровадження інновацій для забезпечення безпеки та комфорту туристів, поліпшення якості обслуговування. Тому вивчення та розвиток використання новітніх технологій у сфері туризму і гостинності стає все більш важливим і актуальним, зокрема спираючись на успішний європейський досвід.

Слід зазначити, що європейська гостинність – це динамічна й яскрава сфера бізнесу, яка сформувала світові стандарти сервісу та є важливим елементом сталого розвитку економіки й суспільства. Так, у 2022 році Європейський регіон зайняв провідну позицію у світі у сфері міжнародного туризму, забезпечивши приблизно 60% міжнародних туристичних доходів у всьому світі [1]. З достатньо високим внеском до загального ВВП ЄС індустрія гостинності служить потужним каталізатором економічного зростання завдяки мультиплікативному ефекту: у створенні продукту інтегровано ресурси інших галузей економіки. Цей сектор є життєво важливим осередком соціальної взаємодії, адже формує комунікативні простори, сприяє створенню спільнот й покращанню якості життя як місцевих жителів, так і туристів. Залучаючи значну кількість працівників, сфера туризму і гостинності сприяє подоланню макроекономічних проблем, зокрема безробіття, відіграє важливу роль у просуванні гендерної рівності, соціальної інклюзії та соціальної інтеграції. Окрім економічного й соціального значення, гостинність і туризм також відіграє ключову роль в екосистемі європейського регіону.

Наведені аргументи підтверджують корисність європейського досвіду у розвитку галузі туризму й гостинності, який потрібно інтегрувати у програми розвитку регіонів України у пост-воєнний період, зокрема й використання інновацій та новітніх технологій. Так, під час кризи через пандемію COVID-19 європейські країни-лідери тестували онлайн-подорожі. Деякі європейські країни, такі як Нідерланди, Швейцарія, Франція та Іспанія, й сьогодні

активно використовують віртуальну реальність (VR) та розширену реальність (AR) для привертання туристів та покращення їхнього досвіду від відвідування пам'яток, музеїв та інших туристичних об'єктів. Крім того, багато країн Європи розвивають цифрові платформи та мобільні додатки для полегшення планування подорожей, бронювання житла та відвідування туристичних атракцій. Трендом стали інтеграції штучного інтелекту в процеси комунікацій та обслуговування, прогнозування попиту на послуги та визначення оптимальних цін на базі аналізу великих обсягів даних тощо. У нещодавньому звіті Accenture (глобальна компанія професійних послуг, яка надає широкий спектр послуг і рішень у сферах стратегії, консалтингу, цифрових технологій і операцій) підраховано, що до 2035 року штучний інтелект може подвоїти щорічні темпи економічного зростання. Це підтверджено дослідженням PwC (компанія з менеджмент-консалтингу та аудиту), згідно з яким до 2030 року штучний інтелект може додати світовій економіці 15,7 трильйона доларів [2].

Цифрові трансформації туризму й гостинності спричиняють потребу у значних інвестиціях. Розглянемо основні тенденції використання нових технологій в туризмі і гостинності (рис. 1).

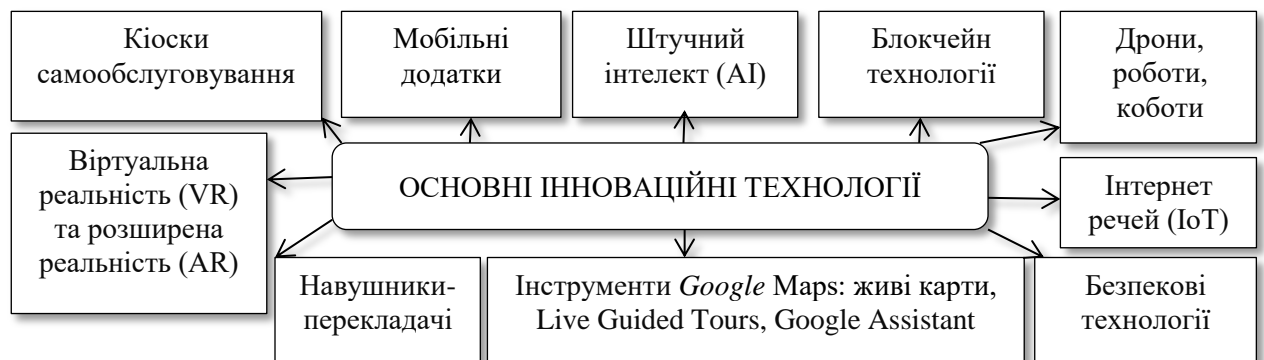


Рисунок 1 – Основні інноваційні технології у сфері туризму та гостинності
Джерело: власна розробка

Зупинимось на окремих інноваціях, які активно використовуються європейськими компаніями. Так, кіоски самообслуговування дозволяють формувати послуги без прямого залучення персоналу, зокрема: реєстрація та видача ключів у готелях, замовлення їжі та напоїв, покупка квитків та екскурсій, перевірка відправлень у готелях та аеропортах тощо. Застосування IoT у готельному бізнесі дозволяє автоматизувати процеси управління готелем та забезпечити комфорт та безпеку для гостей. Наприклад, «розумні» номери можуть керувати системами освітлення, клімат-контролю та безпеки, а також надавати різноманітні сервіси через використання голосових асистентів [3]. Коботи (роботи-помічники) також знаходять своє застосування в сфері туризму та гостинності. Вони можуть бути використані для різних завдань, таких як прибирання й обслуговування в номерах, консьерж-послуги, асистент в організації подій: Коботи можуть бути використані для організації та керуванні подіями у готелях та конференц-центрах, допомагаючи в організації зустрічей, виставок та інших заходів. Усе

більше ресторанів як в Європі, так і в Україні використовують різні технології, щоб спростити процес замовлення та доставки їжі онлайн, використовуючи мобільні додатки та чат-боти. Підприємства, що надають послуги розміщення, дотримуються тієї ж тенденції. AI використовується різними способами в індустрії гостинності: від чат-ботів, які допомагають з бронюванням і замовленнями, до автоматизованих систем, які спрощують процеси реєстрації та виїзду, а також автоматизації маркетингу та продажів. Це дає можливість передбачати потреби та вподобання клієнтів, що може допомогти з рекомендаціями, персоналізованим обслуговуванням і продажами [4]. Однією з ключових сфер, де AI досяг значних успіхів у індустрії гостинності в Європі й усьому світі, є управління враженнями гостей. Завдяки AI готелі можуть цілодобово надавати допомогу гостям, відповідаючи на їхні запити, обробляючи бронювання та навіть пропонуючи персоналізовані рекомендації [5]. Наступним кроком використанням штучного інтелекту є обробка і аналіз значної кількості даних для високоперсоніфікованих рекомендацій та послуг готельних мереж своїм гостям. За допомогою новітніх технологій можливе шифрування та конфіденційне передавання інформації, що забезпечує безпечне керування всіма процесами в готелі.

Важливим для успішного розвитку туризму й гостинності є застосування нових технологій у безпеці. Так, фізична безпека туристів може бути забезпечена дронами (можуть використовуватися для моніторингу пляжів, гірських стежок та інших об'єктів, що забезпечує безпеку туристів; пошуку загублених чи травмованих осіб у важкодоступних місцях тощо), GPS-пристроями та ехолотами (виявлення небезпечних умов та відслідковування руху туристів у воді). Інформаційна та кібербезпеки теж повинна бути об'єктом постійних апгрейдів, адже від цього залежить репутація суб'єкта бізнесу та його фінансова безпека [6].

Однією з найбільш значних витрат для суб'єктів туризму й гостинності є проблема споживання енергії й відходів. Досвід європейських компаній свідчить, що енергоефективні системи освітлення, інтелектуальні системи опалення, вентиляції та кондиціонування, запрограмовані на рівень заповненості та погодні умови, зменшують споживання енергії. Критичним питанням є також збереження води без шкоди для комфорту гостей. Деякі готелі також впроваджують системи переробки сірої води, які повторно використовують воду з раковин, душів і ванн для змивання туалетів або ландшафтного дизайну, зменшуючи попит на прісну воду [7].

Таким чином, бачимо важливість нових технологій та цифровізації бізнесу у сфері туризму й гостинності як в організації операційної діяльності, так і в забезпеченні соціальних, екологічних аспектів. Це підтверджують результати опитування щодо основних пріоритетів розвитку діяльності туристичних і готельних компаній: близько 61% респондентів заявили, що їхнім пріоритетом є впровадження нових технологій для покращення рівня обслуговування клієнтів та/або постачальників. Також дослідження виявило,

що 84% респондентів мали керуючого (фахівця) цифровою трансформацією [8].

Отже, використання різних цифрових функцій інформаційного світу у галузі туризму та гостинності, які інтегруються у комунікативне середовище та соціум в цілому, сьогодні є вимогою часу. З розвитком технологій стає досить важко протистояти певним важливим аспектам, які кардинально змінили функціонування галузі як у Європі, так і в Україні, та призвели до необхідності реагувати на ці зміни з боку закладів туризму й гостинності.

Проведене дослідження показало, що новітні технології стають все більш важливим інструментом для підвищення якості обслуговування, забезпечення безпеки та надання незабутніх вражень для туристів, створення інноваційних продуктів та послуг, оптимізації процесів управління та підвищення конкурентоспроможності суб'єктів індустрії туризму і гостинності. Визначено також, що зростання використання новітніх технологій також може створювати виклики, такі як проблеми з приватністю, кібербезпекою та нерівністю доступу. Досягнення балансу між використанням технологій та збереженням людського дотику та особистого обслуговування залишається важливим завданням для подальшого розвитку галузі.

Таким чином, використання новітніх технологій у туризмі та гостинності має великий потенціал для покращення якості обслуговування та створення нових можливостей для індустрії туризму і гостинності. Однак важливо продовжувати досліджувати та вирішувати виклики, пов'язані з їх використанням, для забезпечення сталого та ефективного розвитку сфери туризму та гостинності. Перспективи подальших досліджень цієї тематики передбачають вивчення впливу новітніх технологій на взаємодію між туристами та місцевими спільнотами, розвиток іммерсивних технологій для покращення туристичного досвіду, а також дослідження етичних та соціальних аспектів використання штучного інтелекту та автоматизованих систем в туризмі та гостинності.

Список використаних джерел:

1. *Statista* (2024). Number of international tourist arrivals worldwide from 2005 to 2023, by region. URL: <https://www.statista.com/statistics/186743/international-tourist-arrivals-worldwide-by-region-since-2010/>.
2. Hollander J. (2024). AI in Hospitality: The Impact of Artificial Intelligence on the Hotel Industry. URL: <https://hoteltechreport.com/news/ai-in-hospitality>.
3. *EHL* (2023). Як цифрова трансформація сприяє сервітизації в індустрії гостинності. URL: <http://surl.li/rprem>.
4. *EHL* (2023). EHL Insights. How digital transformation is facilitating servitization in the hospitality industry. URL: <http://surl.li/rprem>.
5. Berman D. (2023)/ Revolutionizing The Hospitality Industry With Artificial Intelligence. Forbes Business Council. URL: <http://surl.li/rpref>.

6. Бовш Л. (2022). Кібер-захист готельних брендів. Мат-ли XIV Міжнар. бізнес-форум «Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні», ДТЕУ.

7. Triendl C. (2023). The Pros And Cons Of Using AI In Hospitality. URL:<https://stampede.ai/blog/the-pros-and-cons-of-using-ai-in-hospitality>.

8. Vincent N. (2023). 10 Ways Technology is Transforming the Hospitality Industry. URL:<https://www.onegreenplanet.org/environment/10-ways-technology-is-transforming-the-hospitality-industry/>.

Бондаренко О.О., к.е.н, доц.

Демідова К.О., здобувач вищої освіти

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна

ГОСТИННА УКРАЇНА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ТА ФРАНЧАЙЗИНГОВА МОДЕЛЬ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Індустрія гостинності відіграє важливу роль у розвитку економіки більшості сучасних країн та регіонів. Всупереч складній воєнно-політичну, економічну та демографічну ситуацію в Україні, індустрія гостинності продовжує розвиватися. Після перемоги над ворогом вона матиме стрімкий розвиток. Для збалансування процесів такого розвитку доцільно вже сьогодні визначити його вектор. Україна обрала для себе європейський вектор розвитку, що передбачає також приведення змісту та процесу розвитку індустрії гостинності до європейських норм та правил. В основі європейського розвитку індустрії гостинності лежить концепція сталого розвитку, яка передбачає збалансування як економічного, так і соціального та екологічного впливу індустрії гостинності на довкілля [1].

Сьогодні в складних соціально-політичних умовах, особливої уваги набуває питання саме сталого розвитку індустрії гостинності, що зображатися й у розвитку територій, де функціонують суб'єкти господарювання гостинності. Сучасні тенденції розвитку підприємств індустрії гостинності, інтеграція України в систему світових економічних зв'язків і посилення конкуренції, потребують злагоджених механізмів стратегічного управління та постійного вдосконалення бізнес-процесів [3].

Важливий вплив на формування ринку готельних та ресторанних послуг в Україні має тенденція глобалізації, що виражається передусім у створенні великих корпорацій та ланцюгів. Всупереч ознакам наближення глобальної рецесії, спостерігається активний розвиток суб'єктів готельного та ресторанного бізнесу шляхом зростання об'ємів надання послуг. Пропонуються універсальні послуги та послуги з різноманітним призначенням. При цьому готельний та ресторанний бізнес характеризується не лише стрімким зростанням продажів послуг, але і специфічними трансформаціями.

Глобалізація не нове явище, проте для сучасних реалій характерне не просто міжнародне об'єднання економіки регіонів і держав в один спільний ринок, а у всеосяжний процес, що ідентифікується через феномен системності. Тобто, коли інтеграція охоплює всі сфери життя суспільства, перетворюючи його в єдину глобальну систему. Індустрія гостинності є швидко висхідною та високорентабельною сферою бізнесу й однією з найважливіших складових на ринку послуг. Це другий за розміром сектор працевлаштування в світі після державної служби, яка щорічно входить до числа галузей, що найбільш швидко розвиваються у світі [2, с. 5].

Франшиза в галузі ресторанного бізнесу - це спосіб організації бізнесу, де власник бренду ресторану (франчайзер) надає іншим особам (франчайзі) можливість використовувати його ім'я, товарний знак, рецепти, процедури та інші бізнес-процеси для відкриття та управління власним рестораном відповідно до встановлених стандартів. З кожним роком все більше підприємців обирають франчайзинг як ефективний інструмент для початку або розширення свого бізнесу в галузі ресторанної сфери. Франчайзинг є вигідним для обох сторін: франчайзер отримує прибуток від продажу франшизи та від діяльності кожного ресторану-франчайзі, який працює під його брендом. Для франчайзі вигода полягає в можливості розпочати власний бізнес за встановленими стандартами, отримуючи допомогу франчайзера в різних аспектах, таких як маркетинг, реклама, закупівля товарів, навчання персоналу та інші. Стійкість франчайзингової моделі бізнесу підтверджують статистичні дані, що показують, що серед усіх українських підприємств 77% приватних підприємців припиняють свою діяльність на ринку протягом семи років, тоді як у франчайзингового бізнесу цей показник становить лише 18% після 10 років. Відкриття ресторану за допомогою франчайзингу має значно кращі показники стійкості та тривалості на ринку [3].

У підсумку варто зазначити, що індустрія гостинності в Україні проявляє стійкий розвиток, не дивлячись на складні соціально-політичні умови. Вибір європейського вектору розвитку, зосереджений на концепції сталого розвитку, показувати стрімке та збалансоване зростання цієї галузі. Тенденція глобалізації, яка стає все більш системною, також впливає на формування ринку готельних та ресторанних послуг. У цьому контексті, модель франчайзингу стає все більш привабливою як для франчайзерів, так і для франчайзингу. З цим підходом спостерігається підвищення стійкості та тривалості підприємств у галузі. Зважаючи на це, індустрія гостинності в Україні має потенціал для подальшого успішного розвитку та відіграє значну роль у зміцненні економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Індустрія туризму й гостинності: сучасні виклики та перспективи: монографія / ред. І. М. Порозознюк. Умань : 2022. 158 с.

2. Дащук Ю. Європейський вектор сталого розвитку індустрії гостинності України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-28> (дата звернення: 16.03.2024).

3. Мендела І. Я. Франшиза у ресторанному бізнесі: переваги. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/mendela3.htm (дата звернення: 16.03.2024).

*Бондаренко О. О., к.е.н., доц.,
Пугачова М. Ю., здобувач вищої освіти
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ЄС ТА ЇХ ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ СФЕРИ УКРАЇНСЬКОЇ ГОСТИННОСТІ

Сучасна війна між Росією та Україною має серйозний вплив на українську економіку та суспільство, ставлячи перед країною і її народом низку викликів, включаючи економічний спад та зменшення інвестицій. У цих умовах особливо актуальним є питання розвитку туризму, який може виступити ключовим елементом стратегії сталого розвитку країни. Це особливо важливо, враховуючи потенціал інформаційних технологій у цьому контексті. На перший погляд, економічний спад та невизначеність, пов'язані з війною, можуть здаватися перешкодою для розвитку туризму. Однак, саме в умовах викликів і нестабільності інформаційні технології можуть виявитися ефективним інструментом для стимулювання та відновлення галузі туризму в Україні.

По-перше, ефективне використання інформаційних технологій може стати каталізатором для економічної диверсифікації. Розвиток цифрових технологій у галузі туризму може сприяти створенню нових туристичних продуктів, розвитку онлайн-платформ для бронювання та підтримки туристів, що дозволить розширити покриття ринків і зменшити залежність від традиційних секторів економіки. По-друге, інноваційні підходи до використання інформаційних технологій можуть стати механізмом для активного соціального та культурного обміну. Розвиток туризму, підтримуваний інформаційними технологіями, може створити підґрунття для взаємодії між міжнародними туристами та українськими культурними цінностями, сприяючи взаєморозумінню та побудові міцних міжнародних зв'язків. По-третє, залучення інформаційних технологій у стратегію розвитку туризму може сприяти підвищенню конкурентоспроможності країни, навіть в умовах війни. Застосування цифрових інструментів для створення інноваційних туристичних пропозицій може допомогти залучати нових туристів та розширювати ринки туристичних послуг, що важливо для забезпечення стійкого росту української економіки.

На сучасному ринку зберегти конкурентні позиції вдається тільки тим, хто постійно розвивається і використовує нові технології [1, с. 407]. Наразі туризм

країн Європейського Союзу, логічно, розвинутіший за український, особливо у сучасних обставинах. Тому пропонується проаналізувати методи, заходи, стратегії, проекти ЄС щодо розвитку в своєму регіоні туризму за допомогою інформаційних технологій, а також визначити, які пріоритетні напрямки вдосконалення галузі, проекти та заходи варто обрати Україні для стимулювання розвитку туризму. Україні важливо брати приклад з ЄС у сфері розвитку туризму завдяки інформаційним технологіям з числа кількох ключових причин:

1. Зростання конкурентоспроможності: Європейські країни активно використовують інформаційні технології для покращення туристичного досвіду та підвищення конкурентоспроможності. Впровадження сучасних інновацій може допомогти Україні стати привабливішою для туристів та збільшити потік відвідувачів.

2. Цифровий маркетинг та реклама: Інформаційні технології дозволяють розвивати ефективні цифрові маркетингові стратегії та рекламні кампанії, які сприяють просуванню туристичних атракцій та послуг. Це дозволяє легше досягти цільової аудиторії та залучити нових клієнтів.

3. Підвищення якості обслуговування: Інформаційні технології сприяють автоматизації та вдосконаленню процесів у сфері туризму. Впровадження цифрових інструментів може поліпшити обробку бронювань, забезпечити ефективніший облік клієнтської інформації та зробити взаємодію з туристами більш зручною та персоналізованою.

4. Стале використання ресурсів: Інформаційні технології дозволяють оптимізувати управління ресурсами, включаючи енергію, транспорт та інші інфраструктурні аспекти. Це сприяє сталому розвитку туризму та допомагає зменшити негативний вплив на навколишнє середовище.

5. Взаємодія з туристами: Інформаційні технології відкривають нові можливості для взаємодії з туристами, такі як мобільні додатки, соціальні мережі та інтерактивні онлайн-платформи. Це сприяє покращенню комунікації, отриманню фідбеку та забезпеченню персоналізованого досвіду для відвідувачів.

Загальноєвропейський досвід може стати важливим джерелом інсайтів та інновацій для розвитку українського туристичного сектору, забезпечуючи кращу підготовку та підтримку для бізнесів та забезпечуючи туристів сучасними та зручними послугами. У листопаді 2020 року EASME анонсувала конкурс, спрямований на сприяння цифровізації, інновацій та впровадження нових технологій у сфері туризму через транснаціональну співпрацю та розширення потенціалу. Головною метою конкурсу було допомогти туристичним малим та середнім підприємствам вирішити виклики, пов'язані з відновленням галузі, застосовуючи інноваційні та технологічні рішення. Всього було виділено майже 9 мільйонів євро на реалізацію 9 проектів, кожен з яких націлений на підтримку цифрового переходу у туристичному секторі [2]:

1. EU DigiTOUR. EU DigiTOUR підтримує туристичні малі та середні підприємства в ЄС, які відстають у впровадженні цифрових технологій у галузі туризму. Його мета полягає в створенні нових, інноваційних та

інтелектуальних рішень, продуктів, послуг, навичок і бізнес-моделей для наступного покоління туристичних МСП в ЄС. Це досягається за допомогою використання штучного інтелекту, Інтернету речей, віртуальної та доповненої реальності та обробки великих обсягів даних.

2. SMARTER AOE. EU DigiTOUR надає підтримку малим та середнім туристичним підприємствам в ЄС, які відстають у впровадженні цифрових технологій у сфері туризму. Його основна мета полягає в розробці новаторських та інтелектуальних рішень, продуктів, послуг, навичок та бізнес-моделей для майбутніх поколінь туристичних МСП в ЄС. Ці цілі досягаються через використання штучного інтелекту, Інтернету речей, віртуальної та доповненої реальності, а також аналізу великих обсягів даних.

3. EURO-EMOTUR. EURO-EMOTUR сприяє об'єднанню МСП, впроваджуючи цифрові технології та підвищуючи конкурентоспроможність підприємств через процес цифровізації. Цей проект акцентує особливість використання методів нейромаркетингу з метою поліпшення цифрової репутації МСП, а також збільшення їх ефективності та ключових показників ефективності (KPI) як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Цей проект напряму підтримує 100 МСП з 20 країн.

4. CulTourData. CulTourData прагне покращити культурний туризм на всій території Європи, зосереджуючись на використанні даних. Цей проект зорієнтований на туристичні малі та середні підприємства в культурних столицях Європи та сприяє їхньому використанню аналітики даних як важливої складової бізнес-стратегії. Мета полягає в розробці бізнес-підходу, який об'єднує туризм, культуру, творчість і цифрові технології.

5. DIGITOUR. DIGITOUR буде надавати підтримку туристичним МСП шляхом використання двох видів ваучерів, які сприятимуть розвитку навичок та цифрових знань на національному або транскордонному рівні. Близько 138 туристичних МСП у 12 країнах будуть скористовуватися перевагами цього проекту. Обидва види ваучерів сприятимуть досягненню загальної мети проекту - підвищення конкурентоспроможності МСП у сфері туризму, допомагаючи їм ефективно вирішувати нові виклики за допомогою вдосконалених цифрових навичок і сприяючи транскордонному та міжгалузевому партнерству.

6. RESETTING. RESETTING ставить за мету сприяти переходу європейських туристичних компаній до більш стійких, циклічних та стійких моделей. Це досягатиметься завдяки використанню інноваційних цифрових рішень, які спрощують бізнес-процеси, поліпшують якість туристичного досвіду, сприяють декарбонізації туристичного сектору та підтримують більш інклюзивне економічне зростання як для підприємств, так і для мешканців. Цей проект спрямований на підвищення конкурентоспроможності 60 малих і середніх підприємств у п'яти країнах Європи. Він акцентує на транснаціональному співробітництві та спрямований на спільну творчість та інновації, які сприятимуть об'єднанню підприємців навколо спільних цілей для створення більш стійкого та інтелектуального туризму.

7. **TOURBIT.** TOURBIT зміцнює стійкість та конкурентоспроможність туристичних МСП через міжнародну та міжгалузеву систему підтримки. Проект спрямований на сприяння розвитку цифрової грамотності туристичних МСП, а також надання цифрової освіти, наставництва та підтримки. Крім того, передбачається створення інноваційної туристичної платформи, що об'єднає понад 200 ключових учасників з усієї Європи з метою сприяння взаємному обміну.

8. **TourINN-act.** TourINN-act зміцнює транскордонне співробітництво між туристичними МСП, підприємствами та державними органами для сприяння розумному та сталому розвитку туризму та нових можливостей на ринку. Цей проект спроможне поліпшити використання нових цифрових технологій та стійких практик туристичними МСП, а також розробить більше комплексне розуміння факторів конкурентоспроможності. Це буде здійснено за допомогою створення каталогу цифрових рішень, спрямованого на відновлення туристичного сектору.

9. **Tourism4.0.** Проект Tourism4.0 розробляє програми для розвитку потенціалу, передачі технологій та забезпечення підтримки та допомоги з метою дозволити туристичним МСП використовувати цифрові технології для підвищення продуктивності, стійкості та загальної ефективності свого бізнесу. Цей проект є платформою, яка об'єднує МСП, постачальників технологій та державні органи для обміну знань, проведення навчання та впровадження інновацій. Більше 100 туристичних та цифрових МСП і стартапів отримують підтримку в рамках цього проекту, що сприятиме цифровій трансформації та впровадженню інновацій у їхньому стремлінні до поліпшення економічних та екологічних показників.

Усі дев'ять проектів ЄС спрямовані на підтримку туристичних МСП та їх цифрового переходу. Ці проекти надають різноманітну підтримку, включаючи розвиток інноваційних технологій, підвищення цифрової компетентності та навичок, створення мереж співпраці, а також обмін знань і досвіду.

Перспективні для впровадження в Україні: DIGITOUR та SMARTER AOE: Ці проекти спрямовані на підтримку малих та середніх туристичних підприємств у впровадженні цифрових технологій. Українські туристичні підприємства можуть скористатися аналогічними програмами для покращення своєї конкурентоспроможності та ефективності. TOURBIT: Цей проект спрямований на зміцнення стійкості та конкурентоспроможності туристичних МСП через підвищення їхньої цифрової компетентності та підтримку міжнародної співпраці. Українські підприємства можуть використовувати цей проект для покращення своєї позиції на міжнародному ринку та розвитку нових партнерств. Tourism4.0: Цей проект надає підтримку у використанні цифрових технологій для підвищення продуктивності та ефективності бізнесу. Українські туристичні МСП можуть отримати підтримку та допомогу в цифровій трансформації своєї діяльності. Ці проекти можуть стати важливим кроком для українських туристичних підприємств у впровадженні цифрових інновацій та покращенні їхньої конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Список використаних джерел:

1. Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку : [електронне видання] : матеріали доп. Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 23–24 жовт. 2014 р.) / голова редкол. С.В. Мельниченко. – Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 418 с.
2. Boosting tourism in the digital era // European Innovation Council and SMEs Executive Agency (EISMEA): стаття, 2022. URL: https://eismea.ec.europa.eu/news/boosting-tourism-digital-era-2022-03-11_en (дата звернення: 13.03.2024)

*Гедін М.С., к. іст. н., доцент
Київський національний лінгвістичний університет,
м.Київ, Україна*

ПРИНЦИПИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Після 24 лютого 2022 року кожен громадянин України спрямував власні ресурси на шлях до Перемоги. Це стало пріоритетом і безпосередньою метою життя кожного українця. Не секрет, що війна Росії проти України примушує багатьох думати, що іноземці до нас тепер не захочуть їхати ще дуже довго. В той же час у світі є багато прикладів коли після масштабних конфліктів країни швидко відновлювалися та знову вітали гостей. Зокрема, конфлікт у Боснії та Герцеговині тривав з 1992-1995 рр., проте за офіційними даними, з 1995 року приріст турпотоків у країну складав 24% щорічно. У 2010 році Сараєво було в топ-10 міст для відвідування від путівника Lonely Planet. У 2019 році загальний вклад туризму в економіку Боснії та Герцеговини складав 10,5%[1]. Подібні тенденції можна було спостерігати в різні часи в Хорватії, Єгипті та на Кіпрі.

Туристична сфера України серед тих, що постраждали від війни чи не найбільше. Втрати галузі за 10 місяців 2022 року вже сягають мільярдів гривень. Хоча точний підрахунок збитків зі зрозумілих причин провести наразі проблематично, вже можна впевнено говорити про найважчу кризу з часів незалежності України. Звісно, ми всі сподіваємось на стрімке відновлення туристичного ринку по завершенні війни. Інтерес до країни точно буде зростати в геометричній прогресії, в перспективі є всі шанси стати найзатребуванішою туристичною локацією Європи і увійти в ТОП-5 найпопулярніших країн світу для подорожей. Однак, на це потрібен час.

Сьогодні Україні потрібно задіяти максимальні ресурси для боротьби з ворогом. Для цього необхідно зберегти економічну стійкість країни. У воєнних протистояннях стійкість народного господарства надзвичайно важлива, якщо не вирішальна. Але ця війна, на жаль, вже значно вплинула на нашу промисловість, енергетичну сферу, туризм.

Україна, яка безпосередньо переживає активні бойові дії на власній території страждає не тільки від економічних втрат. Війна супроводжується руйнуванням пам'яток історії та культури цінність яких для світової спадщини

навіть не можливо уявити. Зокрема, станом на жовтень 2022 р. в Україні пошкоджено 161 об'єкт культурної спадщини, 23 пам'ятки національного значення, 129 пам'яток місцевого значення, 143 об'єкти цінної історичної забудови та 9 щойно виявлених об'єктів. Таким чином встановлено 540 епізодів руйнувань культурної інфраструктури, включаючи об'єкти спадщини, інституції й релігійні споруди[2].

Зауважимо, що подолання кризових явищ у туристичній сфері спонукають науковців і практиків розробляти такі моделі економічного розвитку, у яких буде враховано нові тенденції міжнародного ринку туризму і світових цивілізаційних процесів. Пошук таких моделей є особливо актуальним для України, що вибудовує своє місце в економічній та геополітичній архітектурі світу. У цьому контексті важливим видається завдання розробки концептуальних підходів до стратегії відновлення, яка має змінити країну.

За підтримки Європейського Союзу через його Департамент цивільного захисту і операцій з гуманітарної допомоги, загальний алгоритм дій стосується створення національної системи фіксації та документування фактів руйнувань що може бути забезпечено шляхом створення: а) організаційно-правового компоненту такої системи – підсилення ролі контролюючих органів, надання їм гарантій безпеки, коригування форм перевірок та способів фіксації порушень, та б) інформаційно-технічного компоненту – створення онлайн бази даних, яка мала б бути під адмініструванням ДСНС. Проведення оцінки заподіяної шкоди та прийняття рішень про доцільність відбудови об'єктів[3, с.90].

Проблема сталості та розвитку як ніколи актуальна для усього глобального світу. Загроза воєнної агресії спрямованої проти цивілізованих націй, знищення культурної спадщини, економічний занепад у зв'язку із порушенням ланцюгів постачання, продовольча криза – це об'єктивні обставини, в у яких опинилась більша частина країн світу. Досвід різних країн показує, що відновленню передують політичне рішення, яке має базуватися на геополітичній доцільності та національному патріотизмі щодо визначення моделі розвитку, де для успішної економічної реконструкції в Україні необхідні розробка і реалізація сучасної концепції реконструкції країни з урахуванням реальної геополітичної ситуації.

Стратегією сталого розвитку України до 2030 року є вектор безпеки – «забезпечення безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій та приватної власності, забезпечення миру і захисту кордонів, чесного та неупередженого правосуддя... Пріоритетом є безпека життя та здоров'я людини.»[4]. Як відзначається науковцями «Поки що важко передбачити, бодай у найбільш узагальненому вигляді, як буде відбуватися післявоєнне відновлення економіки України. Але формування уявлень можливих сценаріїв цього процесу є важливим як для Уряду країни і цілого суспільства, так і для міжнародної спільноти, яка має прийняти саму активу участь у відновленні економіки України після війни»[5].

Можна з впевненістю констатувати, що ця жорстока війна значно перебудує всю туристичну галузь України, і після завершення бойових дій в

країні з'являться нові напрямки мандрівок, почнеться відродження внутрішнього туризму. Однозначно виросте потреба у відвідуваннях тих місць, які вже стали символами цієї війни. Якщо досі люди подорожували місцями козацької слави – до Холодного Яру, Черкащини, Хортиці, – то скоро до них приєднаються місця нашої нинішньої слави, – Ірпінь, Ворзель, Бородянка, Лиман та ін.

В теперішніх умовах сьогодення вкрай важливо починати створювати подібні туристичні тури та програми, для того, щоб люди розуміли те, що відбулося, і могли на власні очі побачити усі наслідки ворожого вторгнення в Україну. Так, у Державному агентстві розвитку туризму анонсували створення маршрутів пам'яті: частину зруйнованих окупантами об'єктів збережуть для історії, щоб показати, які злочини вчинила країна-агресор в Україні. Мери міст також будуть відновлювати інфраструктуру так, щоб залишити деякі місця недоторканими. Проте, і не всі види туризму стануть легко доступними. Так, в контексті відпочинку в Україні принаймні на якийсь час доведеться забути про пляжний туризм. Адже на півдні країни триватимуть розмінування.

Концепція сталого туризму та її реалізація у новій інтерпретації може стати інструментом відновлення втраченої історико-культурної спадщини та способом насадження і пропаганди національних культурних цінностей так само як і глобальних цінностей країн цивілізованої частини світу. Відбудова культурних пам'яток України буде здійснюватися кількома інструментами: за допомогою внутрішніх ресурсів, за підтримки інших країн, за кошти спеціальних фондів. Зараз загальна схема тільки на стадії створення. Наразі Україна докладає усіх зусиль, щоб зберегти якнайбільше пам'яток. Міністерство культури та інформаційної політики активно консультується з ЮНЕСКО щодо способів зберігання культурних об'єктів під час бойових дій. Найцінніші пам'ятки культурної спадщини маркують міжнародним знаком «Блакитний щит», що свідчить про посиленій охоронний статус. Знищення або пошкодження об'єктів з таким маркуванням є прямим воєнним злочином проти культурної спадщини. Артефакти музеїв, церков, і культурні цінності з архівів складають у фанерні ящики, скульптури запаковують спеціальною плівкою та закладають мішками із піском, вітражі храмів та фасади із стародавнім різьбленням обшивають бляхою. Таким чином цінності захищаються від ушкоджень, які можуть спричинити пожежі, уламки чи вибухова хвиля. Громадські організації максимально залучають меценатів до забезпечення необхідними матеріалами для захисту пам'яток та волонтерів, які допомагають своїми силами[6].

Перспективами розвитку сфери туризму і рекреації є розроблення стратегії напрямів і програм, які можуть діяти в умовах воєнного стану. Такі дії держави можливі наразі лише в регіонах, які постраждали від війни менше. Якщо врахувати усі показники й стан певних туристичних інфраструктур, які знаходяться в безпечних місцевостях зараз, то є можливість залучати туристів. Інвестиції повинні бути спрямовані із заходу на південь України. Відповідно до цього визначимо такі пріоритетні стратегії функціонування туристичної індустрії: створення напрямів для розвитку національного туризму,

враховуючи міжнародну практику та євроінтеграцію; функціонування результативної розгалуженої системи управління туристичної сфери на державному й регіональному рівнях; спрямування фінансів й залучення інвестицій до туристичної індустрії завдяки туристичним фондам; створення туристичних об'єктів на місцевому рівні, які приносять туристичні податки державі; створення маршрутів, які зможуть представити обсяги й масштаби військових дій; подача заявки до Всесвітньої туристичної організації; подання заявки на проведення Європейської конференції Всесвітньої туристичної організації в Україні; розробка концепцій і маршрутів до курортних зон на півдні України; створення і впровадження єдиного туристичного реєстру відповідно до змін Закону України «Про туризм»; просування туристичних програм; створення регіональних програм на місцевих рівнях туризму; створення внеску туризму до ВВП країни; застосування європейських стандартів до розвитку якості туризму; розробка освітніх програм у сфері туристичної сфери; розробка конкретних кроків для відновлення туристичної інфраструктури в Україні у післявоєнний час; створення системи співпраці держави, органів місцевого самоврядування й бізнесу; запуск національної програми підтримки продажу й просування національного туристичного продукту;

За результатами проведеного дослідження визначено, що наслідки повномасштабної війни стали руйнівними для туристичної індустрії України. Та все ж ця сфера продовжує функціонувати й потребує відновлення і розвитку. З'ясовано, що податки до державного бюджету країни від суб'єктів туристичної галузі значно зменшились, якщо порівняти із 2021 і 2022 роками. Виявлено, що сьогодні необхідно шукати нові й сучасні шляхи розвитку, намагатися вийти зокрема на світовий ринок. Важливим завданням є переосмислення й реалізація наявної стратегії розвитку українського туризму та врахування світового досвіду. Виявлено, що в Україні під час повоєнного відновлення важливо активно просувати туристичний потенціал, застосовувати нові ініціативи й залучати до цього процесу партнерів і спеціалістів з інших країн.

Список використаних джерел:

1. Війна в Україні - яким буде туризм в країні після завершення бойових дій. РБК-Україна (rbc.ua) URL: <https://travel.rbc.ua/ukr/show/mesta-geroicheskoy-slavyizmenitsya-turizm-1650880560.html>.
2. Станом на жовтень МКІП зафіксувало 540 пошкоджень об'єктів культурної інфраструктури. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3588369-stanom-na-zovten-mkip-zafiksuvalo-540-poskodzen-obektiv-kulturnoi-infrastrukturi.html>.
3. Драчук Ю.З., Амоша О.О. Мотивації сталого розвитку економіки України в умовах воєнного стану та післявоєнної розбудови. *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку* : тези доповідей III Міжнародної науково-практичної Інтернет-

конференції Київського національного університету технологій та дизайну, м. Київ, 10 червня 2022 року. Том 1. Київ : КНУТД, 2022. С. 89-90.

4. Проект Закону України від 07.08.2018 № 9015 «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року». URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64508.

5. А. Колосов. Сценарій післявоєнного відновлення України. По той бік діалогу. 13 квіт. 2022 р., 10:40:33. URL: <https://dialogueparty.site/article/view/scenariypislyavoynnogo-vidnovlennya-ekonomiki-ukrajini/>.

6. Пам'ятки під обстрілами: як захистити культуру від війни? 20 хвилин. 9 травня 2022. URL: <https://zt.20minut.ua/kul-tura/pamyatki-pid-obstrilami-yak-zahistiti-kulturu-vid-viyni-11603231.html> (дата звернення: 11.06.2022).

Горіна Г.О., д.е.н., професор

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна

ПОЛІТИКА ЄС В СФЕРІ ТУРИЗМУ: СТРАТЕГІЧНІ НАСТАНОВИ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ

У статті 195 Договору про функціонування Європейського Союзу підкреслюється, що «Союз доповнює дії держав-членів у туристичному секторі, зокрема шляхом сприяння конкурентоспроможності підприємств Союзу в цьому секторі» [1].

Отже, Європейський Союз підтримує, координує та доповнює дії країн ЄС, пов'язані з туризмом, заохочує створення сприятливого середовища та сприяє співпраці між країнами ЄС. Політика ЄС у галузі туризму спрямована на збереження позицій Європи як провідного глобального напрямку, а також подальше перетворення Європи на стійку туристичну дестинацію. Задачі політики полягають у максимізації внеску галузі в економічне зростання, збільшення робочих місць [2].

Туристична екосистема ЄС є надзвичайно різноманітною та складною, охоплюючи глобалізовані та взаємопов'язані ланцюжки створення вартості, включаючи – повністю або частково – постачальники послуг у таких різноманітних сферах, як розміщення, подорожі та транспорт, їжа, культура, відпочинок, безпека та безпека, інформація, а також організації з управління напрямками та пам'ятками, дослідницькі та урядові органи.

Вся туристична екосистема складається з компаній, які працюють у кількох секторах, включаючи послуги харчування та напоїв, постачальників онлайн-інформації та послуг (туристичні офіси, цифрові платформи, постачальники технологій для подорожей), турагентів і туроператорів, постачальники розміщення, організації, що керують напрямками, пам'ятки та пасажирські перевезення (наприклад, авіалінії та аеропорти, поїзди та круїзи).

Як і для інших екосистем, оновлення індустріальної стратегії ЄС підкреслило необхідність подальшого прискорення зеленого та цифрового

переходу та підвищення стійкості туризму ЄС. З цією метою Європейська комісія запропонувала створити перехідний шлях спільно з індустрією, державними органами, соціальними партнерами та іншими зацікавленими сторонами.

Оскільки екосистема туризму найбільше постраждала від пандемії COVID-19 і стикається з серйозними проблемами для досягнення зеленого та цифрового переходу, це була перша екосистема, яка пройде шлях переходу. Дії цього шляху стануть ключовими елементами майбутнього європейського туристичного порядку денного на 2030/2050 роки.

Перехідний шлях для туризму (Transition pathway for tourism) було створено відповідно до оновлення індустріальної стратегії ЄС і опубліковано Європейською комісією 4 лютого 2022 року. У звіті визначено 27 сфер заходів для переходу на зелені та цифрові технології та підвищення стійкості туризму ЄС [3].

1 грудня 2022 року Рада ЄС прийняла Європейський порядок денний для туризму до 2030 року. Порядок денний ґрунтується на перехідному шляху для туризму та включає багаторічний робочий план із заходами, які мають вжити країни ЄС, Європейська комісія і зацікавлені сторони в туризмі [4].

Цей Багаторічний робочий план ЄС Європейського порядку денного для туризму до 2030 року описує добровільні конкретні дії для держав-членів, відповідних органів державної влади, Комісії та інших зацікавлених сторін у туристичній екосистемі, які мають вживати та заохочувати, відповідно до принципу субсидіарності та в межах своєї компетенції. Запропоновані дії та результати забезпечують стратегічне керівництво для спостереження за виконанням Порядку денного в п'яти пріоритетних напрямках (рис. 1).

Беззаперечно важливим питанням є фінансування зеленого і цифрового переходу та підвищення стійкості туризму ЄС. Як державне, так і приватне фінансування відіграють ключову роль в екосистемі туризму, а державно-приватні партнерства є важливими рушійними силами переходу до зелених і цифрових технологій. Вони відіграють важливу роль у сприянні та підтримці більш екологічних практик, сприянні обміну даними та цифрових інноваціях, підтримці науково-дослідницьких досліджень та розвитку навичок у всіх секторах і для всіх учасників туристичної екосистеми.

В документі «Перехідний шлях для туризму» запропоновані наступні інструменти фінансування [3]:

приватні інвестиції та кредити. Приватні інвестиції відіграють ключову роль в екосистемі туризму. Обмеження та перешкоди на подорожі, а також численні блокування з березня 2020 р. значно зменшили спроможність туристичної екосистеми ЄС інвестувати в розвиток більш стійких ланцюжків поставок і нових послуг. Більшості секторів туристичної екосистеми довелося змінити свій інвестиційний бюджет і позичити гроші, щоб покрити постійні витрати під час пандемії. Такий рівень заборгованості ускладнює рефінансування та залучення готівки для середньострокових інвестицій.

Єдиним винятком є капітальні інвестиції, пов'язані з сектором розміщення. На відміну від інших секторів, активи яких знецінювались досить швидко, готельному бізнесу вдалося залучати кошти для інвестицій у нерухомість.

**Пріоритетний напрямок:
Сприятливі рамки
політики та управління**

- Справедливі заходи щодо короткострокової оренди
- Статистика та показники для туризму
- Розробка або оновлення комплексних стратегій туризму
- Спільне керування DESTИНАЦІЯМИ на основі даних

**Пріоритетний напрямок:
Зелений перехід**

- Покращення циркулярності туристичних послуг
- Підтримка зеленого переходу туристичних компаній і малого та середнього бізнесу
- Дослідницькі та інноваційні проекти та пілотні проекти з циркулярного та сталого туризму

**Пріоритетний напрямок:
цифровий перехід**

- Цифровізація туристичних малих і середніх підприємств
- Публічний обмін даними для заохочення інноваційних туристичних послуг
- Дослідницькі та інноваційні проекти та пілотні проекти щодо цифрових інструментів і послуг в туризмі

**Пріоритетний напрямок:
Стійкість та інклюзія**

- Доступність туристичних послуг
- Стійкі туристичні послуги та DESTИНАЦІЇ ЄС
- Стійкі інновації в туристичних послугах
- Спільне керування DESTИНАЦІЯМИ на основі даних

**Пріоритетний напрямок:
Навички та підтримка переходу**

- Підвищення обізнаності про потреби та можливості подвійного переходу в туризмі
- Пакт про навички в туризмі
- Інтегрована платформа підтримки для зацікавлених сторін у сфері туризму

Рисунок 1 – Багаторічний робочий план ЄС Європейського порядку денного для туризму до 2030 року (складено автором [4])

Європейська комісія підтримує інвестиції в сталу діяльність через «таксономію ЄС», відповідно до плану дій щодо фінансування сталого зростання. Європейський інвестиційний банк надає кредити, наприклад, готелям, готельному сектору, культурній інфраструктурі, тематичним паркам і транспортній інфраструктурі, зокрема, він підтримку енергоефективності та відродженню міст.

– джерела фінансування ЄС для туризму. Загалом 15 різних програм фінансування ЄС надають підтримку багатьом секторам туризму. Разом вони забезпечують більш комплексну підтримку на рівні ЄС, ніж це було б можливо в рамках єдиної спеціальної програми фінансування туризму. Щоб

допомогти зацікавленим сторонам у сфері туризму знайти фінансування в рамках доступних програм ЄС, DG GROW публікує Посібник щодо фінансування ЄС для туризму [5]. У цьому посібнику наведено приклади проектів, які отримали фінансування за різними програмами

– *технічна підтримка ЄС для трансформації екосистеми туризму.*

Європейська комісія підтримує держави-члени на запит у розробці та впровадженні реформ для сталого, стійкого та цифрового туризму через Інструмент технічної підтримки, наприклад, у сприянні кращому управлінню даними, розробці інструментів для озеленення та оцифрування туристичної індустрії, а також удосконалення управління дестинаціями.

– *керування програмами на національному та регіональному рівнях.*

Фонди політики згуртованості підтримують регіони та міста в Європейському Союзі з метою підтримки створення робочих місць, конкурентоспроможності бізнесу, економічного зростання, сталого розвитку та покращення якості життя громадян. Ця підтримка надається за методом спільного управління, коли держави-члени, регіональні та місцеві органи влади несуть відповідальність за впровадження фондів, встановлюючи пріоритети на основі визначених потреб і відповідно до встановлених умов. Це дозволяє національним, регіональним і місцевим органам влади встановлювати схеми, які задовольняють конкретні потреби місцевої території, за рахунок фінансування з бюджету ЄС разом із національним і приватним фінансуванням.

У програмному періоді 2021-2027 рр. фонди політики згуртованості, особливо Європейський фонд регіонального розвитку, продовжують надавати багато можливостей для цілей політики для зміцнення основ стійкішої та більш сталої екосистеми туризму. Наприклад, Фонд сприяє інвестиціям у цифрові рішення, оптимальне та стійке використання екологічних ресурсів, диверсифікацію туристичної пропозиції та транскордонне співробітництво у сфері сталого туризму. Як нову функцію додано нову конкретну ціль у рамках Європейського фонду регіонального розвитку.

Метою є сприяння сталому туризму для посилення економічного розвитку, соціальної інтеграції та соціальних інновацій, визнання трансформаційного потенціалу туристичного сектору у вирішенні соціально-економічних викликів і врахування зеленої та цифрової трансформації та потреб у стійкості в цільовій області. Також доступна підтримка для сталого туризму в рамках інтегрованих стратегій місцевого розвитку, заснованих на потребах і потенціалі місцевої території.

Підтримка також доступна для туристичних операторів і МСП в рамках національних планів відновлення та стійкості, які надають конкретну підтримку для зеленого переходу та цифрового переходу для МСП. Крім того, 16 національних планів містять специфічні елементи, пов'язані з туризмом. Більше половини запланованих інвестицій (56%) спрямовані на посилення стійкості та конкурентоспроможності екосистеми туризму,

третина (32%) інвестицій буде спрямована на підвищення стійкості, а 12% на підтримку цифровізації.

Список використаних джерел:

1. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. PART THREE - UNION POLICIES AND INTERNAL ACTIONS. TITLE XXII – TOURISM. Article 195. URL: <http://surl.li/rqkqb>
2. Overview of EU tourism policy. URL: <http://surl.li/rqkqe>
3. Transition pathway for tourism, 2022. URL: <http://surl.li/rqkqh>
4. European Agenda for Tourism 2030, 2022. URL: <http://surl.li/rqkqm>
5. Guide on EU funding for tourism. URL: <http://surl.li/rqkqp>
6. New Cohesion Policy. URL: <http://surl.li/rqkqw>

*Єлісєєва О. К, д.е.н., професор,
Хмелик В. І., аспірант,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна*

**МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ДЛЯ
РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ**

Охорона здоров'я населення є складовою частиною соціальної політики та визначальним чинником якості життя у всіх розвинутих країнах ЄС. Медичне обслуговування населення охоплює як державні, так і приватні заклади, які одержали відповідні ліцензії. Ця сфера діяльності спрямована на забезпечення медичної допомоги, а також включає в себе стоматологічні, косметологічні послуги, лікування безпліддя, в тому числі застосування хірургічних методів, штучне запліднення, протезування, а також надання медичного обслуговування у закладах відпочинку різних типів, на спортивних змаганнях, масових культурних та громадських заходах, тощо [1].

На сьогодні у світі спостерігається велика кількість досягнень у сфері охорони здоров'я, зокрема збільшення середньої тривалості життя населення завдяки розвитку профілактичних технологій, подолання багатьох інфекційних хвороб, розробку нових препаратів, розвиток генної медицини, а також зростання витрат на охорону здоров'я на державному рівні та підвищення рівня життя загалом. Однак існують і негативні виклики, такі як негативний вплив навколишнього середовища старіння населення, збільшення кількості хронічних неінфекційних захворювань, проблеми фінансування та зростання вартості медичних послуг

В умовах глобалізації, що призвела до зміни уявлень про географічні межі, виникла нова форма туризму – медичний туризм, популярність якого у світі зростає з кожним роком. Висока вартість медичної допомоги в країнах ЄС стала серйозною проблемою як і для самих пацієнтів, так і їх роботодавців, соціальних фондів, страхових компаній. У той же час, Україна, з відомою репутацією постачальника медичних послуг з високим співвідношенням якості

до ціни, може зайняти важливе місце в світовій індустрії медичного туризму [2].

Понад 50 країн розвивають свої національні програми медичного туризму, інвестуючи значні кошти у розвиток медичної інфраструктури та будівництво сучасних клінік з передовим устаткуванням та інноваційними технологіями. Такі країни, як Німеччина, Ізраїль, Туреччина, Індія, Сінгапур та Таїланд є прикладами активних учасників цього ринку, що приділяють значну увагу іноземних пацієнтів своїми високоякісними медичними послугами та сучасною інфраструктурою, зокрема США, Канада, Ізраїль, Німеччина, Італія розвивають такі напрямки медичного туризму як загальна хірургія, стоматологія, кардіохірургія, лікування безпліддя, онкологія, офтальмологія, напрямок термального туризму є в Німеччині, Угорщині, США, Італії, Словенії, на Б'юті-туризмі спеціалізуються такі країни як Швейцарія, Італія, США, країни Балтії. В Україні розвивається стоматологічний, бальнеологічний та сурогатний туризм, який користується великим попитом серед іноземних медичних туристів, та є конкурентоспроможним в на світовому ринку медичних послуг. Потенціал для розвитку медичного туризму в Україні є значний, але існують декілька проблем, які стосуються по-перше, державного фінансування. Нестача державного фінансування може ускладнювати розвиток медичного туризму та підвищувати ціни на послуги для вітчизняних та зарубіжних пацієнтів.

По-друге, якості медичних послуг. Лікувальні заклади мають забезпечити поєднання якості наданих медичних послуг та доступної ціни для залучення більшої кількості пацієнтів. Для цього необхідно перейти на європейські стандарти медичної допомоги із збереженням доступних цін для медичних туристів. По-третє, постійне підвищення кваліфікації медичного персоналу. Висока кваліфікація українських медиків є, безумовно, конкурентною перевагою, але слід забезпечити постійне підвищення професійного рівня лікарів для реалізації високих стандартів медичної допомоги. По-четверте, це привабливість для медичних туристів. Окрім якості медичних послуг, необхідно в розвивати туристичну інфраструктуру, щоб зробити Україну конкурентоспроможною серед країн ЄС.

Україна має значний потенціал для розвитку медичного туризму, який можна максимально використати через формування медичних кластерів. На прикладі одного успішного кластера "Медична долина" у Баварії можна зазначити, що такі об'єднання сприяють розвитку медичного туристичного сектору на європейському ринку. Україна вже має деякі потужні регіональні центри медичної допомоги, такі як Трускавець, Моршин, Хмільник та інші, які можна об'єднати в медичні кластери. Це допоможе створити сприятливі умови для іноземних інвесторів, спрямованих на розвиток медичної інфраструктури та покращення медичних послуг. Кластери можуть стати платформою для обміну досвідом та технологіями, сприяти підвищенню якості медичного обслуговування і підвищенню конкурентоспроможності української медицини на міжнародному рівні. Залучення іноземних інвесторів із світовим досвідом, допоможе Україні зайняти високі позиції на світовому ринку медичних послуг,

та залучити велику кількість туристів із європейських країн, що в свою чергу сприятиме розвитку національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Інституційна трансформація державного управління охороною здоров'я: Україна та іноземний досвід [Текст]: Колективна монографія [Сазонець І.Л., Саричев В.І. та ін.] : За наук. ред. д. е. н., проф. Сазонця І.Л. Рівне : Волин. береги, 2019. 396 с.

2 Зима І.Я., Обуховська Л.І. Механізми забезпечення діяльності комунальних підприємств – закладів охорони здоров'я в умовах децентралізації. – Рівне: Волин. береги, 2020. 172 с.

Заманов В. Л., аспірант

Науковий керівник: Ніколайчук О.А., к.е.н., доцент

Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ УКРАЇНИ ЯК ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ГАЛУЗІ

Готельно-ресторанний бізнес є ваговою складовою індустрії гостинності і туризму в Україні. Ця галузь відіграє важливу роль у забезпеченні належного рівня обслуговування відвідувачів, створенні робочих місць та наповненні бюджетів різних рівнів. Проте на тлі глобальних викликів сьогодення, зокрема зміни клімату, виснаження ресурсів, загострення конкуренції, забезпечення сталого розвитку вітчизняного готельно-ресторанного бізнесу та його економічної безпеки є вкрай актуальним завданням.

Одним із дієвих шляхів досягнення цієї мети є імплементація кращих європейських практик у сфері енергоефективності, ресурсозбереження, впровадження систем екологічного менеджменту та принципів корпоративної соціальної відповідальності. Країни Євросоюзу мають багаторічний успішний досвід у цих напрямках, який може бути адаптований до українських реалій. Впровадження енергозберігаючих технологій, використання відновлюваних джерел енергії, оптимізація споживання ресурсів, мінімізація відходів дозволять знизити операційні витрати підприємств. Системи екологічного менеджменту, просвітницька діяльність щодо сталого туризму, розробка «зелених» турпродуктів сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності та формуванню позитивного іміджу галузі.

Безумовно, інтеграція у локальні економічні системи, співпраця з місцевими громадами, залучення місцевої робочої сили та закупівля ресурсів у екологічно-орієнтованих постачальників є вагомим чинником підвищення стійкості підприємств готельно-ресторанного бізнесу до зовнішніх ризиків.

Адаптація принципів корпоративної соціальної відповідальності матиме позитивний вплив на репутацію галузі, сприятиме залученню інвестицій та формуванню довгострокових конкурентних переваг.

Одним із ключових напрямків імплементації передового європейського досвіду для забезпечення сталого розвитку та економічної безпеки готельно-ресторанного бізнесу в Україні є енергоефективність та ресурсозбереження. Адже енергоефективність та ресурсозбереження за прикладом кращих європейських практик – це шлях до скорочення витрат та підвищення конкурентоспроможності українських готельно-ресторанних закладів. Впровадження енергозберігаючих технологій (LED-освітлення, «розумні» системи опалення/охолодження) та відновлюваних джерел енергії (сонячні панелі, геотермальна енергія), а також оптимізація споживання води та мінімізація відходів на засадах циркулярної економіки не лише дозволять знизити операційні витрати, а й сформуєть позитивний екологічний імідж, підвищать інвестиційну привабливість галузі та забезпечать її стійкість до зовнішніх ризиків у майбутньому. Розглянемо декілька успішних європейських кейсів (табл. 1).

Таблиця 1 - Кращі європейські практики енергоефективності та ресурсозбереження в готельно-ресторанному бізнесі країн ЄС

Напрямок	Європейський приклад	Результати
Впровадження енергозберігаючих технологій	Мережа Scandic (Швеція) - повний перехід на LED-освітлення	Скорочення енергоспоживання на 25%
	Villa Copenhagen (Данія) - «розумна» система опалення/охолодження	Зменшення витрат на 20%
Використання відновлюваних джерел енергії	Ibis (Акор) встановила сонячні панелі у 440 готелях	Покриття 25% енергопотреб
	Velaa Private Island (Мальдіви) - сонячні батареї та вітряки	90% енергії від відновлюваних джерел
	Grimshaw Architects (Амстердам) - геотермальна енергія	Опалення та охолодження від геотермальних джерел
Оптимізація споживання води	Appart City (Франція) - системи зворотного водопостачання	Економія до 30% води
	Scandic Grand Central (Стокгольм) - сенсорні крани	Скорочення споживання води на 18%
Мінімізація відходів	Scandic Hotels - роздільний збір та компостування відходів	Системний підхід до всіх 280 готелів
	Ibis - програма Zero Plastic	Відмова від одноразового пластику
	- Fairmont Hotels - принцип «нульових відходів»	Переробка до 90% відходів

Джерело: складено автором на основі [3, 5, 6, 8]

Аналіз наведеної у табл. 1 інформації доводить, що впровадження передових енергоефективних рішень та принципів раціонального

ресурсоспоживання за європейським зразком дозволяє готельним та ресторанним закладам значно скоротити операційні витрати та підвищити екологічність своєї діяльності. Такий підхід не лише забезпечує економію коштів, а й формує позитивний імідж галузі, відповідаючи зростаючим запитам споживачів на екологічно-відповідальний туризм.

Для досягнення справжньої стійкості готельно-ресторанного бізнесу в Україні потрібно комплексно інтегрувати й інші європейські практики сталого розвитку. Зокрема, інтеграція в локальні економіки та співпраця з місцевими постачальниками на засадах циркулярної економіки ЄС є важливою стратегією диверсифікації ризиків. Закупівля продуктів та матеріалів у місцевих екологічно-свідомих виробників, залучення місцевої робочої сили та співпраця з громадами підвищують стійкість підприємств до зовнішніх загроз, сприяють сталому розвитку територій та допомагають уникнути порушень у ланцюгах постачання. Розглянемо деякі успішні приклади:

1. Закупівля продуктів у місцевих екологічно-свідомих виробників :

- Fairmont Hotels у Швейцарії закуповує понад 85% продуктів харчування в місцевих фермерів, скорочуючи викиди від транспортування [9].
- Marriott заснувала програму «The Bread Basket», закуповуючи хліб та випічку у локальних пекарень в районах розташування своїх готелів. Де взяли інформацію [10].

2. Залучення місцевої робочої сили [7]:

- InterContinental Hotel Group наймає понад 90% персоналу з найближчих громад, сприяючи розвитку місцевої економіки.
- Melia Hotels International працевлаштовує людей з інвалідністю в партнерстві з соціальними організаціями.

3. Співпраця з місцевими громадами:

- Hilton інвестує в проекти з розвитку навичок та гостинності для молоді у партнерстві з громадами регіонів присутності [5].
- Accor Hotels залучає гостей до волонтерських програм зі збереження навколишнього середовища та культурної спадщини [1].

Впровадження засад циркулярної економіки також відіграє важливу роль для готельно-ресторанних закладів країн ЄС. Так, Club Med закупляє до 80% товарів та послуг у локальних виробників з дотриманням принципів сталого споживання і виробництва. Scandic Hotels досягла «нульового» рівня відходів завдяки повторному використанню матеріалів на своїх закладах [12].

Інтеграція у місцеву економіку дозволяє скоротити ланцюги постачання, послабити залежність від імпорту та підвищити стійкість до зовнішніх загроз. Крім того, це створює нові робочі місця, розвиває місцеві громади та сприяє збереженню культурної та природної спадщини регіонів присутності. Проте для формування позитивного іміджу галузі на міжнародній арені та залучення іноземних еко-свідомих туристів вкрай важливою є імплементація систем екологічного менеджменту та просування принципів відповідального туризму відповідно до proverbs європейських стандартів.

Упровадження систем екологічного менеджменту (ISO 14001, EMAS), просвітництво споживачів щодо сталого туризму, створення «зелених» турпродуктів згідно з визнаними у ЄС вимогами є необхідними кроками для покращення екологічного іміджу України як туристичної дестинації. Сертифікація послуг за міжнародними «зеленими» стандартами, розробка екотурів, кампанії з підвищення обізнаності серед гостей та персоналу - ці та інші європейські практики дозволять українським готелям та ресторанам підвищити свою конкурентоспроможність, залучити більше екосвідомих туристів та сформувати репутацію країни як безпечного та гостинного напрямку для сталого відпочинку.

Україна може запозичити багато корисних практик і підходів від європейських країн, які вже впровадили успішні моделі сталого туризму. Ось кілька прикладів:

1. Австрія - ініціатива «Alpine Pearls» [2] об'єднує 25 альпійських регіонів, які пропонують екологічно орієнтований відпочинок без автомобілів. Туристам пропонуються безкоштовний громадський транспорт, піші та велосипедні маршрути.

2. Іспанія - багато іспанських готелів і курортів сертифіковані за стандартами «Biosphere» та «EarthCheck» для забезпечення екологічної стійкості. На Балеарських островах діє програма «Green Leader» [4] для просування сталих практик в туризмі.

3. Швеція - столиця Стокгольм має сертифікат «Green Capital», а в країні діють численні екологічні маршрути та екоготелі, наприклад, готель Treehotel у Харадсі побудований на деревах [13].

Ці та багато інших прикладів демонструють різні підходи до впровадження сталих практик у туризмі через сертифікацію, маркетинг, інфраструктуру та партнерство із місцевою громадою.

Успішний розвиток сталого туризму в Україні тісно пов'язаний із загальним впровадженням принципів корпоративної соціальної відповідальності українськими компаніями. Адаптація передового європейського досвіду в галузі корпоративної соціальної відповідальності може стати основою для формування позитивного іміджу України як країни, сприятливої для відповідального ведення бізнесу та залучення інвестицій.

Поряд із упровадженням екологічних практик у туристичній сфері, таких як сертифікація послуг за «зеленими» стандартами, розробка екотурів та кампанії з підвищення обізнаності, українські готельно-ресторанні заклади повинні імплементувати інші аспекти корпоративної соціальної відповідальності. Забезпечення гідних умов праці, розвиток персоналу, благодійна діяльність, прозорість у звітності - ці кроки не тільки покращать репутацію компаній, а й привернуть увагу іноземних інвесторів та висококваліфікованих фахівців. Таким чином, системне впровадження корпоративної соціальної відповідальності у діяльність українського готельно-ресторанного бізнесу стане міцним підґрунтям для сталого розвитку економіки та суспільства в цілому. Досвід провідних європейських корпорацій демонструє, що практики корпоративної соціальної

відповідальності є запорукою довготривалого успіху компанії, допомагають долати кризові ситуації та зміцнювати конкурентоспроможність на глобальних ринках. Саме тому імплементація кращих підходів ЄС у галузі корпоративної соціальної відповідальності має стати одним із ключових пріоритетів для української влади та бізнес-середовища на шляху до євроінтеграції та сталого розвитку.

Отже, впровадження кращих європейських практик сталого розвитку у готельно-ресторанному бізнесі України є запорукою забезпечення економічної безпеки та підвищення конкурентоспроможності галузі на внутрішньому та світових ринках. Ключовими напрямками імплементації передового досвіду ЄС мають стати енергоефективність, ресурсозбереження, екологічний менеджмент, циркулярна економіка та корпоративна соціальна відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Accor Group. URL: <https://group.accor.com/en/commitment/planet-21-acting-here> (дата звернення: 15.03.2024)
2. Alpine Pearls URL: <https://www.alpine-pearls.com/en/egtc> (дата звернення: 16.03.2024).
3. Appart City URL: <https://www.appartcity.com/en/> (дата звернення: 15.03.2024).
4. Global Green Leader Program URL: <https://greentech.training/global-green-leader-program/> (дата звернення: 17.03.2024).
5. Hilton Worldwide. URL: <https://esg.hilton.com/community-investment/investing-in-people/> (дата звернення: 14.03.2024).
6. Hotel brands: Complete guide to the top hotel chains URL: <https://www.siteminder.com/r/hotel-brands/> (дата звернення: 17.03.2024)
7. InterContinental Hotels Group. URL: <https://www.ihgplc.com/en> (дата звернення: 15.03.2024).
8. Scandic Hotels URL: <https://www.scandichotels.com/> (дата звернення: 16.03.2024).
9. Fairmont URL: <https://www.fairmont.com/blueprint/> (дата звернення: 17.03.2024).
10. HospitalityNet URL: <https://www.hospitalitynet.org/news/4074752.html> (дата звернення: 14.03.2024).
11. Club Med URL: <https://www.clubmedcorporate.com/app/uploads/2022/05/RDD-2021-VA-104p-16mai22.pdf> (дата звернення: 15.03.2024).
12. Scandic Hotels URL: <https://www.scandichotels.com/always-at-scandic/sustainability/zero-waste> (дата звернення: 17.03.2024).
13. Green Capital URL: <https://www.swedishnomad.com/hiking-in-sweden/> (дата звернення: 14.03.2024).

*Ільїна М.В., д.е.н., с.н.с.
Інститут демографії та проблем якості життя
НАН України, м. Київ, Україна*

ЛОКАЛЬНА РЕКРЕАЦІЙНА ПОЛІТИКА ТА РОЗВИТОК ГРОМАД У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Рекреаційне природокористування є господарською діяльністю, спрямованою на раціональне використання природних рекреаційних ресурсів з метою надання послуг з оздоровлення та відпочинку населення. Водночас цей вид економіки природокористування виконує важливі економічні, соціальні й екологічні функції. Рекреаційно-туристична сфера стала невід'ємною частиною економіки більшості країн світу. Однак воєнні дії на території держави, спричинені ними катастрофічні наслідки для навколишнього природного середовища, масове переміщення населення, надмірне навантаження на національну економіку через значні видатки на оборону і соціальне забезпечення, актуалізують питання, пов'язані з забезпеченням життєдіяльності територіальних громад, життєдіяльність мешканців яких значною мірою залежала від надання туристичних послуг [1].

З огляду на це майбутня практиці рекреаційного природокористування потребуватиме диференційованого підходу до використання рекреаційних ресурсів на територіях, що мають різний рекреаційний потенціал, інфраструктурне забезпечення, соціально-демографічні особливості, промислову спеціалізацію, а також досвід воєнних дій або перебування в тимчасовій окупації. Подальша експлуатація рекреаційних ресурсів цих територій може призводити не лише до виснаження туристично-рекреаційного потенціалу, але й до його недовикористання, що в умовах потреби реабілітації фізичного здоров'я та психологічного благополуччя населення є небажаним. Крім того, виробнича та промислова діяльність, яка здійснюватиметься без урахування рекреаційного потенціалу території, спричинятиме не лише його втрату, але й недоотримання доходів місцевого населення [2].

Рекреаційне природокористування є складовою загальної системи природокористування. Якщо під рекреаційною діяльністю розуміють надання відповідних послуг на територіях, що мають у своєму складі необхідні для цього природні та рукотворні ресурси, то рекреаційне природокористування включає також діяльність з пошуку та освоєння нових територій і ресурсів для використання, формування рекреаційного середовища, розробка політики його охорони і відновлення, екологічної безпеки. Головними викликами раціональному рекреаційному природокористуванню у повоєнний період стане задоволення зростаючого попиту населення на рекреаційні послуги з одночасним збереженням природних рекреаційних ресурсів, територій, цінних історико-культурних об'єктів, а також відновлення зруйнованих рекреаційних територій та об'єктів.

Ознаками рекреаційних ресурсів є:

- невід'ємність від середовища розташування (території);

- зв'язок з обсягами та видами рекреаційної діяльності;
- багатофункціональність (здатність забезпечувати різні вид послуг з оздоровлення і відпочинку);
- мультиплікативність економічного ефекту від комплексного використання природних ресурсів [3];
- можливість узгодження з іншими видами природокористування принаймні в межах певної території.

Економічне і соціальне значення рекреаційного природокористування у повоєнний період полягає насамперед у його здатності сприяти зростанню місцевої економіки, бути додатковим джерелом доходів населення та забезпечувати його часткову зайнятість [4]. Однак найбільшим завданням для рекреаційної сфери у повоєнний період, на наш погляд, буде відновлення здоров'я населення та реабілітація військовослужбовців.

У довоєнний період інституціональні перешкоди розвитку рекреаційно-туристичної сфери в Україні пов'язувалися насамперед з розбіжностями в розумінні ролі держави у регулюванні сферою та доцільності посилення державного управління з метою створення справедливих умов господарювання для всіх суб'єктів діяльності і створення прозорого ринку послуг [1]. І. Яковенко відзначав, що територіальна рекреаційна нерівність є наслідком багатьох факторів (природних, демографічних, економічних), які і визначають відмінності в обсязі, структурі та якості рекреаційного використання території та розвитку туристично-рекреаційної сфери [5]. Слід погодитися з автором, що подолання таких територіальних відмінностей з одночасним задоволенням рекреаційних потреб населення потребує цілеспрямованого державного регулювання – інтенсифікації рекреаційної діяльності у районах, де вона обмежена, та додаткового стимулювання рекреаційної діяльності на територіях, де вона становить основу місцевої економіки.

Зрозуміло, що територіям різних типів (міським, сільським) притаманні суттєві відмінності їх екологічного стану, інфраструктури, досвіду функціонування рекреаційної сфери. Тому для рекреаційної класифікації територій з метою подальшої оптимізації локальної політики управління ними слід враховувати тип поселення. Для цього найбільш оптимальним є застосування показників частки сільського населення та наявності великих населених пунктів, що дає змогу виокремити сільські, міські території та території проміжного типу [1]. Показники щільності населення, наявності міст та їх віддаленості від решти територій сільські території можуть бути додатково поділені на урбанізовані та периферійні.

Подальша диференціація територій за показниками рекреаційно-туристичного потенціалу та ефективністю його використання рекреаційно-туристичною сферою дає змогу визначити пріоритетні для тих чи інших міських, сільських урбанізованих або сільських периферійних територій моделі перспективного рекреаційного природокористування. Для перспективних у рекреаційному відношенні територій рекомендовано впроваджувати рекреаційну спеціалізацію, для помірно перспективних – визначити рекреаційну діяльність як один із пріоритетних видів економічної діяльності,

а для малоперспективних – використання рекреаційних ресурсів винятково для внутрішніх потреб (потреб місцевого населення). Такий підхід в цілому узгоджується з принципами сталого природокористування і дає змогу зміцнювати соціально-економічні відносини в межах території та запобігати конфліктам між природокористувачами (наприклад, між промисловими та агровиробниками, місцевим населенням, рекреантами, місцевою владою, державою).

Стратегічними пріоритетами для розробки локальних стратегій і планів розвитку слід визначити такі:

- забезпечення ефективного і комплексного використання наявного рекреаційно-туристичного потенціалу;
- гарантування екологічної безпеки рекреаційної діяльності;
- удосконалення територіальної структури у повоєнний період з урахуванням значних міграційних процесів, масового переселення громадян у центральні та західні регіони та з метою оптимізації соціальної політики, економічної діяльності і використання виробничого та природно-ресурсного потенціалу.

Першочергові завдання національних та регіональних програм, орієнтованих на розвиток рекреаційного природокористування, мають бути спрямовані на збереження і відновлення уражених війною природних територій та об'єктів, оптимізацію мережі закладів, що надають послуги оздоровлення і відпочинку, розвиток рекреаційної діяльності, спрямованої на відновлення здоров'я постраждалих внаслідок воєнних дій.

Показники ефективності рекреаційного природокористування включатимуть:

- економічні (внесок сфери у ВВП, її рентабельність, обсяг інвестицій);
- соціальні (зайнятість, у т.ч. місцевого населення, повоенна міграція, обсяг наданих послуг),
- екологічні (відновлення рекреаційних територій і ресурсів, оптимізація територіального розміщення об'єктів);
- безпекові (забрудненість атмосферного повітря, порушення природоохоронного режиму, вимог щодо використання водних, земельних, лісових ресурсів),
- інституціональні (включення рекреаційної діяльності до переліку видів економічної діяльності у стратегіях та планах розвитку територій).

З огляду на останнє, зазначимо, що вже зараз регіональні і місцеві стратегії розвитку мають враховувати особливості розміщення територій, їх економічний, соціальний, екологічний стан, основні та перспективні види економічної діяльності, наявний природно-рекреаційний потенціал, інфраструктуру тощо. Як бачимо, особливою у цьому відношенні є роль органів місцевого самоврядування, оскільки сам вони забезпечують розвиток громад – економічних, демографічних, соціальних, культурних, побутових умов їх функціонування з метою підвищення якості життя населення [6]. Саме громади є відповідальними за забезпечення належного рівня життя місцевих мешканців, гарантію їх безпеки, зайнятість, благоустрій, первинне медичне

обслуговування та відпочинок, оздоровлення й реабілітацію. До обов'язків органів місцевого самоврядування належать забезпечення проживання населення в середовищі належної якості, раціональне використання природних ресурсів, охорона довкілля, а також збалансування екологічних та економічних інтересів усіх зацікавлених сторін.

Для перспективних у рекреаційному відношенні територій завдання відновлення природно-рекреаційного потенціалу та підвищення ефективності його використання мають стати інтегральною частиною програм повоєнного комплексного відновлення громад. Це документ, який визначає основні просторові, містобудівні, соціально-економічні цілі відновлення і включає відповідні заходи [6]. Важливо, аби розробка й ухвалення програми здійснювалися із залученням усіх зацікавлених сторін та за результатами громадських обговорень. Головною метою розробки програми є визначення найбільш перспективних напрямів економічного розвитку громади, врахування специфіки території, загроз та викликів її подальшому розвитку. Одночасно з цим стратегії розвитку громад повинні бути суголосними загальнодержавним цілям, але враховувати місцеві особливості та зміни в економічній, демографічній і соціальній структурі, що неодмінно настануть із закінченням війни. На державному рівні для забезпечення розвитку громад необхідно сформувати механізми регулювання соціально-економічного розвитку територій з урахуванням їх місткості та геополітичних умов. Останні включають виклики, пов'язані з необхідністю подальшого реформування економіки в умовах можливого збереження зовнішньої воєнної загрози.

Список використаних джерел:

1. Гльїна М.В., Шпильова Ю.Б. Методологічні засади класифікації територій за показниками рекреаційного природокористування. *Український географічний журнал*. 2021. №3. С. 54–62. URL: <https://doi.org/10.15407/ugz2021.03>.
2. Гльїна М.В. Диференціація локальної рекреаційної політики в рамках екосистемного підходу. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2022. № 12 (31). С. 39-47. URL: [https://doi.org/10.37100/2616-7689.2022.12\(31\).4](https://doi.org/10.37100/2616-7689.2022.12(31).4)
3. Eugenio-Martin J., Campos-Soria J.. Economic crisis and tourism expenditure cutback decision. *Annals of Tourism Research*. 2014. Vol. 44. P. 53–73.
4. Job J., Passler F.. Links between Nature-Based Tourism, Protected Areas, Poverty Alleviation and Crises – The Example of Wasini Island (Kenia). *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*. 2013. Vol. 1. P. 18–28.
5. Яковенко І.М., Таган Т.А. Сутність і специфічні особливості територіальної рекреаційної нерівності. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 152. С. 50–54.
6. Гльїна М.В., Шпильова Ю.Б. Алгоритм впровадження методів оцінювання екосистемних послуг. *Економіка та суспільство*. 2022. № 35. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-3>.

*Косячевська С. М., к. т. н., доцент
Український державний університет науки
і технологій, м. Дніпро, Україна
Седлецька О. В., ст. викладач кафедри туристичного
та готельно-ресторанного бізнесу
Дніпровський гуманітарний університет, м. Дніпро, Україна*

МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ

Індустрія гостинності робить значний внесок у світову економіку. За даними Всесвітньої ради подорожей та туризму, на індустрію гостинності припадає 10,4% світового ВВП та створюється 319 мільйонів робочих місць. Це галузь, яка надає можливості для зростання та розвитку людям з різним досвідом та навичками. Важливість управління готельним бізнесом полягає у його здатності надавати якісні послуги гостям, одночасно забезпечуючи прибутковість бізнесу. Фахівці з управління готельним бізнесом повинні мати унікальний набір навичок, щоб збалансувати потреби клієнтів з фінансовими цілями організації [1].

Світове готельне господарство нараховує близько 550 тис. комфортабельних готелів, що налічують понад 21 мільйонів номерів (34 мільйонів місць). При цьому кількість номерів щорічно зростає в середньому на 2–3 % [2].

Європейський ринок готельних послуг традиційно займає важливе місце в сучасній світовій економіці і відображає її основні тенденції. В останні два десятиліття він входить до найбільш динамічних і прибуткових сфер господарської діяльності. Згідно з даними Міжнародної Готельної Асоціації (МГА), на сьогодні офіційна система класифікації готелів прийнята в 64 країнах світу, в 11 країнах вона перебуває на стадії розробки, у 58 країнах готелі не мають єдиної класифікації [3]. В цілому, європейський ринок готельних послуг можна визначити як сферу реалізації послуг і економічних відносин, яка об'єднує попит та пропозицію для забезпечення процесів купівлі-продажу готельного продукту (створюваного готельними компаніями в цьому регіоні згідно з нормами європейського права), а також процесу розвитку системи наднаціонального регулювання з поширення єдиних підходів і стандартів для забезпечення ефективного розвитку та гармонізації готельних господарств європейських країн.

Індустрія гостинності - це основа туризму як виду економічної діяльності. Поняття розміщення займає центральне місце в комплексі послуг, що надаються туристам під час подорожі, і є невід'ємною частиною кожного туру.

За даними Всесвітньої туристичної організації, щороку у світі здійснюється близько 1 млрд. подорожей, причому більш ніж 52 відсотки з яких у межах країн Європи. В країнах ЄС завдяки туризму підвищується сукупний валовий внутрішній продукт на 8 відсотків, зростає економіка в

цілому на 11 відсотків, а кількість робочих місць в туристичній індустрії становить приблизно 12 відсотків від загальної чисельності [4].

Україна, як держава з великим потенціалом, також має таку тенденцію. Сектор готельної індустрії на сьогоднішній день - найбільш динамічний сектор економіки України. Проте існують такі проблеми, через які українські готелі стають неконкурентоспроможними, якщо порівняти їх з західними засобами розміщення. Однією з найважливіших причин цих проблем є те, що в готельному бізнесі відсутні національні готельні мережі, які були в змозі виробляти єдину бізнес-стратегію і задовольняти існуючий в цій сфері попит. Також основний готельний фонд України на жаль не відповідає міжнародним стандартам. Високо комфортабельні готелі, які були введені в експлуатацію за допомогою іноземних компаній, дозволили істотно скоротити існуючий дефіцит ланки готелів високого класу, призначеної для багатих клієнтів. Вартість розміщення в таких готелях можна порівняти з вартістю розміщення в готелях найбільших столиць світу. В готелях, які були побудовані ще в радянські часи, число двомісних номерів набагато більше ніж повинно бути, бо згідно європейських стандартів номерний фонд готелів навпаки на 70-80% має складатися з одномісних номерів, в якому знаходиться одне велике ліжко. Наші номери замалі, їхня загальна площа не досягає 30 м², які прийняті в Європі. Тому для того, щоб зміцнити матеріальну базу індустрії гостинності, потрібно провести реконструкцію, модернізацію готельної сфери, відкрити будівництво об'єктів та за рахунок інвестицій, не виключаючи іноземні [5].

Проте автошляхи України перебувають у поганому стані, вони не можуть відповідати вимогам міжнародних стандартів, а також на них майже немає сучасних об'єктів для надання послуг автотуристам. Вони мають відповідати міжнародним вимогам для швидкого, надійного, безпечного, та комфортного перевезення. І для успішного залучення туристського потоку іноземних громадян до України саме вони є першою ланкою ланцюга. Для інтеграції дорожньо-транспортного комплексу України в міжнародну транспортну систему потрібно побудувати нові та реконструювати існуючі комплексні об'єкти туристської інфраструктури, в які обов'язково мають входити кафе, ресторани, готелі та інші заклади для того щоб надавати послуги автотуристам на рівні міжнародних стандартів.

Готельний бізнес є високо насиченою інформаційною галуззю. Відомо, що успіх бізнесу деяких галузей економіки прямо залежить від швидкості передачі та обміну інформацією, від її актуальності, своєчасності отримання. Це стосується і будь-якого засобу розміщення. Успішний розвиток готельного бізнесу передбачає широке використання новітніх технологій як у сфері введення нових готельних послуг, так і в їх просуванні на ринок. Цілком очевидно, що введення інноваційних технологій стає невід'ємною умовою підвищення конкурентоспроможності готельного підприємства, а також сприяє поліпшенню якості обслуговування. Тому використання інновацій в готельному бізнесі економічно доцільне та ефективне за умови, якщо вони приносять готелю додаткові доходи, забезпечують конкурентні

переваги на ринку, підвищують частку ринку, знижують витрати, удосконалюють процес обслуговування, підвищують ефективність роботи окремих підрозділів та готелю в цілому.

На сучасному етапі основними інструментами при формуванні ефективної системи управління готельним комплексом є використання передових технологій (у тому числі Інтернет), енергоефективність, адаптація до попиту користувачів, багатофункціональність, гнучкість, соціальна та екологічна відповідальність, регулювання операційних витрат. Розвиток мережі Інтернет приносить готельному і туристичному бізнесу такі переваги, як зниження витрат, зростання ефективності, полегшення доступу до споживачів навіть для невеликих компаній. Електронний маркетинг розвивається особливо швидко.

Термін «Блакитна стійкість» з'явився в Україні відносно недавно і вже широко використовується спеціалістами готельного бізнесу. Поняття включає в себе комплекс заходів щодо економії витрат, ефективному плануванню, підвищенню рівня сервісу, переорієнтацію на користь екологічних технологій. «The blue way» характеризує пакет послуг, що надаються відповідно до принципів поновлюваного, енергоефективного та екологічного використання, в тому числі і в готельному господарстві. При цьому екологічність, що характеризується поняттям «green», входить у поняття «the blue way»: якщо будівля є екологічною і виконує всі вимоги щодо економії і функціональності, воно являє собою видимий приклад цього цілісного та збалансованого підходу.

Україна є енергодефіцитною країною, яка свої потреби в енергоресурсах задовольняє за рахунок власного виробництва лише на 45%. Директива енергетичних показників в будівництві (Energy Performance of Buildings Directive), прийнята країнами Євросоюзу в грудні 2009 року, вказує на те, що після 31 грудня 2019 року в Європі дозволено будувати будинки тільки за стандартом не нижче, ніж пасивний будинок. За Європейськими стандартами, пасивним будинком вважається приміщення, яке споживає в рік не більше 15 кВт/м. Тому потрібні зводиться пасивні будинки з нульовим споживанням енергії, переходити на нову концепцію будівництва «будинок плюс енергії» за допомогою встановленого на ньому інженерного обладнання: сонячних батарей, колекторів, теплових насосів, рекуператорів яке виробляло б більше енергії, ніж саме споживало.

Прийнята Європейським Парламентом та Радою ЄС на початку 2023 року оновлена Директива з енергоефективності (ЄС) 2023/1791 і набула чинності в жовтні 2023 року. Енергозбереження для готельного господарства особливо актуально, так як готелі відзначають зменшення прибутковості разом із зростанням цін на ресурси і комунальні послуги. Впровадження зберігаючі технології і установка спеціального обладнання дає готелям очевидні переваги, що дозволяють економити до 50% бюджету.

Номери сучасних готелів обладнані телевізорами, міні-холодильниками, спліт-системами, вентиляторами і люстрами. Тому основне споживання електроенергії, де необхідно застосовувати сучасні технології для її економії,

відбувається в системах опалення, вентиляції, кондиціонування і освітлення. Опалювальні системи оснащуються автоматизованими вузлами управління, де можливо встановити авторегулювання кожного фасаду. Розміщення вузла нагріву гарячої води в індивідуальні теплові пункти в поєднанні з установкою приладів індивідуального обліку споживання води у багато разів підвищує енергоефективність готелів.

Значну економію електроенергії дає використання в системі механічної витяжної вентиляції пристроїв автоматичного регулювання. Більш сучасним способом є установка рекуператорів, що забезпечують повернення теплого повітря і його використання для нагрівання холодного припливного потоку.

Популярними екологічними і енергозберігаючими програмами є використання сонячних колекторів та теплових насосів. Вони працюють за принципом перетворювачів сонячної енергії в теплову, за допомогою теплоносія, що циркулює по магістралях від електронасоса, та нагріває воду.

Для отримання електроенергії застосовуються паливні елементи, вітрогенератори, а також сонячні батареї, що працюють як напівпровідники, перетворюючи енергію сонця в електричну. Багато приладів освітлення, побутова техніка та електронні замки цілком можуть працювати від таких джерел.

Сучасним енергозберігаючим рішенням є застосування газопоршневих електростанцій (когенераторів) на базі газових двигунів. Вони дозволяють отримувати відразу два види енергії: електричну і теплову.

Ефективним є застосування енергозберігаючих освітлювальних приладів в системах управління освітленням. За допомогою датчиків освітленості і присутності, реле витримки часу і мережових рішень автоматизації, що включають світлові сцени, автопарковки і вітрини, відбувається керування освітленням. В залежності від категорії готелю, можуть застосовуватися різні системи - від локальних автоматів до систем, інтегрованих в єдину мережу управління з інженерним обладнанням будівлі.

Враховуючі усе вище сказане, щоб індустрія гостинності в Україні відповідала вимогам ЄС - проекти готелів повинні ґрунтуватися на наступних принципах: мінімум енергії, мінімум матеріалу, максимальний комфорт і максимальний вплив навколишнього середовища. Усі ці характеристики дозволяють готелю претендувати на звання екологічного готелю, заснованого на принципах дбайливого ставлення до природи і раціонального використання її ресурсів. Тому, тема використання міжнародного досвіду, розробки, впровадження та застосування нових моделей інноваційних готельних концепцій є дуже актуальною і значущою для сфери індустрії гостинності, особливо для готельних послуг в Україні.

Список використаних джерел:

1. Understanding the Fundamentals of Hospitality Management. April 4, 2023 by Sushant University URL:<https://sushantuniversity.edu.in/blog/understanding-the-fundamentals-of-hospitality-management/> (дата звернення 27.02.2024).

2. Особливості формування та реалізації туристичної політики держави: міжнародний, національний, регіональний досвід : монографія /кол. авт.; за ред. А. Ю. Парфіненка. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. С 280.

3. Міжнародні готельні мережі. URL: http://www.profz.ru/turism_23.html (дата звернення 20.02.2024).

4. Dana Tesone. Principles of Management for the Hospitality Industr, 2010. P. 416. URL: <https://www.routledge.com/Principles-of-Management-for-the-Hospitality-Industry/Tesone/p/book/9781856177993> (дата звернення 27.02.2024)

5. Круль Г.Я. Основи готельної справи: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2011. С. 368.

Крижимінська Є.Г, асистент

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна

ГЛОБАЛЬНІ МІСТА ЯК ЦЕНТРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Глобальні міста (Global cities) в Європейському союзі відіграють ключову роль у розвитку туризму і сталого розвитку суспільства в цілому.

Такі міста приваблюють значну кількість туристів зі всього світу завдяки своїй історії, культурі, архітектурі та іншим атракціям.

Найбільш популярними серед глобальних міст Європейського союзу, які вважаються центрами сталого розвитку туризму доцільно вважати Париж, Мадрид, Амстердам, Лондон, Рим, Барселону, Берлін, Мюнхен, Дублін, Мілан, Відень і Лісабон.

Відповідно до індексу туристичних міст Euromonitor International 2023, саме глобальні міста Європейського союзу демонструють домінування в світовій туристичній галузі [2] (рис. 1).

У 2021 році, Світовою федерацією туристичних міст (World Tourism Cities Federation, WTCF) запропоновано 12 пріоритетних завдань для розвитку глобальних туристичних міст. Ці завдання враховують цілі сталого розвитку, визначені в документах ООН, Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), стратегії сталого розвитку Європейського союзу до 2030 року , а саме:

- сталість та екологічна збалансованість: забезпечення сталого розвитку туризму, враховуючи екологічні аспекти та збереження природних ресурсів;
- соціальна відповідальність: розвиток туризму, який сприяє соціальному розвитку, включаючи підтримку місцевого населення та забезпечення рівних можливостей;
- інновації та цифрові технології: впровадження сучасних технологій для покращення якості обслуговування та залучення туристів;
- безпека та здоров'я: забезпечення безпеки та здоров'я туристів, включаючи заходи для запобігання пандемій та інших загроз;

- розвиток інфраструктури: вдосконалення транспортної, готельної та іншої інфраструктури для зручності туристів;
- культурна спадщина та туризм: збереження та просування культурної спадщини через туризм;
- партнерство та співпраця: співпраця між містами, державами та громадськими організаціями для спільного розвитку туризму;
- туризм для всіх: забезпечення доступності туризму для різних груп населення, включаючи людей з обмеженими можливостями;
- економічний розвиток: використання туризму як засобу економічного розвитку та залучення інвестицій;
- маркетинг та просування: розвиток ефективних маркетингових стратегій для залучення туристів;
- туризм та культурна освіта: підвищення свідомості та розуміння культурного значення туризму;
- збереження природи та біорізноманіття: захист природних резерватів та природних ландшафтів, які приваблюють туристів [3].

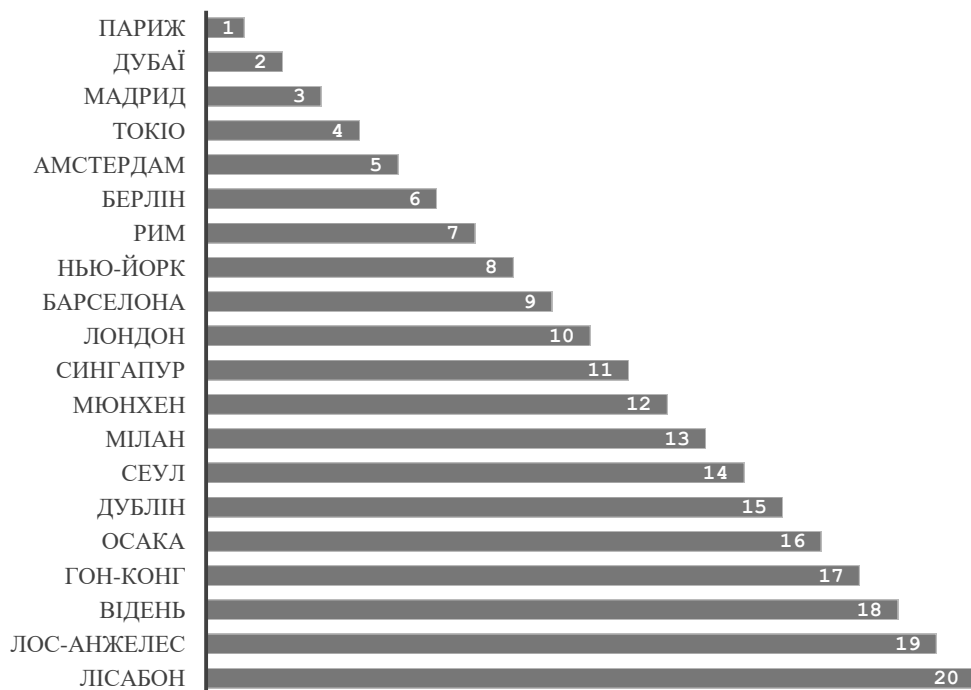


Рисунок 1 – 20 Найкращих глобальних міст світу за рейтингом Euromonitor International 2023[2].

Вважаючи домінуючу позицію Європейського союзу в сфері туризму – питанням сталого розвитку галузі приділяється багато уваги, як на найвищому рівні Співтовариства, так і на рівнях країн і глобальних міст зокрема.

В Європейському союзі розроблено і впроваджено конкретні програми і нормативи щодо сталого розвитку туристичного бізнесу в глобальних містах:

- Європейська система індикаторів туризму (ETIS). Дана система розроблена для моніторингу та оцінки соціальних і економічних результатів туризму в містах Європейського союзу. За допомогою неї визначається рівень впливу галузі на сталий розвиток.

- Туристична політика Європейського союзу. Країни співтовариства активно розробляють та впроваджують туристичні політики, спрямовані на сталий розвиток. Ці політики включають адміністративно-правові, економічні та соціальні методи регулювання.

- Співробітництво з громадськими організаціями та підприємницькими структурами. Європейський союз співпрацює з різними зацікавленими сторонами, включаючи адміністративні органи, громадські організації та спеціалізовані фонди, для впровадження сталого розвитку туризму.

- Соціальна відповідальність. Європейський союз, використовуючи адміністративно-правові, економічні та соціальні важелі на всіх рівнях підтримує соціально відповідальний туризм, сприяючи збереженню культурної спадщини, забезпеченню справедливих умов праці та захисту прав туристів,

- Доступність. Європейський союз працює над забезпеченням доступності туризму для всіх, враховуючи інклюзивний підхід для забезпечення потреб туристів [1].

В цілому, з огляду на стратегії глобальних міст щодо сталого розвитку до 2023 року, можна виділити наступні проекти та заходи:

- збереження природних ресурсів і мінімізація викидів CO₂ («Зелений Париж», «Зелений Берлін», «Зелений Лондон», «Visitor Economy Strategy 2025 Vienna», тощо) [4], [5], [6], [7];

- програми сертифікації туристичної інфраструктури міст, які дозволяють перевірити підприємства галузі щодо дотримання міжнародних стандартів сталості (Sustainable Paris, Sustainable Tourism London, Sustainable Tourism Vienna, Sustainable Tourism Berlin, тощо)) [4], [5], [6], [7];

- програми з переходу вже існуючих і побудови нових екологічних готелів (Sustainable hotels London, Eco-Hotels: Sustainable Accommodation in Berlin, тощо) [5], [6].

Отже, підсумовуючи, можна зробити висновок, що глобальні міста Європейського союзу, на сьогоднішній день виступають лідерами світового туризму, впроваджуючи конкретні програми та заходи щодо сталого розвитку туризму, відповідно до програм розвитку глобальних туристичних організацій. Дані програми та заходи сприяють розвитку сталого, конкурентоспроможного, соціально відповідального туристичного бізнесу в глобальних містах Європейського союзу.

Список використаних джерел:

1. Лебедев, І. В. *Сталий розвиток туризму: досвід Європейського Союзу і завдання для України* // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць (ISSN 2313-4569); за ред. : М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін.

Одеса : Одеський національний економічний університет. 2018. № 3 (67). С. 162–173.

2. *Euromonitor International: 2023's Top 100 City Destinations Ranking: Triumphsand Turmoil Uncovered*, available at: <https://www.euromonitor.com/Article/2023s-top-100-city-destinations-ranking-triumphs-and-turmoil-uncovered>

3. *World Tourism Cities Federation: Agenda for the Future Development of Tourism Cities (2021-2023)*, available at: https://media.wtcf.org.cn/M00/02/11/rBFBuGE0qXaAd5lkAL84_sq2D1o788.pdf

4. *Greener Paris: how eco initiatives are changing the French capital*, available at: Green Paris: the eco initiatives changing the French capital – Lonely Planet - Lonely Planet

5. *Visit Berlin: Sustainable Berlin. Trips for a green visit*, available at: Sustainable Berlin | visitBerlin.de

6. *Visit London: Sustainable London*, available at: Sustainable London: a city of the future - Things to Do - visitlondon.com

7. *Vienna info*, available at: Visitor Economy Strategy 2025 - b2b.vienna.info (wien.info)conomy Strategy 2025 - b2b.vienna.info (wien.info)

*Кушнірук Г.В., к.е.н., доцент
Ільчишин О.М., здобувач вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна*

СТАНДАРТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ГОТЕЛЬНОЇ МЕРЕЖІ RADISSON HOTEL GROUP

Корпоратизація готельного бізнесу є важливою складовою індустрії гостинності та туризму з тенденцією до охоплення більшої частки ринку. На українському ринку гостинності спостерігається вагомий вплив і тенденції розширення брендів міжнародної готельної мережі Radisson Hotel Group, що є синонімом креативної гостинності та інноваційного духу.

Компанія Radisson Hotel Group зародилась у Копенгагені, із запуску першого у світі дизайнерського готелю у Данії. Готельна мережа розширила свою присутність по всьому світу і продовжує відкривати нові локації щороку та вносити значний вклад у розвиток готельно-ресторанного бізнесу.

Сьогодні Radisson Hotel Group є однією з найбільших у світі готельних груп з десятьма готельними брендами та понад 1250 діючих і розбудовуваних готелів у 95 країнах світу [4]. Портфоліо Radisson Hotel Group включає готельні бренди: Radisson Collection, Radisson Blu, Radisson, Radisson RED, Radisson Individuals, Park Plaza, Park Inn by Radisson, Country Inn & Suites by Radisson, prizeotel і art'otel (табл. 1).

Головне гасло бренду: «Кожна мить має значення» з підписом «Так, я можу!». Корпоративна культура і стандарти обслуговування визначені і закріплені в Етичному кодексі Radisson Hotel Group. Повага є ключем до всіх

дій Radisson Hotel Group. Так само як і довіру, повагу потрібно заслужити. Кожен, хто працює в Radisson Hotel Group, повинен мати та застосовувати розумне судження, керуючись найвищими особистими стандартами чесності та порядності в усіх питаннях, що стосуються компанії. Це питання відповідальності, впевненості та довіри. На нашу думку, це надзвичайно важливий крок та внесок у розвиток якісного та професійного сервісу готельно-ресторанного бізнесу, який буде актуальним у будь-якій точці світу.

Таблиця 1 – Готельні бренди компанії Radisson Hotel Group

Готельні бренди компанії Radisson Hotel Group	Radisson Collection
	Radisson Blu
	Radisson
	Radisson RED
	Radisson Individuals
	Park Plaza
	Park Inn by Radisson
	Country Inn & Suites by Radisson
	prizeotel
	art'otel

Джерело: складено авторами на основі [4]

Ключові принципи Етичного кодексу Radisson Hotel Group (RHG) поширюється на всіх посадових осіб, директорів, співробітників і агентів (третіх осіб, які діють від імені RHG) та всіх її дочірніх і асоційованих компаній. Кодекс застосовується до всіх готелів, якими керує RHG (рис. 1).

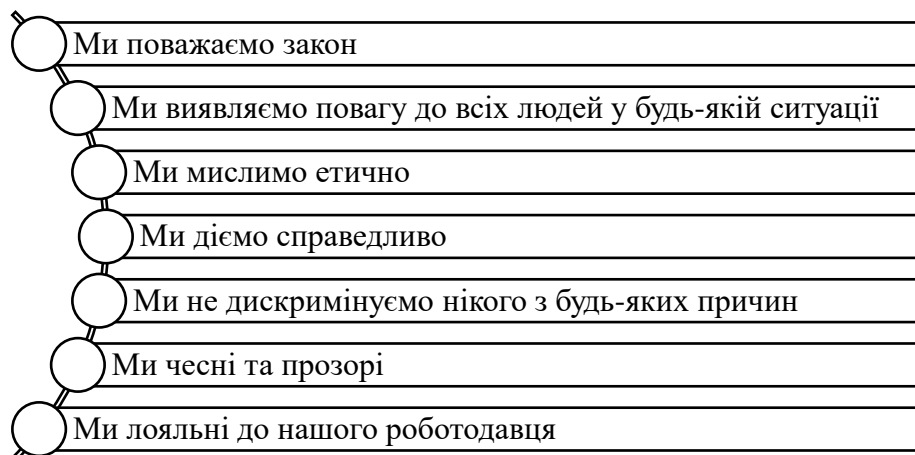


Рисунок 1 – Ключові принципи Етичного кодексу Radisson Hotel Group

Джерело: складено авторами на основі [4; 7]

Radisson Hotel Group високо цінує збереження хороших відносин з гостями та партнерами. Мета RHG полягає в створенні, розвитку та підтримці міцних і довготривалих відносин з гостями, франчайзі, партнерами, власниками нерухомості, фінансовими партнерами, постачальниками та іншими третіми сторонами, дотримуючись Кодексу та прагнучи щоразу забезпечувати чудовий досвід для гостей.

Цікавим елементом корпоративної культури Radisson Hotel Group є те, що компанія визнає, що дарування подарунків клієнтам, франчайзі, власникам, ЗМІ чи їхнім працівникам може бути прийнятним за обмежених обставин і відповідно до практики індустрії гостинності. Коли дарування подарунків є очікуваною та широко визнаною культурною нормою, скромний подарунок (окрім готівки чи будь-якого грошового еквівалента) може бути надано лише у випадку, коли: його вартість менша, ніж 100 євро; юридично дозволено місцевим законодавством; не заборонено політикою, що застосовується до одержувача; не надається невідповідно часто; надається виключно з метою формування загальної доброї волі, а не з очікуванням отримати що-небудь натомість.

«Radisson Rewards» – це міжнародна програма винагород, яка надає унікальні та персоналізовані способи створення незабутніх моментів, які важливі для гостей. Radisson Rewards пропонує винятковий досвід для гостей, організаторів зустрічей і турагентів у понад 550 готелях у Європі, на Близькому Сході, в Африці та Азіатсько-Тихоокеанському регіоні [7].

Radisson Hotel Group встановлює і підтримує нові стандарти сталого розвитку у світовій індустрії гостинності. В інтересах компанії – підтримувати збереження природних ресурсів і туристичних дестинацій. Radisson Hotel Group докладляє багато зусиль для скорочення викидів вуглецю, споживання енергії, води та відходів у рамках програми Think Planet [4]. Компанія прагне зменшити негативний вплив готельного бізнесу на планету, підвищити її здатність створювати цінність, яку очікують клієнти, і захистити цінні природні ресурси для майбутніх поколінь (табл. 2).

Таблиця 2 – Стандарти сталого розвитку Radisson Hotel Group

Стандарти сталого розвитку	Заходи Radisson Hotel Group для реалізації стандартів сталого розвитку
1	2
Енергоефективність (Energy efficiency)	Ключова мета – значно зменшити загальне споживання енергії через інвестування в енергозберігаючі технології та інструменти, розробку екологічних проєктів будівель, співпрацю з власниками та інвесторами для інвестування заходів зі сталого розвитку, а також залучення та навчання членів команди.
Скорочення викидів вуглецю (Carbon reduction)	Прагнення досягти науково обґрунтованого нульового рівня викидів вуглекислого газу до 2050 року та активне намагання зменшити свій вуглецевий слід, знаходячи енергоефективні рішення та все більше використовуючи відновлювані джерела енергії.
Зустрічі з нульовим викидом вуглецю (Carbon neutral meetings)	Компанія автоматично компенсує вуглецевий слід кожної окремої зустрічі та заходу, що відбувається в будь-якому з готелів мережі по всьому світу, без жодних витрат для клієнтів. Компенсація вуглецевих викидів здійснюється у партнерстві з First Climate, однією з найбільших у світі організацій з компенсації вуглецевих викидів, яка підтримує проєкти, що борються зі зміною клімату та роблять позитивний внесок у сталий розвиток. Всі обрані проєкти мають сертифікат Gold Standard або Verified Carbon Standard.

1	2
Раціональне використання води (Water stewardship)	Зусилля компанії з управління водними ресурсами включають обмеження використання води шляхом вдосконалення технологій у номерах, а також використання дощової та стічної води, де це можливо.
Зменшуй, використовуй повторно, заміной, переробляй (Reduce, Reuse, Replace, Recycle)	Компанія працює над скороченням, повторним використанням, заміною та переробкою відходів і ділиться найкращими практиками у цій сфері. Інші ключові пріоритети управління відходами включають управління харчовими відходами та відмову від одноразового пластику, де це можливо.
Відповідальний пошук постачальників (Responsible sourcing)	Radisson Hotel Group співпрацює з постачальниками-однодумцями, які прагнуть вести бізнес відповідально, забезпечуючи комплексні проєкти та рішення для готелів мережі. Постачальники зобов'язані дотримуватися Кодексу поведінки постачальників, усіх чинних законів і нормативних актів.
Екомаркування (Ecolabels)	Компанія цінує незалежну сертифікацію зусиль готелів у сфері сталого розвитку і співпрацює з глобальними екомаркуваннями, визнаними Global Sustainable Tourism Council, такими як Green Key та EarthCheck, які проводять аудит діяльності готелів.

Джерело: складено авторами на основі [4; 5]

Крім того, Radisson Hotel Group прискорила розгортання дитячої програми Rad Family [6]. У всіх готелях мережі, орієнтованих на сімейний відпочинок, сім'ї можуть насолодитися перевагами цієї дитячої програми, де кожного гостя вітають з індивідуальним сервісом та зручностями. Після прибуття діти отримують вітальний подарунок (м'який м'яч, браслет або іграшку Lumi), ваучер на напої, буклет з вікторинами та завданнями тощо. Під час сніданку в дитячому куточку пропонується вибір схвалених батьками здорових страв і дитячий посуд. У сімейних номерах надаються безкоштовні дитячі ванні приналежності для дітей віком до 4 років, у тому числі гіпоалергенні, щоб зробити подорожі сім'єю трохи простішими. У всіх готелях-учасниках програми також можна забронювати дитячі ліжечка без додаткової оплати, а діти до 12 років проживають безкоштовно, якщо вони розміщуються в одному номері з батьками.

Radisson Hotel Group активно реалізує стратегію розширення готельних брендів. Компанія значно зміцнила свої позиції в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, продовжує займати лідируючі позиції на ринку Індії. У 2022 р. Radisson Hotel Group посилила свою діяльність на п'яти ключових ринках – Таїланд, В'єтнам, Шрі-Ланка, Папуа-Нова Гвінея та Китай. У 2023 р. компанія продовжувала залишатися успішною завдяки персоналізованому та дуже локалізованому підходу на своїх ключових ринках.

Сучасна військово-політична ситуація в Україні дещо коригує перспективи напрямків розвитку готельного господарства, однак не зупиняє цей процес. У 2023 р. на українському ринку послуг розміщення представлені готелі восьми міжнародних готельних мереж, однією з яких є Radisson Hotel Group [1; 3].

Готельна мережа Radisson Hotel Group представлена п'ятьма готелями відомих брендів:

- Radisson Blu (Radisson Blu Resort, Bukovel; Radisson Blu Hotel, Kyiv Podil City Centre; Radisson Blu Hotel, Kyiv City Centre),
- Radisson (Radisson Hotel, City Centre Odesa),
- Park Inn by Radisson (Park Inn by Radisson, Kyiv Troyitska).

Українські готелі бренду Radisson Blu представлено в Києві та на гірськолижному курорті Буковель. Чотиризірковий готель Radisson Blu Hotel Kyiv, відкритий в Україні на початку 2006 року, сьогодні вважається одним із найуспішніших проєктів країни. Зручно розташований у центрі міста для ділових мандрівників, готель пропонує високоякісні бізнес-послуги, такі як кімнати для переговорів і конференц-зали. Найпопулярніший курорт Буковеля – Radisson Blu Resort, який пропонує відпочиваючим широкий спектр послуг, від трансферу до організації гірськолижного відпочинку. В Одесі перший та єдиний готель бренду Radisson розпочав свою діяльність у 2021 році. Після реконструкції готелю Park Inn by Radisson Kyiv Troyitska відбулося його відкриття у 2017 році [2].

Таким чином, впровадження досвіду сталого розвитку індустрії гостинності, зокрема стандарти компанії Radisson Hotel Group, є актуальним і необхідним для України. Враховуючи позиціонування брендів Radisson Hotel Group в Україні, імплементація таких сталих практик буде закономірною. Адже готельні мережі, представляючи групу готелів, мають спільне керівництво, єдину концепцію просування продукту та готельні бренди, єдиний фірмовий стиль і корпоративну культуру, дозволяють просувати на світовий туристичний ринок високі стандарти обслуговування, а також сприяють підтримці готельного обслуговування туристів.

Список використаних джерел:

1. Кушнірук, Г. В., & Дорош, Ю. С. (2022). Позиціонування брендів міжнародних готельних мереж на ринку гостинності України. *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*, (7), 16-23. <https://doi.org/10.32782/tourismhospsce-7-2>
2. Кушнірук Г.В., Дорош Ю.С. *Сучасні тенденції та стратегії відновлення індустрії гостинності після COVID-19 та карантинних обмежень*: монографія [Електронний ресурс] / Г.О. Горіна, Г.А. Богатирьова, Ю.С. Дорош, Р.І. Дудченко, Кушнірук Г.В. та ін.; наук. ред. Г.О. Горіна. Кривий Ріг : Вид. ДонНУЕТ, 2023. 143 с. (Розділ 3. Готельні бренди: тенденції позиціонування на ринку гостинності України після пандемії COVID-19, С. 56-86) URL: <http://elibrary.donnuet.edu.ua/2746/>
3. Pandyak, I., Kushniruk, H., & Telish, P. (2023). Hotel chains in Ukraine: structural and spatial organization and the trends in the hotel business corporatization. *Науковий журнал «Економіка і регіон»*, 1 (88), 81-90. [https://doi.org/10.26906/EiR.2023.1\(88\).2876](https://doi.org/10.26906/EiR.2023.1(88).2876)
4. Radisson Hotel Group. URL: <https://www.radissonhotels.com> (дата звернення: 13.03.2024)
5. Radisson Hotel Group – перша у світі готельна мережа, яка пропонує заходи з негативним рівнем виділення вуглецю. URL:

<https://eba.com.ua/radisson-hotel-group-persha-u-sviti-gotelna-merezha-yaka-proponuye-zahody-z-negatyvnym-rivnem-vydilennya-vugletsyu/> (дата звернення: 14.03.2024)

6. Radisson Hotel Group gears up to support family adventures with the roll out of Rad Family program. URL: <https://www.radissonhotels.com/en-us/corporate/media/press-releases/roll-out-rad-family> (дата звернення: 14.03.2024)

7. Radisson Rewards. URL: <https://www.pointhacks.com.au/radisson-rewards> (дата звернення: 13.03.2024)

*Лепкий М.І., к.геогр.н., доцент
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна*

ГЕОПРОСТОРОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ В ПРИКОРДОННИХ З ЄС РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Одним з перспективних напрямів розвитку сучасного ринку туристичних послуг в прикордонних з ЄС регіонах України є гастрономічний туризм, який ще іноді називають кулінарним. Цей вид туризму відносно новий і набуває все більшої популярності. Туристи замовляють гастрономічні тури з метою ознайомлення з кухнею і культурою країни, сегмент споживачів цього виду туризму – люди будь-якого віку та соціального стану, адже харчування є природною і базовою потребою. Гастрономічний туризм ґрунтується на розширенні знань про національну кухню і традиції певного регіону. Водночас елементи гастрономічного туризму в різній мірі властиві багатьом видам туризму.

Як відомо, ринок гастрономічного туризму в Європі зараз чи не найпривабливіший для іноземних туристів у світі. Європейський туристичний простір займає позицію провідного регіону у сфері туризму, подорожей і гастрономії, що постійно підтверджується високими щорічними надходженнями від туризму та загальною кількістю міжнародних прибуттів. Позитивна динаміка збагачення сектору гастрономічного туризму є результатом застосування великої кількості сучасних тенденцій та інноваційних підходів, які не лише визначають розвиток кулінарного сектору в різних країнах ЄС, а й сприяють створенню унікальної «економіки вражень» європейського регіону для гастрономічних туристів [4].

За даними Всесвітньої туристичної організації серед об'єктів гастрономічного туризму, найбільш привабними є підприємства ресторанного господарства (30 %), заклади торгівлі локальними продуктами харчування (27 %) та гастрономічні свята та фестивалі (20 %) [6].

Основними чинниками розвитку сектору гастрономічного туризму в країнах ЄС є:

- звернення уваги на безпеку життя та здоров'я туристів;
- вибір закладами ресторанного бізнесу нових умов роботи;
- обізнаність та своєчасність;
- сталість та екологічність;

- урядова підтримка [4].

Гастрономічний туризм також є важливим елементом економіки країни, він забезпечує інфраструктурний базис і нові робочі місця, сприяє збереженню національних культурних традицій. Не слід також забувати про те, що ЮНЕСКО визнає «гастрономію» часткою культурної та історичної спадщини усього людства [3].

Сьогодні гастрономічний туризм – це один із перспективних напрямків розвитку ринку туристичних послуг, різновид спеціалізованого туризму, пов'язаний із ознайомленням та пізнанням національних кулінарних традицій світу – синтез екології, культури та виробництва [1].

Стрімке зростання популярності напрямку гастрономічних мандрівок в країнах ЄС пояснюється зміною звичок харчування та поширенням рецептів фаст-фуду, що надихнуло людей на бажання відчутти нові смаки та дізнатися про екзотичні страви. Інші кухні країн ЄС стають мотивацією для гастрономічних подорожей [7].

В країнах Європейського Союзу фігурують поширені гастрономічні вектори, такі як Іспанія, Франція, Італія, Греція та багато інших. Крім того в 2010 році середземноморська дієта таких європейських країн, як Іспанія, Греція, Італія внесена до списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО.

Серед тенденцій розвитку гастрономічного туризму в Європі у центрі уваги нова генерація продуктів – пошук нових смаків та вражень, використання кулінарних роботів у готельній та ресторанній індустрії, які дають можливість зосередитись на швидкому та добротному приготуванні страв. Крім того залучаються служби онлайн-доставки, заклади індустрії гостинності переходять на інформаційні кулінарні платформи та платіжні картки для гурманів. Ведення і зміцнення існуючих європейських трендів та інноваційних послуг гастрономічного туризму дозволяє спрямовувати зусилля на відновлення та збагачення пропозицій гастрономічного туризму в сучасних нестабільних умовах [4].

Кулінарний потенціал прикордонних з ЄС регіонів України не обмежується тільки традиційними стравами. Підприємцям туристичної індустрії варто враховувати гастрономічні особливості прикордонних регіонів України і зміни у харчових уподобаннях населення. Для кожного прикордонного з ЄС регіону України притаманні свої кулінарні особливості та традиції: десь віртуозно готують прості продукти, а десь навпаки здивують незвичайними інгредієнтами.

Наразі гастротуризм у більшості випадків є тільки складовою частиною інших видів туризму. Наприклад, в екскурсійних турах першочерговою метою є огляд пам'яток, а кулінарний елемент використовують для задоволення потреби туристів у харчуванні. Але слід розуміти, що харчування у розробці будь-якого туристичного маршруту є об'єктивною умовою, тому гастротуризм має перспективи розвитку і можливості виокремлення як окремого ефективного виду бізнесу в умовах активізації туристичної діяльності після кризового періоду [8].

Зазвичай, гастротури, до яких входить збір диких ягід, відвідування фабрик, або цехів, які виробляють продукти харчування, пропонують екологічно чисту продукцію. Представниками гастротуризму можуть бути як маленькі фермерські господарства, так і великі підприємства, а також кафе та ресторани, які пропонують органічну, екологічну продукцію і популяризують основи здорового харчування.

Прикордонні регіони України можуть гордитися стравами, які втамовують смак навіть дуже вимогливих мандрівників. Європейські туристи, що відвідують нашу країну, мають бажання посмакувати типовими стравами даної місцевості і як наслідок, суб'єктам туристичної діяльності потрібно знайомити мандрівників з особливостями місцевих страв і розвивати індустрію гостинності в даному ракурсі.

Одним із найкращих, з точки зору організаційних заходів знайомства з гастротуризмом прикордонних областей є фестивалі. До початку війни в Україні проходила велика кількість заходів, спрямованих на вшанування традицій – гастрономічних фестивалів. Вони проходили у різних точках країни, надаючи туристові змогу з головою зануритися у атмосферу місця, скуштувавши традиційні страви. Головною рушійною силою у розвитку гастротуризму, на сьогоднішній день, стають тематичні фестивалі локальної їжі і місцевих страв. Проаналізувавши місця, де вони періодично відбуваються, можна стверджувати, що найбільше їх на Заході України: Закарпатська та Львівська області, Луцьк та Львів.

На сьогоднішній день найбільш популярними є такі напрями гастрономічного туризму в прикордонних з країнами ЄС регіонах України, як сирний, винний і медовий.

Проаналізувавши наявні тури на ринку та попит на них, можна виділити 4 найпопулярніших: сировинний тур Закарпаттям; хмільний Львів; прогулянки по-одеськи; фестиваль пива та м'яса у Луцьку.

Сирний туризм в Україні має простий принцип свого розвитку: спробувати сир необхідно тільки в місцях виробництва по всій території регіону. У результаті, турист назавжди запам'ятає смак, аромат, характеристики сиру, а також зацікавиться унікальною історією не тільки сироваріння, таємниці виробництва, легенди, в залежності від району чи культури, а й історією всієї України. Для популяризації такого виду туризму відкрито так звані сирні маршрути, які передбачають відвідування полонин, пасовищ, сироварень, ресторанів, а також фестивалів, що пропонують послуги дегустації традиційного різновидів сиру.

З точки зору гастрономічного туризму інтерес представляють заклади етнічної спрямованості. Українські ресторани заклади можуть запропонувати величезну різноманітність смачних страв та стати же одним з регіонів світу, який є цікавим гастрономічним туристам.

Одним із трендів вітчизняних закладів ресторанного господарства на сучасному етапі є підвищення престижності традиційних продуктів та страв української кухні, звернення до сформованих протягом століть національних екокультурних норм харчування. Екокультурними традиціями національної

української кухні, що визнані світовою спільною як важлива складова екологічного харчування в закладах ресторанного господарства є:

- використання продуктів, вирощених у власних господарствах, або зібраних чи впольованих на екологічно чистих територіях;
- збалансована поживна цінність харчових продуктів;
- різноманітне святкове та повсякденне меню (розмаїття продуктів харчування та підвищення смакових якостей страв, які сприяють кращому засвоєнню їжі організмом);
- сезонність меню [2].

Подібний асортимент вітчизняних ресторанів зумовлений тим, що для українського громадянина звичною є українська національна кухня та європейська кухня. Саме ці кухні в Україні стабільним попитом. До того ж для приготування страв української та європейської кухні легше підібрати поварів й інгредієнти. У свою чергу екзотичні страви пропонує лише 4 % ресторанів, що зумовлено необхідністю пошуку іноземних поварів та унікальні інгредієнти. Плюс попит на екзотичні страви є не великим, у більшості їх споживають або іноземці, або ж замовні люди. Тому продукцію екзотичної кухні в Україні пропонують, як правило, лише великі та надприбуткові ресторани [5].

Аналіз пропозицій вітчизняних туроператорів показує, що гастрономічний туризм в Україні, знаходиться в стадії зародження. Для досягнення успіху в цьому напрямі необхідно розроблення та активне просування гастрономічних турів з використанням місцевої сировини, продуктів харчування та напоїв, концептуальних закладів ресторанного господарства, які підкреслюватимуть автентичність національних традицій у кулінарії.

Сталий розвиток гастрономічного туризму в прикордонних з країнами ЄС регіонах України може стати поштовхом для підвищення соціально-економічного потенціалу територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Басюк Д.І. Інноваційний розвиток гастрономічного туризму в Україні. *Наукові праці НУХТ*. 2012. №45. С.128-132.
2. Братіцел М.Л. Національні екокультурні традиції в сучасних ресторанних закладах. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2019.
3. Голод А.П., Гончаренко М.Ф., Никига О.В., Євдощенко О.В. Інноваційні засади сталого розвитку еногастрономічного туризму в регіоні. *Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління. Серія Економіка*. 2020. № 4(89). С. 40-47.
4. Жиленко К.М., Долгієр А.І. Міжнародний досвід та сучасні тенденції розвитку ринку гастрономічного туризму Європейського регіону в умовах COVID-19. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. Вип. 14, 2021. С. 154-169.
5. Могилова А.Ю. Удосконалення асортиментної політики ресторану. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op>

6. Панова І.О., Журавчак Я.З. Проблеми та перспективи розвитку гастрономічного туризму в Україні (на прикладі Закарпатської області). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. № 13, 2021.

7. Полотай Б.Я. Гастрономічний туризм європейських країн. Матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. «Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука, практика» (м. Львів, 23-24 листопада 2023 р.). Львів: ЛТЕУ, 2018. 342 с. С.149-152.

8. Фесенко Г.О. Гастротуризм як актуальний тренд сучасного розвитку сфери туризму в Україні. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». №5, 2021. URL.: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/202.

*Новікова А.В., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Жученко В.Г., к.е.н., доцент
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна*

СТАЛИЙ ТУРИЗМ ЯК ОСНОВА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЄС

Європейський Союз є одним із регіонів, який отримує найбільшу вигоду від подорожей і туризму поряд із Північною Америкою та Північно-Східною Азією. Європа є світовим лідером у сфері міжнародного туризму, на неї припадає приблизно 60 відсотків міжнародних туристичних прибуттів у всьому світі у 2022 році. Темпи зростання в'їзного туризму в регіоні прискорилися у 2010-х роках, коли Європа повідомила про пік у понад 740 мільйонів в'їзних відвідувачів у 2019 році. Хоча ця цифра різко знизилася з початком пандемії COVID-19, у 2022 році вона відновилася, але залишилася нижчою за рівень до пандемії, сягнувши менше 600 мільйонів. (рис.1)



Рисунок 1 – Кількість міжнародних туристичних прибуттів у Європу у період з 2017 по 2023 роки, у млн.дол (на основі джерела [1])

Того року загальний внесок подорожей і туризму у ВВП Європи склав приблизно 1,9 трильйона доларів США, що означає зниження на 7 відсотків порівняно з 2019 роком через вплив кризи в галузі охорони здоров'я. За той самий період загальний внесок подорожей і туризму в європейський ринок праці зменшився на 8,5 відсотка, причому у 2022 році ці галузі прямо чи опосередковано створили майже 35 мільйонів робочих місць.[1]

Надана статистика демонструє актуальність просування сталого туризму для ЄС, оскільки туризм приносить чималі прибутки для Союзу. Всесвітня туристична організація визначає сталий туризм як «туризм, який повністю враховує його поточні та майбутні економічні, соціальні та екологічні наслідки, задовольняючи потреби відвідувачів, галузі, навколишнього середовища та приймаючих громад». Концепція сталого туризму є складовою частиною загальної концепції сталого розвитку, що була проголошена ООН у документі «Порядок денний на XXI століття», прийнятому на Міжнародній конференції у Ріо-де-Жанейро в 1992 р.[6]

У зв'язку з поширенням сталого розвитку перед Європейським Союзом стало актуальним завданням розроблення нових моделей розвитку туризму в інтересах усього суспільства. Саме тому Європейська Комісія у 2003 році створює Комісію з питань сталого туризму. Комісії виконує такі основні функції як: розробка правил туристичної діяльності сторін; управління DESTINATIONAMI на місцях; визначення індикаторів сталості туризму і систем моніторингу.

Важливою розробкою Комісії Європейського Союзу з питань сталого туризму стала Стратегія сталого та конкурентного європейського туризму. Головна мета якого підвищення конкурентоспроможності європейського туризму шляхом забезпечення сталості та доступності, визначено пріоритетні напрямки діяльності. Пізніше завдання з реалізації Стратегії були конкретизовані у Комюніке Європейської Комісії «Європа - дестинація №1 світового туризму».[4]

30 червня 2010 року Європейська Комісія опублікувала документ під назвою «Європа, світовий туристичний напрямок № 1 – нова політична основа для туризму в Європі», в якому визначено чотири пріоритетні сфери розвитку. Одним із них є «Сприяння розвитку сталого, відповідального та високоякісного туризму».

Також ЄС прийняли ряд окремих стратегій для забезпечення сталого туризму. Однією з них є «Стратегія Європейського Союзу для Дунайського регіону». Приклад Дунайського регіону як стратегічної інвестиції ЄС для сприяння сталому розвитку є розумною ідеєю, оскільки Дунайський регіон вражає своєю красою, що робить його унікальним і привабливим місцем для відвідувачів. Плани ЄС щодо регіону охоплюють не тільки виключно країни-члени, але й ефективні для країн-кандидатів на Балканах, які є частиною Дунайського регіону. Стратегія ЄС щодо Дунайського регіону має позитивні наслідки для балканських країн. Стратегія, що складається з 4 стовпів, розділена на 12 пріоритетів, стосується питань, пов'язаних зі сталим розвитком. Серед ряду пріоритетів туризм і культура займають почесне

місце, будучи класифікованими як РА 3 (пріоритетна сфера 3) у 12 пріоритетних секторах. [3]

Ще одним прикладом розвитку сталого туризму та підтримки культурної спадщини є «Стратегія 21». Мета стратегії відповідає європейській політиці, яка спрямована на розвиток туризму в різних економічних регіонах Європи і визначає місце та роль культурної спадщини в Європі. Поліпшення навколишнього середовища та якості життя європейських громадян через належне управління та участь у ідентифікації та управлінні спадщиною є виграшною ставкою, яка, у повному обсязі культурних аспектів, дозволить створити робочі місця в кількох сферах, а саме транспорті, освіті, готелях, послуги та інші. Реалізація такої політики підвищить на десятиліття прибуток, отриманий від туристичної діяльності.

Європейська хартія сталого туризму в природоохоронних територіях відображає бажання органів влади, що управляють природоохоронними територіями, місцевих зацікавлених сторін представники туристичного бізнесу, підтримувати та заохочувати туризм, який відповідає принципам сталого розвитку. Хартія безпосередньо стосується ключових принципів Конвенції про біологічне різноманіття і є практичним інструментом для їх впровадження на регіональному рівні природоохоронних територій. Основними цілями Європейської хартії сталого туризму є: підвищення обізнаності та підтримка європейських природоохоронних територій як фундаментальної частини нашої спадщини, яку слід зберегти для нинішніх і майбутніх поколінь і користуватися ними; покращити сталий розвиток та управління туризмом на охоронюваних територіях, що враховує потреби навколишнього середовища, місцевих жителів, місцевого бізнесу і відвідувачі. [5]

Для того щоб сприяти сталому розвитку туристично-рекреаційної сфери в країнах світу важливим є підвищення якості туристично-рекреаційних послуг. Саме для реалізації цієї мети Європейська Комісія запровадила єдину європейську етикетку якості туризму на основі загальних європейських критерії та почала використовувати «зелені сертифікати». Туристичні організації, можуть отримати сертифікати якщо вони: захищають навколишнє середовище та пропонують туристам цікаві види діяльності, які не несуть шкоди довкіллю, а також здорові продукти харчування місцевого виробництва та детальну інформацію про місцеві природні, історичні та культурні пам'ятки, раціонально використовують водні та паливно-енергетичні ресурси, застосовують природозберігаючі методи збору та утилізації сміття. Загалом показник якості, вказує на екологічну, соціальну, культурну та економічну сталість житла та послуг. На даний час у Європі знак якості ЕСЕАТ отримали більше 1300 ферм, пансіонатів та готелів. [6]

У грудні 2019 року Єврокомісія ухвалила "Зелену угоду" - це ініціатива Європейського Союзу, спрямована на перетворення Європи на перший у світі кліматично-нейтральний континент до 2050 року, розвиток економіки, покращення здоров'я населення та якості життя, а також вирішення кліматичних та екологічних проблем. Для імплементації Європейського

Зеленого курсу потенціал сталого туризму відіграє провідну роль. Зокрема, реалізація Зеленої стратегії на європейському континенті має спиратися передусім на 17 Цілей Сталого Розвитку, а сталий туризм може слугувати інструментом втілення плану. [7]

Отже, для досягнення цілей і мети сталого туризму важливо [2]:

1. Пріоритет цілісного підходу при роботі з туризмом, як рекомендовано в 2007 році в «Порядку денному для сталого та конкурентоспроможного європейського туризму». Це передбачає оновлення знань з фахівцями сектору, заходи з підвищення обізнаності та залучення академічних структур, бізнес-організацій та асоціацій, що займаються туризмом та захистом пам'яток.

2. Підвищення екологічної та соціальної прихильності, а також збереження культури та традицій через гостинність. В епоху зміни клімату туризм, який є процвітаючим сектором, повинен бути стійким, щоб бути прибутковим для всіх поколінь. З цієї причини туристична діяльність має бути екологічно чистою, сприяти добробуту міст, одночасно зберігаючи природні та культурні ресурси. Просування, охорона та стратегічне управління об'єктами, які входять до попередніх списків або які вже визнані природною чи культурною спадщиною, є пов'язане з економічним зростанням, яке забезпечує туризм.

3. Сприяти цифровому туризму, який обслуговується за допомогою передових технологій, і покращувати досвід користувачів. Цифрова ера сприятиме туристичній стійкості та розширює нові горизонти за допомогою інструментів віртуальної та доповненої реальності, які можуть імітувати музеї, галереї, сайти та туристичні місця. Це буде відповідь на масовий туризм, який іноді може бути тягарем для міст та їх інфраструктури.

4. Заохочувати належне просування туризму, екологічної інфраструктури, сучасних готелів, навчання працівників, а також заходи з підвищення обізнаності.

Отож, на даний час підтримка сталого туризму це необхідність, яка допоможе примножити глобальні доходи і розвивати сектор зберігаючи його для наступних поколінь. Ініціативи та стратегії Європейського Союзу щодо просування сталого туризму для соціальної згуртованості, відкриття європейських цінностей та сприяння мобільності є важливими і продовжують розвиватись.

Список використаних джерел:

1. Topic: Tourism worldwide. Statista. URL: <https://www.statista.com/topics/962/global-tourism/>.

2. Ivanc T., Marius M. C. Sustainable tourism as a pillar of the EU development strategy. Journal of critical reviews. 2020. VOL 7, ISSUE 15, 2020. P. 6021–6028. DOI: <https://www.jcreview.com/admin/Uploads/Files/61f2b9cf7c68c0.53532368.pdf>.

3. Inforegio - EU Strategy for the Danube Region. Language selection | European Commission. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/cooperation/macro-regional-strategies/danube_en.

4. EUR-Lex - 52007DC0621 - EN - EUR-Lex. EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52007DC0621>.

5. Sustainable Tourism - EUROPARC Federation. EUROPARC Federation. URL: <https://www.europarc.org/sustainable-tourism/>.

6. Лебедев І. В. Сталий розвиток туризму: досвід Європейського союзу і завдання для України. Вісник соціально-економічних досліджень. 2018. № 3 (67). С. 162–173 DOI: https://tourlib.net/statti_ukr/lebedjev2.htm.

7. Зелена угода. EU for Ukraine. URL: <https://eu4ukraine.eu/greengeal-ua>.

*Саленко Л.Р., асистент кафедри
туристичного бізнесу та рекреації*

Одеський національний технологічний університет, м.Одеса, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО ДОСВІДУ

Цифрові технології в сучасному світі відіграють ключову роль майже у всіх аспектах нашого життя, від комунікації до бізнесу, від освіти до розваг. Цифрові технології є основою для новаторських рішень у багатьох сферах, таких як штучний інтелект, блокчейн, інтернет речей тощо. Використання цифрових інструментів дозволяє оптимізувати робочі процеси, автоматизувати завдання та підвищувати ефективність праці. Мобільність і доступність цифрових технологій роблять їх незамінними для споживачів, які шукають зручні та ефективні рішення. Інтернет та соціальні мережі забезпечують можливість миттєвого обміну інформацією між людьми з усього світу, зменшуючи географічні обмеження. Цифрові технології дозволяють студентам отримувати доступ до навчальних матеріалів з будь-якого місця світу та навчатися в онлайн-середовищі. Інтернет дозволяє швидко та легко знаходити будь-яку інформацію, що сприяє розвитку освіти, досліджень та розваг. Цифрові технології дозволяють стежити за якістю товарів та послуг, а також надають можливість зворотного зв'язку від клієнтів. Використання цифрових технологій у медицині дозволяє покращити діагностику, лікування та моніторинг пацієнтів. Цифрові технології стають ключовим фактором у формуванні цифрової економіки та сприяють розвитку інноваційного підприємництва [1].

Узагальнюючи, цифрові технології відіграють надзвичайно важливу роль у сучасному світі, впливаючи на майже всі сфери нашого життя та створюючи нові можливості для розвитку та прогресу.

Туризм та цифрові технології мають тісний зв'язок. Цифрові технології мають значний вплив на сучасну туристичну індустрію, змінюючи способи,

якими ми плануємо, бронюємо, досліджуємо та відпочиваємо. Туризм пов'язаний із цифровими технологіями такими критеріями:

- онлайн-бронювання. Платформи та додатки для онлайн-бронювання готелів, авіаквитків, турів та інших послуг зробили процес планування подорожей швидким, зручним і доступним.

- віртуальні тури. Віртуальна реальність та інші технології дозволяють подорожувати віртуально, досліджуючи популярні туристичні об'єкти та атракції без виходу з дому.

- мобільні додатки. Додатки для смартфонів надають туристам доступ до інформації про місцеві визначні пам'ятки, ресторани, готелі, транспортні засоби та інші корисні сервіси.

- соціальні мережі. Туристи діляться своїми враженнями, фотографіями та рекомендаціями на платформах соціальних мереж, що впливає на вибір місць для подорожей та стимулює туристичний попит.

- аналітика та персоналізація. За допомогою аналітичних інструментів компанії можуть адаптувати свої пропозиції до індивідуальних потреб та вподобань туристів, забезпечуючи персоналізований досвід [2].

- цифрові екскурсії. Мобільні додатки та аудіогіди дозволяють туристам відкривати нові місця та отримувати інформацію про них у формі цифрових екскурсій.

- електронні платежі. Цифрові технології спрощують процеси оплати туристичних послуг, зменшуючи необхідність використання готівки та забезпечуючи безпеку операцій.

- інтерактивні картографічні сервіси. Картографічні додатки надають туристам можливість планувати маршрути, досліджувати місцевість та отримувати інформацію про транспортні маршрути.

- системи управління готелями. Готелі використовують цифрові технології для автоматизації процесів бронювання, обліку гостей та управління ресурсами.

- збір та аналіз відгуків. Відгуки та рейтинги на онлайн-платформах допомагають туристам приймати рішення про вибір місця для відпочинку, а також стимулюють постійне поліпшення якості послуг від готелів, ресторанів та інших туристичних підприємств.

Завдяки вищезазначеним критеріям, цифрові технології значно полегшують та збагачують туристичний досвід, роблячи його більш доступним, зручним та інтерактивним для мандрівників у всьому світі.

На сьогоднішній день туризм є однією з найбільш динамічних галузей у сучасному світі, і його розвиток продовжує набирати обертів з кожним роком. За останні десятиліття спостерігається стабільний та постійний ріст кількості міжнародних туристів. Згідно зі світовою організацією туризму (UNWTO), кількість міжнародних туристів зросла з 25 мільйонів у 1950 році до понад 1,5 мільярда у 2019 році [8].

Окрім міжнародного туризму, зростає й внутрішній туризм. Багато країн активно розвивають внутрішній туризм, що сприяє економічному розвитку регіонів та міст. За останні роки спостерігається збільшення кількості

внутрішніх туристичних поїздок. Люди все більше цінують можливість відвідати власну країну, відкриваючи нові місця та регіони. З пандемією COVID-19 безпека та здоров'я стали основними пріоритетами для туристів. Внутрішні подорожі надають людям можливість відпочити та відновитися, не виходячи за межі власної країни, що дозволяє уникнути ризику зараження. Внутрішній туризм сприяє розвитку екологічно чистих видів відпочинку, таких як відвідування національних парків, еко-готелів, велопогулянок та інших видів активного відпочинку в природних місцях. Внутрішні туристи все більше цінують культурний розмах своєї країни, відвідуючи музеї, історичні пам'ятки, фестивалі та інші культурні заходи. У багатьох країнах спостерігається активний розвиток туристичної інфраструктури, зокрема будівництво готелів, ресторанів, туристичних маршрутів та інших об'єктів, спрямованих на підтримку внутрішнього туризму [3]. Внутрішній туризм сприяє розвитку регіональних економік та збагаченню культурного та соціального життя місцевих громад.

Сучасні туристи все більше цінують персоналізований та аутентичний досвід. Вони шукають унікальні враження, культурні взаємодії та екологічно чисті варіанти відпочинку. Окрім традиційного відпочинку, з'являються нові форми туризму, такі як екологічний туризм, гастрономічний туризм, медичний туризм, культурний обмін та інші. З підвищенням екологічної свідомості зростає попит на екологічно чистий туризм та природоохоронні заходи. Зростає кількість людей, які мандрують по всьому світу, відкриваючи нові країни та культури, а також сприяючи культурному обміну та розумінню між різними національностями та культурами.

Зростає популярність нових ринків для туризму, таких як Азія, Латинська Америка та Африка, завдяки відкриттю нових туристичних маршрутів та розвитку інфраструктури. Важливим напрямком розвитку туризму є співпраця між секторами, такими як приватний та громадський, що сприяє створенню інтегрованих туристичних пропозицій та покращенню якості обслуговування.

Туризм продовжує розвиватися швидкими темпами, з впровадженням нових технологій, змінюючими уподобаннями та розширенням географії подорожей. Ця галузь є ключовою для економічного розвитку багатьох країн та сприяє культурному обміну та розумінню між націями. Тому, впровадження нових цифрових технологій для туристичного досвіду є невід'ємним процесом.

Впровадження цифрових технологій в туристичну сферу може забезпечити багато інноваційних та зручних рішень для покращення досвіду подорожування. Є декілька можливих напрямків для впровадження цифрових технологій у туристичний досвід [4]:

-мобільні додатки для планування подорожей. Розробка мобільних додатків, які допоможуть туристам планувати маршрути, знаходити цікаві місця, бронювати готелі та квитки на транспорт, а також отримувати рекомендації щодо ресторанів та екскурсій в більш розширеному вигляді, ніж є на сьогодні.

-віртуальні тури та екскурсії. Створення віртуальних турів та екскурсій, які дозволять користувачам відвідувати туристичні об'єкти та місця відпочинку за допомогою віртуальної реальності або інших цифрових технологій.

-підсилення інтерактивності на екскурсіях. Використання мобільних додатків або пристроїв для збагачення традиційних екскурсій інтерактивними елементами, такими як аудіогіди, ігри або історичні реконструкції.

-цифрові аудіогіди та мультимедійні тури. Розробка цифрових аудіогідів та мультимедійних турів, які надають туристам детальну інформацію про визначні пам'ятки та історичні події під час їх візиту [5].

-системи розпізнавання облич. Використання систем розпізнавання облич для ідентифікації та автоматичного реєстрації туристів у готелях, аеропортах та інших туристичних об'єктах, це може бути супер новинкою.

-інтерактивні мапи та навігаційні системи: Розробка цифрових мап та навігаційних систем, які допоможуть туристам зорієнтуватися у новому місті, знайти найкоротший шлях до цікавих місць та визначних пам'яток.

-системи миттєвого перекладу. Розробка мобільних додатків або пристроїв, які надають можливість миттєвого перекладу мови для спілкування з місцевими мешканцями та отримання інформації у реальному часі, це дуже полегшить перебування закордоном туристів.

-розумні технології в готелях. Впровадження розумних технологій у готелях, таких як системи керування освітленням та кондиціонуванням, електронні ключі та чат-боти для обслуговування гостей.

-системи рекомендацій на основі штучного інтелекту. Розробка систем рекомендацій, які використовують штучний інтелект для аналізу вподобань та попередніх досвідів користувачів з метою надання персоналізованих рекомендацій щодо місць для відвідування, ресторанів та активностей [6].

-розвиток віртуальних туристичних спільнот. Створення онлайн-спільнот туристів, де вони можуть ділитися своїми враженнями, рекомендаціями та порадами щодо подорожей, а також знаходити нових друзів та партнерів для спільних поїздок [7].

Отже, ідея з приводу впровадження цифрових технологій для покращення туристичного досвіду є, справді, відмінною. Адже в цьому випадку туристичний тур для туристів стане набагато цікавішим і буде більше бажаним, які моливо раніше не наважувалися на тури, з ряду різних причин та залучення інновацій можуть значно полегшити та збагатити туристичний досвід, забезпечуючи більш зручні, ефективні та цікаві способи подорожування для туристів з усього світу.

Список використаних джерел:

1.Марченко В., Бондаренко С. Цифрові технології в туризмі: актуальні проблеми та перспективи розвитку. *Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія*. 2018. № 50(2). С. 61-71.

2.Марченко В. О. Цифрові технології в туристичній галузі: основні тенденції та перспективи розвитку. *Економіка, фінанси, право: актуальні проблеми науки і практики*. 2020. № 10. С. 43-47.

3.Ганчук О. Цифрові технології в розвитку туризму: світовий досвід та українські перспективи. *Молодий вчений*. 2021. № 1(92). С. 144-148.

4.Ганчук О., Кучеренко І. Використання цифрових технологій у розвитку туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2019. № 20. С. 533-536.

5.Кучеренко І., Литвиненко О. Можливості використання цифрових технологій для розвитку туризму в Україні. *Вісник Київського національного університету туризму, готельно-ресторанного бізнесу*. 2018. № 6. С. 36-39.

6.Кущка Ю. Інноваційні цифрові технології в сучасному туризмі. *Наукові записки Ужгородського університету*. Серія: Економіка. 2017. №2(47). С. 89-92.

7.Бондаренко С., Марченко В. Цифрові технології в туристичній індустрії: стан та перспективи в Україні. *Економіка і управління*. 2021. №4(39). С. 71-76.

8. UNWTO. (2021). "Tourism Recovery Tracker." World Tourism Organization. [Online]. Available: <https://www.unwto.org/tourism-recovery-tracker>. [Accessed: February 25, 2022].

*Снігур К.В., ст. викладач кафедри економіки та туризму
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ЗМЕНШЕННЯ ХАРЧОВИХ ВІДХОДІВ В ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ

Боротьба за зменшення харчових відходів визнана сьогодні невідкладною, як для людей, так і для планети. Згідно зі звітом ЮНЕП за 2021 рік про індекс харчових відходів, який спрямований на підтримку ЦСР 12.3, 17%, тобто близько 1 мільярда тонн продуктів харчування, просто викидається. Водночас, у 2021 році близько 828 мільйонів людей у світі недоїдали [1]. Крім того, збільшення кількості харчових відходів, призводить до збільшення викидів парникових газів, близько 30 % яких генерується тим, як ми виробляємо, споживаємо та утилізуємо їжу.

Загальна кількість харчових продуктів, які витрачаються, значно більша в таких регіонах, як США та індустріально розвинена Азія. Наприклад, у США харчові відходи становлять близько 42% від загальної кількості вироблених продуктів, тоді як у Океанії лише 15%. Щодо країн Європи, то в економічно розвинених регіонах харчові відходи можуть становити до 50% [2].

Враховуючи той факт, що все ж таки більшість харчових відходів утворюється в домогосподарствах, близько 60%, внесок індустрії туризму та гостинності є також вагомим, а масштабні економічні та соціальні наслідки,

викликані пандемією COVID-19, привертають увагу до взаємопов'язаних проблем продовольчої безпеки та харчових відходів у даному секторі господарства.

Частка харчових відходів, що припадає на сектор туризму та гостинності складає 13% або 0,8 мільйона тон на рік. Класифікуються такі відходи на дві категорії: їстівні частини та пов'язані з ними неїстівні частини. Наприклад, кістки являють собою неїстівні відходи, а їстівні складаються в основному із фруктів, овочів, м'яса та риби. За дослідженнями ЄС частка харчових відходів яких можна було уникнути становила 60% [3].

Індустрія туризму та гостинності загалом потребує багато води, енергії, продуктів сільського господарства та харчової промисловості, і з кожним роком ці протреби масштабуються. Для вирішення даного питання ЮНВТО спільно з ЮНЕП розроблено програму сталого розвитку «Глобальна дорожня карта щодо скорочення харчових відходів у туристичному секторі». Дорожня карта має на меті так спрямувати розвиток туризму, щоб зробити внесок у створення більш сталої та регенеративної глобальної продовольчої системи, відображаючи роль сектору в ланцюжку вартості харчових продуктів та його потенціал для формування моделей виробництва та споживання. Дорожня карта визначає, як туризм може сприяти досягненню ЦСР 12.3, яка спрямована на скорочення вдвічі харчових відходів у всьому світі до 2030 року. Вона забезпечує рамки дій для прискорення скорочення харчових відходів у туризмі, ділячись практичними ідеї та вказівки для сектору [4].

Для Європейського Союзу підвищення стійкості та стабільності продовольчих систем і скорочення відходів, в том числі і харчових, є одним із головних пріоритетів. В ЄС діє ключова директива у сфері управління відходами Директива 2008/98/ЄС про відходи, що передбачає таку пріоритетність управління відходами: запобігання утворенню відходів; підготовку до повторного використання; перероблення; інший тип утилізації, наприклад, для відновлення енергії; видалення.

З 2014 року країни-члени ЄС стали на шлях запровадження концепції економіки замкнутого циклу. Це модель економічного розвитку, в основі якої лежить відновлення та раціональне споживання ресурсів, вона передбачає, що ресурси утримуються в економіці навіть тоді, коли продукт досягнув кінця свого життєвого циклу, так щоб його можна було використати знову. У 2016 році для взаємодії між найважливішими сегментами харчового ланцюга у Європейському союзі була створена Платформа, яка об'єднує державні організації та приватні компанії з метою вироблення заходів боротьби з харчовими втратами і марнотратним споживанням, та передбачає обмін передовим досвідом та оцінку стійких досягнень. У 2019 році була закладена програма боротьби зі збільшенням харчових відходів і втратами в харчовій промисловості. На її меті є до 2030 року в країнах Європейського Союзу на рівні роздрібної торгівлі та споживання вдвічі скоротити харчові відходи на душу населення та зменшити втрати продовольства в процесі виробництва та постачання. [5].

Вагомим проєктом економіки замкнутого циклу є «Farm to Fork» («Від ферми до виделки») [6], метою якого є підтримка стійкого сільського господарства, виробництво безпечних харчових продуктів високої якості, сприяння розвитку сільських районів, а також можливість відстеження здоров'я та благополуччя тварин. Ініціатива виступає сполучною ланкою між усіма секторами харчової промисловості.

З метою запобігання негативним наслідкам безвідповідального ставлення до їжі країнах Європейського Союзу діє ціла низка державних та громадських ініціатив. Зокрема, у Франції законодавство зобов'язує супермаркети віддавати продукти харчування на межі терміну придатності до продовольчих банків, благодійних організацій або використовувати їх для годування тварин. У Італії скасовані положення, які передбачали покарання за безкоштовне роздавання їжі з терміном придатності, який закінчується. Навіть передбачені пільги для фермерів і супермаркетів, які передають їжу на благодійні цілі.

У Європі також діє одна із трьох найбільших мереж продовольчих банків – Європейська федерація продовольчих банків. Ця мережа складається з 351 продовольчого банку в 30 європейських країнах, яка запобігає харчовим відходам і знижує продовольчу безпеку. що об'єднує. Фкедерація щороку розподіляє тисячі тон їжі між мільйонами людей, які її потребують, одночасно вирішуючи дві проблеми: екологічну й соціальну. Вони є неприбутковими організаціями, і їхня модель роботи може відрізнитися від країни до країни [7].

Індустрія туризму та гостинності аткож активно долучається до програм скорочення харчових відходів. Зокрема через туристичну сферу активно поширюються громадські ініціативи фудсейвінг та фудшерінг. Фудсейвінг – це соціально-екологічний рух, що рятує придатну до вживання їжу. Наприклад, ресторани, які в кінці дня віддають готові, але незатребувані страви зі значною знижкою або добровільні групи людей, які збирають і розводять продукти. Фудшерінг – це практика розподілу продуктів харчування яку використовують люди різного достатку, неважливо, кому дістанеться їжа, головне, що вона буде врятована. Фудсейвінгом займаються цілеспрямовано волонтери та небайдужі люди, в той час як до фудшерінгу можна примкнути в будь-який момент без будь-яких зобов'язань.

Популярна ініініціатива, що підкорила Європу, це застосунок Too Good To Go. Проєкт був започаткований задля скорочення кількості харчових відходів шляхом придбання за зниженими цінами продуктів та страв, у яких спливає термін придатності. Додаток показує залишки продуктів у ресторанах, супермаркетах та пекарнях, які продаються зі знижкою, щоб їх не довелося утилізувати в кінця доби [8].

Набирає обертів тенденція, виготовлення виробів з перероблених продуктів, які могли б стати харчовими відходами. Наприклад, картопляні снеки Spudsy або печиво Fancyrants Upcycled Cookies. Ініціативу підтримали магазини та заклади громадського харчування в Данії, Швеції, Нідерландах,

Бельгії, Великій Британії, Норвегії, Німеччині, Франції, Іспанії, Австрії, Італії, Польщі, Португалії та в інших країнах.

Над впровадженням робочих стандартів у ресторанах та закладах гостинності працює компанія Grace's Foodprint Group. Програма використовує інструменти для щоденного відстеження відходів щоб допомогти партнерам-ресторанам і готелям запровадити роботу без відходів, поступово зменшуючи їх в усіх потоках. Менше 10 % вироблених продуктів потрапляє в смітник, решту – їжу, упаковку та все інше – повторно використовують: переробляють, компостують або дарують [8]. Такі організації, як Rethink і Rescuing Leftover Cuisine і, інформують суспільство про проблему харчових відходів і їх відповідальності та наголошують на важливості надання надлишкової їжі тим, хто її потребує. Rescuing Leftover Cuisine доставляє зайву їжу з ресторанів, готелів і підприємств громадського харчування в сусідні притулки для бездомних, тоді як Rethink допомагає ресторанам і партнерам з громадського харчування перепрофілювати надлишки їжі в їжу до банків продовольства та інших потребуючих організацій [8].

Скандинавська фудтех-компанія LMK Group, що займається доставкою їжі, використовує спеціально розроблену програму, за допомогою якої робить точний прогноз на термін до 10 тижнів, щодо продуктів які можуть бути використані. Завдяки цьому, сьогодні LMK Group під час виробництва харчових продуктів викидає менше ніж 1% харчових відходів, що є неймовірно низьким показником для сектору роздрібною торгівлі продовольчими товарами. Таким чином, допомагаючи постачальникам бути набагато точнішими з кількістю продуктів харчування [9].

Данський виробник Danfoss розробив сервіс моніторингу, який за допомогою штучного інтелекту контролює підтримання потрібної температури в морозильних камерах та холодильниках, попереджаючи персонал про зміни температури, зберігаючи таким чином від передчасного псування. Німецький лідер у галузі ритейл технологій – компанія поєднала свою інноваційну технологію зважування з роздрібними системами стелажів, в результаті чого з'явилися полиці та станції самообслуговування в пекарнях, які спроможні контролювати та перевіряти власні запаси [9].

З метою скорочення харчових у сфері туризму та гостинності можна і за допомогою певних практичних дій, які доступні як туристичним підприємствам так і підприємствам, що надають супутні туристичні послуги, таких як:

- утримання від використання пластикових паличок для розмішування напоїв, одноразовий посуд та столові прибори, соломинки для напоїв, пластикові ватні палички, пластикові палички для повітряних кульок;

- суворий контроль закладів ресторанного господарства за запасами їжі, раціональне використання продуктів та інгредієнти для страв, обов'язкове маркування продуктів харчування в холодильниках і коморах, контроль температури холодильної та морозильної камер;

- вторинне використання продуктів для приготування компотів та овочевих бульйонів, кротонів з підсохлого хліба, смузі, соусів та джемів з переспілих фруктів, або ж виготовляти чіпси з картопляного пюре;
- компостування рештків продуктів або співпрацювати з підприємствами, які цим займаються;
- пожертвування надлишку їжі чи продуктів благодійним організаціям, які роздають людям, які її потребують, співпраця з притулками для тварин.

Враховуючи складну ситуацію, що склалася на сьогодні у світі щодо поводження з відходами, вкрай важливо обрати правильні пріоритети та напрямки діяльності. Суттєво зменшить кількість викинутих харчів відповідальне споживання продуктів населенням, в основі якого лежить правильне та збалансоване харчування. Протягом останніх кількох років старання ЄС у сфері охорони здоров'я та харчової політики були зосереджені на популяризації здорового харчування та активного способу життя. Також, вкрай необхідно проводити просвітницьку роботу серед населення, доводячи до нього, що харчові відходи є важливою проблемою сьогодення, і що прості люди також можуть робити свій активний внесок у зменшення харчових відходів і збереження довкілля шляхом відповідального споживання.

Список використаних джерел:

1. Food waste index report 2021. UN Environment Programme. URL: <https://www.unep.org/resources/report/unep-food-waste-index-report-2021>.
2. How to Sustainably Feed 10 Billion People by 2050, in 21 Charts. World Resources Institute. URL: <https://www.wri.org/insights/how-sustainably-feed-10-billion-people-2050-21-charts>.
3. Eating sustainably – easier than you think? European Climate Pact. European Union. URL: https://climate-pact.europa.eu/news-and-events/news/eating-sustainably-easier-you-think-2022-07-28_en.
4. Global Roadmap for Food Waste Reduction in the Tourism Sector. UNWTO. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/10.18111/9789284424085>.
5. A new economic model. Metabolic. URL: <https://www.metabolic.nl/what-we-do/circular-economy/>.
6. Офіційна сторінка програми «З ферми – до тарілки». URL: <https://www.farmtofork.com.au/>.
7. European Federation of Food Banks. URL: <https://web.archive.org/web/20151116014601/http://www.eurofoodbank.eu/food-banking/history>.
8. Кращі європейські практики управління відходами (посібник)/А. Войціховська, О. Кравченко, О. Мелень-Забрамна, М. Панькевич, [за заг. ред. О. Кравченко]. Видавництво «Компанія “Манускрипт”», Львів, 2019, 64 с. URL: <https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2019/07>.
9. Шляхи зменшення харчових відходів на рівні закладів гостинності та споживачів / Л. Теодорович, М. Кияниця // Вісник Хмельницького національного університету. Хмельницький, – 2022. – № 3. – С. 252–258.

URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/07/2022-306-37.pdf>.

*Ivanova N., Grand PhD in Economic sciences, Associate Professor
Kherson State Agrarian and Economic University, Kherson, Ukraine*

THEMATIC TRENDS IN SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT IN EU COUNTRIES

The growing relevance of sustainable tourism development is driven by increasing societal awareness of the environmental and social challenges facing tourism, as well as the necessity to preserve cultural heritage and natural resources. For Ukraine, the issue of sustainable tourism development holds particular significance because of its potential to increase the profitability of the industry, preserve natural and cultural resources, and promote the development of regional economies while enhancing the quality of life for local populations. The tourism sector could become a direction for the country's recovery after victory. Therefore, studying the experiences of EU countries in the field of sustainable tourism development is crucial. This will enable the Ukrainian government and civil society to implement effective practices aimed at balanced development of the tourism industry, considering environmental, socio-cultural, and economic aspects. Such an approach will foster sustainable tourism growth in Ukraine, while simultaneously contributing to environmental conservation and the development of local communities.

Contemporary scientific literature comprises numerous studies that illuminate the key aspects of sustainable tourism development in European Union countries. These studies encompass analyses of strategies for managing tourism resources, the implementation of innovative approaches in tourism services, the role of digital technologies in tourism development, and examinations of the impact of tourism on the sociocultural and economic development of regions. These studies provide important lessons and recommendations that can be utilised for the development and implementation of effective strategies for sustainable tourism in Ukraine.

This study attempts to identify thematic trends in sustainable tourism development in EU countries using bibliometric analysis methods. The research is based on data from the Web of Science bibliographic database, encompassing a sample of 1817 articles authored by individuals affiliated with EU countries from 1994 to 2023 (Figure 1).

To delineate the key subtopics within the overarching issue of sustainable tourism development, a thematic map was constructed. A thematic map is a highly intuitive illustration that facilitates the analysis of topics according to the quadrant in which they are positioned: (Q1) upper-right quadrant: driving themes, (Q2) lower-right quadrant: core themes, (Q3) lower-left quadrant: emerging or declining themes, and (Q4) upper-left quadrant: highly specialized/specialized themes [4].

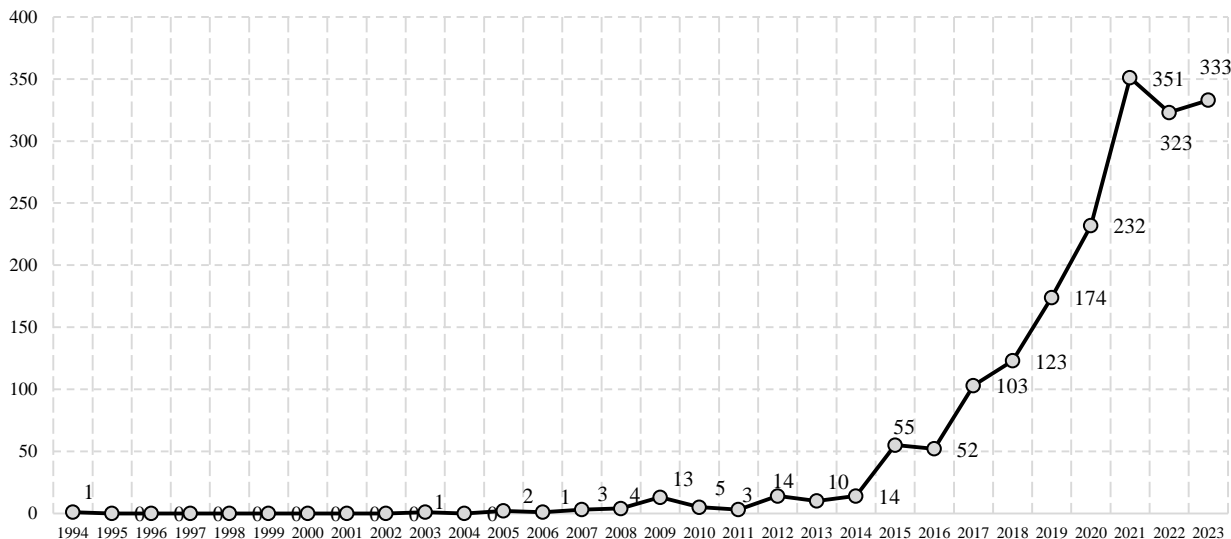


Figure 1. Annual Scientific Production in the direction of «sustainable development of tourism» in the scientometric database WoS (1994-2023)
 Source: authors’ development via Biblioshiny app ([1], [2], [3])

Figure 2 presents the thematic map of key subtopics addressing the challenge of sustainable tourism development by scholars from EU countries during the period 2018/2023.

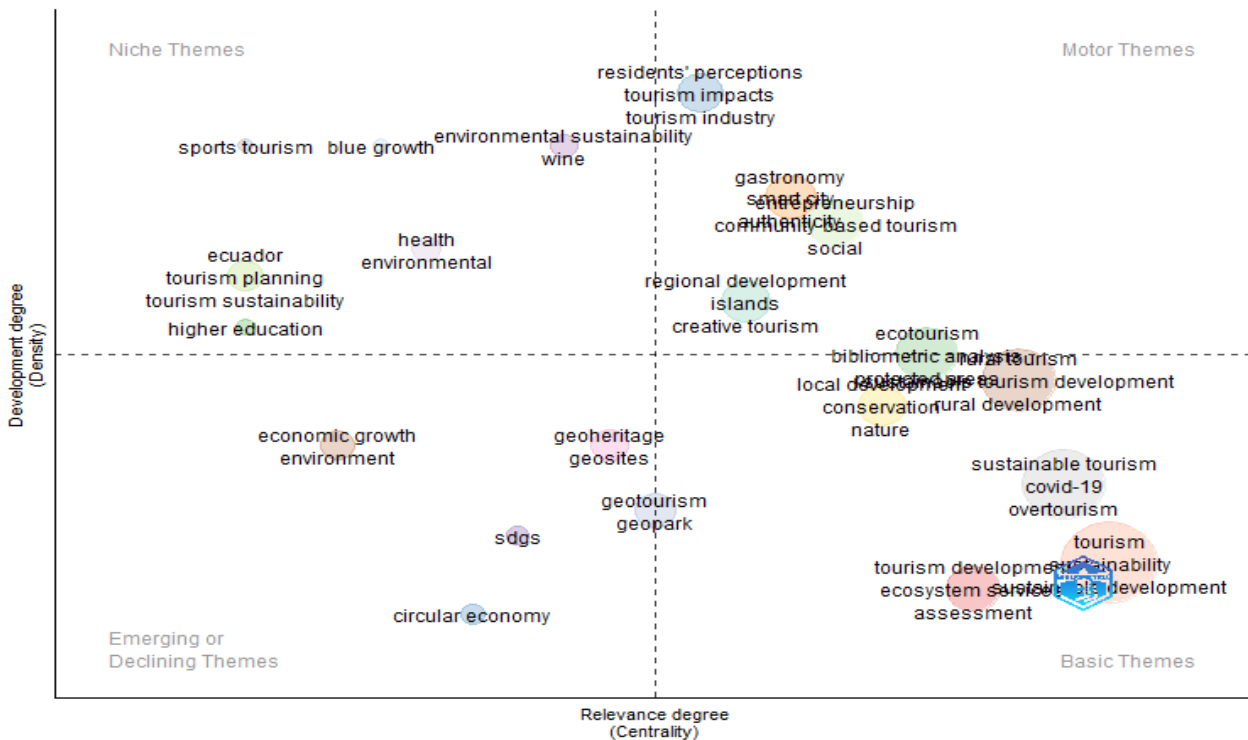


Figure 2. Thematic Map of Topics Discussed (2018-2023)
 Source: authors’ development via Biblioshiny app ([1], [2], [3])

The themes in the upper-right quadrant (gastronomy, smart city, authenticity, islands, creative tourism, community-based tourism, and residents' perceptions) are well-developed and significant for organising the scholarly

domain, as they are externally linked to concepts applicable to other themes. These themes were recognised as motor or driving themes. They exhibit high density and centrality and are highly important for future research endeavours. In subsequent studies, it is recommended to pay considerable attention to such themes as «gastronomy», «smart city», «authenticity», «creative tourism», «community-based tourism» and «residents' perceptions», as they are likely to shape the direction of further scientific enquiry in the field of sustainable tourism development.

Specialised topics in the upper-left quadrant support well-developed internal, but not external, relations. The themes in this quadrant are known as niche topics. Therefore, topics such as «environmental sustainability», «sport tourism», «tourism planning» and «tourism sustainability» are underrepresented but are areas of rapid development, as indicated by their high centrality but low density [5].

Owing to their low density and central position in the network of themes, topics in the lower left quadrant (geoheritage, geosites, economic growth, and circular economy) are considered to be either developing or declining. They have not received much attention; therefore, they deserve further scrutiny.

The themes in the lower-right quadrant are fundamental and overarching topics. They exhibit high density, but low centrality. Key themes in this quadrant include «ecosystem services», «tourism development», «local development», «conservation nature», «covid-19» and «overtourism».

Themes such as «ecotourism» and «protected areas» positioned at the boundary between the upper right and lower quadrants are well-developed and capable of structuring the research field. Therefore, they remained the leading subthemes in the overall research.

Thus, the results of thematic analysis for 2018/2023 led to several recommendations.

- Subthemes such as «environmental sustainability», «sport tourism», «tourism planning» and «tourism sustainability» are potential topics worthy of further investigation in the context of sustainable tourism development. Researchers in this field are advised to explore the components of sustainable development (environmental sustainability and tourism sustainability), niche directions in tourism development (sport tourism), and planning tools (tourism planning) to create an effective system for sustainable tourism development.

- Additionally, in the study of sustainable tourism development, one cannot overlook themes such as «ecosystem services», «tourism development», «local development», «conservation nature», «covid-19» and «overtourism», which emerged during the active implementation of sustainable development principles. It can be assumed that the principles of sustainable development have led to the emergence of ecosystem services through the active implementation of conservation nature. Therefore, themes such as «ecosystem services», «tourism development», «local development», «conservation nature», «covid-19» and «overtourism» should be considered for creating an effective system of sustainable development at all levels of the tourism industry.

References:

1. Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017a). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959–975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>.
2. R Core Team (2014). R: A language and environment for statistical computing. R foundation for statistical computing, Vienna, Austria. Retrieved from <http://www.R-project.org/>.
3. RStudio Team (2020). RStudio: Integrated development for R. RStudio, PBC, Boston, MA. Retrieved from <http://www.rstudio.com/>.
4. Agbo F. J., Oyelere S. S., Suhonen J., & Tukiainen M. (2021). Scientific production and thematic breakthroughs in smart learning environments: A bibliometric analysis. *Smart Learning Environments*, 8(1), 1. <https://doi.org/10.1186/s40561-020-00145-4>.
5. Smith, M., & Sarabi, Y. (2020). “What do interlocks do” revisited – a bibliometric analysis. *Management Research Review*. 44(4), 642-659.

СЕКЦІЯ 3. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*Будякова О.Ю., к.е.н., доцент,
Київський національний університет
технологій та дизайну, м. Київ, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ БІОЕКОНОМІКИ

Глобальний звіт зі Сталого Розвитку 2023 (GSDR) зазначив, що у 2023 році ситуація у світі набагато тривожніша через повільне впровадження Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) та збігом кризових явищ. За тими цілями, де прогрес у 2019 році був надто повільним, країни не достатньо прискорилися, а щодо інших, включаючи продовольчу безпеку, боротьбу зі зміною клімату та захист біорізноманіття, світ все ще рухається в неправильному напрямку.

У звіті окреслено, що війна в Україні спричиняє величезні страждання та людські жертви, руйнування майна а також значні переміщення людей, розповсюджуючи хаос у багатьох частинах світової економіки та прискорює інфляцію з величезними стрибками цін на продукти харчування та енергоносії. Окрім великої кількості військових жертв, станом на січень 2023 року було зафіксовано десятки тисяч цивільних жертв: 6 952 загиблих і 11 144 поранених. Зафіксовано понад 8,1 млн біженців, більшість з яких жінок і дітей, а також 5,3 млн внутрішньо переміщених осіб, що створює одну з найбільших криз біженців і внутрішньо переміщених осіб сучасності. Війна в Україні руйнує світову економіку, призводячи до зростання цін на продукти харчування та енергоносії, а також до потужної кризи вартості життя. Конфлікти та заворушення є перешкодами для прогресу в досягненні ЦСР у багатьох країнах [1].

Глобальний звіт про сталий розвиток за 2023 рік виступає терміновим закликком прийняти трансформаційні зміни, необхідні для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) і забезпечення кращого майбутнього для планети, її мешканців та екосистем. Трансформаційні зміни для кожної точки входу від глобальних сценаріїв включають:

- добробут і можливості людини – збільшення інвестицій у первинну медичну допомогу та забезпечення доступу до життєво важливих втручань; прискорення охоплення середньою освітою та забезпечення охоплення нею всіх дівчат; а також збільшення інвестицій в інфраструктуру водопостачання та санітарну інфраструктуру для забезпечення загального доступу до водопровідної води та скорочення вдвічі обсягів неочищених стічних вод;
- сталу та справедливу економіку – заохочення інклюзивного, орієнтованого на бідні верстви населення зростання, включаючи прогресивні заходи перерозподілу, подвоєння соціальних виплат у країнах з низьким рівнем доходу, впровадження належної практики кліматичної політики та глобального ціноутворення на викиди вуглецю, заохочення способу життя,

спрямованого на достатній рівень, інвестиції в зелені інновації, а також моделі циркулярної економіки та економіки спільного споживання;

- сталі продовольчі системи та здорове харчування – поєднання заходів з боку пропозиції, що підвищують економічну доступність, сталого збільшення врожайності при одночасному зменшенні витрат і негативних наслідків, а також більш стійких та ефективних заходів у роздрібній торгівлі, переробці та розподілі, а також заходи щодо попиту, найважливішим з яких є перехід до більш здорового та диверсифікованого харчування та зменшення післязбиральних витрат і харчових відходів;

- декарбонізацію енергетики та універсальний доступ – широкомасштабне впровадження відновлюваних джерел енергії та найкращих доступних технологій, приладів та обладнання, швидке розширення інфраструктури інвестицій та підтримка загального доступу до електроенергії та екологічно чистих альтернативних способів приготування їжі, поступове скорочення використання викопного палива до 2030 року у справедливий спосіб на національному та глобальному рівнях, значні зміни в глобальній поведінці споживачів з метою зменшення споживання енергії та кінцевого використання електрифікації;

- міський та приміський розвиток – подвоєння частки перероблених та компостованих муніципальних відходів до 2030 року та збільшення кругового циклу переробки відходів, збільшення використання електромобілів, покращення громадського транспорту з інфраструктурою міст, орієнтованою не на автомобілі, а на людей і пішоходів, а також політики належної практики щодо транспорту, будівель та відходів.

- глобальну екологічну спільність – розширення природоохоронних територій, відмова від інтенсивних сільськогосподарських практик на природоохоронних територіях, масштабне відновлення всіх деградованих лісів територій, зміщення суспільних уподобань у бік природоохоронного землекористування, скорочення споживання води та забезпечення вимог до екологічного стоку, а також прийняття дорожньої карти для земельного сектору на 1,5°C, що поєднує амбітні заходи з охорони, збереження, відновлення та зміни способу життя [1].

Для впровадження трансформаційних змін для сталого розвитку потрібна побудова нової моделі економіки, зокрема циркулярної економіки на засадах біоекономіки.

Біоекономіка – це нова економічна парадигма та один із інструментів і механізмів вирішення глобальних проблем сталого розвитку [2].

22 грудня 2023 року на засіданні Колегії Міністерства освіти і науки України, схвалено Дорожню карту використання науки, технологій, інновацій для досягнення цілей сталого розвитку (ДК), яку розроблено за методикою ООН з урахуванням рекомендацій з підготовки дорожніх карт використання науки, технологій та інновацій для досягнення Цілей сталого розвитку, наданих Спільним дослідницьким центром Європейської комісії (JRC/EC) [3].

У ДК зазначено, що війна ще більше загострила екологічні проблеми. Відсутність доступу до природоохоронних територій та об'єктів, руйнування інфраструктури, призупинення заходів контролю негативно позначилися на довкіллі. Масштаби екологічних злочинів російських окупантів зростають. Деякі екосистеми та унікальні природні об'єкти вже не підлягають відновленню. Повний обсяг збитків досі невідомий, оскільки системи моніторингу порушено або знищено, а доступ до лісів та інших природних територій наразі обмежено [2]. За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, оприлюдненими на COP-27 (27-й конференції ООН зі зміни клімату, що відбулася з 6 по 20 листопада 2022 р. в м. Шарм-ель Шейху, Єгипет), зареєстровано понад 2200 екологічних злочинів РФ на території України, збитки довкіллю вже становлять понад 38 млрд євро, і кожен день війни збільшує цю суму. А безпосередня шкода клімату внаслідок російської агресії становить мінімум 33 млн тонн викидів CO₂ в атмосферу [4].

За орієнтовними розрахунками Державної екологічної інспекції України, станом на 20.07.2023 р. збитки від воєнних дій та вплив на довкілля загалом становлять 2 071 млрд грн, з яких забруднення повітря – 1 068 млрд грн, забруднення ґрунтів – 13 млрд грн, засмічення земель відходами – 931 млрд грн, води – 60 млрд грн (з яких засмічення водних об'єктів – 4,5 млрд грн). Орієнтовна сума збитків, завданих довкіллю від підриву росією дамби Каховської ГЕС, становить 146,4 млрд грн [5].

Масштаби екологічних проблем від війни зростають з кожним днем, що матиме катастрофічні наслідки як для України, так і за її межами. До повномасштабної війни в Україні основними проблемами у сфері охорони навколишнього природного середовища та природних ресурсів, що відносяться до НТІ та які негативно впливають на здоров'я людей та сталість екосистем, були такі: нераціональне використання основних природних ресурсів та їх виснаження; забруднення поверхневих, підземних та морських вод; відсутність належної технічної бази для проведення необхідних вимірювань і спостережень за екологічними, у тому числі гідрометеорологічними, умовами та показниками; відсутність фінансового та економічного механізму запровадження заходів з адаптації до зміни клімату [6].

Основні технологічні ризики невиконання завдань ЦСР 6, 11, 12 і 14: недостатність фінансування інноваційної діяльності; незначний технологічний потенціал наукової сфери; невідповідність тематики наукових екологічних досліджень потребам економіки; недостатність освітнього та науково-технічного супроводу для вирішення викликів у сфері охорони навколишнього природного середовища щодо зменшення впливу, пом'якшення наслідків та адаптації до зміни клімату; брак та тенденція до зростання браку кваліфікованого персоналу, що вплине на інноваційну діяльність та інституційну спроможність, оскільки багато українських експертів та працівників були переміщені за кордон, частина з них назавжди; низька спроможність з оцінки масштабів негативного впливу воєнних дій на

довкілля; необхідність адаптації термінів досягнення визначених екологічних цілей, зумовленої наслідками війни; ризики, викликані війною: відсутність доступу до фінансування для проектів з екологічної модернізації та декарбонізації, неможливість планування та реалізації середньо- та довгострокових інвестиційних проектів; низька спроможність державного управління в екологічному секторі, що поглибилася у воєнний час [7].

Головною загальною проблемою з початку війни є те, що економічний та екологічний прогрес піддається нападам, що руйнує надії на зелену та стійку економіку в Україні [8].

Місію «Раціональне природокористування та циркулярна економіка» та її цілі слід розглядати як економічну необхідність для майбутнього розвитку України, що дасть можливість перейти до більш екологічних технологій, зменшити залежність від викопного палива та наблизитись до економіки з нульовим чистим виходом для більшої ефективності і конкурентоспроможності України на європейському та світовому ринках. Для реалізації національних завдань ЦСР потрібно впровадити відповідні інновації для забезпечення раціонального природокористування та переходу до циркулярної економіки. Це є перспективним завданням дорожньої карти НТІ на середньостроковий період до 2025 р. та на довгостроковий – до 2030 р. і надалі [4].

Отже, тектонічні геополітичні зрушення, спричинені російською військовою агресією проти України стали не перепоною, а каталізатором для трансформації, перегляду політик та програм досягнення Цілей сталого розвитку, та довгострокових цілей щодо переходу до нового технологічного укладу, нової моделі економіки. Для подолання економічної кризи, спричиненої падінням економіки за останні десятиріччя та військовим вторгненням росії, для повоєнного відновлення України потрібні трансформаційні зміни, зокрема формування та розвиток нової моделі циркулярної економіки на засадах біоекономіки, залучення інвестицій та створення інноваційної екосистеми.

Список використаних джерел:

1. Global Sustainable Development Report 2023. URL: <https://sdgs.un.org/sites/default/files/2023-06/Advance%20unedited%20GSDR%2014June2023.pdf>.
2. Олешко А. А., Будякова О. Ю. Європейські знання для сталої біоекономіки в Україні: навч. посіб. Київ: КНУТД, 2024. 156 с.
3. Дорожня карта використання науки, технологій, інновацій для досягнення цілей сталого розвитку. URL: [Dorozhnya.karta.vykoryst.nauky.tekhnolohiy.ta.innovatsiy-03.01.2024-1.1.pdf](https://dorozhnya.karta.vykoryst.nauky.tekhnolohiy.ta.innovatsiy-03.01.2024-1.1.pdf).
4. Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України». НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/poslannya-prezydenta-ukrayiny/analitichna-dopovid-doshchorichnoho-poslannya-0>.
5. ЕкоЗагроза. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/>.

6. Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року. Схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text>.

7. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Екологічна безпека». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/environmental-safetyassembly.pdf>.

8. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2021 році. Міністерство розвитку громад та територій України.

*Горайнова Ю.А., Никифоров Р.П., к.т.н., доценти,
Куліков В.О., Бальвас Д.Г., здобувачі вищої освіти
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ХАРЧОВИХ ВІДХОДІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА УКРАЇНІ В РАМКАХ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

У травні 2019 року відбулися європейські вибори, після яких ЄС визначив пріоритети своєї діяльності на майбутні п'ять років. Лідери ЄС, національні міністри, установи ЄС та політичні групи, що були обрані до Європейського парламенту, визначили чотири основних пріоритети: захист громадян і свобод, розвиток міцної та динамічної економічної бази, побудова кліматично нейтральної, зеленої, справедливої та соціальної Європи, просування європейських інтересів і цінностей на світовій арені.

Саме третій пріоритет торкається питань екологічної політики ЄС [1], яка базується на принципах обережності, запобігання та ліквідації забруднення, а також на принципі «забруднювач платить». Політика щодо навколишнього середовища посідає центральне місце у переліку політик ЄС, оскільки Європейська комісія запустила Європейську зелену угоду (2019р.) як головний двигун своєї стратегії економічного зростання.

У травні 2022 року набула чинності 8-ма програма як юридично узгоджений спільний порядок денний екологічної політики ЄС до кінця 2030 року. Нова програма схвалює та спирається на екологічні та кліматичні цілі Європейської зеленої угоди, забезпечує сприятливу основу для досягнення наступних пріоритетних цілей, серед яких зменшення тиску на навколишнє середовище та клімат, пов'язаного з виробництвом та споживанням у різних сферах, в тому числі і в харчовій.

Євростат постійно готує документи щодо накопичення відходів і публікує їх на своєму офіційному сайті, надає регулярну статистику щодо утворення та обробки відходів для всієї економіки та окремих потоків відходів, серед яких харчові [2]. Дані та інформація про харчові відходи та запобігання харчовим відходам базуються на Рамковій директиві щодо відходів (2008/98/ЕС), яка

встановлює зобов'язання щодо щорічного звітування про вимірювання рівнів харчових відходів.

За даними Євростату (2023р.) [3] в ЄС щорічно утворюється понад 58 мільйонів тон харчових відходів (131 кг/на душу населення), а відповідна їх ринкова вартість оцінюється в 132 мільярди євро. Підраховано, що близько 10% харчових продуктів, доступних для споживачів у ЄС (у роздрібній торгівлі, громадському харчуванні та домогосподарствах), можуть бути витрачені даремно. Водночас понад 37 мільйонів людей не можуть дозволити собі якісну їжу кожного другого дня. За даними FAO у всьому світі приблизно третина всієї їжі, виробленої для споживання людиною, втрачається або витрачається. Згідно з індексом втрат харчових продуктів, у всьому світі близько 14% усіх вироблених харчових продуктів втрачається від етапу після збору врожаю до етапу роздрібною торгівлі. Відповідно до індексу харчових відходів Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) за 2021 рік [4], у 2019 році було утворено близько 931 мільйона тон харчових відходів – 61% з яких надходили з домогосподарств, 26% – із закладів громадського харчування та 13% – із роздрібною торгівлі. Це свідчить про те, що 17% світового виробництва харчових продуктів витрачається на цих етапах ланцюга постачання їжі. Подібно і в ЄС домогосподарства утворюють більше половини загального обсягу харчових відходів (54%), причому 70% харчових відходів утворюються в домогосподарствах, закладах харчування та роздрібній торгівлі (Євростат, 2023р.). Викидання їжі є не лише етичним і економічним питанням, але це також виснажує навколишнє середовище через обмежені природні ресурси. ЄС зобов'язується досягти цілі сталого розвитку, щоб до 2030 року вдвічі скоротити світові харчові відходи на душу населення на рівні роздрібною торгівлі та споживачів, а також зменшити втрати їжі в ланцюгах виробництва та постачання харчових продуктів. Зменшуючи втрати харчових продуктів і відходи, ми підтримуємо боротьбу зі зміною клімату (харчові відходи мають величезний вплив на навколишнє середовище, на них припадає близько 16% загальних викидів парникових газів харчовою системою ЄС), зберігаємо поживну їжу для перерозподілу тим, хто її потребує, допомагаємо викоринити голод і недоїдання, заощаджуємо гроші для фермерів, компаній і домогосподарств.

У 2021 р. був проведений другий спеціальний статистичний моніторинг кількості харчових відходів у Європейському Союзі за галузями діяльності та за домогосподарствами. За цей рік в ЄС утворилося близько 131 кг харчових відходів на душу населення. Найбільшу кількість харчових відходів утворили домогосподарства – 70 кг (54%). Приблизно вдвічі менше (30%) відходів утворилося в секторі сільського господарства, рибальства та аквакультур та виробництва харчових продуктів і напоїв – 11 кг (9%) та 28 кг (21%) відповідно на одного жителя Євросоюзу. В секторі ресторанів та послуг харчування утворилося 12 кг на душу населення, що складає 9% від загальної кількості харчових відходів. Найменшу кількість харчових відходів постачали роздрібна та інша торгівля харчовими продуктами, а саме 9 кг (7%) на душу населення.

Ця статистика практично співпадає з даними Євростату, 2020. Різких змін в показниках не спостерігається. Загальна кількість харчових відходів в 2020 р. становила 130 кг на душу населення, за видами джерел харчових відходів розподіл подібний.

Для встановлення тенденцій щодо накопичення харчових відходів в окремих країнах Європейського Союзу нами було проаналізовано дані Євростату за 2020 та 2021 роки (рисунок 1). Дані наведені для 5 країн з найбільшою та 5 країн з найменшою кількістю відходів.

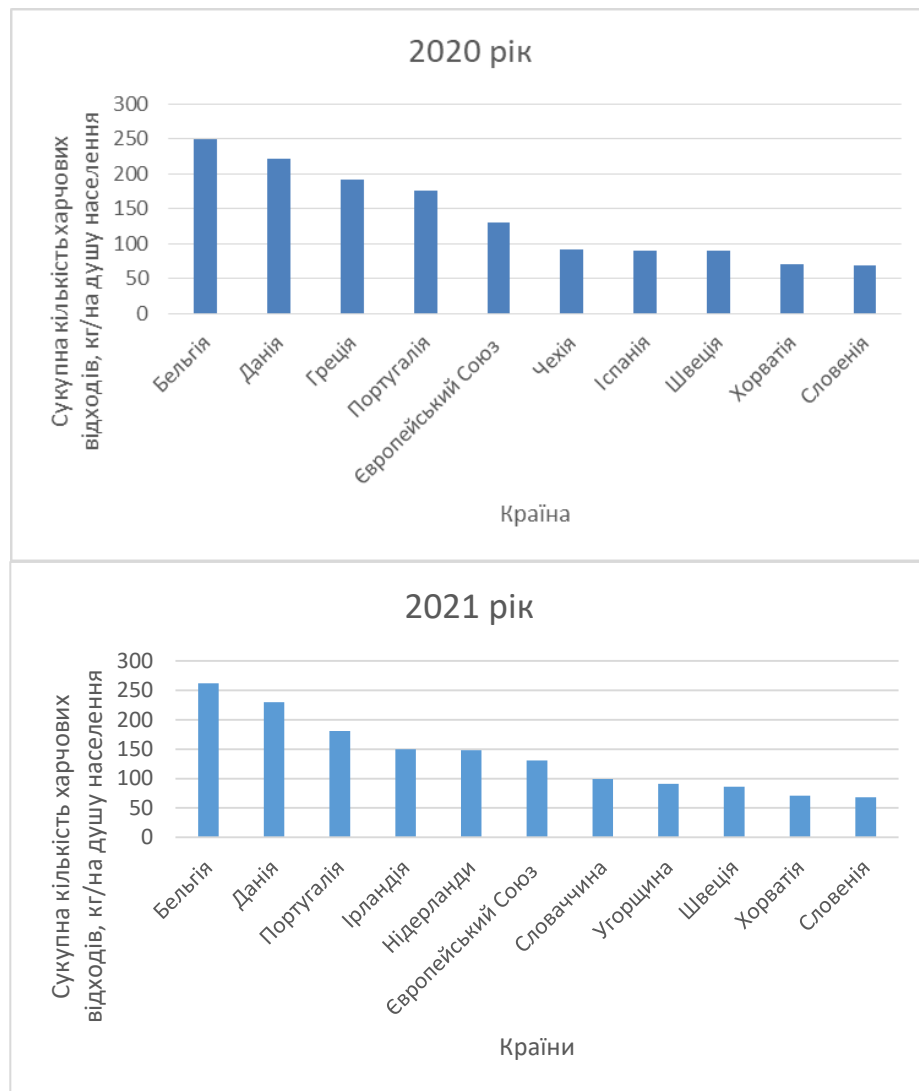


Рисунок 1 – Накопичення харчових відходів в 2020 та 2021 р.р.

З даних рисунку 1 та аналізу результатів Євростату 2020-2021р.р. можна зробити висновок, що Бельгія, Данія, Португалія, на жаль, другий рік поспіль є країнами-«лідерами» по кількості харчових відходів на душу населення. Словенія, Хорватія, Швеція стійко займають позиції країн з найменшою кількістю харчових відходів два роки поспіль. Вагому частку в загальній кількості харчових відходів країн-«лідерів» в 2020р. займають частіше за все відходи від виробництва харчових продуктів та напоїв (48% - Кіпр, 46% - Данія, 64% - Бельгія), в 2021р. – подібна тенденція (45% - Данія, 67% - Бельгія).

Інша тенденція спостерігається в країнах з найменшою кількістю харчових відходів на душу населення. В загальному складі харчових відходів переважають відходи від загальної діяльності домогосподарств. Так, в 2020р. їх кількість коливалася від 33% в Іспанії до 76% в Чехії і в 2021р. - від 53% в Словенії до 76% в Хорватії.

Також цікаво було дослідити розподіл харчових відходів за джерелами надходжень в 2020 та 2021 рр. Треба додати, що в 2021 немає даних щодо 6 країн, а саме це Чехія, Німеччина, Греція, Іспанія, Кіпр, Мальта. І одна країна не надіслала жодних даних за обидва базові роки. Статистичні дані за 2020р. свідчать про те, що в п'ятірці країн з найбільшою кількістю харчових відходів на 1 жителя «лідером» є Кіпр, який за трьома джерелами цих відходів займає перше місце, а Португалія та Мальта «випереджають» інші країни за двома останніми показниками. Словенія, Хорватія, Угорщина та Іспанія – країни-лідери за найменшою кількістю окремих джерел відходів, причому Хорватія – двічі, а Словенія взагалі не має відходів за первинним виробництвом харчової продукції.

При аналізі статистичних даних за 2021 р. ми бачимо, що найбільша кількість харчових відходів за окремими видами джерел накопичилася в Норвегії, Бельгії, Ірландії та Португалії, до речі остання країна є «лідером» двічі. Найкращі результати, тобто найменшу кількість харчових відходів, мають знову Словенія (2 позиції з 5), Хорватія (також 2 позиції з 5) та Словаччина.

Отже, вимірювання харчових відходів відіграє ключову роль у стратегіях зменшення харчових відходів, які мають величезний потенціал для зменшення ресурсів, що використовуються вздовж усього ланцюга постачання харчових продуктів. Зменшення харчових відходів допоможе фермерам, компаніям та споживачам в заощадженні грошей, а також скоротить вплив на навколишнє середовище виробництва, транспортування, обробки та споживання харчових продуктів. Запобігання харчовим відходам і необхідність прийняти більш стійку модель виробництва та споживання є пріоритетною сферою в Плані дій ЄС щодо економіки замкнутого циклу. План дій закликав Комісію створити платформу для багатьох зацікавлених сторін, присвячену запобіганню харчових відходів.

Україна на шляху до членства в Євросоюзі також не стоїть осторонь проблеми в сфері відходів, в тому числі і харчових. 9 липня 2023 року набув чинності Закон України «Про управління відходами». Цей довгоочікуваний документ запускає реформу управління відходами та наближає законодавство України до законодавства ЄС. Цей Закон визначає правові, організаційні, економічні засади діяльності щодо запобігання утворенню, зменшення обсягів утворення відходів, зниження негативних наслідків від діяльності з управління відходами, сприяння підготовці відходів до повторного використання, рециклінгу і відновленню з метою запобігання їх негативному впливу на здоров'я людей та навколишнє природне середовище. В пункті 2 статті 3 цього Закону написані основні принципи державної політики у сфері запобігання

утворенню та управлінню відходами [5]. Українські вчені [6, 7], державні та громадські установи активно займаються питаннями екологічної безпеки.

Так, однією із організацій, яка вирішує це питання, є Zero Waste Alliance Ukraine (ZWAU) - це об'єднання організацій та активістів України, які працюють над вирішенням проблеми відходів в Україні [8]. Головною метою спілки є вплив на реформування системи поводження з відходами та ресурсами в Україні, перенесення фокусу з дискурсу «як переробити відходи» на дискурс «як запобігти утворенню відходів». Це означає першочергово шукати шляхи повторного використання і популяризації компостування. Вже потім — переробляти усі ресурсоцінні матеріали. Членами громадської спілки «Український Альянс Нуль Відходів» є 6 організацій: «Суспільство Zero Вейст», «Нуль відходів Львів», «Центр медійних та громадських ініціатив», «Нуль відходів Луцьк», «Маріуполь сортує» і «Екологічні новини» з м. Херсон. Zero Waste Alliance Ukraine представляє Україну у двох міжнародних мережах - Zero Waste Europe та BreakFreeFromPlastic. В 2019 р. ZWAU стає офіційним представником європейської мережі Zero Waste Europe, до якої входять ще 31 локальна та національна громадські організації країн Європи. Zero Waste Europe - це європейська мережа спільнот, організацій, місцевих лідерів, експертів і агентів змін, які працюють над усуненням відходів у нашому суспільстві. Усі вони виступають за стійкі системи та перепланування відносин з ресурсами, щоб прискорити справедливий перехід до нульових відходів на благо людей і планети.

Отже, використання багатого досвіду країн Європейського Союзу щодо розв'язання екологічних проблем в цілому надає змогу Україні більш ефективно вирішувати питання національної екологічної політики, в тому числі і харчових відходів.

Список використаних джерел:

1. European Union priorities 2019-2024. URL: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-priorities/european-union-priorities-2019-2024_en (дата звернення 21.01.24р.).
2. Waste – Overview. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/waste/overview> (дата звернення 21.01.24р.).
3. Food Waste. URL: https://food.ec.europa.eu/safety/food-waste_en (дата звернення 15.02.24р.).
4. UNEP Food Waste Index Report 2021. URL: <https://www.unep.org/ru/resources/doklad/doklad-yunep-ob-indekse-pischevykh-otkhodov-za-2021-god> (дата звернення 15.02.24 р.).
5. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про управління відходами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення 28.02.24р.).
6. Загурський О.Б. Міжнародний досвід забезпечення екологічної безпеки / Юридичний науковий електронний журнал, № 2, 2020. С 187-190. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/51.pdf
7. Марич Х., Кіра С. Міжнародні екологічні договори: забезпечення дієвості та ефективності (на прикладі Орхуської конвенції) / Вісник

Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: “Юридичні науки”, № 4 (32), 2021. С.89-95. URL: <http://doi.org/10.23939/law2021.32.089>

8. Zero Waste Ukraine. URL: <https://zerowaste-ukraine.com/category/food-waste/>.

Даценко А. М., аспірант
Науковий керівник: Горіна Г.О., д.е.н., професор
*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

СТАЛИЙ РОЗВИТОК В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ І СТРАТЕГІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Політика і стратегії Європейського Союзу представляють великий інтерес для детального дослідження і вивчення з метою вироблення рекомендацій для стабільного розвитку Європейських країн і всього світу в цілому. Європейський союз є унікальним утворенням, що поєднує ознаки не тільки економіко-орієнтованого співтовариства, а й міжнародної міжурядової організації, що впродовж багатьох років від дня його формування продовжував розширювати свою структуру та охоплювати дедалі більший спектр взаємодій. Одним із ключових його напрямів стала спільна зовнішня політика, головне завдання якої полягає в ефективній координації діяльності європейських країн у рамках досягнення цілей сталого розвитку.

За останні роки підходи до оцінки ефективності роботи підприємства зазнали істотної трансформації. Достатньо тривалий час основним пріоритетом для господарюючих суб'єктів було дотримання інтересів власників та інвесторів. В умовах слабборозвиненої конкуренції та наявності дефіциту на ринках за значним числом товарів і послуг, основною метою підприємств була максималізація прибутку, завдяки зростанню продуктивності праці та зниженню собівартості продукції. Це час бурхливого зростання великих корпорацій, значного освоєння ресурсів та розвитку масового виробництва. Зростаючі потреби вимагали залучення у виробництво великої кількості ресурсів, що спричинило появу техногенних катастроф, погіршення екологічної ситуації та необхідність захисту навколишнього середовища. Підприємствам довелося переглянути свої підходи до управління та оцінки ефективності діяльності. Тепер, для того щоб компанія вважалася успішною, мало відповідати потребам власників бізнесу або споживачам продукції. Потрібно також забезпечити екологічну безпеку, інакше може постраждати ділова репутація та імідж фірми. Великі корпорації змушені вкладатися в розвиток і впровадження технологій для дотримання нових екологічних стандартів, що відповідає принципам концепції сталого розвитку.

Концепція сталого розвитку з'явилась у зв'язку із неконтрольованим використанням природних ресурсів для економічного зростання і стосувалася глобальних процесів, що зачіпають інтереси всіх країн світу та планети в

цілому. Так, 1987 року Міжнародна комісія з довкілля та розвитку в доповіді «Наше спільне майбутнє» заявила про необхідність якнайшвидшого впровадження в життя концепції сталого розвитку, за якої «...задоволення реальних потреб сьогодення не підриває здатність задовольняти власні потреби майбутніх поколінь...» [3, с. 5].

Сталий розвиток підприємства - діяльність, спрямована на оптимізацію та підтримання економічної, соціальної та екологічної сфер з метою створення сприятливих умов для досягнення цілей бізнесу. В даному контексті категорію сталого розвитку можна розглядати як оптимальну форму економічної активності, яка реалізує здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливому середовищі, що гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість у межах допустимого рівня ризику [2]. Сталий розвиток дозволяє тривалий період часу зберігати обсяги виробництва та реалізації продукції (робіт, послуг) за різних змін споживчого попиту на ринку виробників та послідовно реалізовувати принцип відповідальності перед суспільством.

В умовах сталого розвитку мінімізується негативний вплив різноманітних чинників на діяльність організації, забезпечується баланс його складових, відбувається перетворення, самозбереження та відтворення соціально-економічних процесів шляхом гармонізації взаємовідносин із зовнішнім середовищем. Це такий стан виробництва та реалізації продукції, за якого не тільки зберігається стабільно високий результат функціонування підприємства, а й спостерігається його зростання. Суть сталого розвитку підприємства полягає в тому, щоб тривалий час забезпечувався високий рівень його соціального, економічного та екологічного розвитку. Він передбачає постійну динамічну якісну зміну кількісних і якісних показників підприємства за допомогою впровадження нових виробничих технологій, екологічних стандартів, вдосконалення бізнес – процесів та ефективний менеджмент організації.

В контексті сталого розвитку ефективний менеджмент повинен спиратися на довгостроковий план дій, бути спрямований на постійне оновлення та поповнення структурного і функціонального змісту економічної системи з метою організації та управління таким виробництвом, за якого господарська діяльність забезпечує в умовах мінливого зовнішнього і внутрішнього середовища загальну ефективність; виконання всіх зобов'язань перед працівниками, іншими організаціями та державою [1].

Для оцінки сталості розвитку підприємства застосовують моніторингові заходи, що включають аналіз динаміки основних показників його роботи: фондівддачу, рентабельність, стабільність ресурсного забезпечення, науково-технічну розвинутість матеріально - технічної бази, відповідність інтелектуального та кадрового потенціалу, високу інноваційну активність, гнучкість та пристосованість до зміни ринкової кон'юнктури, стабільну ділову репутацію тощо.

Таким чином, забезпечення сталого розвитку підприємства передбачає наступні умови:

1) забезпечення ринкової стійкості (розширення підприємства, рівень конкурентних пропозицій, ділова активність, ступінь привабливості продукції);

2) забезпечення виробничої стійкості (підвищення ефективності виробничої діяльності);

3) забезпечення фінансово - економічної стійкості (підвищення ефективності фінансово - господарської діяльності загалом, підвищення платоспроможності та фінансової стійкості);

4) забезпечення організаційно - управлінської стійкості (підвищення ефективності управління, впровадження успішного менеджменту, зростання інвестиційної привабливості);

5) забезпечення інноваційного зростання (впровадження нових технологій, нових способів організації виробництва, випуск нових видів продукції);

6) досягнення соціальних цілей (сприяння зростанню добробуту суспільства, охорона здоров'я працівників і дотримання безпеки праці, навчання та професійна підготовка робітників, створення сприятливої атмосфери та ефективної системи мотивації праці);

7) забезпечення екологічних цілей (дотримання норм, стандартів, що обмежують забруднення довкілля, ощадливе використання водних, енергетичних та інших видів природних ресурсів.

Узагальнення теоретичних підходів, дозволяє феномен стійкого розвитку розглядати з декількох позицій: як благополучний фінансовий стан і висока ефективність діяльності; мобільність і гнучкість при роботі підприємства на ринку, здатність адаптуватися під зміни зовнішнього середовища; надійність бізнес-процесів; стабільність отримання доходів у майбутньому; інноваційне зростання, впровадження нових технологій; досягнення балансу інтересів суб'єктів господарювання; забезпечення досягнення економічних, соціальних та екологічних цілей. Розвиток можна вважати сталим лише тоді, коли зазначені параметри поєднуються на рівні конкретного підприємства, забезпечуючи баланс між виробничою діяльністю та навколишнім природним середовищем, за дотримання рівноваги між економічними інтересами різних соціальних груп.

Дотримання принципів сталого розвитку відповідає політиці та стратегіям розвитку Європейського Союзу, дозволяє вирішити ті завдання, які ця міжнародна міжурядова організація визначила.

Список використаних джерел:

1. Васюткіна Н. В. Актуальні питання сталого розвитку підприємства. Тенденції розвитку організаційного та проектного менеджменту; матеріали XXXII Міжнар. наук. практ. конф., Львів, економ. фундація, 2013. С. 27-30.

2. Грабинський І. М. Світова економіка як глобальна еколого-економічна система. *Вісник Львівського ун-ту. Серія Міжнародні відносини*. 2002. Вип. 7. С. 82–90.

3. Національна парадигма сталого розвитку України / за ред. Б. Є. Патона. Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.

4. Сталий розвиток для України. URL: <https://ukraine.un.org/uk> (дата звернення: 19.03. 2024).

*Добрянська Н.А., д.е.н., професор,
Оппенгейм І.В., здобувач вищої освіти
Одеський національний технологічний університет,
м. Одеса, Україна*

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В КРАЇНАХ ЄС: ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Сталий розвиток туризму в країнах Європейського Союзу – це не лише віддзеркалення економічного підйому, але й втілення невичерпного потенціалу культурного, історичного та природного надбання [1].

Сталий розвиток туризму, окрім іншого, полягає у зміцненні здоров'ї і благополуччі туристів, наявності чистої води та належних санітарних умовах де це необхідно. Ця ціль може бути досягнена за рахунок забезпечення доступності якісної медичної допомоги для туристів у всіх туристичних регіонах, розвитку інфраструктури медичних закладів, особливо у популярних туристичних місцях, надаванням туристам інформації про медичні послуги та безпеку в конкретному регіоні, розвитку інфраструктуру для активного відпочинку: велосипедні доріжки, пішохідні маршрути, спортивні майданчики тощо.

Організація спеціальних заходів та екскурсій для туристів може бути реалізовано за рахунок розробки маршрутів велосипедних турів з наданням велосипедів в оренду або організацією екскурсій з власним велосипедом, створенням пішохідних маршрутів та екскурсій, поширення водних видів спорту серед туристів, пропонуванням екскурсій на каяках або каное, поширенням йога-сесії на природі або фітнес-екскурсій для тих, хто бажає поєднати фізичну активність зі спокоєм природи.

Розвитку та впровадження енергоефективних технологій, які забезпечать доступність та чистоту енергії може бути досягнуто за рахунок: сприяння встановленню сонячних панелей та вітрових генераторів для генерації електроенергії, залучення інвестиції у використання гідроенергетичних технологій, заохочування готелів та ресторанів до використання енергоефективного обладнання, впровадження системи автоматизації для оптимізації споживання енергії, сприяння переходу до транспорту на електричних або гібридних двигунах, забезпечення доступу до інфраструктури для зарядки електромобілів, впровадження

енергоефективних стандартів у будівництві та реконструкції готелів та інших об'єктів інфраструктури, забезпечення сертифікації зеленими стандартами для туристичних об'єктів.

Екологічні наслідки можуть бути пом'якшені за рахунок заохочення туристів обирати сталі маршрути та туристичні об'єкти, що не завдають значного екологічного впливу, запровадження заходів для збереження природних резерватів та біорізноманіття, підвищення стійкості туристичної інфраструктури до екстремальних погодних умов, розробки планів та програм для ефективної адаптації до змін клімату в туристичних регіонах.

Морські ресурси можуть бути збережені шляхом визначення та встановлення морських заповідників для збереження найцінніших та унікальних екосистем, заборони промислового рибальства та експлуатації ресурсів у цих областях, встановлення та суворого дотримання квот на вилов риби для підтримки стійкості популяцій, запровадження обмежень на види риб, розмір риб та методи вилову для підтримки відновлення рибних запасів, впровадження відстеження рибальства за допомогою технологій супутникового моніторингу та інтернету, застосування екологічно чистих технологій у рибальстві, які зменшують вплив на довкілля, створення програм для відновлення та підтримки морських екосистем, зокрема коралових рифів, посилення контролю над використанням та ефективна боротьба з незаконним рибальством за допомогою технологій та міжнародного співробітництва, впровадження санкцій проти тих, хто порушує міжнародні домовленості та правила, проведення інформаційних кампаній для свідомого споживання рибних продуктів та підтримки сталого рибальства.

Екосистеми на суші можуть бути захищені при визначенні та охороні екологічно важливих територій через створення природних резерватів та національних парків, заборону будівництва та інших діяльностей, що можуть шкодити природним екосистемам у цих областях, визначення та реалізація стратегій збереження лісів, включаючи лісозахисні заходи та програми лісового відновлення, поширення практик сталого лісового господарювання для уникнення надмірної вирубки та збереження біорізноманіття, використання методів консервації ґрунту, таких як агроекологічні техніки та відновлювальне сільське господарство, заохочення до використання органічних методів та сталого сільського господарства для зменшення впливу сільськогосподарських видів діяльності на екосистеми.

Економічний розвиток туризму полягає в економічному зростанні. Щоб сприяти економічному зростанню необхідна розробка ефективних маркетингових кампаній для збільшення туристів, покращення та розширення туристичної інфраструктури, такої як готелі, ресторани, транспортні мережі та визначення туристичних маршрутів, сприяння розвитку нових туристичних атракцій та розваг, запуск програм фінансової підтримки та кредитування для місцевих підприємств, пов'язаних із сферою туризму, розвиток місцевого ремесла та традиційних галузей, які можуть

стати туристичними атракціями, підтримка розвитку культурних та природних ресурсів для збільшення туристів, запровадження програм навчання для підвищення кваліфікації персоналу в галузі туризму.

Використання промисловості, інновацій та інфраструктури для сталого розвитку туризму можна наступним чином: забезпечення ефективних транспортних з'єднань між аеропортами, готелями та популярними туристичними місцями, розробку інтерактивних технологій та інноваційних послуг для забезпечення зручності гостей, використання інновацій для підтримки та відновлення природних та культурних ресурсів, запровадження мобільних додатків та інтерактивних карт для полегшення навігації та інформаційного обслуговування, підтримку мистецьких ініціатив та культурних заходів для залучення туристів, розвиток та впровадження сучасних технологій в містах та регіонах для створення комфортного та ефективного середовища для туристів та місцевого населення.

Сталий розвитку міст і громад може бути досягнений шляхом стимулювання високоякісної архітектури та міського дизайну, спрямованого на створення комфортних і естетично приємних середовищ, розвиток громадського транспорту, велосипедних та пішохідних маршрутів для зменшення транспортного навантаження та забруднення, заохочення використання відновлювальних джерел енергії, таких як сонячні панелі та вітрогенератори, впровадження систем роздільного збору сміття та ефективних програм переробки відходів [2].

Партнерство заради сталого розвитку туризму має включати наступні аспекти: розробку та впровадження стандартів та стратегій для сталого розвитку туризму на рівні ЄС, розвиток ініціатив та проєктів, спрямованих на підтримку сталого туризму в конкретних регіонах, залучення фінансової підтримки для розвитку сталої туристичної інфраструктури через програми ЄС та партнерства з приватним сектором, заохочення розвитку культурної спадщини та створення унікальних туристичних пропозицій, здійснення навчальних та освітніх кампаній для підвищення свідомості та розуміння питань сталого туризму серед туристів, громадян та бізнес-спільноти.

Список використаної літератури

1. Лебедев І.В. Сталий розвиток туризму: досвід Європейського Союзу і завдання для України. Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред.:М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2018. № 3 (67). С.162–173

2. Гончаренко Н.І., Склярєнко Я.Я. Теоретико-методологічні основи дослідження туристичної політики Європейського Союзу. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2017. Вип. 6. С. 161–167.

Дробчак М. О.

*Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
Дніпро, Україна*

*Тарлопов І. О., канд. екон. наук, доцент
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
Дніпро, Україна*

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ВІДПОВІДНО ДО СТУПЕНЯ ВПЛИВУ СУСПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Протягом багатьох років Європейський союз (ЄС) дотримується зеленого курсу і залишається лідером у впровадженні практик сталого розвитку.

Важливим кроком на шляху зменшення негативного впливу на навколишнє середовище було оголошення Європейською комісією зеленої угоди (European Green Deal), яка передбачає досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року. В результаті її підписання, важливою задачею країн-членів ЄС стала імплементація кліматичної, енергетичної, транспортної та податкової політики, що потенційно призведе до скорочення чистих викидів парникових газів щонайменше на 55% до 2030 року, порівняно з рівнем 1990 року [1]. В рамках даного курсу, ЄС займається розробкою енергетичних та екологічних податків, впровадженням інноваційних рішень як у виробництві так і у повсякденному житті, контролем над викидами та забрудненням. Наприклад, планується 100-відсоткове скорочення викидів вуглецю як для нових автомобілей, так і для мікроавтобусів до 2035 року.

Крім того, мета ЄС полягає в прискоренні озеленення енергетики, замінюючи класичні джерела енергії альтернативними – сонячною, вітровою та біоенергією. Це особливо актуалізується в умовах кризи, спричиненою збройною агресією Російської Федерації в Україні, що не лише спричиняє шкоду навколишньому середовищу регіону [2], а й має суттєві економічні наслідки. Введення санкцій порушило налагоджене постачання природного газу та інших паливно-енергетичних ресурсів до країн Європи, що змусило ЄС підвищити зусилля на шляху забезпечення енергетичної безпеки. Це посприяло прискоренню екологізації енергетики – за прогнозом STEPS, попит на нафту та газ зменшиться на 15% до 2030 року порівняно з 2022 роком, а попит на вугілля – на 55% [1].

Таким чином, Європейський союз намагається досягти балансу між економічними та екологічними інтересами, що сприятиме максимізації суспільного добробуту.

Всі перелічені вище факти роблять ЄС прогресивним політико-економічним блоком, що дозволяє йому грати визначну роль на міжнародній арені. Проте, незважаючи на те, що всі члени Європейського Союзу

зобов'язалися виділити майже 500 мільярдів доларів США на досягнення цілей сталого розвитку [1], вклад та екологічний стан кожної з країн-членів є різним. Отже, з практичної точки зору, цікаво виявити групи схожих країн ЄС за показниками, що характеризують ступінь впливу суспільної діяльності на навколишнє середовище. Це дозволить перейняття досвід тих груп країн, яким в силу різних причин вдалось мінімізувати цей вплив. Поставлену задачу вирішено за допомогою кластерного аналізу на основі факторів, що на думку авторів, відображають ступінь впливу діяльності людей на навколишнє середовище.

Згідно з теорією ІРАТ, вплив людської діяльності на навколишнє середовище (позначений як I – impact – вплив) визначається трьома основними факторами: кількістю або іншими популяційними характеристиками (P – population – населення), рівнем достатку (A – affluence – достаток) та рівнем технологій (T – technology – технологія).

У ролі популяційного фактору обрано щільність населення (осіб на 1 кв. км). Чим вище цей показник для конкретної країни, тим більшим є її суспільний вплив на навколишнє середовище. Таким чином, цей фактор можна вважати стимулятором впливу.

Для визначення рівня достатку були обрані такі фактори, як реальний ВВП на душу населення (євро на душу населення), ступінь урбанізації (% людей, що проживають у великих містах) та частка промисловості у загальному ВВП країни (%). Ці фактори характеризують економічний розвиток регіону, але разом з цим, висока концентрація населення у великих містах, суттєвий розвиток економіки та промисловості може мати негативний вплив на навколишнє середовище.

Технологічний розвиток також пов'язаний з впливом на навколишнє середовище, оскільки інноваційні рішення часто є екологічно-привабливими [3]. У якості факторів, які відображають технологічний рівень країни, було обрано частку відновлюваної енергії у валовому кінцевому споживанні (дестимулятор впливу), обсяги парникових газів та інших шкідливих викидів у кілограмах на душу населення (стимулятори впливу).

Окрім зазначених ознак, було враховано ще одну, яка відображає заходи країн для зменшення впливу людей на навколишнє середовище. Вони включають витрати на захист навколишнього середовища (% від ВВП) та бюджетні надходження від екологічних податків (% від ВВП), які виступають дестимуляторами впливу.

Значення кожного з факторів за 2022 рік було взято у базі даних Eurostat для кожної з 27 країн-членів ЄС. Перед проведенням кластерного аналізу дані було нормалізовано, оскільки метод k-середніх, використаний у дослідженні, доволі чутливий до нерівномірності у розмірності даних. Це зроблено за допомогою "max-min" нормалізації, яка уніфікує діапазон значень змінних у проміжок від 0 до 1. Під час цього процесу враховувалося, є певна ознака стимулятором, чи дестимулятором. В результаті нормалізації всі фактори було перетворено у стимулятори.

Кластеризацію було проведено відповідно до методології, запропонованої Giudici та Figini [4]. З метою оцінки оптимальної кількості природних кластерів спочатку застосовується ієрархічний метод кластеризації – в даному випадку використано метод Уорда з мірою близькості у вигляді квадрата евклідової відстані. Після того, як визначено кількість природних кластерів, передбачається послідовне застосування неієрархічного методу, у нашому випадку – k-середніх.

Результат ієрархічної кластеризації наведено на рисунку 1.

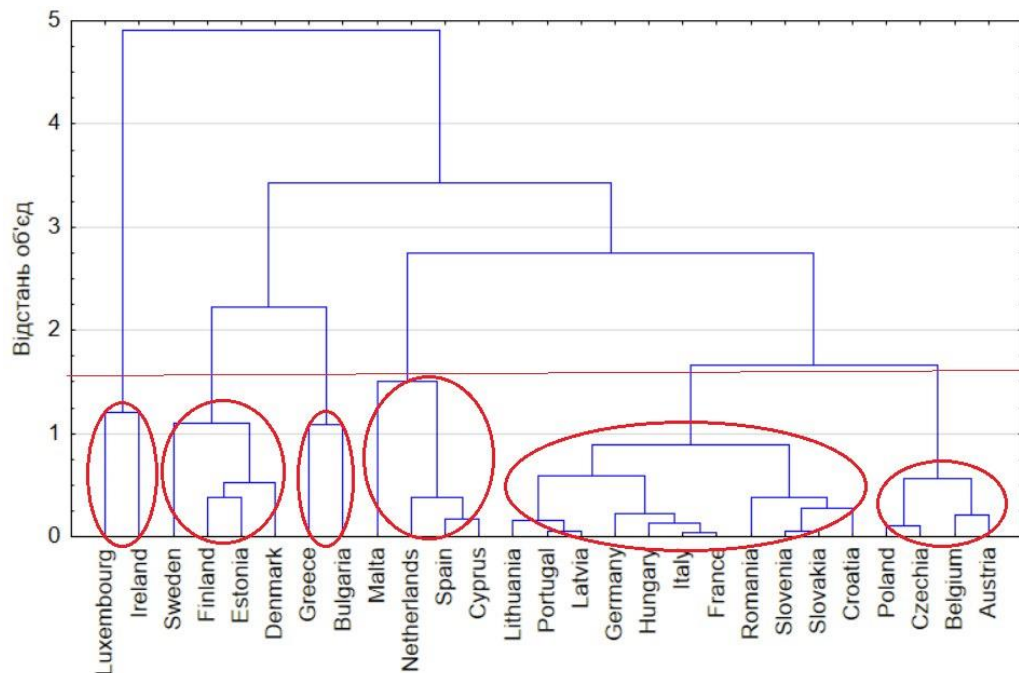


Рисунок 1 – Результат ієрархічної кластеризації країн ЄС за методом Уорда

Виходячи з дендрограми, приведеної на рисунку 1, зроблено висновок, що на відстані об'єднання 1,5 країни утворюють 6 природних кластерів.

Знаючи їх кількість, було застосовано метод k-середніх. Результати неієрархічної кластеризації зведено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Результат кластеризації країн ЄС методом k-середніх

Кластер	Країни
1	Австрія, Бельгія, Чехія, Німеччина, Нідерланди, Польща
2	Кіпр, Хорватія, Франція, Угорщина, Італія, Латвія, Литва, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Іспанія
3	Данія, Естонія, Фінляндія, Швеція
4	Мальта
5	Болгарія, Греція
6	Ірландія, Люксембург

Виходячи із середніх значень факторів для сформованих кластерів, оцінено ступінь впливу на навколишнє середовище, характерний кожному кластеру.

Так, країни першого кластеру відзначаються найбільшими витратами на охорону навколишнього середовища. Всі інші значення показників знаходяться на середньому відносно інших кластерів рівні.

Країни другого кластеру займають проміжну позицію відносно інших країн, оскільки жодне з середніх значень не досягає ані максимуму, ані мінімуму, порівнюючи з середніми для інших кластерів.

Третій кластер, що складається з північних країн Європи, відзначається найкращою ситуацією за часткою відновлюваної енергії у валовому кінцевому споживанні та за бюджетними надходженнями від екологічних податків. Значення інших показників відповідає середньому рівню.

Четвертий кластер, який представляє лише Мальта, характеризується найгіршою ситуацією за щільністю населення, використанням відновлюваної енергетики та ступеню урбанізації, що негативно впливає на навколишнє середовище. Проте, з іншого боку, дана країна посідає найкращу позицію з точки зору ряду інших показників – обсягів викидів шкідливих речовин та парникових газів й часткою промисловості у загальному ВВП. Унікальне географічне розташування та площа Мальти відрізняє її від інших об'єктів кластеризації, що вимагає існування окремого кластеру.

П'ятий кластер, що складається з Болгарії та Греції, займає найкращу позицію з точки зору бюджетних надходжень від екологічних податків та ВВП на душу населення. Цей показник негативно впливає на навколишнє середовище, а у зазначених країн його значення є найнижчим. Незважаючи на це, обсяг викидів на душу населення для цих країн є вищим серед інших кластерів.

Для країн шостого кластеру, в який входять Ірландія та Люксембург, характерний найнижчий ступінь урбанізації. Проте з точки зору реального ВВП, що відображає рівень виробництва у країні, частки промисловості у ВВП і, відповідно обсягу парникових газів, а також витрат на захист навколишнього середовища та обсягу бюджетних надходжень від екологічних податків по відношенню до ВВП, країни даного кластеру мають найгірше положення у порівнянні з іншими членами ЄС.

Таким чином, можна зробити висновок, що перший, третій та п'ятий кластери характеризуються низьким ступенем суспільного впливу на навколишнє середовище, четвертий та другий – середнім, а шостий – високим, що вимагає від країн цієї групи вживання заходів щодо покращення ситуації.

Країни, які успішно зменшують негативний вплив суспільної діяльності на навколишнє середовище, можуть слугувати прикладом для інших країн. Оскільки всі об'єкти у кластері з низьким рівнем впливу подібні за обраними показниками, країни з високим та середнім рівнем впливу можуть інтегрувати досвід успішних країн для покращення ситуації.

Список використаних джерел:

1. IEA. World Energy Outlook 2023. Paris : IEA, 2023. 353 с. URL: https://agpu.org.ua/images/pdf/2023_WorldEnergyOutlook.pdf (дата звернення: 21.02.2024).

2. Russia's war on Ukraine: High environmental toll | Think Tank | European Parliament. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_AT A\(2023\)751427](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_AT A(2023)751427)(дата звернення: 21.02.2024).

3. Тарлопов І. Статистичне оцінювання обсягу виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії у країнах ЄС // Розділ 1 Сучасні концепції, моделі, механізми, проблеми та перспективи управління розвитком персоналу підприємницьких структур. 2022. С. 357.

4. Guidici P., Figini S. Model Specification. *Applied Data Mining for Business and Industry*. Chichester, UK. С. 41–146. URL: <https://doi.org/10.1002/9780470745830.ch4>(дата звернення: 21.02.2024).

Коваленко А. О., д.е.н., с.н.с.

*Інститут демографії та проблем якості життя НАН України,
м. Київ, Україна*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ПРОСТОРОВИМ РОЗВИТКОМ

Європейська практика управління просторовим розвитком є втіленням певної парадигми місцевого самоврядування та реалізації принципів сталого розвитку на європейському континенті. Однак поняття сталого розвитку в нових умовах зазнає видозміни під впливом глобальних криз і викликів останніх років, пов'язаних з шоками пандемії та військового стану, а також потребами повоєнного відновлення України.

Сталий і просторовий аспекти суспільних процесів невід'ємно взаємопов'язані. Вхідження України в європейський економічний простір потребує з боку нашої держави суттєвого впорядкування економічного розвитку за правилами, що визначаються принципами сталого просторового розвитку власне європейського континенту [1, с. 3]. Керівні принципи сталого просторового розвитку європейського континенту, які рекомендовано покласти в основу національних заходів з регіонального планування і просторового розвитку, є наступними:

1. Забезпечення територіальної цілісності шляхом більш збалансованого соціального та економічного розвитку регіонів та підвищення їх конкурентоздатності;
2. Стимулювання розвитку, спричиненого виконанням міських функцій, та поліпшення взаємовідносин міста і села;
3. Сприяння більш збалансованій доступності;
4. Розширення доступу до інформації та знань;
5. Зменшення збитків, завданих навколишньому середовищу;
6. Підвищення цінності і захист природних ресурсів і природної спадщини;
7. Примноження культурної спадщини як фактор розвитку;
8. Розробка енергетичних ресурсів і забезпечення безпеки;
9. Заохочення високоякісного сталого туризму;

10. Обмеження впливу природних катастроф [2, с. 7–10].

На сьогодні можна стверджувати, що ці керівні принципи залишаються актуальними для управління просторовим розвитком в Україні. Оскільки за своєю суттю принципи є рамковим імперативом, то, враховуючи вищенаведені виклики останніх років, вони цілком охоплюють такі новітні завдання у сфері просторового розвитку, як:

забезпечення економічного відновлення регіонів з урахуванням збалансованого розміщення та використання природних, людських і господарських ресурсів;

оцінка збитків та усунення наслідків руйнувань, завданих бойовими діями;

проведення гуманітарного розмінування територій;

здійснення заходів протиепідемічного захисту населення.

У європейській практиці управління просторовим розвитком широко використовуються такі інноваційні інструменти стратегічного планування, як *форсайти* – набір інтерактивних процедур довгострокового передбачення, який включає постійний багатосторонній діалог експертів, стейкхолдерів, громадськості тощо. На сьогодні вони можуть слугувати одним з продуктивних інструментів наукового прогнозування для забезпечення просторового розвитку [3, с. 38].

Стратегічний форсайт відіграє ключову роль у сприянні виробленню політики Європейського Союзу, спрямованої на майбутнє, забезпечуючи ґрунтування короткострокових ініціатив на довгостроковій перспективі. Це яскраво відображено у Звіті зі стратегічного форсайту «Стратегічний форсайт – проектування курсу на більш стійку Європу» Європейської комісії, де висвітлено механізми впровадження стратегічного прогнозування (форсайту) у розробку політики Європейського Союзу та порядок денний стратегічного форсайту [4].

За підтримки Європейської комісії здійснюється систематичний моніторинг та аналіз форсайт-досліджень, організованих у ЄС та інших регіонах світу, який згодом перетворився на Європейську Форсайт-платформу (European Foresight Platform, EFP). Для цілей цих досліджень розроблено спеціальний інтерфейс – так зване «середовище моніторингу» (Mapping Environment), і встановлено три рівні моніторингу: базовий, поглиблений і повномасштабний. Результати першого рівня (дорожні карти, сценарії тощо) становлять інтерес, передусім, для спеціалістів з форсайту, а другого й третього (політичні рекомендації, стратегії, програми) адресовано органам, в обов'язки яких входить розробка політики. Основними ефектами такого моніторингу є: 1) практичне використання отриманих за його результатами знань; 2) підвищення якості досліджень у розгляданій сфері; 3) стимулювання нових досліджень на основі отриманих знань [5, с. 58]. У 2021 р. Європейська Комісія представила черговий стратегічний форсайт розвитку ЄС, де викладено перспективне мультидисциплінарне бачення загальносвітових тенденцій і напрямів дій в основних сферах [6, с. 50].

Слід, однак, враховувати, що форсайт є лише одним із способів стратегічного передбачення, до того ж не найбільш ефективним. З іншого боку,

його сильною стороною є інклюзивність, узгодження дій учасників, швидке та гнучке втілення результатів в управлінські рішення, адаптованість для використання в рамках публічно-приватного партнерства.

Отже, сучасна європейська практика управління просторовим розвитком є втіленням принципів місцевого самоврядування та сталого розвитку. Реалізація принципів сталого просторового розвитку потребує задіяння інструментів довгострокового передбачення і стратегічного планування. У європейській практиці управління просторовим розвитком широко використовується такий інноваційний інструмент стратегічного планування, як *форсайт*, котрий включає постійний багатосторонній діалог експертів, стейкхолдерів, громадськості тощо та є гнучким управлінським інструментом для розв'язання широкого кола регіональних проблем, орієнтованим на використання в рамках публічно-приватного партнерства.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають в адаптації використання європейських інноваційних інструментів управління просторовим розвитком з урахуванням викликів і потреб повоєнного відновлення економіки України.

Список використаних джерел:

1. Бистряков І. К., Чернюк Л. Г. Економічний простір: аспекти методологічного визначення. К. : РВПС України НАН України, 2006. 56 с.
2. Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту / Європейська конференція міністрів, відповідальних за регіональне планування (СЕМАТ); Пер. з англ. Наук. ред. В. І. Олещенко. К. : Мінрегіонбуд України, 2007. 24 с.
3. Коваленко А. О. Стратегічне планування сталого розвитку України. К. : ПрофКнига, 2018. 424 с.
4. 2020 Strategic Foresight Report : Strategic Foresight – Charting The Course Towards A More Resilient Europe. Brussels : European Commission, 2020. 41 p.
5. Поппер Р. Мониторинг исследований будущего. *Форсайт*. 2012. Т. 6. № 2. С. 56–75.
6. Циренщиков В. Новый стратегический форсайт в ЕС. *Современная Европа*. 2021. № 7. С. 50–60.

Кожухова Т.В., д.е.н., професор

Горіна Г.О., д.е.н., професор

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

КРИТЕРІЇ ТА ПРОГРАМИ СЕРТИФІКАЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Сталий розвиток готелів - концепція управління та експлуатації готельних підприємств, спрямована на забезпечення економічного зростання, соціальної справедливості та охорони навколишнього середовища. Основними

принципами сталого розвитку готелів є економічна стійкість, соціальна відповідальність, охорона довкілля, культурна та соціальна спадщина, розвиток інновацій, сприяння локальному розвитку. Загальною метою сталого розвитку готелів є створення гармонійного середовища для гостей, працівників та місцевих спільнот, що сприяє збалансованому розвитку економіки, соціуму та довкілля.

Одним з найкращих у впровадженні підходів сталого розвитку готелів вважається європейський готельний бізнес, що пов'язано з розробкою та впровадженням в Європейському Союзі (ЄС) суворих стандартів і регулювання (зокрема обмеження викидів, енергоефективності, управління водними ресурсами), поширення сертифікації та стимулювання готелів до впровадження екологічно чистих практик і збереження природних ресурсів, залученості до програм соціальної відповідальності, використання інновацій та технологій покращення енергоефективності, зменшення впливу на довкілля та забезпечення комфортного перебування гостей, збереження культурної спадщини, пропагування екотуризму, сприяння сталому розвитку місцевих громад. Європейський готельний бізнес відомий своєю відданістю сталому розвитку та приділяє значну увагу всім сталості, що робить його одним з лідерів у цій сфері, про що свідчать дані щодо кількості готелів та інших закладів розміщень з екомаркуванням на національному рівні (рис. 1).

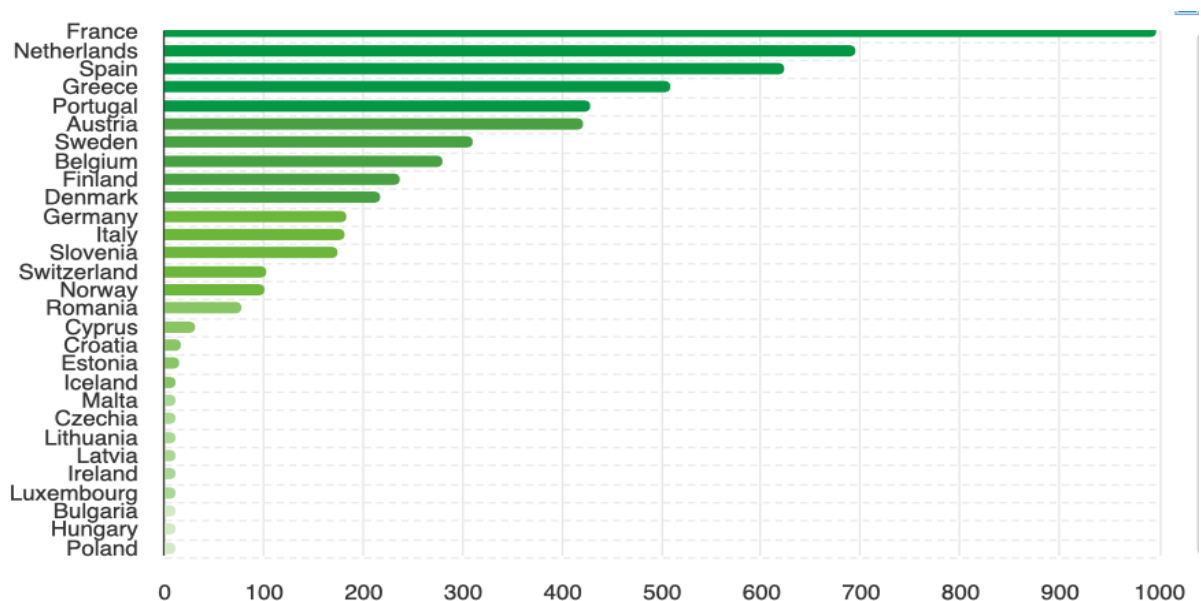


Рисунок 1 – Кількість готелів/закладів розміщень ЄС з екомаркуванням, 2022
[1]

Впровадження підходів сталого розвитку європейськими готелями не лише сприяє покращенню ефективності готельного бізнесу, але й здійснює важливий внесок у досягнення глобальних цілей сталого розвитку (ЦСР): енергоефективність та чиста енергія (ЦСР 7) - зменшення споживання енергії та перехід на використання відновлюваних джерел енергії (сонячних панелей, вітрових турбіни); соціальна відповідальність та гідна праця (ЦСР 8) - створення умов для гідної праці, включаючи справедливу оплату,

безпечні та здорові робочі умови, а також стимулюючі програми для працівників; сприяння місцевому економічному розвитку (ЦСР 8) - сприяння розвитку місцевих громад, привертаючи туристів та залучаючи місцеві підприємства для забезпечення товарів та послуг; управління водними ресурсами та зменшення забруднення (ЦСР 6) - використання ефективних технологій для зменшення споживання води, управління водними відходами та зменшення забруднення; збереження природних ресурсів та біорізноманіття (ЦСР 15) - вживання заходів для збереження природних ресурсів, сприяння біорізноманіттю.

Оцінка відповідності (сертифікація) впровадження підходів сталого розвитку готелів є важливим інструментом для європейського готельного бізнесу з таких причин: визнання дій (сертифікація дозволяє готелям визначити свої зусилля у досягненні сталого розвитку і демонструвати свою відданість соціально відповідальному бізнесу та охороні навколишнього середовища); залучення клієнтів (багато туристів обирають готелі, що виявляють зацікавленість у сталому розвитку, тому сертифікація допомагає привернути нових клієнтів, які цінують ці цінності); ефективне використання ресурсів (сертифікація стимулює готелі до впровадження ефективних практик у використанні енергії, води та інших ресурсів, що допомагає зменшити витрати та покращити прибутковість); покращення репутації (сертифікація може покращити репутацію готелю, надаючи йому статус лідера у сфері сталого туризму та привертаючи увагу засобів масової інформації та інших зацікавлених сторін); виконання стандартів (сертифікаційні стандарти встановлюють чіткі критерії та вимоги щодо сталого розвитку, що допомагає готелям визначити конкретні кроки для досягнення цієї мети).

Отже, сертифікація сталого розвитку європейських готелів допомагає забезпечити відповідність бізнесу найвищим стандартам екологічної, соціальної та економічної відповідальності, що сприяє сталому розвитку туризму та захисту довкілля.

Важливу роль в оцінці відповідності діяльності готелів вимогам щодо впровадження підходів сталого розвитку відіграють такі організації, як Глобальна рада сталого туризму та Всесвітня рада з подорожей і туризму, що забезпечують єдність підходів у цій сфері.

Глобальна рада сталого туризму (Global Sustainable Tourism Council (GSTC)) – незалежна, некомерційна організація, до якої входять представники урядів, провідних туристичних компаній, готелів, туроператорів, неурядових організацій та громад, створена в 2010 р. у США як орган для встановлення та управління стандартами сталого туризму. GSTC відіграє важливу роль в управлінні глобальними базовими стандартами сталого розвитку туризму [2].

З метою досягнення спільного розуміння сталого розвитку туризму, мінімальних вимог до готельного бізнесу в сфері досягнення ЦСР GSTC розроблені галузеві критерії та індикатори ефективності для готелів. Ці критерії використовуються як основа для сертифікації, допомога у виборі

програм сталого туризму, забезпеченні більш широкого доступу на зростаючий ринок екологічно чистих продуктів, керівництво для освітніх закладів (готельних шкіл, університетів), відправна точка для розвитку вимог щодо сталого туризму [2]. Загалом галузеві критерії GSTC для готелів є глобальним стандартом сталого розвитку гостинності.

Слід зазначити, що в грудні 2016 р. відбулось розділення об'єднаних раніше критеріїв GSTC для готелів і туроператорів, зокрема з метою розробки окремих показників ефективності. Наразі існує 43 галузевих критерія GSTC для готелів, що розділені на 4 групи:

- демонстрація ефективного сталого менеджменту (система управління сталим розвитком, відповідність законодавству, звітування та комунікація, залучення персоналу, досвід клієнтів, реклама, будівлі та інфраструктура, відповідність вимогам, вплив і цілісність, стійкі практики та матеріали, доступ для всіх, земля, вода та майнові права, інформація та пояснення, цільове призначення);

- максимізація соціальних та економічних переваг для місцевої громади та мінімізація негативних наслідків (підтримка громади, місцева зайнятість, місцеві закупівлі, місцеві підприємці, експлуатація та переслідування, рівні можливості, гідна праця, громадські послуги, місцеві засоби до існування);

- максимальне збільшення користі для культурної спадщини та мінімізація негативного впливу (культурна взаємодія, захист культурної спадщини, представлення культури та спадщини, артефакти);

- максимізація вигід для навколишнього середовища та мінімізація негативних впливів (збереження ресурсів - екологічно вигідні закупівлі, ефективні закупівлі, енергозбереження, водозбереження); зменшення забруднення (викиди парникових газів, транспорт, стічні води, тверді відходи, шкідливі речовини, мінімізація забруднення); збереження біорізноманіття, екосистем і ландшафтів (збереження біорізноманіття, інвазійні види, відвідування природних місць, взаємодія дикої природи, добробут тварин) [2].

Понад 160 показників ефективності, визначених GSTC, кожен з яких відповідає конкретним ЦСР, дають змогу оцінити діяльність готелів відповідно до зазначених критеріїв.

Всесвітня рада з подорожей і туризму (World Travel and Tourism Council (WTTC)), заснована в 1990 р. (штаб-квартира в Лондоні), є форумом представників глобальної бізнес-спільноти та співпрацює з урядами з метою підвищення обізнаності щодо індустрії подорожей і туризму [3]. Діяльність WTTC охоплює дослідження економічних і соціальних наслідків галузі, організацію глобальних і регіональних самітів, присвячених туризму.

У квітні 2022 р. на Глобальному саміті WTTC започатковано нову ініціативу «Основи сталого розвитку готелів» (Hotel Sustainability Basics) для тих готелів, що починають свій шлях до сталого розвитку. Ініціатива WTTC визначає 12 критеріїв, розроблених у тісній співпраці з провідними світовими брендами та галузевими асоціаціями, згруповані за трьома категоріями - ефективність, планета та люди (табл.1) [3]. Ці критерії WTTC є базовими

заходами та відповідають 8 з 43 галузевих критеріїв GSTC, що використовуються готелями в усьому світі. WTTC закликала зацікавлені сторони в усьому світі запровадити критерії протягом наступних 3 років.

Таблиця 1 – Критерії WTTC за ініціативою «Основи сталого розвитку готелів» [3]

ЕФЕКТИВНІСТЬ	ПЛАНЕТА	ЛЮДИ
<p>Надійні підходи до вимірювання та зменшення споживання енергії та води, відходів і викидів вуглецю:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вимірювання та зменшення споживання енергії. 2. Вимірювання та зменшення використання води. 3. Визначення та зменшення відходів. 4. Вимірювання та зменшення викидів вуглецю. 	<p>Основні дії щодо захисту навколишнього середовища:</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Програма повторного використання білизни. 6. Екологічні миючі засоби. 7. Вегетаріанські варіанти. 8. Заборона на використання пластикових трубочок і мішалок. 9. Заборона на використання SUP пляшок з водою. 10. Диспенсери для побутових товарів. 	<p>Фундаментальні дії, спрямовані на позитивний внесок у громади, у яких вони розташовані:</p> <ol style="list-style-type: none"> 11. Громадська користь. 12. Зменшення нерівності.

Переходячи до розгляду питань оцінки відповідності діяльності готелів визначеним вимогам (критеріям) у сфері сталого туризму, слід відзначити, що саме критерії GSTC формують основу акредитації для органів сертифікації готелів. Базуючись на цих критеріях, GSTC здійснює міжнародну акредитацію органів сертифікації та GSTC-визнання (GSTC Recognition) стандартів для готелів [2].

Загалом оцінка відповідності діяльності готелів критеріям GSTC у сфері сталого туризму може охоплювати такі процедури: *сертифікацію* - добровільну оцінку шляхом аудиту третьою стороною готелю або місця розміщення на відповідність стандарту; *акредитацію* - знак якості, що надається органам сертифікації (за результатами перевірки GSTC процесу сертифікації); *GSTC-визнання* - перевірку еквівалентності набору стандартів програм сертифікацій, що використовують власники таких стандартів, критеріям GSTC. Слід відзначити, що GSTC-визнання не є знаком, подібним до акредитації, це статус, який GSTC надає набору стандартів, еквівалентних критеріям GSTC (цей статус показує, що набір стандартів був перевірений технічними експертами і експертною комісією GSTC та базується на 4 стовпах критеріїв GSTC - навколишнє середовище, соціальні, культурні принципи та принципи управління). Іншими словами, визнання надається стандарту, а не організації чи схемі сертифікації [3].

Наразі акредитованими GSTC у сфері сертифікації готельного бізнесу є такі незалежні міжнародні органи сертифікації: для готелів/закладів розміщень - Bureau Veritas (Китай), Control Union (Нідерланди), RoyalCert (Німеччина), United Certification Systems Limited (ЄС), Vireo Srl (Італія), Mauritius Standards

Bureau: Blue Oasis (Маврикій); для всіх напрямів, у т. ч. готелів – EarthCheck (Австралія), Green Destinations (Нідерланди), Vireo Srl (Італія) [3]. Крім цього, 50 стандартів програм органів сертифікації з різних країн світу є GSTC-визнаними стандартами для готелів [3].

Серед світових лідерів з сертифікації сталого розвитку для готельної індустрії, стандарти яких визнані GSTC, є багато програм сертифікації, що стали результатом і національних ініціатив держав-членів ЄС, зокрема:

Європейський стандарт маркування екологічного туризму (European Ecotourism Labeling Standard (EETLS)) - базовий стандарт якості, розроблений для європейського екотуризму;

The Austrian Ecolabel for Tourism and Leisure-time Industry) - перше національне екологічне маркування для туризму в усьому світі, запроваджене у 1996 р. Міністерством сталого розвитку та туризму Австрії;

Biosphere Standard for Hotels) - стандарт Інституту відповідального туризму (Responsible Tourism Institute (RTI)), міжнародної організації, що більше 20 років просуває відповідальний туризм на міжнародному рівні через бренд Biosphere RTI;

GreenSign - провідна сертифікація сталого розвитку для готельної індустрії в Європі, оцінює та документує екологічні, соціальні та економічні аспекти управління готелем за понад 100 критеріями у 8 основних сферах. GreenSign є лідером на ринку Німеччини (як знак стійкості для готелів), але також зарекомендував себе на міжнародному рівні (понад 600 сертифікованих готелів у 18 країнах). П'ятиступенева система сертифікації, побудована на міжнародній базі, є унікальною в галузі та пропонує прозоре представлення сталого розвитку за допомогою GreenSign Sustainability Barometer;

Travelife for Accommodation - програма сертифікації екологічного житла, впроваджена в понад 50 країнах, охоплює всі ключові сфери сталого розвитку;

Green Globe - структурована оцінка ефективності сталого розвитку туристичних компаній та їхніх партнерів за ланцюгом поставок, охоплює 44 критерії з понад 380 показниками відповідності;

Green Key - провідний стандарт досконалості в сфері відповідальності за навколишнє середовище та сталого функціонування в індустрії туризму за критеріями Фонду екологічної освіти, екологічне маркування, що присуджується готелям та іншим установам у 65 країнах.

Крім зазначених програм сертифікації, у ЄС реалізуються й такі програми сертифікації, як EU Ecolabel, EMAS (Eco-Management and Audit Scheme), B Corporation, Blaue Schwalbe (Європа), Green Destinations (Європа), Bio Hotels (Німеччина, Австрія, Італія), Green Sign, Travelife for Accommodation, Ecocamping (Німеччина, Австрія), The Austrian Ecolabel for Products, Certified Green Hotel, Viabono (Німеччина), Green Scheme of Slovenian Tourism (Словенія) тощо.

EU Ecolabel - офіційне маркування ЄС за екологічні досягнення, що передбачають стабільне розміщення туристичних об'єктів, сприяючих досягненню цілі ЄС щодо кліматичної нейтральності до 2050 року та розвитку циркулярної економіки. Суворі критерії гарантують, що туристичні об'єкти EU Ecolabel є одними з кращих за екологічними показниками [4]. Критерії EU

Ecolabel для розміщення туристів, ухвалені рішенням Європейської комісії в 2017 р., охоплюють 22 обов'язкових і 45 додаткових критеріїв. Для отримання сертифікату туристичні об'єкти розміщення повинні відповідати 22 обов'язковим критеріям і отримати не менше 20 балів за додатковими критеріями [5].

Отже, розгляд існуючих критеріїв оцінки відповідності діяльності готелів вимогам щодо впровадження підходів сталого розвитку, стандартів програм органів сертифікації дозволяє зробити висновки про підвищену увагу урядів держав, глобальної бізнес-спільноти до проблем сталого розвитку туризму, удосконалення підходів до критеріїв та стандартів сталого розвитку готелів, зростаючу свідомість європейського готельного бізнесу, збільшення кількості готелів, що впроваджують практики ефективного сталого менеджменту. Ефективна реалізація програм екосертифікації стимулює готелі до впровадження практик, спрямованих на зменшення негативного впливу на довкілля та соціальну відповідальність, підвищує свідомість та довіру споживачів, сприяє зменшенню витрат на енергію, воду, відходи та інші ресурси, збільшенню конкурентоспроможності, заохоченню інновацій, підвищенню репутації готелів.

Список використаних джерел:

1. EU Tourism Dashboard. URL: <https://tourism-dashboard.ec.europa.eu>
2. Global Sustainable Tourism Council. URL: <https://www.gstcouncil.org/about/>.
3. World Travel and Tourism Council. URL: <https://wtcc.org/membership/our-members>.
4. EU Ecolabel-Holiday accommodation. URL: https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/eu-ecolabel/product-groups-and-criteria/holiday-accommodation_en
5. Commission Decision (EU) 2017/175 of 25.01.2017 on establishing EU Ecolabel criteria for tourist accommodation. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2017.028.01.0009.01.ENG&toc=OJ:L:2017:028:TOC

Крамарчук М.В., здобувач вищої освіти

Науковий керівник: Бурковська А.І., доктор філософії (економіка)

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД СТАЛОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Стале землекористування є одним із ключових аспектів сучасної аграрної політики та екологічної сталості. Земля є найціннішим ресурсом, який забезпечує продовольчу безпеку. Сучасний світ стикається з низкою екологічних проблем, пов'язаних з нераціональним використанням земельних ресурсів, зокрема деградація ґрунту, втрата біорізноманіття, зміна клімату.

Тому досвід Європи впровадження сталого землекористування набуває особливої ваги.

Метою тез є дослідження ключових аспектів європейської моделі землекористування на засадах сталого розвитку, вивчення принципів та інструментів, які використовуються в ЄС та визначення можливостей адаптації європейського досвіду для впровадження в Україні.

Спочатку проведемо аналіз питомої ваги сільськогосподарських земель у загальній земельній площі як України, так і деяких країн Європейського Союзу (рис. 1). Питома вага сільськогосподарських земель відображає значущість сільського господарства для економіки та розвитку країни, а також її здатність забезпечувати продовольчу безпеку та ринки сільськогосподарської продукції.

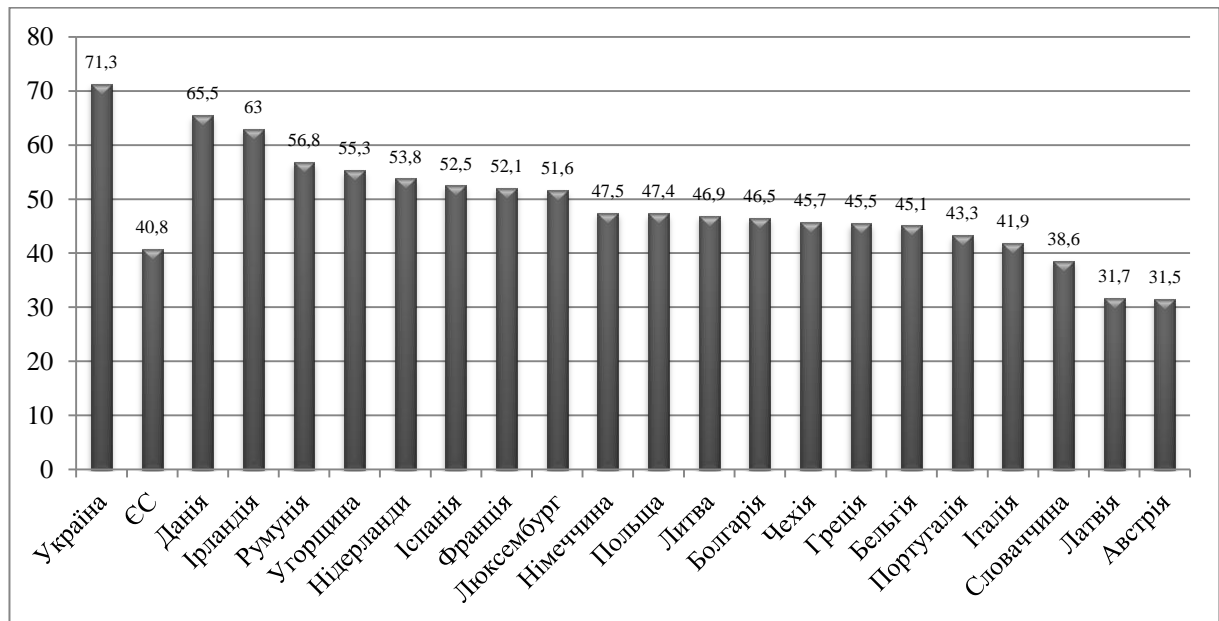


Рисунок 1 – Сільськогосподарські землі (% від земельної площі) у 2021 році

Джерело: побудовано за даними [2; 0]

За даними рисунку 1 можемо зробити висновок, що в Україні найвищий відсоток сільськогосподарських земель у структурі земель. Порівнюючи Україну з країнами Європейського Союзу, можна визначити, що вона має значно більший відсоток сільськогосподарських земель, зокрема в порівнянні з середнім показником по ЄС – на 30,5% більше. Також варто зауважити, що у найбільших країн-виробників сільськогосподарської продукції у ЄС – Франції, Німеччині, Італії, Іспанії, питома вага с/г земель теж менша, ніж в Україні. Проте ефективність використання цих земель відрізняється. Країни Європейського Союзу відомі своїми передовими сільськогосподарськими технологіями, високим рівнем механізації та організацією сільського господарства.

Тому хоча Україна має вражаючий потенціал у сільському господарстві, важливо також враховувати ефективність використання цих земель,

впровадження сучасних технологій та сталого розвитку аграрного сектору для досягнення його повного потенціалу.

Дослідження сталого землекористування має вирішальне значення через комплексний вплив сільськогосподарської діяльності на оточуюче середовище та соціальні аспекти. Хоча економічні вигоди, що випливають із збільшення виробництва за рахунок інтенсивного використання земель та пестицидів, можуть здаватися очевидними, але їх негативний вплив на екологічну рівновагу не може бути недооцінений. Виснаження земель та втрата родючості ґрунтів, а також зміни клімату, викликані великими викидами парникових газів, негативно відбиваються на сільськогосподарському секторі: зниження урожайності, ерозія ґрунтів та загроза втрати біорізноманіття. Ці фактори, в свою чергу, мають серйозні наслідки для соціальної сфери, включаючи якість життя людей, їх здоров'я та продовольчу безпеку.

Розглянемо поняття сталого використання земельних ресурсів. Стале землекористування – це система управління земельними ресурсами, що забезпечує баланс між економічною ефективністю та екологічною безпекою, а також задоволення матеріальних і соціальних потреб суспільства. Вона ґрунтується на принципах сталого розвитку, який враховує економічні, екологічні та соціальні аспекти [5].

Для досягнення збалансованого сільськогосподарського землекористування, Європейська комісія визначила низку пріоритетів: органічне землекористування, зменшення використання пестицидів, реформа спільної аграрної політики та реалізація Європейського зеленого курсу, покращення добробуту сільськогосподарських тварин, маркування харчових продуктів і розробка стратегічних планів для спільної аграрної політики.

Європейська комісія відзначила, що органічне землекористування є ключовим елементом сталого сільського господарства у майбутньому. Воно сприяє екологізації сільськогосподарського сектору шляхом впровадження та поширення зелених інноваційних технологій, дотримання принципу циркулярності та забезпечення добробуту тварин. Також визначено амбіційні цілі щодо зростання частки органічного сільського землекористування до 25% у загальній площі земель с/г призначення до 2030 року [4].

У Європі раціональне використання землі здійснюється через Спільну аграрну політику, яка передбачає надання субсидій з державного бюджету тим сільськогосподарським суб'єктам, які протидіють процесам деградації ґрунтів та гарантують безпеку продуктів харчування.

Також країни ЄС акцентують увагу на екологічно безпечному виробництві та впровадженні чистих технологій. Головний акцент робиться на регулюванні землекористування, враховуючи екологічні аспекти, відповідно до якого суб'єкти господарювання, які забруднюють довкілля, мають відшкодувати збитки та компенсувати завдану шкоду природному середовищу.

Крім того, в країнах Європи існує система ефективного моніторингу стану ґрунтів, що передбачає забезпечення своєчасного виявлення та запобігання погіршенню їх родючості. Також надаються безкоштовні консультації від

аграрних палат з питань поліпшення якості ґрунту, запобігання втрат гумусу та впровадження новітніх технологій [6].

Детальніше розглянемо ситуацію щодо органічного землеробства в деяких країнах Європейського Союзу у 2021 році (рис. 2).

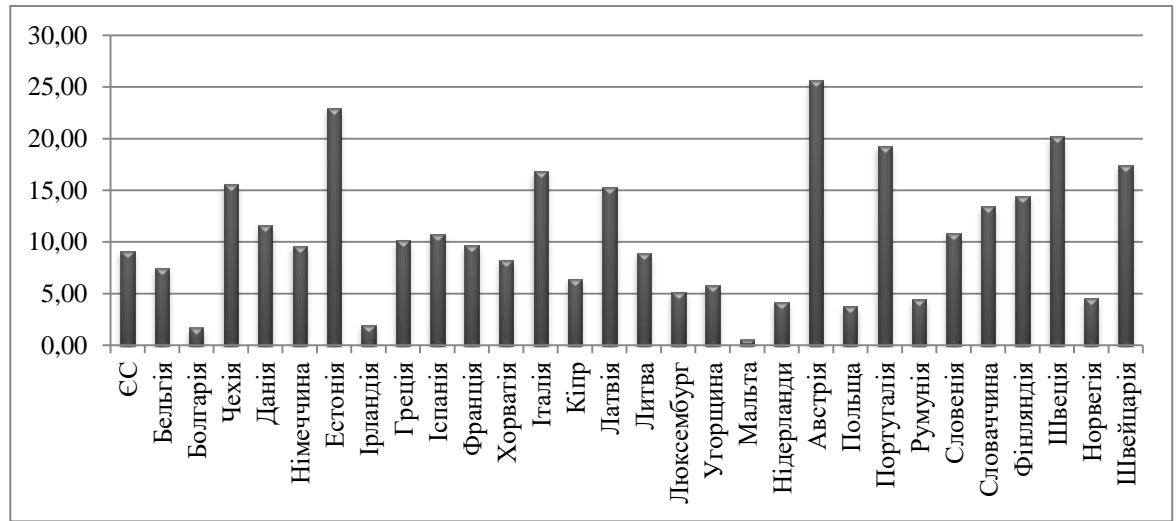


Рисунок 2 – Частка земель під органічним виробництвом у загальній структурі с/г земель у 2021 році

Джерело: побудовано за даними [3]

Дані рисунку 2 свідчать, що середній показник по Європейському союзу становить 9,1% органічних земель. Варто також відмітити, що більшість країн прагнуть до підвищення цього показника. Зокрема зазначимо, що Австрія вже досягнула встановленої цілі щодо 25% земель під органічним землеробством.

Україна може вдосконалити свої підходи до землекористування, орієнтуючись на такі принципи ЄС:

- забезпечення прозорості та доступності інформації про стан довкілля та земельних ресурсів для екологізації суспільної свідомості;
- застосування принципу екоефективності, що орієнтується на досягнення економічної вигоди за умови бережного використання природних ресурсів;
- розвиток збалансованих методів управління земельними ресурсами на місцевому та регіональному рівнях, враховуючи місцеві особливості та потреби населення;
- сприяння відтворенню потенційної продуктивності ґрунтів для стимулювання раціонального землекористування;
- впровадження дієвого внутрішньогосподарського землеустрою для організації території та використання економічно обґрунтованих сівозмін [6].

Отже, земля є ключовим ресурсом, без якого жодна держава не може існувати. Тому важливо раціонально використовувати її з урахуванням сталого розвитку для майбутніх поколінь. Впровадження практик сталого землекористування є ключовими для забезпечення економічного процвітання, збереження природних ресурсів та підтримки соціального благополуччя. Впровадження принципів сталого землекористування ЄС в Україні допоможе

підвищити ефективність використання землі, зменшити негативні наслідки на довкілля, підвищити якість та безпеку сільськогосподарської продукції і сприятиме сталому розвитку сільського господарства та економіки України.

Список використаних джерел:

1. Agricultural land (% of land area) - European Union. *World Bank Open Data*. URL: https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.AGRI.ZS?locations=EU&name_desc=false.
2. Agricultural land (% of land area) - Ukraine. *World Bank Open Data*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.AGRI.ZS?locations=UA>.
3. Area under organic farming. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_02_40/default/table?lang=en&category=t_agr.t_org.
4. Vasilyeva T., Shkola V. Innovative measurement of sustainable agricultural land use: the EU's experience for Ukraine. *Visnik Sums'kogo derzhavnogo universitetu*. 2021. No. 2. P. 53–63. URL: <https://doi.org/10.21272/1817-9215.2021.2-7>.
5. Крупка А. А., Коваленко Л. М. До питання сталого розвитку землекористування в Україні. *Стан і майбутнє лісового господарства, деревообробки та землевпорядкування*: Матеріали Всеукр. науково-практ. конф. здобувачів вищ. освіти та молодих вчен., м. Харків, 9–10 жовт. 2023 р. 2023. С. 222–223. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/43683>.
6. Лазарева О. В., Горгоц А. О., Гориславська В. В. Збалансований розвиток землекористування в Європейському Союзі та пріоритети його ведення в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 23. С. 32–37. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2021/7.pdf.
7. Shebanina O., Burkovska A., Petrenko V., Burkovska A. Economic planning at agricultural enterprises: Ukrainian experience of increasing the availability of data in the context of food security. *Agricultural and Resource Economics*. 2023. Vol.9. No.4. Pp.168–191. <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.04.08>.

*Лижник Ю. Б., ст. викладач кафедри економіки та туризму
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕЛЕНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ ТА В ЄС

Більшість країн світу ставлять собі за мету перехід на 50% і більше використання відновлюваних джерел енергії в енергетичному секторі. Це пов'язано як з необхідністю підвищення рівня енергетичної безпеки, так і з задачею недопущення глобальної зміни клімату шляхом скорочення викидів вуглецю в атмосферу. Іншою тенденцією сьогодення є усвідомлення необхідності широкого впровадження енергоефективних заходів і включення їх до енергетичних стратегій [1].

Зелена енергетика здатна вирішити проблеми глобальної зміни клімату та знизити негативний вплив людини на природу. Економічні вигоди включають створення нових робочих місць при будівництві об'єктів зеленої енергетики та їх обслуговуванні. Однак з початком війни в Україні цінність ВДЕ трансформувалась. Зелена енергетика стала однією з основ відбудови нашої держави в післявоєнний період та головним чинником її енергетичної незалежності [2].

Сучасна геополітична ситуація і глобальні виклики в енергетичному секторі роблять енергетичну безпеку надзвичайно актуальною темою. Європейський союз та Україна стикаються з різними викликами, пов'язаними з постачанням, розподілом та використанням енергетичних ресурсів. Розуміння схожих та відмінних аспектів енергетичної безпеки цих двох суб'єктів є важливим для розробки ефективних стратегій і політик [3].

Для порівняльного аналізу використання зеленої енергетики в Україні та в ЄС було застосовано метод кластеризації інтегральному показнику, який обчислювався як зважене середнє по нормованим показникам наявних потужностей Total renewable energy, Hydropower, Wind energy, Solar energy, Bioenergy, Renewable energy share of electricity capacity (за статистичними даними [4]).

Інтегральний показник було обчислено за формулою:

$$I = \sum_{j=1}^6 w_j * n_j \quad (1)$$

де w_j – ваговий критерій (структурної частки кожного j -того з показників (Total renewable energy, Hydropower, Wind energy, Solar energy, Bioenergy, Renewable energy share of electricity capacity) для кожної країни в середньому за 10 років; n_j – нормоване значення j -того показника у певний рік для кожної країни, де найкраща у цьому році за цим показником країна має оцінку 1, а найгірша – 0.

Було отримано п'ять кластерів: два кращих, середній та два гірших. Кластери форсувалися за середнім значенням інтегрального показнику за 10 досліджених років.

На рис. 1 наведено перший (найкращий) кластер країн по рівню розвитку відновлювальної енергетики.

Як бачимо, в першому кластері країн наявна чітко виражена негативна динаміка, тобто швидкість розвитку відновлювальної енергетики в групі країн, де вона найбільш розвинена – постійно уповільнюється протягом досліджуваного періоду. І з часом їх перевага у розвитку відновлювальною енергетики порівняно з іншими країнами стає не такою разючою.

Очікувано, що в наступні роки більшість країн першого кластеру перейде у другий. Зауважимо, що це відбувається не через погіршення ситуації з відновлюваною енергетикою у цих країнах (в їх динаміці показників у натуральному вимірі, а не в нормованому немає від'ємних темпів приросту), а через покращення ситуації з відновлюваною енергетикою в інших країнах та скорочення відриву від країн-лідерів.

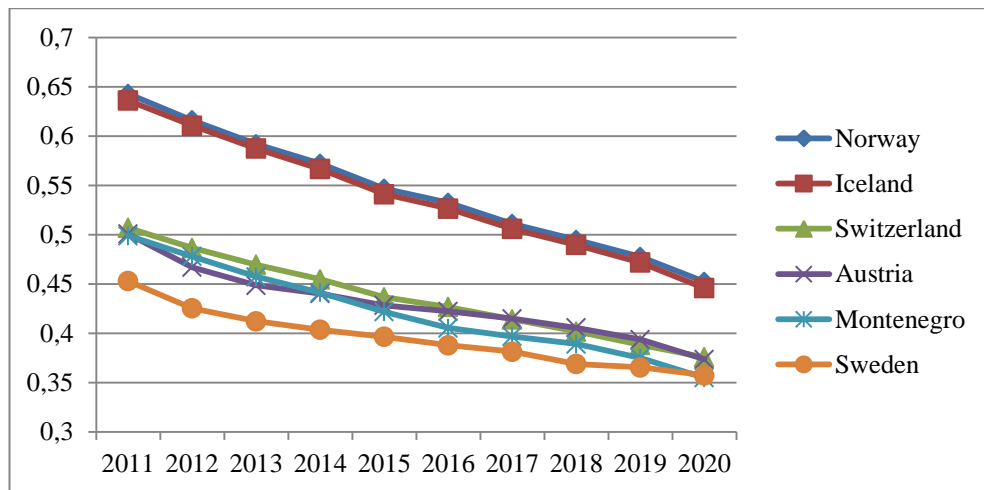


Рисунок 1- Перший (найкращий) кластер країн по рівню розвитку відновлювальної енергетики

Джерело: побудовано автором за даними [4]

В другому кластері країн також наявна негативна динаміка, але зменшення (втрата лідерських позицій щодо відновлювальної енергетики) відбувається більш повільно, а в частині країн наявна постійна стала динаміка (Данія, Італія, Румунія). Німеччина потрапляє до другого кластеру, але має тенденцію до зменшення інтегрального показника (який показує порівняльний рівень розвитку відновлюваної енергетики – порівняльно з рівнем інших країн) та можливість потрапляння у 3-й кластер в наступні роки.

В третьому кластері країн по рівню розвитку відновлювальної енергетики (рис. 2) переважна кількість країн має постійну позицію протягом досліджуваного періоду, проте негативна динаміка наявна у Боснії і Герцеговині, Словенії, Сербії та Болгарії, зростаюча динаміка наявна лише у Фінляндії.

Четвертий кластер країн показує помірне збільшення порівняльного рівня розвитку відновлювальної енергетики, і хоча самі значення помітно менші, ніж в попередніх кластерах, але з часом вони збільшуються.

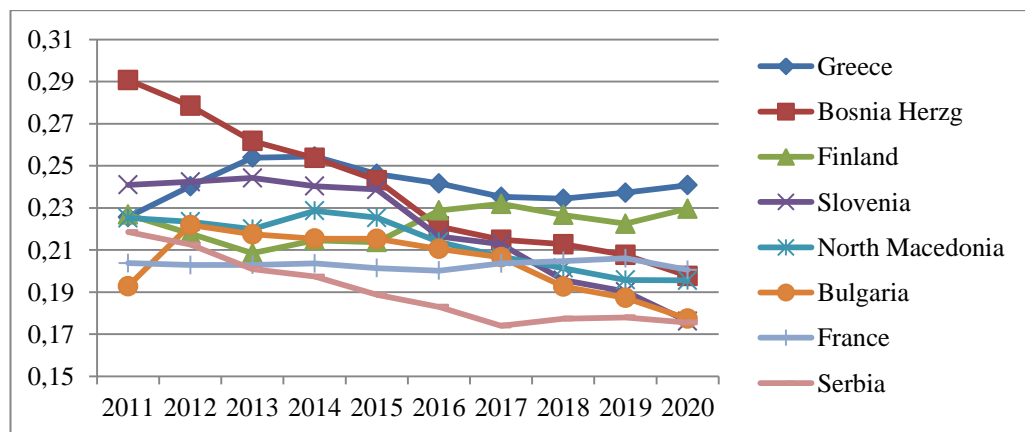


Рисунок 2 - Третій (серединний) кластер країн по рівню розвитку відновлювальної енергетики

Джерело: побудовано автором за даними [4]

Наприклад, Великобританія станом на 2021р. мала інтегральний показник 0,11, але в 2020р. він вже сягає 0,23, що перевищує значення більшості країн 3-го кластеру. Тобто, фактично, на 2020р. Великобританія, Бельгія, Нідерланди та США вже перетнули нижню межу входження у 3-й кластер.

На рис. 3 наведено п'ятий (найгірший) кластер країн по рівню розвитку відновлювальної енергетики.

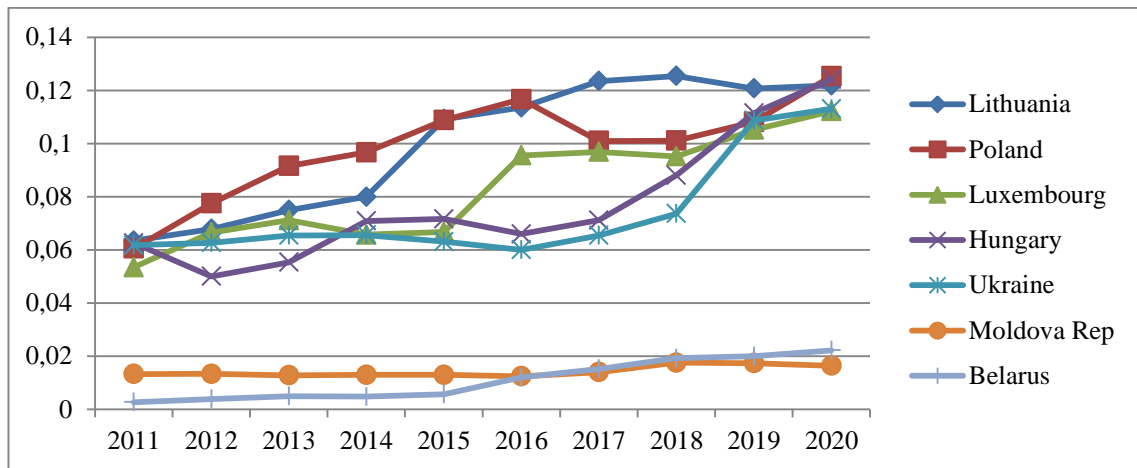


Рисунок 3 - П'ятий (найгірший) кластер країн по рівню розвитку відновлювальної енергетики

Джерело: побудовано автором за даними [4]

За результатом проведеної кластеризації, Україна потрапляє в останній (найгірший 5-й кластер, але у 2018-2020рр. наближувалась до 4-го).

Крім Молдови та Білорусі по іншим країнам наявне швидке зростання порівняльного рівня розвитку відновлювальної енергетики, в тому числі по Україні. Найбільш швидкими темпами зростання відбувається у Латвії, Польщі та Угорщині; трохи поступають їм Україна та Люксембург.

Якщо розглядати ситуацію не в динаміці, а станом на 2020р., то в першому кластері лідерів залишаються лише Норвегія та Ісландія, в п'ятому – найгіршому кластері – тільки Молдова та Білорусь.

Отже основні тенденції використання відновлювальної енергетики, наявні до початку повномасштабного вторгнення:

- зменшення крайових кластерів, тобто зменшення як кількості країн, в яких рівень розвитку відновлювальної енергетики значно перевищує інші, так і кількості країн, в яких рівень розвитку відновлювальної енергетики значно поступається іншим країнам;

- укрупнення другого та четвертого кластерів, тобто країн які мають переваги, але не надто то великі, та країн, які поступаються у розвитку відновлювальної енергетики, але вже не так різко, як десять років тому.

Країни, що за досліджуваний період покращили своє положення (перейшли на кластер вище): Бельгія, Нідерланди, Польща, Україна, Угорщина. Країни, що за досліджуваний період погіршили своє положення (перейшли на кластер нижче): Словенія, Болгарія, Сербія.

Виконавши порівняльний аналіз використання зеленої енергетики в Україні та в ЄС шляхом кластеризації даних за 2011-2020рр., дослідимо зміну стану відновлюваної енергетики України після початку повномасштабного вторгнення.

До повномасштабного вторгнення встановлена потужність відновлюваної енергетики (ВДЕ) становила близько 10 ГВт. Восени 2022 року з експлуатації були вимушено виведені майже всі вітрові електростанції та близько половини сонячних. Через пошкодження підстанцій та мереж, обстріли та відсутність доступу до електростанцій робота об'єктів зеленої енергетики на тимчасово окупованих територіях припинилася [4].

На рис. 4 наведено динаміку щорічного приросту потужностей відновлюваної енергетики України за 2015-2022рр.

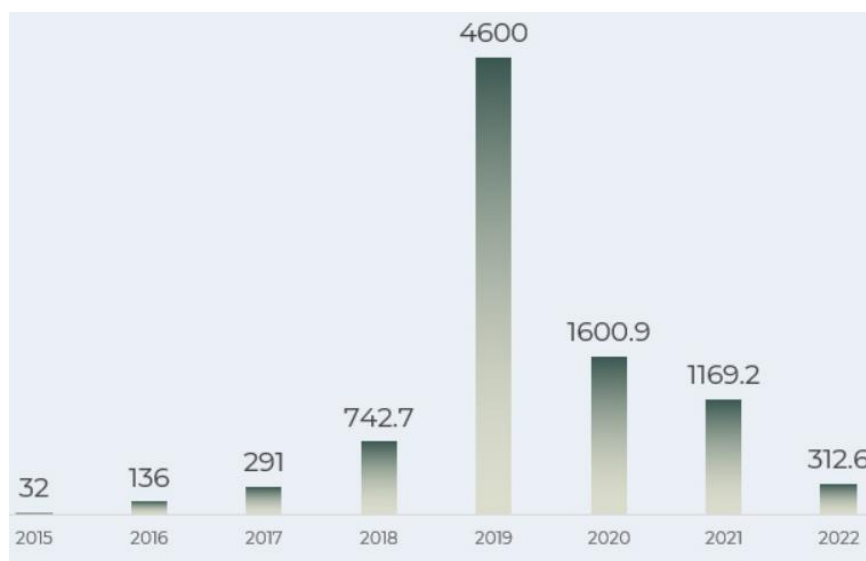


Рисунок 4 - Щорічний приріст потужностей ВДЕ України, МВт
Джерело: за даними [5]

З початком повномасштабного вторгнення приріст потужностей відновлюваної енергетики України різко скоротився, значна частина сонячних електростанцій була розташована на тимчасово окупованих територіях Півдня України та наразі фізично втрачена.

Крім того через цілеспрямовані обстріли енергетичної системи України в цілому, в тому числі зазнали пошкоджень і об'єкти інфраструктури відновлюваної енергетики, зокрема в червні 2023р. була повністю зруйнована Каховська ГЕС; в березні 2024р. в результаті обстрілу зазнала значних пошкоджень та тимчасово призупинила свою роботу Дніпровська ГЕС-1.

Отже наразі для України більш актуальним є питання не подальшого розвитку відновлюваної енергетики, а захист та збереження наявних потужностей та відновлення пошкоджених або зруйнованих внаслідок воєнних дій.

Таким чином, було проведено порівняльний аналіз динаміки відновлюваної енергетики Європейського союзу та України з метою виявлення спільних тенденцій, викликів та рекомендацій. Європейський

союз, як провідний учасник глобального енергетичного ринку, активно працює над розвитком відновлювальної енергетики та забезпеченням своєї енергетичної незалежності і стійкості. Це включає в себе ряд стратегій, таких як диверсифікація джерел енергії, зокрема збільшення обсягів відновлюваної енергії та підвищення енергоефективності у всіх секторах економіки.

До початку повномасштабного вторгнення в Україні активно впроваджувалися заходи аналогічного напрямку, спрямовані на більш широке впровадження відновлювальної енергетики, що включало стратегії диверсифікації постачання газу та нафти, сприяння розвитку внутрішніх джерел енергії, таких як вітчизняні вугілля та відновлювані джерела, а також модернізацію енергетичної інфраструктури для забезпечення стабільності та ефективності у використанні енергії. Програми по відновленню та розвитку зеленої енергетики України мають бути включені в плани післявоєнної відбудови та відновлення української енергетики.

Список використаних джерел:

1. Гелетуха Г. Г., Железна Т. А., Баштовий А. І. Аналіз енергетичних стратегій країн ЄС та світу і ролі в них відновлюваних джерел енергії. *Промислова теплотехніка*. 2016, т. 38, №3. С. 57-76.

2. Михайлова Л. М., Семенишина І. В., Шпатакова О. Л. Зелена енергетика як чинник енергетичної незалежності України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2090>

3. Походенко Б. О. Огляд та порівняльний аналіз концепцій енергетичної безпеки Європейського Союзу й України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2023. № 17. С. 56-79.

4. The International Renewable Energy Agency (IRENA). URL: www.irena.org

5. Топалов М. Що залишилося від «зеленої» енергетики в Україні. *Економічна правда*. 24.05.2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/05/24/700431/>

*Матвійчук Л.Ю., д.е.н., проф.,
Корсак В.І., д.е.н., проф.,
Смаль Б.А., доктор філософії,*

Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна

ІНСТРУМЕНТАРІЙ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ В ПРИКОРДОННИХ З ЄС РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Україна багата культурною спадщиною та унікальними природними ландшафтами, знаходиться на перетині важливих туристичних та економічних шляхів між Європейським Союзом та Східною Європою. Прикордонні з ЄС регіони України мають особливе стратегічне значення у зміцненні культурного та економічного зв'язку між Україною та

Європейським Союзом. Розвиток індустрії гостинності в цих регіонах відіграє важливу роль у покращенні іміджу країни на міжнародному рівні, створенні нових робочих місць, залученні іноземних інвестицій та стимулюванні місцевої економіки. Впровадження спеціалізованого інструментарію для стимулювання розвитку індустрії гостинності в прикордонних регіонах є необхідним для сталого розвитку таких територій. Зазначене включає розробку та реалізацію політик, що сприяють підтримці малого та середнього бізнесу в індустрії туризму, покращенню інфраструктури, забезпеченню якісних послуг гостинності, а також просуванню культурної та природної спадщини України. Зусилля стейкхолдерів індустрії гостинності мають бути спрямовані на створення сприятливого середовища для розвитку туризму, яке заохочуватиме як внутрішній, так і міжнародний туризм, водночас забезпечуючи стале використання природних та історико-культурних ресурсів регіонів.

Країни Європейського Союзу займають лідируючі позиції в світі на глобальних ринках індустрії туризму [3]. Завдяки їхній здатності пропонувати різноманітні туристичні продукти, від історичних пам'яток та культурного спадку до неперевершених природних ландшафтів і сучасних розважальних комплексів. Цей успіх є результатом цілеспрямованої стратегії розвитку гостинності, що включає інвестиції в інфраструктуру, маркетингові ініціативи, підтримку місцевих громад і сталого використання туристичних ресурсів. Європейський Союз активно використовує свою культурну різноманітність та історичну спадщину для приваблення туристів з усього світу, що сприяє економічному зростанню та створенню нових робочих місць.

Україна, з її стратегічним розташуванням на кордоні з ЄС, має унікальну можливість використовувати кращі практики та досвід європейських країн для розвитку власної індустрії гостинності. Прикордонні з ЄС регіони, після нашої перемоги, можуть стати воротами до України для європейських туристів, пропонуючи їм унікальний історико-культурний, природний та гастрономічний досвід. Це вимагає ретельного планування та інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури, покращення якості послуг та ефективного використання маркетингових стратегій для просування України як привабливого напрямку індустрії гостинності.

Адаптація успішних європейських моделей та стратегій, зосередження на розвитку сталого та відповідального туризму, а також використання інноваційних технологій можуть допомогти регіонам України розкрити свій туристичний потенціал, сприяти економічному розвитку прикордонних регіонів і покращити загальне сприйняття країни на глобальному ринку гостинності. Для ефективного розвитку індустрії гостинності в прикордонних з ЄС регіонах України, необхідно впровадити комплексний підхід, який охоплює різноманітні інструменти стимулювання, серед яких фінансові стимули займають важливе місце, включаючи знижки на податки, гранти, субсидії та пільгові кредити для суб'єктів господарювання. Такі заходи допомагають підтримати існуючі підприємства та стимулюють створення

нових, сприяючи розширенню туристичної інфраструктури та поліпшенню якості послуг в регіоні.

Одним з ключових інструментів стимулювання розвитку індустрії гостинності в прикордонних з ЄС регіонів України є впровадження географічних зазначень. Географічні зазначення – це назви місць, використовувані для позначення продуктів, які мають специфічні якості, репутацію або інші характеристики, що в основному визначаються їхнім географічним походженням. Зазначене включає в себе широкий спектр продуктів, від сільськогосподарських виробів і харчових продуктів до вина та ремесел. Європейський досвід розвитку індустрії гостинності засвідчує, що впровадження географічних зазначень сприяє збереженню унікальних традиційних знань і виробничих методів, які передаються з покоління в покоління, підвищуючи цінність локальних продуктів на національному та міжнародному ринках [1]. Впровадження та розвиток таких інструментів не лише підтримує місцеву економіку та сприяє створенню нових робочих місць, але й залучає туристів, які прагнуть відкрити для себе унікальні локальні продукти та культуру регіону. Тому, географічні зазначення можуть стати потужним інструментом маркетингу, що використовується для просування туристичного іміджу прикордонних регіонів.

Для успішного впровадження та розвитку географічних зазначень в регіонах України необхідно вжити ряд заходів, зокрема розробити та впровадити відповідну нормативно-правову базу для захисту географічних зазначень, створювати підтримку виробників у отриманні сертифікації географічних зазначень, а також проводити інформаційно-освітні кампанії для підвищення обізнаності споживачів про значення та переваги пропонованих продуктів з географічними зазначеннями. Крім того, інтеграція географічних зазначень у стратегії розвитку індустрії гостинності в регіонах може допомогти створити нові туристичні маршрути, що зосереджені на відвідуванні місць виробництва унікальних місцевих продуктів, тим самим залучаючи більше туристів та сприяючи економічному розвитку таких регіонів.

Україна, обравши європейський вектор розвитку, до повномасштабного вторгнення росії активно працювала над впровадженням географічних зазначень як частини своєї стратегії зближення з нормами та стандартами Європейського Союзу. Наприклад, «Гуцульська овеча бриндзя» та «Гуцульська коров'яча бриндзя» є унікальним і локальним брендом Закарпаття, що відповідає стандартам Європейського Союзу, «Долина Фромушика» з виноградом відображає специфіку місцевого виноградарства тощо [2]. Визнання унікальності локальних продуктів через географічні зазначення стало одним із ключових напрямків у зміцненні національної економіки та підтримці малого і середнього бізнесу регіону, а також виробництві унікальних гастрономічних продуктів. Цей процес не тільки сприяв зростанню якості та конкурентоспроможності українських продуктів на міжнародних ринках, але й відіграв значну роль у збереженні культурної спадщини та традиційних методів виробництва.

Впровадження географічних зазначень може дати поштовх для розвитку туризму в регіоні, створюючи нові можливості для промоції екотуризму, гастрономічного та культурного туризму. Сучасні туристи отримали можливість досліджувати унікальні регіони України, відкривати для себе місцеві продукти з захищеним географічним зазначенням та взаємодіяти з виробниками безпосередньо, занурюючись у вивчення традицій та культури регіону. На жаль, повномасштабне вторгнення росії спричинило значні перешкоди для економіки України в цілому та для сектору географічних зазначень зокрема. Попри це, підтримка та розвиток системи географічних зазначень залишаються важливими для відновлення та подальшого розвитку економіки, особливо в контексті відновлення післявоєнної країни та подальшої інтеграції в глобальний та європейські ринки гостинності. Це може допомогти не лише відбудувати економіку регіонів України, відродити виробництво але й стати частиною ширшої стратегії побудови позитивного іміджу України на глобальній арені, підкреслюючи її культурну унікальність та відданість якості та локальним традиціям.

Так, в Україні практика географічних зазначень може стати ключовим інструментом для розвитку індустрії гостинності прикордонних регіонів, відкриваючи нові перспективи для зростання та просування унікальних місцевих продуктів і послуг на міжнародному рівні. За допомогою географічних зазначень Україна може не лише збільшити впізнаваність своїх регіональних особливостей, але й значно підвищити інтерес до туристичних маршрутів, що ведуть через ці прикордонні зони. Таке зосередження на культурній та продуктивній унікальності сприятиме створенню бренду України як країни з багатою історією, культурою та високоякісною продукцією. Розвиток географічних зазначень у прикордонних регіонах також сприятиме залученню інвестицій у місцеву економіку, підвищенню стандартів якості продукції та послуг, а також взаєморозумінню та культурному обміну між Україною та країнами ЄС.

Щоб максимально використати потенціал географічних зазначень, Україні потрібно розробити комплексну стратегію, що включатиме законодавчу підтримку, освітні програми для виробників і споживачів, а також маркетингові та промоційні кампанії. Така стратегія має на меті не лише захистити права на географічні зазначення, але й активно використовувати їх для розвитку туризму та покращення економічного стану прикордонних регіонів. У перспективі, географічні зазначення стануть не тільки символом якості та унікальності, але й потужним інструментом, що забезпечить сталий розвиток індустрії гостинності, підвищить міжнародний імідж України та сприятиме її інтеграції в глобальний туристичний ринок.

Таким чином, розвиток індустрії гостинності в прикордонних з ЄС регіонах України є критично важливим для економічного зростання, культурного обміну та покращення іміджу країни на глобальному ринку гостинності. Враховуючи стратегічне положення України, ефективний інструментарій стимулювання розвитку індустрії гостинності може значно сприяти й розвитку прикордонних регіонів, залученню інвестицій та

зростанню туристичного потоку в майбутньому. Використання таких інструментів, як фінансові стимули, розвиток інфраструктури, маркетинг та промоція, партнерство, екологічна стійкість, технологічні інновації, зосередження на безпеці та якості послуг є ключовими для створення сприятливого середовища для розвитку гостинності. Одним з основних інструментів розвитку гостинності в регіонах України, вважаємо впровадження географічних зазначень, що сприятиме збереженню культурної спадщини та підвищенню конкурентоспроможності локальних продуктів на світовому ринку. З цією метою, вважаємо за доцільне посилити координацію зусиль між усіма стейкхолдерами досліджуваних процесів: владою, бізнесом, територіальними громадами та міжнародними партнерами. Розробка та реалізація комплексної стратегії, що включає цілеспрямовані інвестиції в туристичну інфраструктуру, створення конкурентного продукту гостинності та активне використання сучасних технологій та інноваційних маркетингових підходів, може значно підсилити позиції України на туристичній мапі Європи.

Інструментарій стимулювання розвитку індустрії гостинності в прикордонних з ЄС регіонах України має великий потенціал для забезпечення сталого економічного зростання, розширення культурного горизонту та покращення якості життя місцевих громад. Використання цього потенціалу вимагає злагодженої роботи, інноваційного підходу та відданості спільним цілям розвитку та процвітання.

Список використаних джерел:

1. Матвійчук Л.Ю., Лепкий М.І., Дащук Ю.Є., Сидорук С.В, Мезенцева І.В. Підхід до формування еногастрономічних туристичних маршрутів на базі системи географічних зазначень. *Журнал з геології, географії та екології*. 31, 4, 2023. С. 689-701. URL: <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/112265>.
2. Офіційний сайт ГО «Географічні зазначення України». URL: <https://gi-ua.com/pro-nas/> (дата звернення 02.02.2024).
3. Павліха Н.В., Цимбалюк І.О., Савчук А.Ю. Сталий розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи для України: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2022 URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20754/1/tyruzsm_2022.pdf (дата звернення 18.02.2024).

*Матвєєва Н.М., канд.екон.наук, доцент,
Нікітін А.М., аспірант
Харківський національний університет міського
господарства ім.О.М.Бекетова, Харків, Україна*

ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Україна переживає дисфункціональну структуру природокористування та управління соціально-економічним розвитком, яка характеризується неефективністю та екологічною небезпекою. В країні спостерігається

виражена сировинна спрямованість експорту, що загрожує перетворенню України на сировинний придаток розвинутих країн.

Ключовими завданнями в цьому контексті є розроблення та впровадження Програми структурної перебудови економіки до 2030 року, удосконалення системи інтегрованого екологічного управління, враховуючи екологічні аспекти в політиці, програмах та стратегіях галузей господарства; розвиток екологічного підприємництва; впровадження механізмів стимулювання використання енергозберігаючих технологій у всіх сферах економіки; припинення будівництва потужних енергогенеруючих агрегатів; відмова від пріоритетного розвитку атомної енергетики; сприяння росту відновлюваних джерел енергії[1].

Розвиток "зеленої" економіки в контексті сталого розвитку та зменшення бідності є важливим завданням, що передбачає створення інституційних рамок для такого розвитку. Стратегії розвитку "зеленої" економіки повинні відповідати міжнародним стандартам права, поважати національний суверенітет, враховувати потреби країн та сприяти подоланню технологічного розриву, впроваджуючи раціональні моделі споживання і виробництва.

У даному контексті ми розглядаємо "зелену" економіку в рамках збалансованого розвитку та зменшення бідності як один з ключових інструментів для забезпечення збалансованого прогресу. Ми також вважаємо, що "зелена" економіка може стати основою для різноманітних варіантів формування політики. Проте важливо підкреслити, що вона не повинна бути суворим набором правил, а має враховувати специфіку кожної ситуації та враховувати індивідуальні потреби країн і регіонів[2]. Стратегії розвитку "зеленої" економіки в контексті збалансованого прогресу та зменшення бідності повинні відповідати міжнародному праву та поважати національний суверенітет кожної країни, враховуючи її національну ситуацію, цілі, обов'язки, пріоритети і можливості для дій за трьома аспектами збалансованого розвитку. Вони мають опиратися на сприятливі умови та ефективно функціонуючі інституції на всіх рівнях, з активною роллю урядів та участю всіх заінтересованих сторін, включаючи громадянське суспільство.

Крім того, вони повинні враховувати потреби країн, особливо тих, що перебувають у важких ситуаціях, та сприяти подоланню технологічного відставання між розвиненими та розвиваючимися країнами. Розвиток "зеленої" економіки має включати впровадження раціональних моделей споживання і виробництва.

Інституційні рамки повинні збалансовано інтегрувати три аспекти збалансованого розвитку і сприяти їх здійсненню, підвищуючи узгодженість та поліпшуючи координацію, запобігаючи дублюванню зусиль і проводячи аналіз ходу впровадження збалансованого розвитку.

З метою зміцнення цих рамок, вони повинні:

- базуватися на практичному та результатюорієнтованому підході;
- сприяти всебічній та ефективній участі всіх країн у процесах прийняття рішень;

- сприяти ефективній взаємодії науки та політики за допомогою всебічних даних та транспарентних наукових оцінок;
- розширювати участь громадянського суспільства та інших заінтересованих сторін та ефективно співпрацювати з ними на міжнародних форумах;
- сприяти проведенню оглядів та оцінок ходу виконання всіх зобов'язань щодо збалансованого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Гречко Т. К., Лісовський С. А., Романюк С. А., Руденко Л. Г. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: навч. посіб. Херсон, 2015. 264 с.
2. Гринів Л.С Фізична економія: нові моделі сталого розвитку. Львів, 2016.145с.

*Ожаровська О.В, здобувач вищої освіти
Глуценко Я.І., к.е.н., доцент
КПІ імені Ігоря Сікорського, м. Київ, Україна*

КОНЦЕПЦІЯ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНДУСТРІЇ 4.0

Застосування дослідженого інструментарію Індустрії 4.0 для підвищення міжнародної конкурентоспроможності агропромислового комплексу України потребує розробки концепції, в якій визначено мету, завдання, об'єкт та його складові, суб'єктів, які будуть займатися впровадженням визначених заходів.

Основною метою пропонуємої концепції є підвищення міжнародної конкурентоспроможності агропромислового комплексу України в умовах Індустрії 4.0.

Важливим елементом концепції є об'єкт та його складові. Об'єктом даної концепції виступає міжнародна конкурентоспроможність агропромислового сектору та такі його складові, які: експорт продукції АПК та її екологічність, імпорт сільськогосподарської техніки, обладнання та посівного матеріалу [1; 2; 3; 4].

Враховуючи зазначені мету, об'єкт і його складові завданнями підвищення міжнародної конкурентоспроможності АПК в умовах Індустрії 4.0. є наступні.

1. Збільшення обсягу експорту продукції АПК. При цьому в експорті повинна зростати частка продукції з більшим рівнем доданої вартості, розширюватися асортимент експортної продукції та відбуватися вихід на нові ринки збуту.

2. Зменшення залежності від імпорту сільськогосподарської техніки та обладнання, що застосовується для у вітчизняному АПК. Вирішення цього завдання може відбуватися за рахунок стимулювання виробництва власної

сільськогосподарської техніки та обладнання, інвестування в розвиток машинобудування, селекція і вирощування власного посівного матеріалу.

3. Підвищення екологічної відповідальності. Впровадження стійких методів ведення сільського господарства таких, як точне та органічне землеробство, збереження та відновлення природних ресурсів, що дозволить вітчизняному АПК збільшити обсяг експорту екологічно чистої продукції.

Важливим елементом концепції виступає перелік суб'єктів. Суб'єктів слід представити двома блоками. Перший – це держава, в особі таких державних органів, як Кабінет Міністрів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство економіки України, Міністерство освіти і науки України. Тобто, суб'єкти, які розробляють основні заходи щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності та забезпечують сприятливе середовище, регулюють справедливу конкуренцію на ринку і створюють платформи для співпраці для об'єднання зусиль уряду, фермерів, науковців, бізнесу та інших зацікавлених сторін. Щодо Міністерства освіти і науки України, то саме науковці, які розробляють новітні технології та допомагають у впровадженні нових методів є одними з ключових суб'єктів для даної концепції. Друга група – агропромислові компанії, які застосовують інструментарій Індустрії 4.0 з метою підвищення міжнародної конкурентоспроможності виробляємої продукції. До другої групи слід віднести й інвестиційні компанії, бо впровадження інструментарію Індустрії 4.0 потребує значних фінансових вливань у галузь.



Рисунок 1 – Концепція підвищення міжнародної конкурентоспроможності АПК України в умовах Індустрії 4.0.

Джерело: розробка автора

Охарактеризуємо застосування інструментарію Індустрії 4.0. для вирішення завдань підвищення міжнародної конкурентоспроможності АПК в умовах Індустрії 4.0. У першу чергу у нашому випадку це впровадження цифрових технологій, таких як Інтернет речей, Штучний інтелект, робототехніка, Великі данні, Хмарне середовище.

Напрями використання інструментів Індустрії 4.0 представлено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Напрями використання інструментів Індустрії 4.0 у агропромисловому комплексі

Вид цифрової технології	Напрями використання у АПК
Інтернет речей	Застосування систем датчиків для моніторингу стану погоди, вологості, ґрунту, здоров'я тварин
	Створення платформ для збору та аналізу даних
	Автоматичне керування зрошенням, внесенням добрив, освітленням
Штучний інтелект	Прогнозування врожайності
	Оптимізація використання ресурсів
Робототехніка	Збирання врожаю, доїння корів, обробки ґрунту
	Виконання небезпечних та трудомістких завдань
	Автоматизовані ферми
Великі данні	Аналіз даних ланцюжка постачання
	Оптимізація логістики та підвищення прозорості
	Системи прогнозування попиту та цін на сільськогосподарську продукцію
Хмарні технології	Зберігання та обробка даних
	Платформи для співпраці
	Легкий доступ до даних

Джерело: створено автором

Враховуючи особливості інструментарію Індустрії 4.0., слід зазначити, що ефективність їх реалізації залежить від ступеня розвитку людського капіталу, який включає у себе розробку програм з підвищення кваліфікації фермерів та працівників АПК, інвестування в дослідження та розробку нових технологій та методів ведення сільського господарства, а також створення інноваційних кластерів.

Неможливо не розглянути зовнішнє середовище реалізації концепції підвищення конкурентоспроможності АПК. Сприятливе зовнішнє середовище, в складі якого є державна підтримка, розробка та прийняття законів, що стимулюють впровадження нових технологій та інновацій, створення механізмів для співпраці між фермерами, науковцями, бізнесом та урядом, а також участь у міжнародних проєктах та програмах.

Розроблена концепція відображає важливість інтеграції сучасних інформаційних технологій, цифрових рішень та автоматизованих процесів у

агропромислового комплексу з метою підвищення міжнародної конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Кицюк І.В., Фіщук І.О. (2017). Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору України в умовах поглиблення Європейської інтеграції. 18. 41-45. URL: http://bses.in.ua/journals/2017/18_2017/11.pdf
2. Корогодова О. О., Семенов В. Ф. (2018). Засади просторового розвитку українського агробізнесу з урахуванням процесів транснаціоналізації. Економічний вісник НТУУ «КПІ». 15. 165-172. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.15.2018.135822>
3. Мустафаєва Л.А., Босак А.О. (2016). Міжнародна конкурентоспроможність аграрного сектору України: теоретичний базис і проблеми розвитку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* 851. 199–205. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/2f266a2c-fba1-4368-a951-856f269e3331/content>
5. Чала В.С., Барбуль Є.С. (2020). Міжнародна конкурентоспроможність агропромислового сектору України в умовах сучасної економічної глобалізації. *Економічний простір.* 163. 62-66. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/731/711>

*Поліщук І. Г., к.е.н., доцент
Короленко О.Б., к.е.н., доцент*

Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг, Україна

УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ДЛЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПЕРЕХОДУ

Управління проєктами – це діяльність всіх учасників проєкту, спрямована на досягнення цілей проєкту в умовах певного періоду й обмежених ресурсів. Для цього всі учасники проєкту застосовують максимум знань, досвіду, методів вирішення проблем. Проєкту властиві такі ознаки: спрямованість на досягнення головної мети, проєкт має кілька цілей вищого рівня та цілі нижчого рівня, узгодженість дій, обмеженість у часі і коштах, унікальність. Таким чином управління проєктами – це процес координації дій людей, матеріальних і фінансових ресурсів на протязі визначеного часу. При цьому застосовують сучасні методи і технології для виконання комплексу робіт для досягнення цілей проєкту. Саме таку методологію можна застосувати для реалізації Європейської зеленої угоди. Зараз управління проєктами – це ціла наука, методологія, яка містить систему знань, правил і стандартів. Найвідоміший стандарт – РМВОК (довідник з управління проєктами) [1].

Майбутнє Європи залежить від здорової планети. Країни ЄС зобов'язуються досягти кліматичної нейтральності до 2050 року, виконуючи

зобов'язання, взяті в рамках Паризької угоди. Європейська зелена угода – це стратегія, яку реалізує ЄС для досягнення мети до 2050 року - кліматична нейтральність до 2050 року. Європейська зелена угода – це набір заходів, спрямованих на те, щоб перевести ЄС на шлях **екологічного переходу**, кінцевою метою якого є досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року. Він сприяє перетворенню ЄС у справедливе та процвітаюче суспільство з **сучасною та конкурентоспроможною економікою** [2].

У екологічному переході підкреслюється необхідність комплексного, наскрізного підходу, за якого всі відповідні сфери політики сприяють досягненню кінцевої кліматичної мети. Пакет включає ініціативи, що стосуються клімату, навколишнього середовища, енергетики, транспорту, промисловості, сільського господарства та сталого фінансування, які тісно пов'язані між собою.

Європейська зелена угода була запущена Комісією в грудні 2019 року, і Європейська рада взяла це до відома на своїй грудневій сесії. Перехід до кліматичної нейтральності пропонує значні перспективи, включаючи можливості для економічного зростання, нових бізнес-моделей і ринків, створення робочих місць і технологічний розвиток.

До Зеленої угоди входять:

- Пакет «Коригування до цілі 55» має на меті втілити кліматичні амбіції Зеленої угоди в закон. Це набір пропозицій щодо перегляду кліматичного, енергетичного та транспортного законодавства, а також впровадження нових законодавчих ініціатив для приведення **законодавства ЄС у відповідність до цілей ЄС щодо зміни клімату**.

- Європейське кліматичне право. Європейський кліматичний закон робить політичні амбіції щодо досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року юридичним зобов'язанням для ЄС. Держави-члени ЄС взяли на себе зобов'язання скоротити чисті викиди парникових газів у ЄС щонайменше на 55% до 2030 року порівняно з рівнями 1990 року.

- Стратегія ЄС щодо адаптації до зміни клімату. У червні 2021 року міністри навколишнього середовища ЄС прийняли висновки, які схвалили нову стратегію ЄС щодо адаптації до зміни клімату. Стратегія визначає довгострокове бачення, щоб до 2050 року ЄС став **стійким до клімату суспільством**, повністю адаптованим до його неминучих наслідків.

- Стратегія ЄС з біорізноманіття до 2030 року має на меті допомогти **відновити біорізноманіття Європи до 2030 року**. Це принесе користь людям, клімату та планеті.

- Стратегія від ферми до столика. Стратегія Комісії «Від ферми до виделки» має на меті допомогти ЄС досягти кліматичної нейтральності до 2050 року, **спрямовуючи поточну продовольчу систему ЄС до сталої моделі**.

- Європейська промислова стратегія. ЄС розраховує на те, що європейська промисловість сприятиме переходу до кліматичної нейтральності. Промислова стратегія ЄС має на меті допомогти

промисловості відігравати роль прискорювача та каталізатора змін, **інновацій та зростання.**

- План дій для циркулярної економіки. Відокремлення економічного зростання від використання ресурсів і **перехід до циркулярних систем виробництва та споживання** має важливе значення для досягнення кліматичної нейтральності ЄС до 2050 року.

- Батареї та відходи батарей. Очікується, що до 2030 року попит на батареї зросте більш ніж у десять разів. ЄС прийняв положення про батареї, щоб створити економіку замкнутого циклу для сектора, націливши на **всі етапи життєвого циклу батареї, від проектування до переробки сміття.** Ця ініціатива має величезне значення, особливо з огляду на значне зростання електричної мобільності.

- Справедливий перехід. Механізм справедливого переходу ЄС допоможе регіонам, які значною мірою залежать від викопного палива та вуглецевих галузей, почати перехід до чистої енергії.

- Чиста, доступна та безпечна енергія. Враховуючи, що 75% викидів парникових газів в ЄС походять від споживання та виробництва енергії, декарбонізація енергетичного сектору є важливим кроком до кліматичної нейтральності ЄС.

- Стратегія ЄС щодо сталого розвитку хімічних речовин. Хімічні речовини необхідні для сучасного рівня життя та економіки. Однак хімічні речовини можуть бути шкідливими для людей і навколишнього середовища. У березні 2021 року Рада прийняла висновки, **які схвалюють стратегію сталого розвитку ЄС щодо хімічних речовин, представлену Комісією.**

- Стратегія для лісів і вирубки. Лісова **стратегія ЄС до 2030 року**, яку Комісія представила в липні 2021 року і яка є одним із головних елементів Європейської зеленої угоди, базується на Стратегії ЄС щодо біорізноманіття та є важливою частиною зусиль зі скорочення викидів парникових газів принаймні на 55 % до 2030 року.

Ми бачимо, що всі ці напрями мають багато цілей і спрямовані на досягнення мети кліматичної нейтральності. Цей проект має обмеження по часу і обмеження по фінансам. Учасниками цього проекту є Уряди країн ЄС, підприємства енергетики, транспорту, промисловості, сільського господарства, фінансові структури, громадяни, інші зацікавлені сторони, які тісно пов'язані між собою. Ці обставини вимагають управляти стейкхолдерами проекту.

Проект екологічного переходу включає багато взаємопов'язаних робіт, які треба узгодити у часі та просторі. На протязі виконання цих завдань треба проводити аналіз, моніторинг, корегування проектних дій. Значить, треба управляти часом, ресурсами, роботами, якістю.

Ефективне управління проектами неможливе без застосування сучасних інформаційних технологій. Раніше це використовувалися програми, в основі яких біли алгоритми сітьового планування і методу критичного шляху. Потім були розроблені програми ресурсного й бюджетного планування, контролю за виконанням проекту. На сьогодні найпоширенішими інструментами

управління проектами є: Microsoft Project, Spider Project, Sure Trek Project Manager, Open Plan Professional та інші.

Все це підтверджує, що для успішного рішення екологічного переходу треба застосовувати методологію Управління проектами.

Список використаних джерел:

1. Стандарт з управління проектами та настанова до зводу знань з управління проектами (настанова PMBOK). Сьоме видання. Newtown Square, Pennsylvania: Project Management Institute, Inc., 2021. 89 с.
2. Зелена угода. Moving Forward Together. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_21_5807

*Прокопенко К. О., к.е.н., ст. наук. співроб.
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна*

НАПРЯМИ СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ

Наразі відбувається стрімке прискорення процесу інтеграції України в ринок ЄС. Європейською спільнотою було прийнято низку рішень, які суттєво впливатимуть на аграрну політику України, оскільки вітчизняне сільське господарство в процесі зближення та з метою виконання умов для вступу повинно набувати дедалі більше спільних рис з САП ЄС. Виклики, пов'язані з Європейським зеленим курсом (ЄЗК), є одними з найкритичніших, оскільки значною мірою вплинуть на виробництво, а отже на стан продовольчої безпеки. Мета Стратегії «Від лану до столу» полягає у забезпеченні сталого розвитку нинішньої продовольчої системи ЄС. Стратегія робить особливий акцент на продовольчу безпеку й безпеку харчових продуктів. Серед її пріоритетних цілей є забезпечення корисними для здоров'я та екологічно чистими продуктами харчування; скорочення використання пестицидів і добрив та застосування антимікробних засобів; збільшення площі земель, що використовуються для органічного землеробства; сприяння більш сталому споживанню продуктів харчування та здоровому харчуванню; зменшення втрат і відходів харчових продуктів; боротьба з фальсифікацією харчових продуктів по всьому ланцюгу постачання. Приєднання України до реалізації цих цілей вплине на виробництво аграрної продукції, структуру споживання, стан продовольчої безпеки, що потребує оцінки викликів та наслідків таких дій для аграріїв та населення.

На початку 90-х років перехід України на засади ринкової економіки призвів до необхідності швидкого включення до глобального аграрного процесу. Це призвело до істотних змін у структурі сільськогосподарського виробництва. Найбільш швидке зростання показали максимально затребувані

на світових ринках зернові та олійні культури. Згідно теорії абсолютних переваг А. Сміта кожна країна відрізняється своїм кліматом, територією, ресурсами та технологією виробництва, тому повинна спеціалізуватися на виробництві того товару, який дає найбільшу вигоду у розмірі витрат на її виробництво порівняно з іншими країнами. Це призводить до відмови від виробництва нерентабельних товарів та нарощування обсягів виробництва прибуткової продукції [1]. Саме такий підхід і став причиною формування в вітчизняному агросекторі фактично моноспеціалізації.

Водночас це дозволило створити умови для нарощування виробництва, інтенсифікувати відтворювальні процеси у аграрних підприємствах, підвищити рівень зайнятості на селі, завантажити засоби виробництва. Агровиробники почали впровадження нових технологій, а міжнародна конкуренція сприяла вдосконаленню виробництва та підвищенню якості продукції.

Агровиробники за останнє десятиріччя збільшили частку зернових культур у структурі виробництва з 13 до 35,2%, а технічних (переважно соняшник) – з 7,2 до 28,6%. Таким чином наразі ці дві групи культур майже на 64% формують всю валову продукцію вітчизняного сільського господарства. Такі зміни в структурі призвели до значного скорочення виробництва тваринницької продукції. За цей період її частка зменшилася більше ніж удвічі, і відповідно зменшилося виробництво кормових культур (до 1,3%).

Вітчизняний агросектор наразі відіграє суттєву роль на світових продовольчих ринках. Так, зниження обсягів виробництва зернових у нашій країні неминуче позначається й на світовій кон'юнктурі і, відповідно, впливає на стан глобальної продовольчої безпеки. Ще більшою мірою це стосується ринку соняшnikової олії, де Україна займає провідні позиції [2].

У підприємствах вітчизняного аграрного сектора у передвоєнний період склалася неоптимальна структура посівних площ із домінуванням зернових та технічних культур (табл. 1).

Таблиця 1 – Структура посівних площ в основних ґрунтово-кліматичних зонах України у 2021 р.

	Підприємства				Господарства населення			
	Степ	Лісостеп	Полісся	Перед-карпаття	Степ	Лісостеп	Полісся	Перед-карпаття
Культури зернові та зернобобові	57,3	59,0	62,0	49,4	57,9	47,6	38,0	38,1
Технічні культури	41,3	37,8	34,7	48,3	25,9	11,5	2,3	0,2
Картопля та овочі	0,3	0,2	0,4	0,8	10,6	26,4	31,1	37,4
Культури кормові	1,0	3,0	2,9	1,4	5,5	14,4	28,5	24,2

Джерело: розраховано за даними Держстату України [3].

Структура посівних площ господарств населення була більше наближена до оптимальної, притаманної напряму спеціалізації «Виробництво зерна, картоплі та продукції тваринництва». Критичне порушення сівозмін спостерігається у зоні Степу, де рекомендується частково замінити посіви під соняшник на сою, сорго (як культуру, рекомендовану у посушливих зонах) та овочі.

Ураховуючи відносно оптимальну структуру посівних площ у господарствах населення та відсутність можливості запровадження повноцінних сівозмін на малих ділянках, ця група виробників може умовно вважатися найбільш наближеною до відповідності принципам сталого господарювання. Водночас виробництво сільськогосподарської продукції юридичними особами потребує значних трансформаційних змін.

Сформована структура виробництва сільськогосподарської продукції створює певні загрози як продовольчій так і екологічній безпеці. Зменшення виробництва тваринницької продукції може посилити імпортозалежність країни, а домінування двох основних груп культур призводить до виснаження ґрунтів та поступового зниження урожайності. При цьому вченими доведено, що наслідком глобального потепління для сільського господарства є скорочення виробництва аграрної продукції через зниження урожайності сільськогосподарських культур [4, 5].

Отже перехід до сталих практик господарювання, які є принциповою складовою ЄЗК, необхідний як передумова збереження вітчизняного ресурсного потенціалу у довгостроковій перспективі та зменшення негативного впливу кліматичних змін.

Основним завданням реалізації ЄЗК у сфері сільського господарства є забезпечення сталого первинного виробництва (використання сталих практик, таких як органічне виробництво, точне землеробство, дотримання стандартів добробуту тварин, тощо);

Вітчизняним агровиробникам необхідно врахувати досвід встановлення правил ведення сільського господарства, зокрема Кодекс Доброї сільськогосподарської практики, який регламентує встановлення загальних правил для схем прямої підтримки в рамках спільної сільськогосподарської політики та встановлення певних схем підтримки фермерів (Директива ЄС 1782/2003/ЄЕС), Спільні стандарти Доброї фермерської практики (Директива ЄС про підтримку розвитку сільських територій від Європейського фонду орієнтування та гарантування сільського господарства (EAGGF) 1257/1999/ЄЕС). Ці Регламенти встановлюють необхідність дотримання сівозмін, норм навантаження умовного поголів'я на кормові угіддя тощо.

Головною метою здійснення структурних перетворень в аграрному секторі є зміна усталеної моделі спеціалізації сільгоспвиробництва, яка не відповідає національним інтересам. Передусім, трансформації мають бути спрямовані на поширення сталих систем виробництва, що використовують технології мінімальної обробки ґрунту, до таких можна віднести LISA / LEISA (Low (external) input sustainable agriculture – низько-затратне підтримуюче сільське господарство), міні-землеробство (Biointensive Mini-

Farming), біодинамічне землеробство (Biodynamic Agriculture), ЕМ-технології (Effective Microorganism Technologies тощо). Також трансформації повинні спрямовуватися на впровадження екологічних обмежень на структуру сільськогосподарських угідь та посівних площ; посилення позицій тваринництва і підвищення до оптимального рівня його частки у валовій продукції сільського господарства з урахуванням допустимих норм навантаження умовного поголів'я на кормові угіддя; пріоритетний розвиток: тваринництва на засадах стандартів добробуту тварин, прийнятих у ЄС, насамперед Стратегією ЄЗК, а також, Директивою 91/629 / ЕЕС, що встановлює мінімальні стандарти захисту телят, Директивою 97/2/ЄС, що підвищує добробут телят, Директивою Ради 1999/74/ЄС, що унормовує мінімальні стандарти захисту курей-несучок, тощо); органічного виробництва; переробки агропродовольчої продукції; плодоовочівництва (насамперед, овочівництва закритого ґрунту). Трансформації повинні спрямовуватися на формування регіональної спеціалізації агровиробництва, що враховує природно-кліматичні чинники та оптимізацію регіонального самозабезпечення.

Насамперед, необхідно здійснити оптимізацію агроландшафтів та реалізувати норми щодо зменшення сільськогосподарської освоєності на 5% та розораності території на 10% відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 70 «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель». Слід зауважити, що оптимізація агроландшафтів шляхом вилучення орнонепридатних земель з інтенсивного обробітку, а також здійснення заходів для відновлення захисних лісових насаджень переважно має відбуватися за рахунок площ, використовуваних підприємствами. Загалом зміни можуть бути дуже суттєвими, оскільки, за нашими оцінками, з обороту має бути виведено 3 млн га сільськогосподарських угідь, 6 млн га ріллі та на 2 млн га збільшено площі пасовищ і сіножатей (тобто рілля частково може не вилучатися з сільськогосподарських угідь, а переводитися у пасовища та сіножаті).

Ураховуючи усталену в ЄС практику агрогосподарювання, необхідно переглянути сівозміни, оскільки за умов повного освоєння зональних науково обґрунтованих сівозмін у комплексі з іншими технологічними заходами можна підвищити продуктивність землі на 40–50 %, забезпечивши при цьому відтворення родючості ґрунтів і збереженість навколишнього середовища.

За нашими оцінками підприємства аграрного сектора можуть суттєво втратити у виробництві кукурудзи (на 40%), близько 10% виробництва пшениці та понад половину обсягів соняшнику, скоротиться також виробництво сої і ріпаку. Однак ці зміни є необхідними, оскільки у підприємствах частка посівних площ під технічними культурами нині знаходиться у межах 35–50%, що є неприпустимим порушенням екологічних вимог та дозволяє отримувати виключно короткострокові вигоди. Лише

зменшення цієї частки та забезпечення сівозмін дозволить отримувати високі врожаї у довгостроковій перспективі [6].

Натомість очікується, що зростуть обсяги виробництва гороху, гречки, сорго, які є перспективними експортними культурами. Зокрема горох є цінною сировиною для виробництва штучного м'яса, яке набуває значного поширення у розвинених країнах. При будівництві відповідних переробних підприємств можна отримати експортний продукт, який має високу додану вартість та характеризується зростаючим споживчим попитом. Це відповідає ключовому положенню щодо зміни структури агропродовольчого експорту: переходу від великого обсягу в тоннах до великого обсягу у валюті.

У країнах ЄС для дотримання екологічних та виробничих вимог обмежують кількість умовного поголів'я на 1 га кормових угідь. При цьому рекомендована структура кормових угідь – рівне співвідношення пасовищ і сіножатей та посівів кормових культур. У деяких країнах співвідношення поголів'я та кормових угідь досягає 4, однак його обмежують і вважають оптимальним близько 1,5.

За нашими оцінками, в Україні у 2021 р. кількість умовного поголів'я у всіх виробників становила 8487,6 тис. умовних голів, а загальна площа кормових угідь – 9070 тис га (частка кормових культур 17%), отже навантаження поголів'я на кормові угіддя становило 0,94, що свідчило про низьку щільність поголів'я.

Трансформація сільськогосподарських угідь згідно з екологічними нормативами, за проведеною оцінкою, дозволить збільшити загальну площу кормових угідь до 13000 тис га. Це дозволить вітчизняним аграріям утримувати у 2,3 рази більше поголів'я худоби та птиці та буде відповідати екологічним вимогам навантаження поголів'я на кормові угіддя. Це свідчить про значний потенціал розвитку тваринництва, а крім того дозволить активізувати процес внесення органічних добрив для покращення стану ґрунтів.

Трансформація вітчизняного аграрного сектора на засадах ЄЗК створює значні виклики для вітчизняного аграрного сектора. Це стосується насамперед зміни структури сільськогосподарських угідь шляхом оптимізації агроландшафтів та зменшення сільськогосподарської освоєності, оптимізації структури посівних площ та дотримання сівозмін, перехід до ощадливих технологій, значні зміни щодо утримання поголів'я худоби та птиці для забезпечення їх добробуту тощо. Більшість трансформацій у короткостроковому періоді призведе до скорочення виробництва деяких видів продукції, необхідності перегляду напрямів товарних потоків як зовнішніх так і внутрішніх, ймовірно підвищення собівартості виробництва та інших викликів. Однак у довгостроковому періоді це сприятиме підвищенню якості продукції, а отже продовольчій безпеці, розширенню експортних можливостей, запобіганню посилення негативного впливу зміни клімату та дозволить реалізувати концепцію екологічного ресурсозберігаючого сільського господарства та зберегти національні природні ресурси у довгостроковій перспективі. Результатом трансформації

сільгоспвиробництва має стати формування його екологічно обґрунтованої спеціалізації, що відповідатиме як національно орієнтованим цілям, так і вимогам ЄЗК.

Список використаних джерел:

1. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов. М., 1935. Т. 2. 543 с.
2. Варченко О. До питання поєднання державного і ринкового регулювання продовольчої безпеки. Економіка України. 2004. №7. С. 53-59.
3. Обсяг виробництва, урожайність та зібрана площа сільсько-господарських культур за їх видами у 2021р. / Держстат. Київ, 2022. 53 с.
4. EL-Mansoury, M., & Saleh, S. (2017). Influence of Climatic Changes on Faba Bean (*Vicia faba* L.) Yield in North Nile Delta. *Journal of Soil Sciences and Agricultural Engineering*, 8 (1), 29–34. doi: 10.21608/jssae.2017.37065
5. Schönhart, M., Schauppenlehner, T., Kuttner, M., Kirchner, M., & Schmid, E. (2016). Climate change impacts on farm production, landscape appearance, and the environment: Policy scenario results from an integrated field-farm-landscape model in Austria. *Agricultural Systems*, 145, 39–50. doi:10.1016/j.agry.2016.02.008
6. Шубравська О.В., Прокопенко К.О. Забезпечення продовольчої безпеки України: повоєнний контекст. Економіка України. 2022. № 7. С. 21—42. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.07.021>

*Прохорова М.Е., к.е.н., доцент
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна
Лотарєв А.Г., к. н. з держ. управ., доцент
Вищий навчальний заклад Університет
економіки та права «КРОК»,*

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЗЕЛеної ЕКОНОМІКИ В КРАЇНАХ ЄС: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Зелена економіка – це модель економічного розвитку, яка набирає все більшої популярності в країнах ЄС. Вона ґрунтується на принципах екологічної стійкості та соціальної справедливості, прагнучи до балансу між економічним зростанням, добробутом людей та збереженням довкілля. Ця модель економіки несе в собі як виклики, так і можливості, які потребують ретельного вивчення та розуміння.

Поняття "зелена економіка" вперше з'явилося у звіті "План для зеленої економіки" у 1989 році, де воно займало важливе місце в роздумах експертів щодо покращення економічної ситуації в країнах Європи. У ті часи основним пріоритетом було дбайливе ставлення до довкілля та поліпшення якості життя суспільства. [1]

Зелена економіка в сучасному світі стала важливим аспектом стратегічного розвитку, особливо в контексті викликів, пов'язаних зі зміною клімату, енергетичною безпекою та екологічними проблемами. Країни Європейського союзу (ЄС), як світові лідери в цьому напрямку, активно розвивають та впроваджують політики та ініціативи, спрямовані на підтримку зеленої економіки.

Перше, що слід відзначити, це інвестиції в відновлювані джерела енергії. Відповідно до досліджень Європейської комісії, відновлювані джерела енергії (ВДЕ) вже стали значущою частиною енергетичного міксу країн ЄС, що сприяє різноманіттю джерел енергії та зменшенню викидів парникових газів. За останні кілька років спостерігається значний розвиток вітрової, сонячної та гідроенергетики в регіоні.

Другий аспект полягає в стимулюванні зелених технологій та інновацій. Європейські країни активно інвестують у дослідження та розвиток новітніх технологій, спрямованих на зменшення викидів та підвищення енергоефективності. Наприклад, програми підтримки стартапів та наукових досліджень у галузі біоенергетики, сонячних батарей, ефективного використання ресурсів та інших напрямків активно сприяють інноваціям у зеленому секторі.

Третій аспект — це встановлення екологічних нормативів та стандартів. Європейська Унія приймає та реалізує строгі законодавчі акти щодо зменшення викидів, захисту біорізноманіття та збереження природних ресурсів. Наприклад, Директива про відходи та регуляція про систему торгівлі викидами CO₂ є ключовими інструментами для досягнення цих цілей.

Четвертий аспект — створення зелених робочих місць. Перехід до зеленої економіки не лише сприяє зниженню екологічного впливу, але й створює значні можливості для економічного зростання та збільшення зайнятості. Дослідження Європейського парламенту підтверджують, що кожен мільйон євро, інвестований у відновлювану енергетику, створює більше робочих місць, ніж той самий обсяг інвестицій у традиційні галузі.[3]

П'ятий аспект — це стимулювання циркулярної економіки. Програми стимулювання переробки, утилізації та вторинної переробки відходів активно розвиваються в країнах ЄС.

І нарешті, важливим аспектом є залучення фінансових ресурсів у зелені проекти. Європейська комісія та банки ЄС активно розробляють фінансові інструменти, такі як фонди, кредити та гранти, щоб підтримати зелені ініціативи та проекти в області енергоефективності, відновлюваних джерел енергії, та збереження навколишнього середовища. Наприклад, Європейський банк реконструкції та розвитку надає фінансову підтримку проектам зеленої інфраструктури, енергоефективності в будівництві та іншим екологічно орієнтованим ініціативам.

Науково обґрунтовані дані підтверджують, що перехід до зеленої економіки має потенціал забезпечити стійке та ефективне використання ресурсів, зменшити енергетичну залежність, створити нові робочі місця та

збільшити конкурентоспроможність країн ЄС на світовому ринку. Такий підхід не лише сприятиме вирішенню кліматичних проблем та збереженню біорізноманіття, але й сприятиме сталому розвитку та підвищенню якості життя мільйонів людей.

Незважаючи на свою актуальність, зелена економіка стикається з декількома викликами:

Виклики зеленої економіки:

- *Інвестиції:* Перехід до зеленої економіки потребує значних інвестицій у нові технології, інфраструктуру, освіту та дослідження. Ці інвестиції можуть бути ризикованими для приватного сектору, тому потрібна активна підтримка з боку держави у формі стимулів, субсидій та гарантій.

- *Робочі місця:* Деякі традиційні галузі, такі як видобуток викопного палива, можуть втратити робочі місця внаслідок переходу до зеленої економіки. Це може призвести до соціальних проблем, таких як безробіття та бідність. Тому важливою є підтримка працівників цих галузей у перекваліфікації та працевлаштуванні в нових секторах зеленої економіки.

- *Конкуренція:* Країни, які не переходять до зеленої економіки, можуть мати короткострокову конкурентну перевагу завдяки нижчим витратам на виробництво. Це може призвести до втрати робочих місць та економічного зростання в країнах ЄС.

Виклики, з якими стикається зелена економіка, можуть бути перетворені на нові можливості.

Можливості зеленої економіки:

Створення нових робочих місць: Зелена економіка може стимулювати створення нових робочих місць у таких галузях, як відновлювані джерела енергії, енергоефективність, екологічний транспорт, переробка відходів та еко-туризм. Ці нові робочі місця можуть бути більш кваліфікованими, високооплачуваними та мати кращі умови праці. Наприклад, згідно з аналізом Міжнародного агентства з відновлюваної енергетики (IRENA), відновлювані джерела енергії мають потенціал забезпечити до 42% світової енергії до 2050 року, що відкриває перспективи для створення мільйонів робочих місць та прискорення економічного зростання.[4]

Збільшення економічного зростання: Перехід до зеленої економіки сприяє економічному зростанню за рахунок інновацій, розвитку нових технологій та еко-інновацій. Наприклад, інвестиції у виробництво екологічно чистих товарів та послуг стимулюють підприємництво та сприяють створенню нових ринків.

Покращення екологічного стану: Зелена економіка допомагає вирішити проблеми, пов'язані зі зміною клімату, забрудненням повітря та води, втратою біорізноманіття. Наприклад, перехід до використання електромобілів зменшує викиди токсичних речовин та парникових газів, що сприяє покращенню якості повітря та здоров'ю населення.

Підвищення еко-свідомості: Зелена економіка стимулює підвищення еко-свідомості населення та сприяє формуванню екологічної культури. Наприклад, програми з енергоефективності та утилізації відходів надають

громадянам знання та інструменти для екологічно свідомого споживання та поведінки.

Ці можливості зеленої економіки демонструють, що перехід до сталого розвитку не лише несе в собі величезний потенціал для соціальних та економічних вигод, але й є необхідним заходом для забезпечення майбутнього екологічного благополуччя планети. [2]

Приклади успішного переходу до зеленої економіки в країнах ЄС відображаються через реалізацію конкретних стратегій та ініціатив, спрямованих на зменшення екологічного впливу та створення сталого розвитку. Ось детальніша розширена інформація про кожен з цих країн:

Німеччина відома своєю високою амбіцією у справі зеленого переходу. Країна інвестує значні кошти в розвиток відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна та вітрова енергія, а також у програми з енергоефективності та зелене будівництво. Наприклад, програма "Енергетична трансформація" (Energiewende) спрямована на заміну вугільних та атомних електростанцій на відновлювані джерела енергії та підвищення енергоефективності. Крім того, Німеччина прийняла амбіційну мету стати до 2045 року кліматично нейтральною, що стимулює розвиток зелених технологій та інновацій в енергетичному секторі.[2]

Данія є прикладом країни з високим рівнем еко-інновацій та еко-свідомості населення. Країна активно інвестує в вітроенергетику та біоенергетику, і вже зараз велика частина електроенергії виробляється з відновлюваних джерел. Данія також прийняла мету стати до 2050 року вуглецево нейтральною, що спонукає до подальшого розвитку зелених технологій та створення стимулів для впровадження екологічно чистих інновацій у всіх сферах господарства.

Швеція також відома своїм активним переходом до зеленої економіки. Країна визначається високим рівнем еко-свідомості населення та стимулює інновації у сфері відновлюваної енергії та енергоефективності. Швеція приєдналася до ініціативи "Нульові викиди" (Zero Emissions) та має амбіційну мету стати до 2045 року кліматично нейтральною. Ця амбітна мета спонукає країну до подальшого розвитку зелених технологій та використання екологічно чистих альтернатив у всіх сферах економіки.[4]

Ці приклади свідчать про те, що країни ЄС активно працюють над реалізацією зелених стратегій та досягненням своїх амбіційних кліматичних цілей, що водночас стимулює інновації, економічне зростання та покращення якості життя.

Отже, зелена економіка в країнах ЄС виявляється не лише стратегічним кроком у напрямку сталого розвитку, але й економічно обґрунтованим рішенням. Інвестування у зелені технології та інфраструктуру, встановлення строгих екологічних стандартів, створення робочих місць у зелених секторах, сприяння циркулярній економіці та залучення фінансових ресурсів у зелені проекти — усі ці заходи спрямовані на досягнення подвійної мети: зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та стимулювання економічного зростання та інновацій.

Список використаних джерел:

1. Стадник М. Є. «Зелена економіка» - основа зміцнення національної безпеки країни. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Іжицького. 2018. Т. 15, № 1(5). С. 214-217.
2. Німецька енергетична трансформація. URL: <https://ua.boell.org/uk/2013/12/10/nimecka-energetichna-transformaciya-ekologiya-ta-energetika>.
3. Towards a Green Economy in Ukraine Work in Progress – 2019-2020. URL: <https://www.eu4environment.org/app/uploads/2021/05/Ukraine-country-profile-2020-21-second-edition.pdf>
4. The green economy transition: the challenges of technological change for sustainability. URL: <https://sustainableearthreviews.biomedcentral.com/articles/10.1186/s42055-020-00029-y>
5. The future of green economy - 2023 and beyond. URL: <https://www.greenecomomycoalition.org/news-and-resources/the-future-of-green-economy-2023-and-beyond>

Радіонов В. С., аспірант

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

ПОЛІПШЕННЯ ҐРУНТУ ТА ЗБІЛЬШЕННЯ ВМІСТУ В НЬОМУ ОРГАНІЧНОЇ РЕЧОВИНИ: ДОСВІД ЄС

У той час як людство бореться зі змінами клімату, конфліктами та безпрецедентними соціальними змінами, провідні світові вчені в галузі клімату та екології у співпраці з Садхгуру наголошують на ще більшій загрозі, яка може перетворитися на величезну можливість, якщо ми діятимемо в найближчі кілька років. Це про те, як зникає ґрунт у всьому світі. Це веде до глобальної нестачі продовольства і води, що позначиться не тільки на найбідніших, але навіть на найбагатших країнах. Глобальний рух «Врятуємо Ґрунт», задуманий Садхгуру, прагне викликати узгоджену, усвідомлену відповідь на насування зникнення ґрунту [1]. Надмірний обробіток сільськогосподарських земель перетворив багато родючих районів по всьому світу на безплідні піски. Безпліддя ґрунтів є серйозною загрозою для планети, оскільки неродючі ґрунти не можуть поглинати CO₂. Ґрунти є одним із найбільших у світі поглиначів вуглецю. Безпліддя ґрунту прискорює зміну клімату через його нездатність поглинати вуглекислий газ. Рух «Врятуймо Ґрунт» прагне активно підвищувати обізнаність і заручатися підтримкою громадян у всьому світі. Його мета – підштовхнути уряди всього світу до розробки політики з відновлення родючості ґрунтів і припинення подальшої деградації земель.

Рух «Врятуємо Ґрунт» закликає уряди забезпечити, щоб сільськогосподарські ґрунти містили мінімум від 3 до 6% органічних речовин. Без цієї органічної речовини ґрунти деградуватимуть. Фермери не

можуть вирощувати врожай на неродючих ґрунтах. Безпліддя ґрунтів і деградація земель загрожуватимуть нашій глобальній продовольчій безпеці.

Саме для вирішення цих кліматичних та екологічних проблем, з якими стикається наразі людство, Євросоюз розробив новий план свого розвитку. Це Європейський Зелений Курс, який затверджує рух до кліматично нейтрального європейського континенту у 2050 році [2]. Зелений Курс – це дороговказ, який включає стратегії розвитку сталої, чистої, безпечної та здорової Європи. Він складається з плану дій, спрямованих на те, щоб зробити економіку ЄС стійкою, перетворивши кліматичні та екологічні виклики на можливості в усіх сферах у справедливий та інклюзивний спосіб.

У цьому контексті нам цікавий досвід ЄС про компостування, як спосіб повернути Землі те, що в неї взяли. Органічні речовини в ґрунтах утримують поживні речовини і воду в землі та не дають змоги їй вимиватися. Органічна речовина походить від тварин і рослин. Це робить ґрунт здоровим. Найпростіший спосіб підвищити вміст органічних речовин у ґрунті – це компостувати харчові відходи. Додавання компосту в ґрунт привносить у нього масу нових поживних речовин і мікроорганізмів [3].

З початку 2019 року п'ять країн Європи розпочали роботу над проектом Soilcom, який був представлений у рамках проекту Interreg North Sea Region. У рамках проекту партнери беруть активну участь у ланцюжку виробництва компосту – від збору відходів до застосування та вивчення ефективності конкретних компостів при вирощуванні сільськогосподарської продукції, озеленення та зповсюджувачів (консультації для садівників) та підприємств з виробництва компосту.

Зниження вмісту органічної речовини у ґрунтах широко визнано як основна загроза для сталого управління ґрунтовими ресурсами. Органічне речовина має вирішальне значення для багатьох властивостей ґрунту, таких як родючість та накопичення біомаси, акумуляція та фіксація вуглецю, як біологічного середовища життєдіяльності та формування мікроорганізмів.

В останні роки фахівці наукових центрів помітили, що стабільний, стійкий та високоякісний ґрунт є найбільш важливим фактором для ефективності ведення сільського господарства. Через зниження якості ґрунту по всій Європі, аграрний сектор стає особливо вразливим щодо зниження врожайності сільськогосподарських культур. Такий розвиток подій наголошує на необхідності поліпшення ґрунту та збільшення вмісту в ньому органічної речовини. При цьому ставиться завдання підвищити життєздатність благоустрою території. Консорціум є ефективною комбінацією університетів, дослідницьких центрів, роть рослин та вирощувати культури у стійких умовах із мінімальним використанням засобів захисту рослин.

Компост є основним рішенням завдання щодо збільшення органічної речовини. З різних видів відходів виходять різноманітні компости зі специфічними характеристиками. Проект SOILCOM заглиблюється у тему перетворення відходів на ресурси [4]. Мета – зібрати та впровадити нові знання про види відходів, які підходять для створення конкретних готових продуктів, а також про те, як вони впливають на характеристики ґрунту та

врожаю. Польові випробування та практичні тести підвищують довіру фермерів.

Однією з важливих цільових груп проекту SOILCOM є виробники фруктів, овочів, саджанців, картоплі, ягід та цибулинних культур. У країнах SOILCOM, а це Данія, Шотландія, Німеччина, Нідерланди та Бельгія, садівники мають більш менш багатий досвід використання покращувачів ґрунтів, що ведуть до збільшення органічної речовини ґрунту. Тим не менш, існуючі знання в регіоні Північного моря досить обмежені і часто не знаходять застосування на практиці. Це пояснюється цілою низкою причин: низькою доступністю компосту хорошої якості та недостатньою поінформованістю про його переваги.

Але також важливим фактором є негативний досвід використання компосту через його забруднення солями, склом, пластиком, насінням бур'янів та залишками пестицидів, що може несприятливо вплинути на зростання та якість урожаю. Місія SOILCOM полягає у стимулюванні та навчанні фермерів: знання про ґрунти в цілому, про те, як покращити ґрунти своїх угідь, як розпізнати компост гарної якості та вплив конкретних компостів для їх ґрунтів. ECN QAS встановлює основні вимоги щодо якості всіх видів компостів. В залежності від застосування компосту необхідні відповідні технічні умови. Розповсюдження знань здійснюється за допомогою семінарів, днів поля, проведення польових дослідів та із залученням сучасних інформаційних каналів, таких як YouTube та вебінари, що проводяться учасниками програми: Delphy, HortiAdvice, PCA, PSKW та PCS.

«Від відходів до ресурсів» – це головна ідея проекту. Завдання полягає в тому, щоб перетворити компост із дешевого відходу (у деяких регіонах) на високоцінний продукт, що покращує ґрунт та підвищує врожайність. Існує значна різниця у забезпеченні якості компосту у різних регіонах. Необхідне впровадження базової схеми забезпечення якості (наприклад, ECN QAS) у різних країнах.

Орхуський університет (Данія), ILVO (Фландрський науково-дослідний інститут сільського господарства, рибальства та продовольства, Бельгія), Дослідницький інститут Джеймса Хаттона (Шотландія) проводять дослідження для визначення якості компосту за фізичними, хімічними та біологічними показниками. Вони вивчають ефект від внесення компосту на конкретних ґрунтах та вплив на врожайність певних сільськогосподарських культур. Потреби ґрунту та його характеристики є відправною точкою для пошуку найбільш відповідного компосту. Не кожен ґрунт має однакові переваги від внесення компосту. Необхідно більш глибоке дослідження впливу внесення компосту на якість різних типів ґрунтів. Мета проекту – встановити взаємозв'язок між ґрунтами, їх потенціалом, придатними для них корисними компостами, тобто індивідуально підібраними компостними продуктами. У період реалізації проекту нова інформація та знання передаватимуться безпосередньо на підприємства з виробництва компосту в країнах-учасниках. VLACO, представник Європейської мережі

компостування, бере участь у SOILCOM та піклується про комунікацію з виробниками компосту в рамках проекту. Практичні знання про процес компостування також надають партнери Klintholm та Stadtreinigung Hamburg.

Проект SOILCOM прагне змінити ситуацію та визнає необхідність вивести переробку органічних відходів у компост як покращувач ґрунту на більш високий рівень усвідомленості та практичного застосування. У регіоні Північного моря вже існує велика різноманітність різних видів компосту. Від дуже молодих (кілька тижнів) до зрілих компостів, від вироблених у польових умовах, до високоякісних, стабілізованих компостів, вироблених спеціалізованих підприємствах з компостування.

У рамках проекту SOILCOM дослідники Технічного університету Гамбурга розробляють технологічні схеми всього циклу компостування. Національні партнери країн-учасниць також надають інформацію щодо вдосконалення технології. Ця частина проекту SOILCOM допомагає оцінити розмір ринку, оптимізувати та спрогнозувати процес отримання органічних відходів із різних джерел, процес компостування, в ході якого переробляють відходи та отримують кінцевий продукт. Кінцеві продукти будуть застосовуватись на сільськогосподарських ґрунтах.

Протягом чотирирічного періоду реалізації проекту партнери SOILCOM зберуть та систематизують знання про компост та його вплив на ґрунт. Очікується, що завдяки інтенсивному діалогу з підприємствами з виробництва компосту та споживачами компосту, проект призведе до розширення знань, оптимізації виробничих процесів та збільшення використання компосту сільськогосподарськими виробниками.

Збільшення органічної речовини ґрунту шляхом застосування компостів має ширший спектр переваг, які будуть у центрі уваги в рамках проекту SOILCOM: зниження викидів CO₂ за рахунок збереження вуглецю в ґрунті; вологоутримуюча здатність ґрунтів та скорочення споживання водних ресурсів; фіксація поживних речовин та їх біодоступність; управління врожайністю завдяки регулюванню властивостей ґрунтів; зниження використання пестицидів

Список використаних джерел:

1. Movement to SaveSoil. URL: <https://consciousplanet.org/ru/save-soil>
2. Європейський Зелений Курс URL: https://ecoaction.org.ua/ievropejskyj-zelenyj-kurs.html?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwhtWvBhD9ARIsAOP0Goh7fuggOlKNfGEcB7a9jV4u2Sf_NFpGtr8MBXqeviFYfbxpPojo5wsaAgYbEALw_wcB
3. Бельська Т. В., Радіонов В. С. Економіка замкненого циклу як імператив управління відходами / Практичні питання функціонування і відновлення об'єктів муніципальної інфраструктури та промисловості України в сучасних умовах: збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 16 – 17 листопада 2023 року) / упоряд. Гуйда О.Г. К: ТНУ імені В. І. Вернадського, 2023. 259 (с.129-135).

4. SOILCOM. URL: <https://northsearegion.eu/soilcom/>

*Соболева Г. Г., к.е.н., доцент,
Льовушкина С.В, здобувач вищої освіти
Харківський національний університет міського господарства імені О. М.
Бекетова, Україна*

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА ЙОГО СКЛАДОВІ

Сталий розвиток та «зелений курс» стоять на порядку денному Європейського Союзу (далі – ЄС) вже більше десяти років. Проведений у 2022 році моніторинг засвідчив, що, незважаючи на певні труднощі, ЄС значно просунувся у виконанні своїх завдань, що є одним із важливих факторів економічного зростання регіону [1].

Під стратегією сталого розвитку (стратегією сталого розвитку) зазвичай розуміють стратегію розвитку людства, цивілізації та всього чи окремого суспільства, наприклад, країни чи регіону. Стратегію сталого розвитку можна визначити як найефективнішу стратегію розвитку сучасної цивілізації, яка спрямована на максимальне задоволення природних потреб людини, що перебуває в гармонії з природою і вільної від соціальних негараздів. Стратегія сталого розвитку передбачає стале економічне зростання суспільства, яке не завдає шкоди навколишньому середовищу та узгоджується із соціальним розвитком суспільства.

Існує три основні взаємозалежні компонентні стратегії (рис. 1.):

- 1) економічний розвиток (економічна складова);
- 2) захист і збереження навколишнього середовища (екологічна складова);
- 3) соціальний розвиток (соціальна складова) [5].

Очевидно, що такий підхід до розвитку суспільства є дещо спрощеним, але він є певною альтернативою ідеї економічного зростання та збагачення за будь-яку ціну, у тому числі за рахунок виснаження природних ресурсів, забруднення природного середовища, генерації соціальних конфліктів у суспільстві.



Рисунок 1 – Три складові сталого розвитку [5].

Серед досліджень вітчизняних фахівців слід виділити одну з перших комплексних праць у цій галузі – монографію О.Г. Білорусь та Ю.М. Мацейко «Глобальна перспектива та сталий розвиток», в якому значну увагу приділено європейським країнам [5]. Н.П. Сніткова зосередила увагу на економічних аспектах стратегічного планування сталого розвитку в країнах Європейського Союзу [6].

Як зазначають Дж. Кер'ю-Рід, П. Прескотт-Аллен, К. Бас, В. Далал-Клейтон [2], їх мета – спрямувати «мобілізацію та концентрацію зусиль суспільства на досягнення сталого розвитку» [2, с. 28]. Цю думку підтримує Р. Ктерер, який вважає, що вони повинні слугувати форумом для суспільства для формулювання бачення сталого майбутнього, а також основою для процесів переговорів, посередництва та консенсусу та розбудови потенціалу для досягнення цілей сталого розвитку [4]. У багатьох країнах ЄС їх вважають рушійною силою для постановки нових амбітних цілей і реформування державного управління.

Цілі сталого розвитку — це сімнадцять цілей, які включають найамбітніші цілі та завдання, які коли-небудь ставило перед собою людство. Зокрема, скорочена назва цілей говорить сама за себе: (1) відсутність бідності, (2) припинення голоду, (3) міцне здоров'я та благополуччя, (4) якісна освіта, (5) гендерна рівність, (6) чистота вода та санітарія, (7) доступна та чиста енергія, (8) гідна робота та економічне зростання, (9) промисловість, інновації та інфраструктура, (10) зменшення нерівності, (11) стійкі міста та громади, (12) відповідальне споживання та виробництво, (13) кліматичні дії, (14) життя під водою, (15) життя на суші, (16) мир, справедливість і міцні інституції, (17) партнерство для цілей (сталого розвитку).

Існують певні інструменти моніторингу реалізації цілей сталого розвитку. Наприклад, інтернет-видання *SDG-Tracker*, запущене у 2018 році, містить доступні дані про основні показники досягнення цілей [7].

Безсумнівно, людство має докласти неймовірних зусиль для досягнення поставлених цілей. А глобальні перешкоди та виклики можуть бути абсолютно неочікуваними. Зокрема, пандемія COVID-19, яка почалася в 2019 році, мала і продовжує мати найсерйозніші наслідки майже для всіх цілей сталого розвитку.

Наразі процес інституціоналізації сталого розвитку вже завершився в нових членах ЄС. Відповідальність за його реалізацію покладено або на міністерства, що займаються питаннями навколишнього середовища та розвитку, або на спеціально створені уповноважені органи з питань сталого розвитку. Найпоширенішим є утворення рад, комісій чи інших органів у країнах ЄС. Зокрема, це стосується Швейцарії, Німеччини, Латвії та Фінляндії. Наприклад, у Латвії створено Національну раду розвитку (NDC), яка координує стратегічне планування між національним і субнаціональним рівнями. Членами цієї ради під головуванням Прем'єр-міністра є державні органи на місцевому рівні та регіональні установи планування.

Прийняття національних стратегій сприяє кращій координації політики сталого розвитку шляхом її інтеграції на горизонтальному та вертикальному

рівнях, а також діяльності різних секторів суспільства (держави, приватних та наукових кіл, громадянського суспільства), що перетворюється на єдине ціле. важливих умов успіху в цій сфері.

Яскравим прикладом відданості ЄС стратегії сталого розвитку є його Програми дій з навколишнього середовища – стратегічні документи, які визначають екологічну політику Союзу на найближчі 7 років. Наприклад, 7-а Програма дій з охорони навколишнього середовища (на 2013-2020 рр.) буквально визначає, що «у 2050 році ми [громадяни ЄС] будемо жити в гармонії з природними можливостями планети. Наше процвітання та здорове довкілля базуватимуться на інноваційному " циркулярна економіка, де немає відходів, де природні ресурси використовуються стабільно, біорізноманіття захищається, цінується та відновлюється таким чином, щоб зміцнити стійкість нашого суспільства. Наша економіка з низьким вмістом вуглецю захистить нас від виснаження ресурсів, гарантуючи шлях до безпечно та стале суспільство» [7].

І, нарешті, стратегія ЄС, визначена Європейською комісією наприкінці 2019 року у формі TheEuropeanGreenDeal [1], ставить найамбітніші цілі в контексті сталого розвитку Європейського співтовариства, зокрема щодо трансформації До 2050 року Європа перетвориться на перший кліматично нейтральний континент (з нульовим загальним викидом парникових газів) [3].

Всім відомо, що основним засобом сільського господарства є земельні ресурси. Тому основні практики сталого розвитку галузі пов'язані зі здатністю покращувати якість ґрунтів. Ґрунти є критично важливими екосистемами, які забезпечують такі цінні послуги, як їжа, енергія та сировина, поглинання вуглецю, очищення та фільтрація води, регулювання поживних речовин, боротьба зі шкідниками та відпочинок. Тому ґрунт має вирішальне значення для боротьби зі зміною клімату, захисту здоров'я людини, забезпечення продовольчої безпеки, збереження біорізноманіття та екосистем. Здорові ґрунти є ключовим фактором у досягненні цілей Європейської зеленої угоди, таких як кліматична нейтральність, відновлення біорізноманіття, нульове забруднення, стійкі продовольчі системи та стале довкілля [7].

Реалізація Стратегії передбачає рамкові дії та реалізацію конкретних політик у дев'яти сферах: вміст органіки в ґрунті та зміна клімату; ініціатива тестування ґрунту безкоштовно; замкнуте господарство і ґрунт; органічне землеробство, здоров'я ґрунту та зміна клімату; біорізноманіття ґрунту для екосистем і здоров'я людини; запобігання забрудненню ґрунту; рекультивація порушених і забруднених земель; ґрунт і цифровий порядок денний; моніторинг ґрунтів.

Стратегія базується на політиці Європейської зеленої угоди та визначає ключові цілі та завдання на середньострокову та довгострокову перспективи. Відповідно до бачення та цілей розробляються необхідні дії, які мають бути реалізовані в коротко- та середньостроковій перспективі для досягнення

цілей завдань. Основними активаторами (драйверами) реалізації Стратегії є фінансування, управління, просування та участь у глобальних акціях.

Європейська Комісія розробляє відповідну політику та стратегії, щоб забезпечити подолання деградації ґрунтів і запобігання її поширенню в майбутньому. Так, у 2006 році була прийнята Тематична стратегія ґрунтів (STS), спрямована на захист ґрунтів у країнах ЄС шляхом запобігання подальшій деградації, збереження функцій ґрунтів та відновлення деградованих ґрунтів. Нова Ґрунтова стратегія ЄС до 2030 року встановлює рамки та конкретні заходи щодо охорони та відновлення ґрунтів, а також забезпечення їх раціонального використання. Він визначає бачення та цілі щодо досягнення здорових ґрунтів до 2050 року з конкретними діями до 2030 року [5].

З цього треба зазначити, що Європейський «Зелений курс», ініційований Європейською комісією, є важливою ланкою в прагненні Європейського Союзу до більш стійкого та стійкого майбутнього. Цей амбітний план, представлений у грудні 2019 року, спрямований на перетворення ЄС на кліматично-нейтральний континент до 2050 року [2].

«Зелений курс» – це не просто екологічна стратегія, це глобальний план, що охоплює екологічний перехід, економічне та соціальне, вирішення проблем зміни клімату та втрати біорізноманіття. та соціальну справедливість. Екологічний перехід, який очолює «Зелений курс», спрямований на різке скорочення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності та заохочення впровадження відновлюваних джерел енергії. Метою є не лише пом'якшити наслідки зміни клімату, а й створити нові економічні можливості, інвестувати у стійкі інновації та покращити якість життя європейських громадян [1].

Однією з важливих особливостей, відображених у Зеленому курсі є прагнення ЄС стати «глобальним лідером». Сприяти цьому має «зелена дипломатія», спрямована на підтримку третіх країн та регіональних організацій у їхніх прагненнях сприяти сталому розвитку. Проте досі про деталі такої «зеленої дипломатії» та про те, як вона співвідноситиметься з такими видами дипломатії, як кліматична чи енергетична, мало що відомо [1].

У Комюніке Єврокомісії про Європейський зелений курс зовнішньому виміру відводиться важливе місце. Зокрема, є заклики до активізації дипломатичних каналів – як двосторонніх, так і багатосторонніх (таких як ООН, Велика сімка, СОР та ін.). Як основні партнери, з якими необхідно посилити взаємодію, наводяться країни Західних Балкан та Європейської політики сусідства, Латинської Америки, Карибського басейну та Транстихоокеанського регіону, Китай та Африканський Союз [3].

Успіх «зеленої дипломатії» багато в чому залежатиме від вироблення індивідуальних стратегій стосовно конкретної країни чи регіональної організації. Перед Євросоюзом стоїть завдання, з одного боку, інтегрувати енергетичну та кліматичну дипломатії до єдиної «зеленої дипломатії», а з іншого – диференціювати підходи такої дипломатії. Основним критерієм

диференціації може бути рівень економічного розвитку цільових країн. Таким чином, розвинені економіки можуть взяти на себе більш високі зобов'язання у боротьбі зі зміною клімату, тоді як країнам з економікою, що розвивається, необхідно буде надавати більшу фінансову та інформаційно-технічну підтримку.

Таким чином, на сучасному етапі існують фактори, що зумовлюють зростання ролі стратегічного планування та прогнозування в умовах глобалізації, зокрема: вимоги забезпечення сталого розвитку; погіршення стану навколишнього середовища та зміна клімату; високі темпи науково-технічного прогресу; зростання масштабів економіки, що потребує координації дій центру; посилення концентрації капіталу в умовах конкуренції; необхідність забезпечення фінансової стійкості (середньострокове прогнозування); технологічні прориви та інституційна модернізація.

EuropeanGreenDeal – основний документ Європейського Союзу, який закладає основи для посиленого переходу європейських країн до сталого розвитку та трансформації всіх основних сфер економіки та управління, а також стосується держав, які є важливими стратегічними партнерами ЄС, зокрема України [1].

Варто зазначити, що за межами Європейського Союзу стратегія сталого розвитку та EuropeanGreenDeal набуває все більшої політичної ваги та практичного значення. Зокрема, такі країни, як Японія, Південна Корея та Китай, приймають відповідні політичні рішення та активно впроваджують ідеї та кращі практики щодо розвитку.

Список використаних джерел:

1. Kougiyas I. et al. The role of photovoltaics for the European Green Deal and the recovery plan //Renewable and Sustainable Energy Reviews. 2021. Т. 144.
2. Siddi M. et al. The European Green Deal: Asseasing its current state and future implementation //UPI REPORT. 2020. Т. 114.
3. Sikora A. European Green Deal–legal and financial challenges of the climate change //Era Forum. – Berlin/Heidelberg : Springer Berlin Heidelberg, 2021. – Т. 21. – №. 4. – С. 681-697.
4. The European Green Deal sets out how to make Europe the first climate-neutral continent by 2050, boosting the economy, improving people's health and quality of life, caring for nature, and leaving no one behind. 11 December 2019. Brussels. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/e%20n/ip_19_6691.
5. Білорус О. Г. ББ1 Глобальна перспектива і сталийрозвиток : (Системнімаркетол. дослідж.) / О. Г. Білорус, Ю. М. Мацейко. К. : МАУП, 2005. 492 с
6. Бурик, З.М. «Досвід інституційного забезпечення регулювання сталого розвитку Європейського Союзу». Економічний простір, № 129, 2018 с. 5–16.

7. Желєзна Т. А. Європейський «зелений» курс і нові можливості для розвитку відновлюваної енергетики // Теплофізика та теплоенергетика. 2021. Т. 43. №. 1. С. 75-81.

8. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти [Електронний ресурс]: Підручник / І.Л. Якименко, Л.П. Петрашко, Т.М. Димань, О.М. Салавор, Є.Б. Шаповалов, М.А. Галабурда, О.В. Ничик, О.В. Мартинюк. К.: НУХТ, 2022. 337 с.

*Федотова Т.А., к.е.н., доцент,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ НА РОЗВИТОК РИНКУ ПРАЦІ

Проголошений в світі новий курс на відновлення економіки на «зеленій» основі потрібний не лише для запобігання найгіршим наслідкам надмірного використання природних ресурсів, виснаження екосистем і зміни клімату, але і для створення безпечних і високодохідних інноваційних робочих місць.

Світовий досвід показав, що «зелена економіка» стимулює регіональний розвиток, сприяє соціальній стабільності, збільшенню економічного потенціалу за рахунок створення нових робочих місць в секторах «зеленої економіки». «Зелене» зростання є як проблемою, так і можливістю для ринку праці, яка, у свою чергу, є основним чинником можливого «зеленого» зростання.

Для реалізації стратегії стійкого зростання, яка отримала значного розвитку останнім часом, багато країн світу реалізують концепцію «зеленої» економіки, яка дає змогу впроваджувати її економічну, соціальну і екологічну складові через створення і модернізацію робочих місць з урахуванням екологічного чинника.

Міжнародною організацією праці доведено, що формування екологічно орієнтованого ринку праці сприяє зниженню рівня безробіття і сприяє поліпшенню екологічної ситуації [1].

Для України екологічна орієнтованість ринку праці в умовах запровадження «зеленої економіки» є вектором розвитку, який дозволить одночасно знизити негативний вплив і вирішити в довгостроковій перспективі соціально-економічні проблеми національної економіки, зокрема такі, як безробіття, непродуктивна зайнятість, бідність населення. До того ж цей курс набув значної актуальності в умовах повномасштабного вторгнення, коли за два роки по всій країні було знищено, понівечено та пошкоджено багато території: ґрунтів, лісів, пасовищ, зелених насаджень, річок, озер, тваринного світу та завдано великої шкоди екології та навколишньому середовищу.

Як свідчить досвід зарубіжних країн, в першу чергу європейських, які вже почали активне впровадження «зеленої економіки», перехід приводить

до суттєвих змін в структурах працевлаштування і в професійному складі робочої сили на ринку праці.

Як показала європейська практика, процес створення та ліквідації робочих місць підвищує плинність кадрів, як між секторами національної економіки, так і усередині секторів, а також створює потребу в отриманні робочою силою нової кваліфікації в рамках колишніх професій та освоєння нових професій. Це обумовлено збільшенням кількості робочих місць в секторі «зеленої економіки»; наприклад, в сферах збору і переробки відходів, поновлюваних джерел енергії та управління природними ресурсами. Одночасно скорочується потреба в фахівцях, що обіймають посади, які суперечать принципам «зеленої економіки», їм буде необхідно отримати нові професійні знання. На певному етапі переходу скорочення робочих місць неминуче, що вимагає вкладення коштів в професійну перепідготовку робочої сили.

Так, світова практика показує, що в секторі управління відходами задіяна велика кількість кадрових ресурсів в основному технічної спеціальності або загального профілю.

При переході до «зеленої економіки» створюються нові робочі місця в кількості, яка з часом перевищує число робочих місць, зниклих в «коричневій» економіці.

В ході розвитку «зелених» галузей на ринку праці підвищується попит на фахівців нових професій - так званих «зелених комірців», а часто виникає і помітний дефіцит фахівців конкретних кваліфікацій. Зокрема, нестача кадрів відзначається в секторі виробництва біопалива у Бразилії, в поновлюваній енергетиці і виробництві екологічних товарів і технологій в Німеччині, США і Бангладеш, у будівельному секторі в Австралії, Китаї, Європі і ПАР [2].

Робочі місця вважаються «зеленими», коли вони сприяють зменшенню негативної дії господарською діяльністю на довкілля, приводять до створення екологічно, економічно і соціально ефективних підприємств і економіки в цілому. Вони також сприяють зниженню споживання енергії і сировини, обмеженню викидів парникових газів, мінімізації відходів і забруднення довкілля, а також захисту і відновленню екосистем. У ширшому сенсі, «озеленення» робочих місць може також включати екологічні аспекти відносно фінансів і інвестицій, а також політику в області закупівель і постачань.

На думку експертів, до 2030 р. близько 20 млн. тільки «прямих» робочих місць буде створене на екологічно чистих підприємствах. Це, звичайно, дуже занижена цифра - без урахування мультиплікатора зайнятості і кластеризації «зелених» процесів в економіці, так що її можна подвоїти, а то і потроїти.

В цілому, країни, особливо сильно постраждалі від глобального економічного спаду, наприклад, Греція, Ірландія і Ісландія, приділяють більше уваги «зеленій» зайнятості і значенню «зеленої економіки» для економічного зростання. Країни, істотно залежні від первинного сектора економіки або добувних галузей, наприклад, Україна і Франція, як правило, проявляють особливий інтерес до питань ефективного використання

природних ресурсів, тоді як країни, що не мають в розпорядженні значних запасів викопного палива, наприклад, Молдова і Австрія, приділяють значну увагу енергетиці і енергоефективності. Особливий акцент на "озеленення" робочих місць і зростання економіки зроблений в останніх оцінках країн, яких найбільшою мірою торкнулася глобальна рецесія. В секторі енергетики основна увага приділяється поновлюваним джерелам енергії і енергоефективності. Крім того, країни, залежні від сировинної і гірничодобувної промисловості, також схильні робити упор на ефективність використання природних ресурсів.

У «зеленій» економіці розвинутих країн зростання доходів і зайнятості забезпечується державними і приватними інвестиціями, що зменшують викиди вуглецю і забруднення, підвищують ефективність використання енергії і ресурсів і запобігають втраті біорізноманітності і екосистемних послуг. Подібні інвестиції в Україні необхідно каталізувати і підтримувати за допомогою цільових державних витрат, реформ в сфері політики і внесення змін в основи законодавчого регулювання. Такий шлях розвитку дасть змогу зберегти, збільшити і відновити природний капітал як найважливіший економічний актив.

Сьогодні в світовій практиці є досить доказів того, що «озеленення» економіки зовсім не перешкоджає створенню матеріальних благ або робочих місць, і що інвестування в багато «зелених» секторів являють собою ефективні джерела зростання фінансового благополуччя суб'єктів господарювання і населення та зайнятості. Проте для переходу до «зеленої» економіки потрібне створення нових умов, і тут потрібні термінові дії урядів усіх країн світу.

Доповідь ЮНЕП «Назустріч «зеленій економіці» представляє багато прикладів переходу до «зеленої економіки» в різних секторах світу, які заслуговують повторення в інших регіонах.

Делегати 106-ої сесії Міжнародної конференції праці, що проходила в Женеві з 5 червня 2017 р. (представники 187 країн), обговорювали серед іншого, доповідь Генерального директора МОП Гая Райдера, присвячену змінам на ринку праці, пов'язаним з переходом країн на «зелену» економіку [3]. Зокрема, на увагу слухачів були винесені питання щодо змін на ринку праці у зв'язку з переходом на «зелену» економіку, впливу загального потепління на зайнятість, подальшої діяльності галузей, що забруднюють довкілля та ін.

Автори доповіді прогнозують масштабне скорочення робочих місць в галузях виробництва, які забруднюють довкілля, а також в енергоємних і матеріаломістких секторах економіки. Одночасно наголошується на потребі значному числу працівників у світі адаптуватися до вимог «зеленої економіки».

Наприклад, згідно з доповіддю союзу екологічних НВО, «озеленення» бюджету ЄС за рахунок інвестицій у зелені сектори економіки приносить позитивні результати у сфері зайнятості. У цьому дослідженні розглядається можлива дія на зайнятість інвестицій в розмірі мільярда євро в кожному з

восьми ключових сфер екологічної політики, наприклад, екологічно чисте сільське господарство, органічне землеробство, енергоефективність, поновлювані джерела енергії, переробка відходів і раціональне використання транспорту. Зайнятість за цим сценарієм порівнюється із зайнятістю по багаторічному фінансовому плану ЄС на 2014-2020 роки. Хоча масштаб дії цих інвестицій на зайнятість відрізняється в різних секторах економіки, по оцінкам цього дослідження, тільки в області поновлюваних джерел енергії може бути створено 52 тисячі робочих місць. Потім слідує енергоефективність (25,9 тисяч робочих місць) і раціональне використання транспорту (21,5 тисяч робочих місць). Виявлено, що зелений сценарій приводить до збільшення кількості робочих місць в порівнянні з базовим сценарієм інвестицій в єдину загальну аграрну політику ЄС [4].

Застосування «зелених» інновацій спрямоване на створення ефективних якісних «зелених» робочих місць, що має також великий мультиплікативний ефект у вигляді утворення життєздатних і стійких підприємств, скорочення бідності і розвитку економіки, орієнтованої на розширення продуктивної зайнятості.

Одним зі світових лідерів на ринку «зелених» технологій є Німеччина - 23% усіх технологій, що патентуються у світі, у сфері екології і понад 30% у сфері сонячної і вітроенергетики нині доводиться на німецькі компанії. На підприємствах «зеленого» сектора працюють близько 2 млн. чоловік або 4,5% усього економічно активного населення Німеччини, і цей показник має тенденцію постійного зростання [5].

Тільки у галузі поновлюваної енергетики ще 12 років тому створені близько 370 тис. нових робочих місць. Всього ж сектор «зеленої економіки» в Євросоюзі тоді вже мав діловий оборот близько 2 трлн. євро і забезпечував зайнятість більше 22 млн. осіб, або приблизно 9% працездатного населення ЄС [6].

Приблизно 10-15 % загальної величини стимулюючих витрат, прийнятих в країнах G20, доводилися на інвестиції в існуючі енергетичні потужності, поновлювані джерела енергії і управління водопостачанням. Показова в цьому відношенні Програма по енергетиці і клімату, прийнята ще в 2007 р. урядом Німеччини. В програмі зазначено прийняття інноваційних програм, пов'язаних з вдосконаленням технології поновлюваної енергії, модернізація управління процесом видобутку кам'яного вугілля та ін.

Річний оборот екоіндустрії ЄС вже в 2013 році складає більше 300 млрд. євро (2,5 відсотки ВВП), близько 3,4 млн. осіб (1,5 відсотка з усіх працевлаштованих) безпосередньо зайняті в цій сфері. Чверть усіх інвестицій - це інвестиції в чисті технології [7]. Вказаний прогрес був досягнутий, у тому числі, завдяки мобілізації зусиль країн - членів ЄС.

Польща здійснює проект GreenEvo [8]. Його мета - пошук, відбір і просування на світовий ринок інноваційних «зелених технологій», розроблених і зареєстрованих на території Польщі, які вже довели свою ефективність. Створений під управлінням Міністерства довілля Польщі міжвідомча рада здійснює аналіз і відбір вказаних технологій із залученням

незалежних експертів. Ці технології потім вносяться у базу даних міністерства і просуваються на світовий ринок.

Окрім короткострокових макростабілізаційних пакетів є і великий потенціал створення робочих місць, пов'язаний з розвитком поновлюваних джерел енергії. По останнім оцінкам, аж до 20 млн. робочих місць можуть бути створені у світі до 2030 року в області виробництва і розподілу поновлюваної енергії. Поновлювані види енергії розвиватимуться значною мірою за рахунок менш чистих джерел енергії, що буде зв'язано зі скороченням відповідних робочих місць. Проте така втрата робочих місць напевно торкнеться тільки невеликої долі загальної робочої сили. Проте, перехід до зеленого зростання – це значно більше, чим зміна джерел вироблення енергії. Він включає системні зміни в усій економіці, які можуть бути оцінені за допомогою комплексних моделей загальної рівноваги.

«Зелені» робочі місця повинні відповідати критеріям гідної праці, тобто це мають бути високоякісні робочі місця, що гарантують гідний рівень зарплати, безпечні умови праці, стабільну зайнятість, перспективи підвищення кваліфікацій і службового зростання і дотримання прав найманих працівників.

Таким чином, зростання продуктивності праці має бути «зеленим» зростанням, що не лише модернізує виробництво, але і поліпшить екологічну обстановку. Зростання продуктивності праці повинно відбуватися одночасно зі зростання ефективності використання ресурсів. Створення безпечних умов праці - це друге завдання «зеленої» політики зайнятості. Створення безпечних робочих місць в повній мірі залежить від впровадження заходів першої проблеми - оновлення і модернізація устаткування і технологічних процесів. Перехід до «зеленої» економіки приведе до змін практично у всіх секторах: будуть створені додаткові робочі місця, одні з них будуть замінені, інші – перерозподілені, частка - ліквідовані. Для того, щоб отримати новий досвід і знання, необхідно буде підвищувати кваліфікації в усіх секторах і видах діяльності.

Список використаних джерел:

1. *Труд в изменяющихся условиях: Зелёная инициатива*. Доклад Генерального директора. Международная конференция труда, 106-я сессия. Женева: Международное бюро труда, 2017. 23 с.

2. *Future skill needs for the green economy*. Research paper. Luxembourg: European Centre for the Development of Vocational Training (Cedefop). URL: http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/5501_en.pdf

3. *106 сесія Міжнародної конференції праці*. Офіційний сайт профспілки працівників освіти і науки. URL: <https://pon.org.ua/novyny/5684-106-sesya-mzhnarodnoyi-konferencyi-prac.html>.

4. *Evaluating the Potential for Green Jobs in the Next Multi-Annual Financial Framework*. London, GHK, 2011.

5. *Информация об опыте зарубежных стран в сфере разработки и реализации стратегий создания зеленой экономики.* minpriroda.by/dfiles/000636_78068_zarub_opyt.rtf.

6. *Investing for the future: More jobs out of a greener Eu budget.* URL: <https://www.almendron.com/tribuna/wp-content/uploads/2012/11/green-jobs.pdf>.

7. *The site of informational analytical agency Cleandex* (2013). Global investment in low-carbon economy. URL: <http://ecosmena.com/istochniki-energii/vetroenergetika/mirovye-investitsiiv-nizkouglerodnuyu-ekonomiku>.

8. *Зеленые технологии «Accelerator Green Evo».* Министерства окружающей среды Польской Республики. URL: http://www.nofollow.ru/video.php?c=ICost_rCv30.

*Хорольський В. П., д.т.н., професор,
Коренець Ю. М.*

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

ПОЛІТИКА ЄС В СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ ЯК ДРАЙВЕР ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Станом на лютий 2022 року українська енергетична галузь була однією з найпотужніших в Європі. Зокрема, Україна і зараз входить у топ-10 країн Європи за встановленою потужністю електрогенерації та у топ-3 видобувачів газу, має найбільші підземні газові сховища в Європі, розгалужені та надійні системи транспортування газу, нафти, нафтопродуктів та передачі електроенергії.

В Україні більше 70% електроенергії виробляється за рахунок атомної, гідро- і відновлювальної генерації з використанням технологій: сонячних електростанцій (СЕС); вітрових електростанцій (ВЕС); теплових електростанцій (ТЕС), що працюють на біопаливі [1]. Завдяки цьому Україна має одну із найвищих часток вуглецево-нейтральної генерації в Європі.

У період з 24 лютого 2022 року вітчизняна Об'єднана енергосистема (ОЕС) України працює в умовах воєнного стану, пов'язаного зі збройною агресією з боку російської федерації і її повномасштабним вторгненням на територію України, що супроводжується регулярними чисельними ракетно-бомбовими ударами з боку агресора. За перший рік війни споживання електроенергії в Україні скоротилося майже на третину, що було спричинено зупинками виробництва або зменшенням виробітку продукції. Так, тільки металургійна промисловість України за підсумками 2022 року скоротила споживання електроенергії на 52% у порівнянні з 2021 роком, оскільки різко знизилось виробництво залізорудної продукції, сталеливарне та прокатне виробництва частково були зупинені.

Стратегічний інноваційний розвиток промислових регіонів України у період збройної агресії росії проти України спонукає менеджмент

видобувних і виробничих підприємств до впровадження відновлювальних джерел енергії (ВДЕ), впровадження нових способів енергозбереження при виробництві продукції та прогресивних технологій управління підприємствами на основі цифрової економіки й економіки знань [2].

У період загострення військового конфлікту в 2022-2023 рр. році ОЕС України вижила, а її менеджери розробили операційну стратегію відновлення пошкоджених підстанцій, високовольтних ліній електропередач, що було зроблено із допомогою країн ЄС, Великої Британії, США, Канади, Японії. Ось чому інтегрування ОЕС України до Європейського Союзу за допомогою технологій інтерконектор (можливість з'єднання національних енергомереж) значно підсилюють взаємодію у сфері енергетики України з країнами ЄС (Польщею, Словаччиною, Румунією), зменшуючи вплив дефіцитів та профіцитів електрики на загальний стан системи [1].

Енергетична безпека – це пріоритет для України, як під час воєнного стану, так і після її Перемоги, в стратегії інноваційно-інтелектуального розвитку її промислового комплексу, транспортної системи, сільського господарства, комунально-побутового і муніципального секторів народного господарства. Стратегія інноваційно-інтелектуального розвитку України створює ряд механізмів трансформації її промисловості та енергетики в проєктах Енергоефективної політики Європейського Союзу до 2030 та 2050 років [1, 3, 4].

Енергетична політика ЄС пов'язана з безпечним постачанням енергоресурсів у будь-який час у будь-якому місці. Девізом енергетичної стратегії ЄС є: «Безпечна, конкретна та стала енергія» [5].

Основні положення Енергетичної політики ЄС спрямовані на:

1) стале споживання енергоресурсів у поєднанні зі зниженням обсягів викидів парникових газів, забруднюючих речовин та зменшення використання корисних копалин;

2) створення конкурентного середовища для усіх постачальників, що гарантує доступність цін для домогосподарств, бізнесу, індивідуальних виробників;

3) вільний рух енергоносіїв через національні кордони всередині ЄС, які приносять нові технології та оновлену інфраструктуру задля зменшення витрат домогосподарств, створення робочих місць та прискорення економічного зростання;

4) створення ємного об'єднаного енергетичного ринку всередині ЄС (Внутрішнього Енергетичного Ринку), створення внутрішньо-європейської газової та енергетичної мережі ЄС;

5) загострення уваги на безпеці всередині Європейського енергетичного сектору у поєднанні з регуляторним тиском, таким як регламентація зберігання атомних відходів та контроль над діяльністю морських нафто- й газовидобувних платформ;

6) стимулювання зростання енергоефективності;

7) стимулювання власного виробництва енергоресурсів, що включає розвиток відновлювальних джерел енергії (ВДЕ);

8) боротьбу з кліматичною кризою шляхом «озеленення» економіки та декарбонізації промисловості.

Слід відзначити, що збройна агресія проти України спричинила впровадження санкцій і припинення ділових зв'язків і співробітництва країн ЄС та Великої Британії з російською федерацією, а це, в свою чергу, сприяє «озелененню» економіки європейського регіону, оскільки спонукає менеджмент промислових підприємств якомога швидше знайти заміну російським газу, нафті, ядерному паливу тощо [1, 4].

Вчені та фахівці енергетичної галузі України, сучасна політика якої спрямована на якомога швидшу інтеграцію до ЄС, пропонують основною стратегією на період воєнного конфлікту інноваційно-інтелектуальний розвиток промислового комплексу, спрямований на його збереження та виживання, а після Перемоги – на відновлення промислового комплексу та його повне енергетичне забезпечення в період до 2030 року. Наступними етапами буде прогнозування інноваційно-інтелектуального розвитку енергетики України та її регіонів до 2035 та до 2050 років.

Для підготовки до реалізації такої стратегії паралельно з відомим SWOT-аналізом доцільно використовувати PEEEST-аналіз з розширенням і виокремленням наступних компонент: P – політичної; E – економічної; Ec – екологічної; S – соціальної; T – технологічної; In – інформаційної; I – інституціональної; O – організаційної; En – енергетичної; Q – якості життя населення. Таку категорію досліджень будемо називати PEEcSTInIOEnQ-аналізом [2].

За результатами поточного PEEcSTInIOEnQ-аналізу можна констатувати наступне:

1) реалізація стратегії, спрямованої на інноваційно-інтелектуальний розвиток енергетики та енергоефективності з використанням відновлювальних джерел енергії, дозволить Україні мати один із найкращих показників вуглецево-нейтральної генерації в Європі;

2) стратегія інноваційно-інтелектуального відновлення промислового комплексу України та її регіонів на післявоєнному етапі її неоіндустріального розвитку – це важливий механізм зменшення викидів CO₂; декарбонізації підприємств гірничо-металургійного кластеру, агропромислового сектору; покращення якості життя населення, що мешкає на територіях із значним техногенним впливом; підвищення продуктивності праці за рахунок інтелектуалізації та цифрофізації господарських систем [2, 3]. При цьому диверсифікація ВДЕ з високим рівнем конкуренції між джерелами електропостачання на ринкових засадах буде спонукати менеджерів підприємств до впровадження лише енергоефективного обладнання, робототехніки і технологій виробництва продукції. Декарбонізація в цьому випадку буде досягнута шляхом впровадження відповідної податкової політики щодо обсягів викидів вуглекислого газу. Така стратегія виведе регіони України із зони експортно-сировинного розвитку до сучасного – неоіндустріального;

3) у період повномасштабного вторгнення росії в Україну важливо використати антикризову стратегію виживання промислового комплексу у взаємодії з розподіленою енергетичною системою, коли зусилля її менеджменту та персоналу спрямовані на збереження і захист енергетичної інфраструктури, використання альтернативних джерел енергії, мінімізацію періодів вیاлових відключень домогосподарств і підприємств комунально-побутового та муніципального сектору;

4) перехід до стратегії інноваційно-інтелектуального розвитку вимагає розробки технологій інноваційного характеру: високоманеврених теплових генерацій; високоманеврених ГАЕС та ГЕС; систем накопичення електричної енергії для підтримування та регулювання частоти (СНЕ); споживачів-регуляторів на основі технологій акумуляування теплової енергії; малих модульних ядерних реакторів; технології керування процесами утилізації профіцитів електричної енергії в енергосистемі (Power-to-X); системи накопичення електричної енергії для перенесення потужностей з періодів, де наявний її профіцит, до періодів з дефіцитом потужностей (Power-to-Power), які є електроакумуляуючими електростанціями;

5) інноваційно-інтелектуальний розвиток енергетичної системи України спонукає дослідників до розробки інтерактивних карт енергоефективності промислового комплексу, які повинні бути забезпечені сучасними інтелектуальними системами оцінки інформації та платформами «Енергія» й «Розумні мережі», призначеними для оптимізації енергоспоживання та покращення надійності системи;

6) інноваційно-інтелектуальний розвиток енергетичної системи України ототожнюють з підвищенням якості життя населення країни за рахунок енергоефективних заходів в житловому секторі (близько 50% будівель будуть термоізовані до 2032 року та 100% до 2050 року; планується тотальний перехід на електрифікацію опалення будинків тощо).

Таким чином, формування розвитку інноваційної структури енергетики України може бути реалізовано на основі порівняльного аналізу деяких національних інноваційних систем економік країн ЄС та їх регіонів, а також розробки соціально-економічної політики, яка включає розробку рекомендацій щодо поетапного інноваційного розвитку енергетики до 2025, 2030, 2050 років.

Список використаних джерел:

1. Проект Плану відновлення України : Матеріали робочої групи «Енергетична безпека». Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Липень 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/energy-security.pdf>

2. Хорольський В. П., Хорольський К. Д., Рябікіна К. Г. Теорія та практика інноваційно-інтелектуального розвитку регіону з техногенними територіями : монографія. За заг. ред. проф. В. П. Хорольського, О. Б. Чернеги. Кривий Ріг : Видавець ФО-П Чернявський Д. О., 2019, 484 с.

3. Гелетуха Г. Г., Железна Т. А., Праховнік А. К. Аналіз енергетичних стратегій країн ЄС та світу і ролі в них відновлюваних джерел енергії. Аналітична записка UABIO № 13, 1 грудня 2015. URL: <https://uabio.org/activity/1114/>

4. Ільницька У. В. Імплементация спільної енергетичної політики Європейського Союзу та реалізації безпекових енергетичних ініціатив через співробітництво ЄС з міжнародними організаціями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Вип. 47. С. 36–40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-47-7>

5. Енергетична політика Європейського Союзу. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Енергетична_політика_Європейського_Союзу.

*Ярошенко А.Р., здобувач вищої освіти,
Ніколайчук О.А., к.е.н., доцент*

*Донецький національний університет економіки та торгівлі імені
Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

ЕКОЛОГІЧНІ НАПРЯМКИ БЕЗВІДХОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Проблема екологічної катастрофи постала перед людством ще на початку постіндустріального часу і з того часу набула стрімких обертів. Негативний вплив життєдіяльності людини на біосферу проявляється у зменшенні озонового шару, зникненні популяції багатьох видів тварин, забрудненні Світового океану, таненні льодовиків та глобальній незворотній зміні клімату.

Ці процеси запустились багато років тому. Якщо спочатку вони були не досить помітними, то наразі виступають як серйозна небезпека негативного перетворення екосистеми і загроза зникненню багатьох природних екосистем нашої планети. За оцінками багатьох вчених, у найближче десятиліття людство матиме чимало проблем зі здоров'ям, викликаних саме змінами навколишнього середовища. І, хоча, ці перетворення незворотні, людство намагається уповільнити цей негативний процес і продовжити своє існування.

За останні десятиліття світ переживав чимало випробувань: від всесвітньої пандемії та посухи в Південній Європі до воїн, ускладненнями у логістичному постачанні та високої інфляції. Однак ці проблеми надзвичайно актуалізували важливість сталого розвитку [1].

Згідно зі звітом Всесвітнього фонду дикої природи «Driven to Waste» [2], близько 40% усієї виробленої їжі ніколи не з'їдається. У результаті щорічно у всьому світі втрачається 2,5 млрд. т їжі, включаючи втрати до, під час і відразу після збору врожаю та перед забоєм. Їжа, яку не споживають, також прискорює зміну клімату, оскільки за даними звіту «Food Report 2024» [3] це «призводить до непотрібних викидів CO₂, споживання землі й води та втрати біорізноманіття».

Більшість країн світу, в тому числі країни Європи поступово почали усвідомлювати свій негативний вплив на планету, результатом чого є впровадження нового напрямку збереження екосистем – Zero Waste. На відміну від харчових продуктів повторного використання, тенденція «zero waste» зосереджується на всьому харчовому ланцюгу, від сільського господарства, харчової промисловості до роздрібної торгівлі та гастрономії. Zero Waste стосується кожної звичайної людини в кожній сфері її життя: від виходу в магазин для здійснення покупок продуктів харчування до утилізації об'єктів життєдіяльності.

У напрямку реалізації концепції Zero Waste можна відзначити чимало прикладів її використання як на законодавчому рівні, так і на рівні діяльності окремих харчових підприємств. Так, за даними сайту Zero Waste Cities є багато успішних прикладів впровадження цієї концепції у визначних містах країн Євросоюзу, серед яких: Німеччина, Франція, Італія, Хорватія, Іспанія, Румунія, Бельгія тощо.

В більшості федерацій Федеративної Республіки Німеччини визначені чіткі закони щодо сортування сміття, відокремлення паперу від пластикових відходів та відповідна задача спеціально помічених пластикових пляшок в спеціальні пляшково-приймальні автомати. За неправильне поводження з пластиковими пляшками на особу можуть накласти відповідний штраф у розмірах визначених законом, а за недотримання правильного сортування сміття особі може бути відмовлено у недільному вивозі сміття. Тому вся країна чітко дотримується встановлених законів, а особи, які здають на переробку пластикові пляшки, в будь-якому супермаркеті можуть отримати відшкодування у вигляді 0,25€ за кожен відправлену на переробку пластикову пляшку.

Німецьке місто Тюбінген зробило низку новаторських кроків для підняття суспільної свідомості громадян щодо правильного поводження з одноразовими пластиковими відходами. Було запроваджено загальноміський податок на одноразові предмети, що згодом стало частиною ширшої стратегії повторного використання пластикових предметів в місті. Цей податок поширюється не лише на одноразові столові прибори в розмірі 20 центів за один предмет та на одноразові тарілки для харчових продуктів та напоїв в розмірі 50 центів [4].

Центр Баварії, місто Мюнхен, у липні 2020 року вирішило прийняти резолюцію, яка сприяє розвитку надійної стратегії нульових відходів [5].

У Бельгії у місті Брюгге вирішили питання харчових відходів наступним способом. У 2015 році було проведено оцінювання харчових відходів від роздрібних торговців та встановлено, що торговці витратили 750 тис. кг їстівної їжі. Тому місто Брюгге запустило стратегію «Нуль харчових відходів», яка визначалась проведенням трьох дій: проведення стратегічного аналізу для визначення, скільки і де було витрачено їжі; за підтримки місцевих організацій створення відповідної місцевої ради з питань сталого продовольства; зосередження на конкретних секторах використання продуктів харчування, наприклад, охороні здоров'я, де на момент 2015 року

витрачалось 318 т їжі на рік. В результаті вже через 2 роки місто Брюгге значно покращило свої показники: на кожен євро, інвестований у запобігання харчовим відходам, місто заощадило 8 євро, які зазвичай виділяють на управління харчовими відходами [6].

Значних успіхів досягнуто у Румунії, яка змогла перетворити місто на північному заході Селацея з міста майже без переробки харчових відходів до міста, яке переробляє до 40% відходів, а громада змогла скоротити загальне утворення відходів на 55%. Для цього влада Селацеї провела низку кроків до правильної переробки харчових відходів. Спочатку було впроваджено систему роздільного збору сміття «від дверей до дверей» на п'яти потоках, включно з біовідходами, було залучено місцеві органи та регіональних операторів сортувально-очисних споруд, проведено низку освітніх програм для більшої обізнаності громадськості та залучення її до правильного сортування відходів. Вже через три місяці кількість відходів вдалося зменшити на 55% (від 106,7 т до 47,93 т), показники кількості відходів, які потрапили на сміттєзвалище, скоротилися на 43%, а залучення та обізнаність громади виросла на 88,6% [7].

Понтеведра, провінція в Іспанії, довгий час також мала чимало проблем з харчовими відходами, де лише 9% від всіх відходів збирались окремо, а решту доводилось вивозити самотужки понад 100 км, де можна було спалити. Це дуже негативно впливало на навколишнє середовище через викиди CO₂ від спалювання відходів та вихлопів від пасажирських автомобілів. Для вирішення проблеми у провінції було створено та запущено проєкт «Revitaliza», за яким побудовано децентралізовану систему компостування біовідходів, участь в якому безпосередньо приймала громада. Цей проєкт спирається на 3 відповідні фактори: адаптоване до конкретних потреб місце розташування для проведення компостування, створення та використання ефективної системи моніторингу за забезпеченням правильного перебігу процесу, виявлення та вирішення проблем, які виникають на різних етапах, чітко визначений комунікаційний план. Вже через три роки, у 2019 році провінція змогла досягти значних позитивних результатів: понад 2000 т біовідходів змогли компостувати, а проєкт став настільки успішним, що його було реалізовано ще у двох третинах муніципалітетів провінції [8].

Мілан – найвідоміше місто Італії, після Риму, ще у 2011 році одним із перших розпочало свою боротьбу з біовідходами та її переробкою. Через велику кількість населення у 1,4 млн. жителів це завдання було не з легких, оскільки в такому великому місті досить складно налагодити систему збору біовідходів. Проте, вже через 10 років Мілан став провідним містом, де не одного жителя збирається понад 95 кг біовідходів. Своїм прикладом Мілан доводить, що навіть густонаселені міста зі своєю складною інфраструктурою можуть самостійно та ефективно збирати харчові відходи та управляти ними [9].

Наведені приклади ефективного використання стратегії Zero Waste свідчать про те, що навіть у найскладніших умовах країни Європейського

Союзу можуть прийняти низку законів та стратегічних рішень для забезпечення правильного сортування як пластикових, так і біовідходів.

У деяких країнах Європейського союзу до реалізації стратегії Zero Waste долучилися багато найвишуканіших, відомих та популярних ресторанних закладів, що знаходяться у Іспанії, Німеччині та Фінляндії.

Іспанський ресторан «AZURMENDI», який розташований в місті Ларрабецу, є відомим не лише своїм вишуканим меню, приємною атмосферою та шеф-кухарем з трьома зірками Мішлен Енеко Атха Азурменді, а й своєю діяльністю щодо збереження навколишнього середовища. У 2018 році цей ресторан був визнаний «Найбільш екологічним рестораном» за версією відомого рейтингу «The World's 50 Best Restaurants». Метою ресторану завжди була гармонія з навколишнім середовищем, починаючи з будівництва ресторану, для якого використовувались перероблені матеріали, до доведення своїх вишуканих страв до споживачів. Споруда ресторану спеціально була сконструйована так, щоб використовувати якнайбільше природнього світла і якнайменше електроенергії. У ній має місце теплична зона на даху, яка спеціально виходить на південь, а зала - на північ, що допомагає зменшити потребу в тіні влітку і акумулювати тепло на зиму [10].

Інший іспанський ресторан, який знаходиться у місті Кадіс, – «ARONIENTE». Шеф-кухар ресторану Анхель Леон є відомим своїми експериментами та дослідженнями нових інгредієнтів моря та океанів, які зменшать потребу в світовому риболовстві. Завдяки його роботі, були відкриті більше 40 видів старих, давно забутих та зовсім невідомих ще людству дарів моря та океанів, наприклад, морський мед, морська картопля, морські каштани, морська олія тощо. Його мета - показати суспільству, що на всі продукти, які використовуються на суші, існує заміник у морі. За це ресторан у 2022 році отримав три зірки Мішлену, «Зелену зірку» Мішлен та визнання «Найстійкішого ресторану» за версією рейтингу «The 50 Best Restaurants у світі» [10].

Найвідоміший безвідходний ресторан Німеччини знаходиться в Берліні і має назву «Frea». Девіз закладу - «Повний смак. Zero Waste», що повністю відображає концепцію безвідходного веганського ресторану. Хоча сам ресторан веганський, проте він не має на меті скорегувати суспільство до цього виду харчування, а лише показує, як можна ефективно та унікально використовувати рослинні продукти для створення нових текстур та смаків. Сам засновник закладу Девід Йоханнес Сухі розповідає, що рослинна їжа є найбільш екологічно чистою, адже ті продукти, що вже не можна використовувати, потрапляють в компост і стають основою для нових рослинних продуктів. Ресторан «Frea» використовує концепцію «від ферми до столу», закупаючи товари безпосередньо в місцевих виробників без використання пластикових упаковок. В залі закладу розташовані меблі, в складі яких використані перероблені матеріали. Заклад «Frea» також був нагороджений «Зеленою зіркою» Мішлен [10].

Інший ресторан, що відомий використанням концепції «Zero Waste», знаходиться в Фінляндії і має назву «Nolla», що на фінській мові означає нуль. Ресторан настільки екологічно чистий, що на його периметрі немає жодного смітєвого баку. Тріо шеф-кухарів закладу встановили мету: подавати споживачам такі страви, які б не мали шкоди для екології. Ресторан застосовує новітні технології для відстеження використаних ресурсів та харчових відходів, що допомагає при складанні майбутнього меню. Саму продукцію заклад закупає у місцевих фермерів без упаковки та формує меню відповідно до сезонності. Всі органічні відходи «Nolla» перетворює в компост і повертає своїм постачальникам, які потім можуть використовувати його у нових посівах, створюючи цим циркулярну модель переробки відходів. Заклад реалізує фартухи з перероблених матеріалів та напої у скляних пляшках. «Nolla» - ще один заклад ресторанного господарства, який був нагороджений «Зеленою зіркою» від Мішлен [10].

З огляду на успішні практики провідних країн Європейського союзу можна дійти висновку, що використання концепції Zero Waste позитивно впливає на навколишнє середовище, зменшує негативний вплив на нього, а досвід європейських країн слід запроваджувати в організацію екологічної діяльності України та в економічній діяльності її підприємств – закладів ресторанного господарства.

Список використаних джерел:

1. Копачка К. Food trends 2024: Zero waste in the gastronomy | KTCHNrebel. www.ktchnrebel.com. URL: <https://www.ktchnrebel.com/food-trend-zero-waste-gastronomy/> (date of access: 13.03.2024).
2. Driven to Waste: The Global Impact of Food Loss and Waste on Farms. URL: <https://www.worldwildlife.org/publications/driven-to-waste-the-global-impact-of-food-loss-and-waste-on-farms> (date of access: 13.03.2024).
3. Food trends 2024: To know today what we will eat tomorrow. URL: <https://www.ktchnrebel.com/food-trends-2024-gastronomy/> (date of access: 13.03.2024).
4. Cornelsen N. The story of Tübingen. Zero Waste Cities. URL: <https://zerowastecities.eu/bestpractice/the-story-of-tubingen/> (date of access: 13.03.2024).
5. Recupero R. The story of Munich. Zero Waste Cities. URL: <https://zerowastecities.eu/bestpractice/the-story-of-munich/> (date of access: 13.03.2024).
6. Recupero R. The story of bruges - zero waste cities. Zero Waste Cities. URL: <https://zerowastecities.eu/bestpractice/the-story-of-bruges/> (date of access: 13.03.2024).
7. Recupero R. The story of Sălacea. Zero Waste Cities. URL: <https://zerowastecities.eu/bestpractice/the-story-of-salacea/> (date of access: 13.03.2024).

8. Recupero R. The story of Pontevedra. Zero Waste Cities. URL: <https://zerowastecities.eu/bestpractice/the-story-of-pontevedra/> (date of access: 13.03.2024).

9. Bonnici T. The story of Milan. Zero Waste Cities. URL: <https://zerowastecities.eu/bestpractice/the-story-of-milan/> (date of access: 13.03.2024).

10. Witt F. Best restaurants in europe with innovative sustainable concepts. Sustainable Fashion - Eco Design - Healthy Lifestyle - Luxiders Magazine. URL: <https://luxiders.com/best-restaurants-in-europe-with-innovative-sustainable-concepts/> (date of access: 13.03.2024).

*Melikh O.O., Doctor of Economics, Professor,
Demchuk M.V., Bachelor's Degree Student,
Odesa National University of Technology, Odesa, Ukraine*

RURAL GREEN TOURISM: DRAWING FROM NORWAY'S EXAMPLE FOR UKRAINE

It is known that tourists and visitors to Norway come from all over the world, but the main sources of tourism include the following countries: many tourists to Norway come from other European countries, including Germany, the United Kingdom, France, Italy, and Spain; tourists from other Scandinavian countries, such as Sweden and Denmark, also constitute a significant portion of Norway's visitors [1]. It is important to note that tourism in Norway develops throughout the year: the winter season attracts skiing enthusiasts and winter sports enthusiasts, the spring and summer periods attract fans of active recreation and natural beauty, and autumn attracts those who want to see the charming autumn colours and fjords. All these directions are included in ecotourism and state environmental initiatives [2], which is a relevant example for Ukraine in exploring the chosen topic.

Norway takes various measures to support the environment. There is a list some initiatives and measures: the use of renewable energy sources; electric cars; nature conservation; waste and recycling; education and awareness.

These initiatives make Norway an example for other countries in the field of sustainable development and nature conservation, which in turn contributes to the development of rural green tourism [3-5].

Green roofs, characteristic of Norwegian localities, create a unique aesthetic and provide numerous benefits for the surrounding environment. They not only enhance the visual appearance of buildings but also contribute to reducing CO₂ emissions, improving air quality in urban areas [4]. Additionally, green roofs retain water, reduce noise and heat loss, and create additional areas for relaxation and recreation.

In rural green tourism, green roof implementation can be a fantastic way to enhance the quality of the tourist experience and increase attractiveness for visitors. Here are several ways in which green roofs can be applied in rural green tourism:

1) Creating aesthetic surroundings: green roofs can add charm to rural farms, guesthouses, and other structures, creating a cozy and natural environment for relaxation and rejuvenation.

2) Raising ecological awareness: green roof implementation can serve as an example of sustainable living and leisure for visitors, helping to popularize ecological practices and principles among guests.

3) Creating additional relaxation areas: green roofs can be transformed into relaxation and recreation areas where visitors can enjoy natural landscapes, relax in shaded spots, or even have picnics.

4) Conducting ecological tours: farm owners and guesthouses can organize tours of green roofs where visitors can learn more about the ecological benefits of such systems and their impact on the environment.

5) Integration with local culture: green roofs can be an additional element that reflects local culture and traditions. For example, using local plants or designs that reflect local motifs or crafts.

Overall, green roof implementation in rural green tourism can contribute to creating a unique and attractive environment for relaxation and rejuvenation, in line with the principles of sustainable development and nature conservation.

In rural green tourism of Ukraine, the implementation of green roofs can also prove to be effective. Introducing green roofs can compensate for the loss of green spaces in rural areas and contribute to creating a healthier and more natural environment for guests of rural guesthouses, especially in the steppe honks of Ukraine or near cities.

Additionally, green roofs can be beneficial in rural farms, where environmental preservation plays a significant role [5]. Implementing green roofs can help improve air quality, preserve soil and water resources, as well as promote biodiversity of flora and fauna in rural areas.

However, before implementing green roofs in rural green tourism of Ukraine, local climatic conditions, types of buildings and their constructions, as well as available technologies and environmental requirements need to be considered. Here is an algorithm for implementing green roofs:

Assessment of Conditions: conduct an analysis of local climatic conditions, building characteristics, and available technologies to determine the suitability of green roofs.

Planning and Design: develop a green roof design considering project goals, local needs, and ecological factors. Include the selection of suitable plants and drainage and irrigation subsystems.

Surface Preparation: prepare the building roof by installing drainage systems, root protection, and suitable soil for plants.

Installation of Green Roofs: install layers of waterproofing, drainage, substrate, soil, and plants according to the developed design plan.

1) **Care and Maintenance:** establish a system for regular maintenance of green roofs, including watering, pruning, fertilizing, and monitoring plant and infrastructure condition.

2) Monitoring and Evaluation: conduct monitoring of green roof conditions to assess their effectiveness in achieving goals and determine the need for adjustments or improvements.

3) Training and Information: provide training to staff and the public on the benefits and maintenance of green roofs, as well as evaluate feedback and community engagement.

Overall, greening roofs in rural green tourism can be an effective tool to enhance sustainability, attractiveness, and economic efficiency of tourist destinations, contributing to nature conservation and improving the quality of life for neighbourhoods.

References:

1. Increased guest nights at hotels in January. URL : <https://www.ssb.no/en/transport-og-reiseliv/reiseliv/statistikk/overnattingar/articles/increased-guest-nights-at-hotels-in-january> (Access Date 12.03.2024)
2. Norwegian Ministry of Local Government and Regional Development. Meld. St. 27 (2022–2023) Report to the Storting URL : <https://www.regjeringen.no/contentassets/c50898d2683e4edfb008e5f29f2e0666/engb/pdfs/stm202220230027000engpdfs.pdf> (Access Date 12.03.2024)
3. Kaltenborn B.P., Linnell J. D. C.. Who are legitimate stakeholders? National and local perceptions of environmental change in the Lofoten islands, Norway. *Polar Geography*, Volume 42, 2019 - Issue 4 DOI : <https://doi.org/10.1080/1088937X.2019.1648584> (Access Date 12.03.2024)
4. Dinithi R. Effectiveness of innovative Green Roofs and its implications in Storm Water Management for Sustainable Development in Norway. Report of NTNU. HDL : <https://hdl.handle.net/11250/3013644> (Access Date 12.03.2024)
5. Winther B.N., Hestnes A.G. Solar Versus Green: The Analysis of a Norwegian Row House. *Solar Energy*. Volume 66, Issue 6, September 1999, pp. 387-393 DOI : [https://doi.org/10.1016/S0038-092X\(99\)00037-7](https://doi.org/10.1016/S0038-092X(99)00037-7) (Access Date 12.03.2024)

*Naumik-Gladka K., Professor, Doctor of Sciences (Economics),
Bondarenko Yu.
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv*

EU POLICIES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF CIRCULAR ECONOMY FOR UKRAINE

The European Union (EU) promotes various policies and initiatives aimed at fostering integration among its member states and providing assistance to neighboring countries. Key policy areas include sustainable economic development, environmental sustainability, development of circular economy, solving ecological problems, human rights, and democracy. The culmination of this process was the signing of the Association Agreement in 2014, which

committed Ukraine to align its domestic policies with EU standards and norms [1-3].

The main goals defining the EU's policy towards Ukraine stem from the Association Agreement between Ukraine and the EU signed in 2014. This comprehensive agreement aims to promote closer political ties and economic integration between the EU and Ukraine. Specific goals outlined in the agreement include:

1. Supporting democratic reforms in Ukraine, promoting human rights, the rule of law.
2. Promoting political association and economic integration between Ukraine and the EU through mechanisms such as the Association Agreement between Ukraine and the EU.
3. Providing economic assistance to support market reforms, enhance competitiveness, and promote trade/investment with the EU internal market.
4. Strengthening cooperation in the field of energy security and reducing Ukraine's dependence on imports of oil and gas.
5. Promoting stability, conflict resolution.

These measures aim to bring Ukraine closer to the EU, promote sustainable development.

The EU has numerous instruments at its disposal to advance its policy and agenda in Ukraine: the EU provides significant financial assistance to Ukraine to support development and reforms.

Key instruments include macro-financial assistance, grants for projects, and technical assistance under the European Neighborhood Instrument (ENI), as well as loans from the European Investment Bank. Since 2007, the European Commission has allocated funds through the Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA). In 2007-2013, the budget of this instrument was €11.5 billion, in 2014-2020 - €12.8 billion, in 2021-2027 - almost €14.2 billion [2, 9].

EU advisors and practitioners work directly with Ukrainian officials, offering them policy recommendations and best practices from across the EU. This is done through platforms such as the EU Advisory Mission (EUAM) for the reform of the civilian security sector and twinning programs that link Ukrainian institutions with partners in EU member states.

The EU uses free trade agreements and special quotas to stimulate trade and investment with Ukraine. The Deep and Comprehensive Free Trade Area provisionally entered into force in 2016 and opens up EU markets to Ukrainian exporters. Upon full implementation, it will eliminate 94.7% of tariffs on the total volume of industrial goods and 83.4% of agricultural goods and food products [4, 5, 8].

Implementation Features: EU assistance is often provided on conditionality requiring reforms in governance, rule of law, and anti-corruption efforts. Multifaceted approach - cooperation with the Ukrainian government, civil society, and the private sector. Decentralization - directing assistance to local authorities and regional development. Regular assessment of policy effectiveness and impact: The EU regularly evaluates the effectiveness of its policy towards Ukraine. The

implementation of EU policy towards Ukraine has yielded mixed results and experiences over many years.

It is important to outline the European Union's commitment to supporting Ukraine in its transition to a circular economy. It highlights various initiatives, funding opportunities, and collaborative efforts between the EU and Ukraine to promote sustainable practices and reduce waste. "The EU remains committed to assisting Ukraine in adopting circular economy principles to boost economic growth, create jobs, and protect the environment. Through targeted programs and funding, we aim to facilitate the exchange of best practices and technology transfer to accelerate Ukraine's transition towards a more sustainable future" [4]

Regarding the Circular Economy one discusses the importance of embracing circular economy principles for Ukraine's sustainable development. It explores the potential benefits, challenges, and opportunities associated with transitioning to a circular economy model and highlights the role of EU policies and investments in supporting this transition. "By adopting circular economy principles, Ukraine can unlock new economic opportunities, reduce its environmental footprint, and improve resource efficiency. The EU's support and expertise in this area can serve as a valuable resource for Ukraine as it navigates the complexities of transitioning to a circular economy" [10]

In conclusion, some key points include: the Association Agreement between Ukraine and the EU was a significant milestone, but its implementation encountered challenges in areas such as the rule of law, corruption, and private business interests. While Ukraine has adopted EU policies/standards in some areas, implementation lags behind in judicial reform, governance, energy, and other sectors.

Civil society in Ukraine has become more active but sometimes faces pressure from the Ukrainian government.

Supporting reforms and development in Ukraine, the EU will face both achievements and challenges in the future, revealing key lessons:

1. The success of EU initiatives will depend on the determination of leaders and citizens of Ukraine to enact real changes. External support can stimulate and enable change but cannot replace internal political will.

2. Progress in one area often depends on comprehensive reform in governance, rule of law, infrastructure, environmental regulation, access to education, and the business climate. The EU focuses on developing more comprehensive programs based on local realities.

3. There remains scepticism in society about the impact of EU policies and whether promised improvements will occur. Clear communication about realistic timelines for complex reforms and demonstration of local results for Ukrainian communities can help address these issues.

Achieved Progress: Visa-free regime, implementation of the DCFTA, increased trade volumes, reforms in certain sectors [8]

Impact of the war: Significant regression in reforms, economic difficulties, humanitarian crisis.

Thematic research: Green transition and skill development:

In the report [3], the importance of ensuring equal access to “green” skills in the context of EU’s green transition goals is emphasized. This is particularly relevant for Ukraine, which seeks to modernize its economy while addressing environmental issues. EU policy can support Ukraine in this regard by:

Analyzing the labor market and identifying skill gaps in key “green” sectors.

Investing in vocational and higher education to provide people with “green” skills.

Addressing gender inequality and barriers faced by marginalized groups in accessing “green” jobs.

Studying the experience of EU member states in developing and adapting “green” skills.

EU policy has played a significant role in shaping Ukraine’s development trajectory. Despite the progress made, significant challenges remain, particularly due to the ongoing war. The EU must continue to adapt its arsenal of financial instruments, technical assistance, and bilateral cooperation to the changing realities on the ground. This includes responding to the prolonged consequences of the war and planning long-term support for “green” modernization, digital transformation, inequality reduction, and other long-term priorities both before and after recovery. Adherence to commitments and innovative policy design based on factual data and local specifics will ultimately determine the success of EU initiatives in Ukraine.

References:

1. Delegation of the European Union to Ukraine. Веб сайт. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_en?s=232 (date of access: 28.02.2024).
2. Action Document for the EU Emergency Support Programme in favour of Ukraine: стаття. С.1-23 . URL: <http://surl.li/qssjl> (date of access: 17.02.2024).
3. Janta, B., Kritikos, E., & Clack, T. (2022). The green transition in the labor market: how to ensure equal access to green skills across education and training systems. Analytical Report. European Centre for the Development of Vocational Training. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2023. 44 p. URL: <http://surl.li/qssmq> (date of access: 17.02.2024).
4. World Bank. (2022). The World Bank In Ukraine. веб-сайт. URL: <http://surl.li/mladow> (date of access: 17.03.2024).
5. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR). Веб-сайт. URL: <http://surl.li/qssom> (date of access: 17.02.2024).
6. EU relations with Ukraine. Веб сайт. URL: <http://surl.li/qssor> (date of access: 17.02.2024).
7. Peterson Institute for International Economics. Ukraine. Веб сайт. URL: <http://surl.li/qsspg> (date of access: 17.02.2024).
8. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. Веб-сайт. URL: <http://surl.li/neclr> (date of access: 17.02.2024).

9. Mind. Фінансування для України: чому ми втрачаємо понад 4,5 млрд євро на «зелену» трансформацію економіки. Стаття на веб сайті. URL: <http://surl.li/qsytt> (date of access: 22.02.2024).

10. A Path to Sustainable Development in Ukraine. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) Веб сайт. URL: <https://www.ebrd.com/home> (date of access: 17.03.2024).

*Naumik-Gladka K.a, Professor, Doctor of Sciences (Economics),
Myroshnikova V.*

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine

"GREEN" INTERNATIONAL EXPERIENCE AND CIRCULAR ECONOMY PRACTICES FOR UKRAINE

Today, the world faces numerous environmental problems, such as climate change, environmental pollution, and depletion of natural resources. In this situation, the transition to a "green" and circular economy, which is based on the principles of sustainable development, is becoming increasingly important.

Many countries of the world have already achieved significant success in the development of "green" technologies and implementation of "green" policies.

The European Union has set itself an ambitious goal of becoming climate neutral by 2050. For this, the EU invests significant funds in the development of renewable energy sources, energy efficiency, and ecological transport [5]

China is one of the leaders in the development of renewable energy sources. In recent years, China has significantly increased the capacity of solar and wind power plants.

The article examines the role of environmental innovations in ensuring sustainable development and increasing the competitiveness of enterprises. Sagaydak and Kharchenko describe the modern challenges that Ukraine faces in the context of globalization and European integration, and also emphasize the importance of the transition to a "green" economy [1].

Modern rates of change and globalization processes make it imperative to implement ecological innovations to reduce the burden on the environment and increase competitiveness. Ukraine, having a low level of eco-efficiency, has a significant potential for the development of "green" business. The transition to the European Green Course and adaptation to the "rules of the game" of the world community create new opportunities and challenges for Ukrainian producers.

Advantages of ecological innovations, which are considered by Sagaydak and Kharchenko:

- Saving resources and energy, which leads to lower costs and increased profitability; growing popularity of "green" products and services on the world market, which opens up new prospects for eco-innovative enterprises; improving the image and reputation of the company, as well as increasing the motivation and loyalty of employees [1].

Problems and barriers faced by those who want to introduce ecological production in their company:

- Low level of innovative activity of Ukrainian enterprises; insufficient financing of innovative activities; imperfect environmental legislation and bureaucratic obstacles; low environmental awareness of the population [1].

There is no doubt that environmental innovations are extremely important for Ukraine. On the one hand, they can help us solve the serious environmental problems we face. On the other hand, they can stimulate economic growth and create new jobs.

The implementation of eco-innovations can contribute not only to ecological improvement, but also to social and economic development. The transition to a "green" economy can create new jobs and stimulate the development of new industries. Currently, environmental responsibility in the countries of the European Union is becoming an increasingly important factor for competitiveness in the world market. Environmental innovations are a priority tool for sustainable development and increasing the competitiveness of enterprises. The transition to a "green" economy is not only a challenge, but also a strategic opportunity for Ukraine to become a leader in the world market of eco-innovations.

Implementation of sustainable development concepts has tangible implications for learning, particularly lifelong learning. "Green transition" stimulates the need to develop environmentally friendly technologies, production processes, products, services and business models. It also leads to increased demand for new skills and knowledge, as well as for upskilling and retraining of large numbers of people. The way traditional classes are performed (and taught) is changing, and new types of training are being created, in particular, digital ones. There is increasing attention in educational programs and during various educational activities to issues of environmental awareness and the formation of climate-friendly behavior. This requires a close interaction between education systems and the labor market to create an ecosystem of skills.

The European Center for the Development of Vocational Education and Training (Cedefop) has developed "Green Competences. The European Framework of Competences for Sustainable Development" (GreenComp). GreenComp is a set of sustainability competencies that are introduced into the curriculum to help learners develop knowledge, skills and abilities, as well as attitudes of responsible and caring thinking, planning and action for the planet and community health. The GreenComp framework is based on advice and input from experts and stakeholders working in the fields of sustainability education and lifelong learning. It is considered as a catalyst for promoting the education of ecological development of society.[4]

The implementation of the "green" course and "green" competencies has a significant impact on the educational system and requires updating educational and professional standards. Lifelong learning becomes a key factor in the successful transition to a "green" economy. [2]

The European Green Deal (EGD) is an ambitious EU strategy aimed at turning Europe into the world's first climate-neutral continent by 2050. This course

involves significant investments in environmentally friendly technologies and innovations, and also requires the mobilization of significant financial resources [5]

We agree with the authors that the European Green Deal is an opportunity for Ukraine to modernize its economy, improve the environmental situation and get closer to the EU. To successfully realize this opportunity, Ukraine needs to make significant efforts, but it will pay off in the long run [3, p. 263]

The EU uses a wide range of financial instruments to implement the ECJ, including:

- Investment plan for a sustainable Europe: envisages the mobilization of 1 trillion euros over the next 10 years from public and private sources.
- Just Transition Fund: mobilizes €150 billion to support regions whose economies are based on fuel energy.
- Innovation fund: supports innovative projects in the field of clean technologies.
- Green bonds: a tool for attracting investments in environmental projects.
- Horizon 2020 program: funds research and innovation in various fields, including environmental technologies [6]

ACE-EX program [7] supports the agricultural and industrial sectors in transitioning towards Circular Economy practices, in line with the European Green Deal guidelines for sustainable growth and actively contributing to combating climate change. Ukraine takes part in the project.

The project aims to facilitate this transition and promote a shift to "green" chemistry by utilizing and valorizing agricultural waste and by-products. It encourages high-quality, interactive, and multidisciplinary training to foster an innovative, sustainable, and smart entrepreneurial mindset, supporting learners in developing skills, including digital ones, valuable across various sectors and careers.

The ACE-EX project aims to enhance the qualifications of professionals in the agricultural and industrial sectors, especially those involved in oil, wine, and cereal production, through advanced training on the use of production waste or surplus to create new commercial products or innovate business operations. This goal will be achieved by developing an innovative and interdisciplinary curriculum, including virtual reality training modules. ACE-EX plans to offer an open access, flexible learning path with the possibility to obtain EQF level 4 and 5 certifications, available online for professionals in at least nine countries. The program intends to continuously update study materials, expand to EQF level 6 (equivalent to a Professional Degree), and develop interdisciplinary, transferable digital and environmental skills applicable in various professional contexts. It aims to certify professionals specialized in applying Circular Economy principles in the agricultural and industrial sectors, enhancing skills beneficial for employment prospects and enterprises, particularly in the wine, oil, cereal, cosmetics, and agro-industrial recycling industries, promoting the application and benefits of Circular Economy practices.

The transition to a "green" economy is not only an ecological necessity, but also an economic benefit. Green technologies and policies can create new jobs, stimulate economic growth and improve people's quality of life. Ukraine has every chance to become a leader in the development of the "green" economy in Europe. This requires political will, investment and cooperation with other countries.

It is important to remember that the "green" course is not only the task of the authorities, but also the responsibility of each of us. We can all contribute to the protection of the environment by making conscious choices in favor of "green" products and services.

References

1. Sahaidak Y. A., Kharchenko T. B. Management of environmental innovations as an impulse to the global green course: scientific article. Kyiv - 2021, 5 p. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/882>
2. Semygina T., Markevych N. "Green competencies and green skills: a review of international experience: a scientific article. Kyiv - 2022, 7 p. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/355>.
3. Didenko N.G. financial instruments of the european green deal as orientations for the "green course" of Ukraine. Irpin - 2021, 5 p. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45130/1/7071_IR.pdf#page=263.
4. EU Science Hub: website. URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/greencomp-european-sustainability-competence-framework_en.
5. European Commission: website. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.
6. Vocal Europe: website. URL: https://www.vocaleurope.eu/?gad_source=1&gclid=CjwKCAiAxaCvBhBaEiwAvsLmWLTCeW1WM_ECgr2HiYXmatYenjhiGpx-OwQPyX8_ZHI_HsvJKph_ThoCrC0QAvD_BwE.
7. ACE-EX project website. URL: <https://ace-ex.eu/>.

СЕКЦІЯ 4. ЄС НА ГЕОЕКОНОМІЧНІЙ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІЙ АРЕНІ

Бадіца А. В., аспірант

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У останні роки Європейський Союз переживає значне зрушення у бік цифровізації різних секторів економіки, зокрема на мікрорівні. Такий феномен часто називають цифровою трансформацією, яка на думку Європейського парламенту передбачає «інтеграцію цифрових технологій компаніями та вплив цих технологій на суспільство» [5]. Починаючи з 2019 року, впровадження цифрових технологій стало обов'язковою умовою підтримки конкурентоспроможності на сучасному глобальному ринку як для малих, так і для великих підприємств. Згідно даних Євростату, у 2021 році 56% підприємств, розташованих на території Європейського Союзу, досягли базового рівня цифрової інтенсивності [4]. Якщо розглядати швидкість цифрових перетворень за ознакою розміру підприємства, можна помітити наявність переваги у великих підприємств у порівнянні з підприємствами малих і середніх розмірів. Дані підтверджують, що 88% великих підприємств вже досягли базового рівня цифрової інтенсивності порівняно з 56% малих та середніх підприємств [4]. Звіт про стан цифрового десятиліття 2023 року вказує на те, що цифрова інтенсивність вимірюється за допомогою спеціального індексу цифрової інтенсивності ДІІ [2]. Такий показник охоплює дванадцять видів технологій, від простих до складних і передбачає підрахування кількості технологій із зазначеного переліку, які вже використовуються підприємствами. Серед них можна виділити наступні: використання принаймні трьох заходів з інформаційної безпеки ІКТ; максимальна укладена швидкість завантаження найшвидшого фіксованого інтернет-з'єднання становить принаймні 30 Мб/с; будь-який працівник з віддаленим доступом до будь-якої з наступних послуг: електронна пошта, документи, бізнес-додатки; використання промислових або сервісних роботів; проведення віддалених зустрічей; працевлаштування спеціалістів з ІКТ; 50% працівників мають доступ до Інтернету для бізнесових цілей; повідомлення працівників про їхні обов'язки у сфері інформаційної безпеки; будь-який тип навчання, наданий для розвитку інформаційних навичок працівників, протягом попереднього року; наявність документів щодо заходів, практик або процедур з інформаційної безпеки; використання будь-яких комп'ютерних мереж для продажу (принаймні 1%); веб-продажі становлять понад 1% від загального обороту, а веб-продажі B2C - понад 10% від веб-продажів [2]. Базовий рівень цифрової

інтенсивності досягається за рахунок наявності щонайменше чотирьох із зазначених цифрових технологій.

Даний індекс є ключовим показником для моніторингу запровадження цифрових перетворень на мікрорівні і входить до одного з напрямків Цифрового компасу 2030.

Згідно з документом Європейської комісії «Цифровий компас 2030: європейський шлях до цифрового десятиліття» існує чотири основних напрямки досягнення цифрової трансформації Європи до 2030 року: населення, що володіє цифровими технологіями та висококваліфіковані фахівці в галузі цифрових технологій, безпечні та ефективні стійкі цифрові інфраструктури, цифрова трансформація бізнесу, цифровізація державних послуг [1].

Категорія «Цифровізація бізнесу» містить у собі певні цілі на 2030 рік, виконання яких призведе до виникнення нових продуктів, нових виробничих процесів, оптимізації управління та споживання ресурсів, покращення якості послуг та зростання конкурентоспроможності підприємств. До них належать наступні:

- забезпечити використання хмарних обчислень, штучного інтелекту та великих даних 75 відсотками підприємств ЄС;
- збільшення зростаючих стартапів та їх фінансування для подвоєння кількості «єдинорогів» в ЄС;
- понад 90% малих та середніх підприємств мають досягти як мінімум базового рівня цифрової інтенсивності [1].

Завдяки використанню хмарних обчислень, штучного інтелекту та аналізу великих даних компанії зможуть значно покращити аналітику, приймати більш обґрунтовані рішення, оптимізувати існуючі процеси, підвищити продуктивність праці, а також знизити власні валові витрати.

Зростання числа стартапів та поява нових єдинорогів призведе до входження нових гравців на ринок, забезпечить виникнення підричних інновацій та створить позитивну динаміку припливу інвестиційних ресурсів до галузей різних напрямлень. Це також стимулюватиме розвиток більш стійких та якісних конкурентних умов, оскільки суб'єкти господарської діяльності будуть змушені покращувати свої продукти та послуги, щоб залишатися на одному рівні у взаємодії з цими новими гравцями.

Впровадження цифрових технологій та досягнення базового рівня більш ніж 90 відсотками малих та середніх підприємств, розташованих на території Європейського Союзу призведе до розширення їхньої присутності у світовому масштабі, зміцнення стійкості щодо подолання поточних чи потенційних кризових ситуацій, а також підвищить їхній рівень адаптації щодо швидкоплинних змін в економічному середовищі.

Більшістю дослідників вже доведено, що цифрова трансформація є потужним інструментом підвищення конкурентоспроможності підприємств різних видів господарської діяльності. Так, наприклад, китайські вчені Сюй Сяонін, Шуайпен Цзяо, Йонгмінг Ван та Хайцзюнь Ван стверджують, що

збільшення рівня цифрової трансформації на 1% призводить до підвищення конкурентоспроможності виробничої компанії на 0,015% [3].

Отже, вказана стратегія цифрової трансформації є сучасним прикладом, який Україна може взяти за основу для подальшого розвитку власної економіки як на мікро-, так і на макrorівні. Вона містить конкретні цілі та кроки щодо впровадження цифрових технологій, що допоможе зміцнити конкурентоспроможність українських компаній, підвищити їхню продуктивність та ефективність на глобальній економічній арені.

Список використаних джерел:

1. 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade. Brussels : European Commission, 2021. 24 p. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:12e835e2-81af-11eb-9ac9-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF (date of access: 19.03.2024).
2. Digital Decade Cardinal Points. Brussels : European Commission, 2023. 133 p. URL: https://espanadigital.gob.es/sites/espanadigital/files/2023-10/Digital_Decade_Cardinal_Points_C3tNseA3VVXGoZ6GWQWjzOm0Jls_98695.pdf (date of access: 19.03.2024).
3. Digital Transformation and Manufacturing Company Competitiveness / S. Xiaoning et al. *Finance Research Letters*. 2023. P. 104683. URL: <https://doi.org/10.1016/j.frl.2023.104683> (date of access: 19.03.2024).
4. How digitalised are the EU's enterprises? *Eurostat*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220826-1> (date of access: 18.03.2024).
5. Shaping the digital transformation: EU strategy explained. *European Parliament*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20210414STO02010/shaping-the-digital-transformation-eu-strategy-explained#:~:text=What%20is%20the%20digital%20transformation,among%20the%20technologies%20affecting%20> (date of access: 18.03.2024).

Бочарова Ю.Г., д.е.н., професор

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

Іщенко О.В.

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЄС НА ГЕОЕКОНОМІЧНІЙ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІЙ АРЕНІ

Європейський Союз (ЄС) є унікальним актором міжнародної взаємодії, що характеризується гнучкістю, еволюційністю, відсутністю аналогів та з позиції норм міжнародного права може бути ідентифікований як *Sui generis*-актор.

ЄС як *sui generis*-актор характеризується правосуб'єктністю в просторі міжнародної взаємодії, володіє як деякими характеристиками держави (хоча

не є суверенною державою), так і характеристиками міжнародної організації; має право укласти міжнародні договори; брати участь у міжнародних організаціях; бути представленим на міжнародних конференціях; вживати заходів на міжнародній арені для захисту своїх інтересів тощо.

Проведений контент-аналіз джерел [1-3], складових *Acquis communautaire* ЄС [3-4] дозволяє стверджувати, що:

1) сьогодні немає чітко визначеної дати, коли ЄС здобув правосуб'єктність на світовій арені. Це пов'язано з тим, що процес набуття правосуб'єктності був поступовим і еволюційним, а сам ЄС є унікальним утворенням, що не підпадає під чітке визначення традиційних міжнародних акторів;

2) процес формування правосуб'єктності ЄС починається у 90-ті рр. ХХ століття і пов'язаний із наступними подіями:

- укладання Маастрихтського договору (1992 р.), що зафіксував трансформацію Європейського економічного співтовариства в Європейський Союз, перехід до єдиної валюти, контури зовнішньої та безпекової політики ЄС (СЗБП) тощо;

- вступ ЄС до Світової організації торгівлі (1995 р.) [5], що стало підтвердженням визнання ЄС як самостійного торгового актора на світовій арені;

- укладання Амстердамського договору (1997 р.), що запровадив нові інституції (Верховний представник ЄС з питань зовнішньої та безпекової політики, комітет з питань безпеки, Європейський суд першої інстанції – загальний суд ЄС тощо) та процедури (процедури співрішення, посиленої співпраці, введення санкцій тощо), що посилили роль ЄС у міжнародних відносинах;

- укладання Ніщцького договору (2001 р.), що забезпечив вдосконалення процедур прийняття рішень, розширив повноваження ЄС, зміцнив структури ЄС, чітко зафіксував правосуб'єктність ЄС тощо;

- укладання Лісабонського договору (2007 р.), що визначив нову інституційну структуру ЄС (Європейська Рада набула статусу офіційної інституції ЄС, введено посаду президента Європейської Ради), чітко окреслив та розмежував повноваження інституцій ЄС, забезпечив підготовку ЄС до розширення тощо.

Незважаючи на унікальність ЄС як актора міжнародних відносин та той факт, що територія ЄС становить лише 3,1% загальної площі світу, на сучасній геоекономічній та геополітичній арені ЄС є одним із домінуючих акторів, що чинить суттєвий вплив на світовий порядок денний, глобальний контекст розвитку.

Так, на сучасному етапі розвитку:

1. Економіка ЄС є третьою за розміром економікою світу - ВВП ЄС перевищує 15,8 трлн євро, на частку ВВП ЄС припадає майже 15% світового ВВП (рис.1).

Китай (18,6% світового ВВП)	ЄС (14,8% світового ВВП)	росія (3,3% світового ВВП)	Інші країни світу (20% світового ВВП)
		Індонезія (2,4% світового ВВП)	
		Бразилія (2,3% світового ВВП)	
		Сполучене Королівство (2,3% світового ВВП)	
		Мексика (1,8% світового ВВП)	
США (15,7% світового ВВП)	Індія (7% світового ВВП)	Туреччина (1,8% світового ВВП)	
		Південна Корея (1,7% світового ВВП)	
	Японія (3,7% світового ВВП)	Канада (1,4% світового ВВП)	
Саудівська Аравія (1,2 % світового ВВП)			
Іран (1% світового ВВП)			
		Австралія (1% світового ВВП)	

Рисунок 1 – Частка ЄС та окремих країн світу у світовому ВВП, % світового ВВП у 2021 р.

Джерело: складено автором на основі даних [6]

2. ЄС є одним із найбільших світових ринків. Так, на частку населення ЄС припадає 5,7% загальній чисельності населення світу або більше 450 млн осіб; ЄС характеризується високим рівнем життя (станом на 2022 рік ВВП на душу населення ЄС становив 35210 євро) та високим рівнем купівельної спроможності населення.

3. Єдина для 20 країн ЄС (країн-членів валютного союзу: Австрія, Бельгія, Кіпр, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Португалія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Хорватія) валюта – євро – є другою (після долара) найважливішою валютою в світі.

4. ЄС є одночасно як одним із найбільш привабливих об'єктів інвестування (на частку ЄС припадає 29% накопичених світових запасів ПІІ), так і суб'єктів інвестування (на частку ЄС припадає 34,2% накопичених світових запасів ПІІ) (табл.1).

Таблиця 1- ЄС як суб'єкт та об'єкт інвестування

Країни	Частка накопичених запасів ПІІ в ЄС в світових запасах ПІІ, %	Частка накопичених запасів ПІІ ЄС в світових запасах ПІІ, %
ЄС, у т.ч.:	29	34,2
<i>всередині ЄС</i>	<i>15,6</i>	<i>13,3</i>
<i>за межами ЄС</i>	<i>13,4</i>	<i>20,9</i>
Сполучене Королівство	5,3	5,2
США	26,1	20,7
Канада	2,7	5
Китай	4,6	6
Інші країни світу	32,3	28,9

Джерело: складено та розраховано авторами на основі даних [6]

5. ЄС є одним із визначальних учасників міжнародних торговельних відносин. Так, на сучасному етапі розвитку ЄС є основним торговельним партнером для 54 країн, зокрема у 2022 році на частку ЄС припадає 15,6% від зовнішньої торгівлі США, 15,4% - Китаю. Крім того, на частку ЄС у 2022 році припадає в цілому 16,2% від обсягів світової торгівлі товарами та послугами, що визначає той факт, що сьогодні ЄС є 2-м у світі експортером та 2-м імпортером товарів та послуг (рис.2).

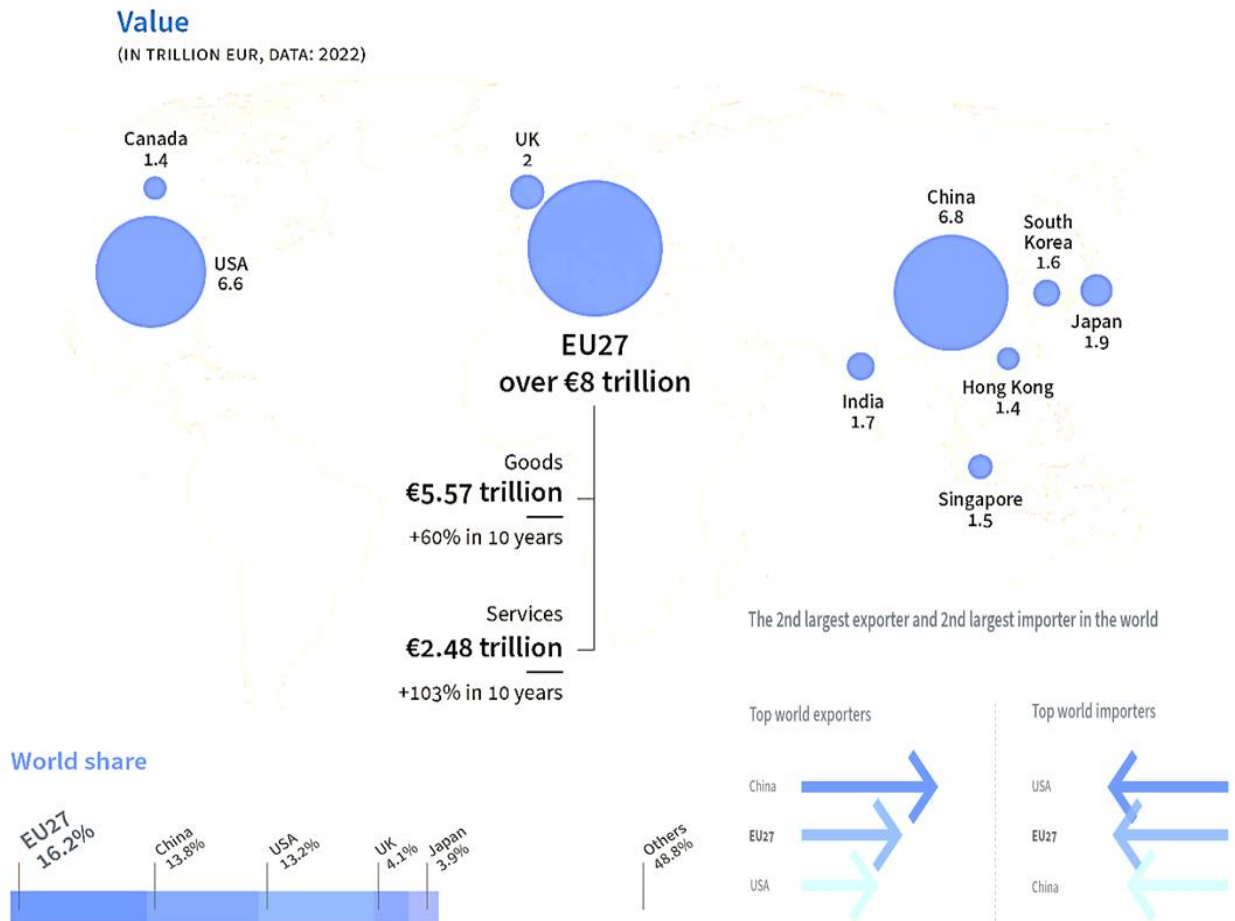


Рисунок 2 – ЄС у міжнародних торговельних відносинах

Джерело: складено автором на основі даних [7]

Як провідний актор, ЄС активно долучається до процесів регулювання міжнародної взаємодії, зокрема сприяє лібералізації торгівлі. Так, станом на 2022 рік ЄС укладено більше 42 угод із 74 країнами світу про преференційну торгівлю [7].

6. ЄС є одним із найбільших інноваційних центрів в світі. Так, країни ЄС стабільно входять до топ-50 найбільш інноваційних країн світу (Global Innovation Index) [8], ЄС активно інвестує у наукові дослідження та розвиток інноваційної діяльності (бюджет 9 рамкової програми ЄС з наукових досліджень та технологій (2021-2027 рр.) становить майже 97 млрд євро) [9].

7. ЄС активно долучається до реалізації заходів, спрямованих на забезпечення та гарантування миру, безпеки, розвитку демократії, сталого розвитку в світі. Так, у 2012 році за свої зусилля в цьому напрямі ЄС отримав

Нобелівську премію миру. Станом на 2023 рік ЄС підписано понад 90 міжнародних договорів, що сприяють миру, безпеці та розвитку демократії, зокрема дії принципу верховенство права. Відповідно до Normandy Index, ЄС на сучасному етапі розвитку характеризується значно нижчим рівнем загроз миру, безпеці та демократії, ніж інші країни світу (рис.3).

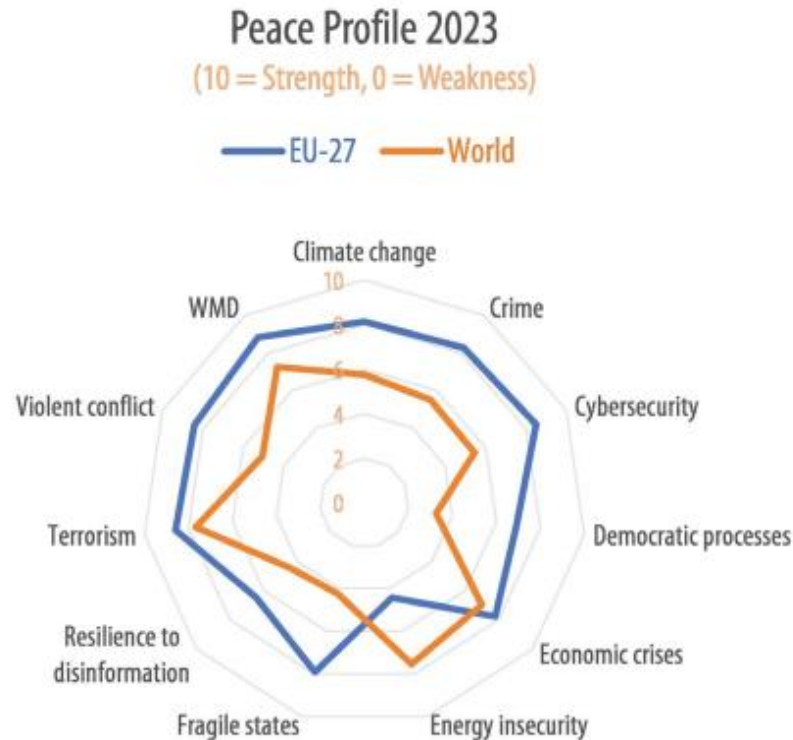


Рисунок 3 – Профіль миру ЄС відповідно до Normandy Index [10]

Оцінка країн здійснюється за шкалою 0-10, де 0 – найвищий рівень загроз миру, безпеці та демократії, 10 – найнижчий.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку ЄС, попри свою унікальність як актора міжнародної взаємодії, відіграє значну роль на геоекономічній та геополітичній арені.

Список використаних джерел:

1. An official website of the European Union. URL: https://european-union.europa.eu/index_en.
2. Hlavac Marek (2010): Less Than a state, more than an international organization: The Sui generis nature of the European Union. URL: <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/27179/>.
3. EUR-Lex. URL: eur-lex.europa.eu.
4. Chapters of the acquis. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/glossary/acquis_en.
5. The World Trade Organization (WTO). Member list. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm.

6. Key figures on the EU in the world 2023 edition. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15216629/16118334/KS-EX-23-001-EN-N.pdf/d4413940-6ef7-2fa8-d6f1-a60cdc4b89f3?version=1.0&t=1676459907834>.

7. European Council Council of the European Union. The EU's role in global trade. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/the-eu-s-role-in-global-trade/>.

8. World Intellectual Property Organization. Global Innovation Index. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/.

9. Бочарова Ю., Чернега О., Кожухова Т., Іщенко О. Рамкові програми ЄС із розвитку наукових досліджень та технологій як основний фінансовий інструмент інноваційної політики ЄС. Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Серія: Економічні науки. Кривий Ріг. 2021. Вип. 2 (75). С. 64–72.

10. Peace and Security in 2023. Overview of EU action and outlook for the future. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/751419/EPRS_STU\(2023\)751419_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/751419/EPRS_STU(2023)751419_EN.pdf).

*Проноза І. І., к.пол. н., доцент,
Казюк А. В., здобувач вищої освіти
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського», Одеса, Україна*

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ФОРМУВАННІ ГЕОПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ

У сучасному світі Україна стоїть перед численними викликами, які вимагають активного вияву готовності та визначення стратегічних напрямів. Геополітична напруженість у Європі, зумовлена російсько-українською війною, підкреслює необхідність пошуку надійних стратегічних партнерів для забезпечення безпеки та стабільності. Україна обрала курс на євроінтеграцію, яка стала важливим кроком у формуванні її геополітичної стратегії. Європейський Союз виступає ключовим партнером в цьому процесі, пропонуючи значний пакет підтримки та сприяючи економічному зростанню, демократизації та модернізації. Проте, співпраця з ЄС також зіткнулася з рядом обмежень, таких як геополітичні виклики, економічні труднощі та супротив із внутрішніх та зовнішніх джерел. У цьому контексті, аналіз ролі Європейського Союзу у формуванні української геополітики стає не лише актуальним, але й необхідним для розуміння та передбачення подальших тенденцій у розвитку України та регіону в цілому.

У цьому контексті аналіз ролі Європейського Союзу у формуванні української геополітики стає не лише актуальним, але й необхідним для розуміння та передбачення подальших тенденцій у розвитку України та регіону в цілому.

Роль Європейського Союзу у формуванні української геополітики є важливою та має різноманітні аспекти. По-перше, ЄС надає політичну

підтримку та стимулює демократичні реформи в Україні. Це включає підтримку впровадження антикорупційних заходів, укріплення прав людини та зміцнення інституційної бази. Друге, участь України в євроінтеграційних процесах сприяє економічному зростанню та розвитку країни. Доступ до внутрішнього ринку ЄС, фінансова підтримка та технічна допомога стимулюють модернізацію та привертають інвестиції. Крім того, Європейський Союз сприяє зміцненню безпеки України, надаючи підтримку у здійсненні реформ у сфері оборони та забезпеченні безпеки. Це включає навчання, консультації та підтримку в рамках спільної зовнішньої політики та безпеки. Нарешті, програми культурного та освітнього обміну між Україною та країнами ЄС сприяють поглибленню взаєморозуміння та співпраці між народами. Таким чином, Європейський Союз відіграє ключову роль у різних аспектах формування української геополітики, сприяючи розвитку демократії, економіки та безпеки в Україні.

У контексті формування геополітики України співпраця з Європейським Союзом має важливе значення, надаючи країні доступ до передових технологій та інноваційних рішень, що присутні на ринку ЄС. Це сприяє технологічному розвитку України, зокрема впровадженню ефективних та сталих технологій у виробництві, медичних послугах, освіті та інших сферах. Зближення з європейськими стандартами та нормами підвищує якість життя громадян, охорону здоров'я, безпеку праці та охорону навколишнього середовища. Розвиток туризму та культурний обмін сприяють не лише туристичній індустрії, але й культурному взаєморозумінню між народами. Участь у євроінтеграційних процесах стимулює конкурентоспроможність українських компаній на міжнародному ринку та сприяє їхньому розвитку. Крім того, підтримка малого та середнього бізнесу допомагає розширювати їхню діяльність, створювати нові робочі місця та сприяє розвитку місцевих економік.

Незважаючи на ряд переваг, співпраця з Європейським Союзом також стикається з рядом обмежень, які ускладнюють інтеграційні процеси та становлять виклики для України:

- геополітичні виклики: напружені відносини з росією та військові дії, дивергентність інтересів, енергетичну залежність, міжнародні конфлікти, а також санкції та торговельні обмеження ускладнюють взаємодію з Європейським Союзом та загрожують безпеці регіону. Стратегічне розмежування між східною та західною орієнтацією країни може бути джерелом напруги та обмежень у співпраці з ЄС. Розв'язання цих проблем вимагає уважного аналізу, стратегічного планування та ефективного управління з боку українських владних структур.

- економічні труднощі: реформи, необхідні для виконання європейських стандартів, можуть призвести до економічних труднощів та соціальних напруг. Впровадження нових правил та стандартів може потребувати значних інвестицій та зусиль, що може тимчасово позначитися на економічному становищі країни.

- супротив із внутрішніх та зовнішніх джерел: частково через історичні, культурні та політичні фактори, існують сили як у самій Україні, так і в інших країнах, які намагаються запобігти або уповільнити процеси євроінтеграції. Це може включати опозиційні групи всередині країни, які спрямовуються на збереження статус-кво, а також зовнішні фактори, такі як вплив росії або інших держав [2].

- системні реформи: необхідність проведення системних реформ у всіх сферах життя, включаючи політику, економіку, освіту та правосуддя, вимагає значних зусиль та ресурсів. Реалізація цих реформ може бути довготривалою та складною, що ускладнює процеси євроінтеграції.

- корупція та внутрішні проблеми: Високий рівень корупції, відсутність реформ у судовій системі та нестабільність у політичному житті країни створюють внутрішні проблеми, які потребують негайного вирішення для успішної інтеграції України в структури Європейського Союзу [1].

Для вирішення цих проблем необхідно провести ретельний аналіз, розробити стратегічний план та ефективно керувати ситуацією зі сторони українських владних структур. Тільки шляхом конструктивного вирішення цих викликів Україна матиме можливість здійснити свої євроінтеграційні плани та сформувати міцну та успішну геополітичну стратегію.

Підсумовуючи зазначимо, співпраця України з Європейським Союзом є важливим етапом у формуванні її геополітичної позиції. Попри численні можливості, що випливають із цієї співпраці, важливо враховувати існуючі виклики та обмеження. Геополітичні напруження з росією, економічні труднощі, супротив з внутрішніх та зовнішніх джерел, а також інші проблеми створюють складний контекст для реалізації євроінтеграційних планів України.

Однак, з ретельним аналізом, стратегічним плануванням та ефективним управлінням цими викликами Україна може знайти шлях до успішної інтеграції у європейський простір. Вирішення системних проблем, таких як корупція та нестабільність, а також активне залучення до реформ у всіх сферах життя країни є ключовими кроками на шляху до стійкої та ефективної геополітичної стратегії.

Отже, Україна має всі можливості втілити свої євроінтеграційні амбіції та сформувати позитивну геополітичну позицію у міжнародному співтоваристві, але для цього необхідно продовжувати робити конструктивні кроки та працювати над подоланням існуючих викликів.

Список використаних джерел:

1. Копійка В. В., С. О. Маковський. Європейський союз у мінливому світі : монографія. Київ. 2022. 219 с.
2. Петренко 3. Євросерегіони в системі транскордонного співробітництва України. К., 2007. 278 с.

*Феденко Д.О., аспірант
Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна*

ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЧИННИКІВ НА ЕКОНОМІЧНУ ІНТЕГРАЦІЮ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

У сучасному світі вплив геополітичних чинників на економічні процеси стає все більш помітним, особливо в контексті діяльності Європейського Союзу (ЄС). Геополітичні аспекти, такі як політичні конфлікти, торговельні відносини, глобальні виклики та стратегічні партнерства, впливають на розвиток та спрямованість інтеграційних процесів в ЄС.

Геополітичний контекст відіграє ключову роль у процесах європейської інтеграції, впливаючи на різні аспекти економічного, політичного та соціокультурного життя в регіоні Європейського Союзу. Ось детальний огляд основних геополітичних факторів, які впливають на цей процес:

1. **Геостратегічне розташування:** Європейський Союз має ключове геостратегічне положення, яке визначає його важливість у глобальних справах. Розташований між Східною та Західною Європою, він є містом підключення для багатьох країн, що забезпечує йому стратегічну роль у торгівлі, енергетиці та транспорті.

2. **Сусідські відносини:** ЄС має складні відносини зі своїми сусідніми країнами, які включають країни Східного партнерства, країни Балканського регіону та Туреччину. Ці відносини визначаються політичними, економічними та безпековими аспектами, і вони мають великий вплив на процеси інтеграції в ЄС.

3. **Геополітичні конфлікти:** регіон Європи стикається з різноманітними геополітичними конфліктами, такими як конфлікт на сході України, конфлікт у Сирії, а також проблеми з територіальними конфліктами в Південній та Східній Європі. Ці конфлікти створюють напруженість у регіоні та можуть вплинути на економічну інтеграцію в ЄС через вплив на безпеку та стабільність.

4. **Зовнішні держави:** Європейський Союз взаємодіє з різними зовнішніми державами та регіональними блоками, такими як США, Росія, Китай, та інші. Відносини з цими державами визначаються економічними інтересами, геополітичними амбіціями та загальною міжнародною безпекою.

Розуміння цих геополітичних факторів дозволяє краще зрозуміти контекст інтеграції в ЄС та розробляти ефективні стратегії для подолання викликів та забезпечення стабільності та процвітання в регіоні [1].

Геополітичні фактори мають значний вплив на торговельні відносини Європейського Союзу з іншими країнами. Політичні напруження, конфлікти та геостратегічне розташування впливають на торговельні угоди та обмін товарів і послуг між ЄС та партнерами. Геополітичні конфлікти можуть призвести до введення торговельних обмежень та санкцій, що обмежують можливості торгівлі між сторонами. Такі обмеження можуть мати

негативний вплив на економічне співробітництво та збільшувати ризики для бізнесу. З іншого боку, геополітичні фактори також можуть створювати нові можливості для торгівлі, особливо в умовах зміни геополітичного ландшафту та відкриття нових ринків.

Наприклад, розширення торговельних відносин з країнами Східного партнерства або розвиток співпраці з Азіатсько-Тихоокеанським регіоном можуть стати стратегічними для ЄС в умовах змін геополітичного середовища. У рамках внутрішнього ринку ЄС, геополітичні фактори можуть впливати на обсяги та структуру торговельного обміну між країнами-членами. Залежно від політичних подій та геостратегічного контексту, можуть змінюватися пріоритети та стратегії торговельної політики ЄС, а також внутрішні механізми регулювання торгівлі. Таким чином, аналіз геополітичних факторів дозволяє краще розуміти складнощі та можливості торговельних відносин ЄС з іншими країнами та внутрішню економічну інтеграцію в рамках європейського ринку.

Глобальні виклики, такі як зміна клімату, кібербезпека та міграційні потоки, мають значний вплив на економічну інтеграцію в Європейському Союзі (ЄС).

Зміна клімату є одним з ключових викликів для економічної інтеграції в Європейському Союзі. Зростання температур, зміни в розподілі опадів та інші кліматичні зміни можуть призвести до серйозних економічних наслідків, таких як збитки в сільському господарстві, зміни в енергетичному секторі та зміни в туристичній індустрії. Крім того, економічні збитки внаслідок зміни клімату можуть вплинути на стабільність фінансових ринків та макроекономічну ситуацію в країнах-членах ЄС [2].

Питання кібербезпеки стає все більш актуальним у зв'язку з розвитком цифрової економіки та зростанням кількості кібератак. Кіберзагрози можуть негативно вплинути на функціонування фінансових установ, мереж та інфраструктури, що може викликати серйозні економічні та соціальні наслідки. Забезпечення кібербезпеки стає пріоритетом для країн-членів ЄС у забезпеченні стабільності та захисту економічних інтересів.

Міграційні потоки також впливають на економічну інтеграцію в ЄС, зокрема через їх вплив на ринки праці та соціальні системи. Масові міграційні потоки можуть викликати напругу на ринках праці, зміну демографічної структури населення та вплинути на витрати на соціальні програми та інфраструктуру. Ефективне управління міграційними потоками важливо для забезпечення стабільності та розвитку в Європейському Союзі.

Зміна клімату ставить під загрозу економічні системи та інфраструктуру країн-членів ЄС, що може призвести до значних втрат та перешкод для співпраці. Кібербезпека стає все більшою загрозою для економічної стабільності та конкурентоспроможності країн-членів ЄС, зокрема в контексті цифрової торгівлі та фінансових операцій [3].

Міграційні потоки також мають великий вплив на економічну інтеграцію в ЄС, зокрема через вплив на ринки праці та соціальні програми.

Стратегічні партнерства ЄС з іншими країнами та регіонами є ключовим елементом забезпечення економічної стабільності та розвитку.

Міграційні потоки представляють важливий аспект для економічної інтеграції в Європейському Союзі. Перш за все, вони впливають на ринки праці, вносячи зміни в розподіл робочої сили та навичок. З одного боку, мігранти можуть забезпечувати додаткову робочу силу для розвитку певних секторів економіки, допомагаючи заповнити вакансії у галузях, де виникає дефіцит робочої сили. З іншого боку, великі міграційні потоки можуть створювати конкуренцію на ринку праці, що може впливати на заробітні плати та умови праці для місцевого населення.

Крім того, міграційні потоки впливають на соціальні програми, такі як системи охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення. Підвищений навантаження на ці системи може створити виклики для їх функціонування та фінансування, зокрема у контексті забезпечення доступу до якісних послуг для мігрантів та їхніх сімей.

Стратегічні партнерства Європейського Союзу з іншими країнами та регіонами є ключовим елементом забезпечення економічної стабільності та розвитку. Ці партнерства спрямовані на спільні проекти та ініціативи, спрямовані на зміцнення торговельних зв'язків, сприяння інвестиціям, обмін технологіями та спільний розвиток інфраструктури. Вони сприяють розвитку взаємовигідних відносин та сприяють створенню сприятливого середовища для економічного зростання та процвітання у всіх учасників.

Європейський Союз активно співпрацює з ключовими гравцями на світовій арені, такими як Сполучені Штати, Китай та Японія, для вирішення спільних викликів та реалізації спільних проектів у різних сферах. Крім того, ЄС розвиває стратегічні партнерства з регіональними організаціями, такими як Африканський Союз та Латиноамериканська спільнота, для сприяння стабільності та розвитку у різних частинах світу. Оцінка впливу глобальних викликів та аналіз стратегічних партнерств є важливим елементом формування ефективних стратегій європейської економічної інтеграції та забезпечення стійкого розвитку ЄС.

Геополітичні чинники визначаються географічним розташуванням країн, їхніми політичними відносинами та стратегічними інтересами. У контексті Європейського Союзу (ЄС), геополітичні чинники мають великий вплив на економічну інтеграцію та розвиток регіону.

Спільне кордонування та співпраця між країнами-членами ЄС та їхніми сусідами відіграють важливу роль у створенні благоприятного середовища для торгівлі та інвестицій. Наприклад, спільні економічні угоди та зони вільної торгівлі сприяють розширенню ринків збуту та зниженню торговельних бар'єрів між країнами.

У той же час, геополітичні конфлікти та напруженість у відносинах між країнами можуть створювати перешкоди для економічної інтеграції. Наприклад, конфлікт на Сході Європи чи нестабільна політична ситуація в деяких сусідніх країнах можуть призвести до зміни торговельних шляхів та збитків для бізнесу.

Геополітичні конфлікти та напруженість у відносинах між країнами можуть серйозно підірвати процеси економічної інтеграції в Європейському Союзі. Наявність конфліктів на Сході Європи, таких як ситуація в Україні, або нестабільність у політичному середовищі деяких сусідніх країн можуть призвести до серйозних викликів для торгівлі та інвестицій.

Торговельні шляхи можуть бути перервані або скорочені через зміну політичної ситуації в регіоні. Наприклад, введення санкцій або збройний конфлікт може призвести до затримки та обмеження руху товарів через кордони, що негативно впливає на підприємства, що здійснюють торгівлю на міжнародному рівні.

Бізнесові партнерства також можуть постраждати від геополітичних конфліктів, оскільки нестабільність та невизначеність у відносинах між країнами можуть створювати ризики для інвесторів. Це може призвести до збитків та обмежень у веденні бізнесу в регіоні, зокрема шляхом зменшення обсягів торгівлі та інвестицій.

Таким чином, геополітичні конфлікти та напруженість у відносинах між країнами є серйозним викликом для економічної інтеграції в Європейському Союзі.

Окрім того, геополітичні фактори впливають на розвиток енергетичних маршрутів та інфраструктури, що є важливими аспектами для забезпечення енергетичної безпеки та розвитку регіону. Розуміння цих факторів допомагає формувати стратегії забезпечення економічної стабільності та здійснення політик, спрямованих на зміцнення європейської інтеграції та розвиток регіону в цілому.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав і основних свобод людини (ETS № 5) із поправками, внесеними відповідно до положень Протоколу № 11 // 36. договорів Ради Європи. Українська версія. -С 27-46.
2. Мицик В. Права національних меншин у міжнародному праві. -К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2004. - С.97.
3. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (ETS № 148) // 36. договорів Ради Європи.-С. 175-196.

*Шахно А. Ю. д.е.н., професор,
Паустовська Т. І. к.е.н., доцент,
Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг, Україна*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ЕВОЛЮЦІЙНІ НАПРАЦЮВАННЯ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Єдиними європейськими державними утвореннями, які за розміром можна порівняти з Європейським Союзом, були колишня Західна Римська імперія, Франкська імперія та Священна Римська імперія. Незважаючи на це, протягом останнього тисячоліття Європа розпалася на багато незалежних

країн. З давніх часів європейські мислителі шукали шляхи об'єднання європейських держав. Однак ця ідея отримала нове життя після Другої світової війни, коли Вінстон Черчилль у своїй промові в Цюрихському університеті закликав створити «Сполучені Штати Європи», які були б схожі на Сполучені Штати Америки.

У 1949 році була створена Рада Європи, яка існує досі як організація, що зосереджує свою діяльність на проблемах забезпечення прав людини в європейських країнах. Ідеї створення могутньої держави постійно набирали обертів протягом всієї історії Європи, але після Другої світової війни ці ідеї почали набувати особливої сили. Після війни на континенті виникло кілька організацій, таких як Рада Європи, Європейський Союз і НАТО. Європейський Союз (ЄС) є однією з найважливіших політичних, економічних і соціальних організацій сучасності і на даний момент об'єднує 27 країн, включаючи більшість країн Європи [1, с. 45].

Створення ЄС стало результатом кількох передумов, які об'єднали причини та чинники реалізації ідеї Європейського Союзу. Головними ідеями створення ЄС були: необхідність економічної інтеграції, зміцнення миру та стабільності після Другої світової війни в регіоні, а також прагнення до соціального та культурного зближення між народами Європи. Крім того, створення Європейського Союзу стало відповіддю на виклики Європи на ринках, що розвиваються, та на прискорення процесів глобалізації.

В основі створення Європейського Союзу були такі головні причини, а саме:

1. Забезпечення миру та стабільності в регіоні: однією з головних причин створення ЄС була потреба в забезпеченні миру та стабільності в регіоні. Після Другої світової війни Європа стала розбитою і низка країн постраждали від війни. Було важливо забезпечити збільшення міжнародної співпраці, щоб запобігти повторенню конфліктів та підтримати стабільність в регіоні.

2. Економічна співпраця: ще однією важливою причиною створення ЄС була потреба в збільшенні економічної співпраці між країнами. Ідея вільної торгівлі та спільного ринку з'явилася ще в 1950-х роках, коли Франція та Німеччина підписали договір про спільне виробництво вугілля та сталі. Ця ідея далі розвивалася і призвела до створення Європейського економічного співтовариства в 1957 році.

3. Зміцнення впливу в глобальному світі: створення ЄС дозволило країнам Європи зосередитися на зміцненні свого впливу та позиції в глобальному світі. ЄС є одним з найбільших торгових блоків у світі та має значний вплив на світову економіку. Крім того, ЄС також виступає як головний партнер у справі боротьби зі зміною клімату та розвитку енергетичної політики.

4. Створення спільних правил та стандартів: ЄС встановлює спільні правила та стандарти у багатьох сферах, таких як торгівля, фінанси, безпека продуктів харчування та безпека на робочому місці. Це дозволяє забезпечити високий рівень якості та безпеки продуктів та послуг, що перебувають на

європейському ринку. Крім того, спільні правила допомагають уникнути конкуренції на ціни та підтримують стабільність на ринку.

5. Розвиток інфраструктури та транспортних зв'язків: ЄС також забезпечує розвиток інфраструктури та транспортних зв'язків в регіоні. Це включає будівництво нових доріг, мостів, аеропортів та залізниць, а також розвиток сучасної телекомунікаційної інфраструктури. Розвиток інфраструктури сприяє економічному зростанню та покращенню життя громадян.

6. Захист прав людини та підтримка демократії: однією з цілей ЄС є захист прав людини та підтримка демократії. ЄС забезпечує дотримання прав людини та демократичних цінностей у своїх країнах-членах, а також в регіонах, з якими він має співпрацю. Це дозволяє забезпечити більшу свободу, рівність та справедливість для всіх громадян.

7. Підтримка розвитку місцевих громад: ЄС також надає підтримку розвитку місцевих громад у своїх країнах-членах. Це включає фінансування проектів, спрямованих на покращення інфраструктури, розвиток туризму, охорону довкілля та інші сфери. Підтримка розвитку місцевих громад допомагає забезпечити більш рівний та стабільний розвиток країн-членів ЄС [2, с. 87].

З перерахованих причин утворення ЄС виникла ціль даного Союзу, якою є створення умов вільного пересування в його межах товарів, послуг, капіталів та робочої сили, створення Європейського центрального банку, впровадження спільної валюти, єдиного громадянства, закінчення створення організаційного та правового механізму узгодження зовнішньої політики та політики безпеки держав-членів ЄС.

Спочатку це було суто економічне об'єднання – Європейська спільнота вугілля та сталі, Європейське економічне співтовариство, низка угод, які регламентували діяльність Європейського Союзу. Проте, за останні буквально півтора-два роки – стрімкий розвиток ЄС, що потребує активного вирішення питань, як діяти далі. У сучасному світі Європейський Союз усвідомив себе гравцем, одним із центрів політичної сили, одним із центрів прийняття рішень. Віддавна Європейський Союз налагодив розгалужену систему відносин з усім світом. Існують усякого роду формати, проводяться саміти. Останнім з них був саміт ЄС-Китай. Проводяться саміти ЄС-США, ЄС-Меркосур, ЄС-Африка, ЄС-Східне партнерство, ЄС-Асоційоване тріо та інші. Все це існувало, існує і, напевно, буде існувати.

Головним змістом цієї співпраці, цих контактів Європейського Союзу з усім світом була економіка і торгівля. Тепер, за останні роки, ситуація докорінно змінилася. Слід нагадати, що Україна встановила і започаткувала відносини з Європейським Союзом, відкривши своє представництво при ЄС, ще у далекому 1992 році. Одне з перших посольств України було в Бельгії і мало відносини у тому числі з Європейським Союзом, тоді ще не Союзом. Досить довго Україна перебувала на важливому етапі зовнішньої політики – пошуку свого місця в новій системі міжнародної спільноти, побудові нових відносин з європейськими структурами. У системі зовнішньополітичних

пріоритетів України особливе місце посідало співробітництво з ЄС. І, нарешті, Європейський вибір нашої держави відкрив нові перспективи співробітництва з розвиненими країнами континенту, надав можливості економічного розвитку, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин [3].

У період розширення Європейського Союзу та формування нової політики ЄС стосовно України важливого значення набуває інформування громадськості щодо проблем, напрямів та перспектив європейської інтеграції молодій українській державі. Якщо для України інтеграція до Євросоюзу — це перспектива економічного росту, стабілізації державних інституцій та розвиток країни загалом, то Європейський Союз отримає країну з високим рівнем безробіття, низьким номінальним ВВП — всього 160 млрд доларів, високим державним боргом, який, за очікуваннями уряду, становитиме 106% від ВВП країни.

Інтеграція України до Євросоюзу закінчує процес об'єднання Східної і Західної Європи. Нарешті зникне історичний фронтір (прикордоння) Європи як «сіра зона безпеки». Тобто Європейський Союз отримає нагоду стати геополітично самодостатнім гравцем на міжнародній арені. Вступ України до ЄС означатиме формування мережі взаємодії європейських регіонів від Балтійського до Чорного моря та поживить проєкт Тримор'я у складі держав Балтійського, Чорного та Адріатичного морів. Україна вигідна й цікава своїми корисними копалинами. Участь України у функціонуванні чотирьох європейських свобод (руху товарів, капіталів, робочої сили та інвестицій) дасть спільному ринку ЄС новий імпульс для розвитку [4].

За географічною структурою зовнішньої торгівлі, до повномасштабної війни та і зараз, найбільшими партнерами України по товарному експорту наразі є Польща, Італія, Німеччина, Нідерланди, Угорщина. До Польщі Україна експортує переважно залізорудну сировину, чорні метали, продукцію деревообробки. Вітчизняний експорт до Італії сконцентрований на чорних металах і зернових. Експорт до Німеччини складається переважно з комплектів проводів, ріпаку, залізорудної сировини, предметів одягу. До Нідерландів Україна постачає насамперед зернові культури і соняшникову олію. В Угорщині концентрується майже весь вітчизняний експорт до ЄС електричних водонагрівальних пристроїв, вагому частку становлять також комплекти проводів, залізні руди. Географія вітчизняного експорту товарів до країн ЄС залишається доволі диверсифікованою.

Найбільшими партнерами України по імпорту товарів серед країн ЄС є Німеччина, Польща, Італія, Франція, Угорщина. З Німеччини Україна імпортує переважно сільгосптехніку, легкові і вантажні авто, електричне устаткування. Імпорт з Польщі складається передусім з транспортних засобів, різноманітного промислового обладнання, продуктів харчування, текстилю. Основою імпорту з Італії є лікарські засоби та продукція приладобудування. З Франції Україна імпортує переважно засоби захисту рослин, фармацевтичну продукцію, засоби гігієни, легкові автомобілі. З Угорщини здійснюється імпорт передусім електричного устаткування,

легкових автомобілів, продуктів харчування, гумових виробів та ін. Українські компанії активно використовують можливості. ЗВТ з ЄС (у 2016 році експорт товарів до держав-членів ЄС здійснювали 13 402 компанії, у 2017 році - 14 136 компаній, 2018 році - 14 715 компаній, 2019 році - 14 545 компаній, у 2020 році - 13 849 компаній, у 2021 року - 14 283). Для експорту до держав-членів ЄС з початку застосування ЗВТ видано 584 907 сертифікатів EUR.1 [5].

Таким чином, вступ України до ЄС стане важливим стимулом для зростання торгівлі, продовження реформування держави та виходу на якісно інший рівень розвитку нашої держави, оскільки головна перевага вступу до ЄС полягає у можливості виходу України на один рівень з провідними країнами Європи та прийняття її до об'єднання вільних, економічно розвинутих держав. При цьому, як свідчить досвід інших країн, вступ країни до ЄС несе цілу низку переваг як для громадян, так і для бізнесу.

Як свідчать експерти, загальними перевагами виступають: стабільність, демократія; реформування недієздатного національного судочинства; участь в Європейській колективній безпеці; антикорупційна політика; стимулювання зростання ВВП, збільшення робочих місць, підвищення рівня зарплат та пенсій; зниження цін на товари та підвищення якості цих товарів; зростання внутрішнього ринку та внутрішнього попиту; вільний рух робочої сили, товарів, послуг та капіталу; розширення можливостей для освіти; підвищення соціального захисту; ефективний захист прав людини в інституціях ЄС [5].

Макроекономічні наслідки, які очікують, а саме: збільшення надходжень прямих іноземних інвестицій завдяки підвищенню довіри бізнесу; зниження ризиків та підвищення мобільності робочої сили; вихід на ринки третіх країн; зростання ефективності транспортної логістики; забезпечення енергетичної безпеки; розширення доступу до технологій, підвищення рівня інновацій, що пов'язане з посиленням рівня конкуренції; підтримка від ЄС, забезпечення доступу до фінансових установ і фондів в межах ЄС; зростання продажів на експорт, зростання обсягів промислового виробництва та запровадження процесів диверсифікації.

Отже, на європейську інтеграцію і місце в цьому процесі України впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори, що потребує значних кроків від держави у напрямі проведення реформ та відповідності євроінтеграційним принципам.

Список використаних джерел:

1. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / за заг. ред. І. В. Яковюка. Київ : Право України, 2013. 208 с.

2. Віднянський С. В., Мартинов А. Ю. Об'єднана Європа від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу. Київ : Києво-Могилянська академія, 2011. 395 с.

3. Геополітичний вимір Євросоюзу: Як змінюється ЄС і як на це впливає Україна. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3803258-geopolitichnij-vimir-evrosouzu-ak-zminuetsa-es-i-ak-na-ce-vplivae-ukraina.html>

4. Що отримає Україна від членства в Євросоюзі, а ЄС — від вступу України. URL: <https://svidomi.in.ua/page/shcho-otrимаie-ukraina-vid-chlenstva-v-yevrosoiuzi-a-yes-vid-vstupu-ukrainy>

5. Терещук А. Вступ України до ЄС: переваги для громадян та бізнесу. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/211004_vstup-ukrani-do-s-perevagi-dlya-gromadyan-ta-bznesu

СЕКЦІЯ 5. СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН ЄС ІЗ КРАЇНАМИ-СУСІДАМИ

*Базаєва Д. П., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б.,
ст. викладач кафедри економіки та туризму
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄС

Розвиток зовнішньоторговельних відносин України з ЄС відкриває нові можливості реалізації економічного потенціалу країни та створення низки позитивних ефектів для стимулювання внутрішнього виробництва. Водночас співробітництво з ЄС супроводжується цілим рядом ризиків, які реалізуються у зовнішньоторговельному співробітництві та мають бути враховані у зовнішньоекономічній політиці України, що актуалізує обрану тему дослідження [1].

Співробітництво України з ЄС відповідає загальній українській зовнішньоекономічній доктрині, яка базується на постулатах економічної відкритості та активної участі країни у глобалізаційних процесах [2].

Трансформаційні процеси в економіці України, зміна вектору зовнішньоекономічного розвитку призвели до активізації зовнішньоторговельних відносин з країнами Європейського Союзу (ЄС). У цьому контексті важливим є постійний моніторинг ситуації на шляху інтеграції країни до європейського економічного простору, а також виявлення тенденцій, проблем, шляхів розвитку та перспектив зовнішньоторговельного співробітництва України і Євросоюзу [3].

Географія українського товарного експорту до ЄС є вельми диверсифікованою. Найбільшим експортним партнером України є Польща, на яку у 2020 р. припадало 17,6% експортних поставок до ЄС. Значні обсяги товарів Україна експортує також до Німеччини (11,1% загального обсягу товарного експорту до ЄС), Італії (10,4%), Нідерландів (9,7%), Угорщини (6,8%), Іспанії (6,7%), Румунії (5,8%) та Чехії (4,4%). У цілому на ці країни припадає 72,5% експортних поставок до ЄС [4].

Географія імпорту України з країн ЄС, на відміну від експорту, зосереджена на двох країнах – Німеччині (22,4%) та Польщі (17,4%). У вартісному вираженні з обома країнами Україна має від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі. Іншими найбільшими країнами-партнерами з ЄС по обсягах імпорту є Італія (8,9%), Франція (6,2%) та Угорщина (5,9%), частки решти країн ЄС коливаються у межах 0,1% – 4,8% [5].

Протягом останнього десятиліття український експорт значно змінив свою структуру, звертаючи особливу увагу на країни Європейського Союзу, в той час як обсяги торгівлі з Росією значно зменшилися [6].

У 2022 році понад 63,2% українського експорту спрямовано до країн ЄС. Це свідчить про явний тенденційний зсув українського експорту в бік європейських країн, що вказує на стратегічне укріплення партнерства та економічних зв'язків між Україною та країнами Європейського Союзу.

З початком повномасштабного конфлікту відбулося зниження зовнішньоторговельних операцій, особливо з Німеччиною та Італією, головним чином через зменшення обсягів експорту. У той же час, обсяги імпорту не відчували такого значного зменшення. Наприклад, обсяги експорту в Польщу зросли на 26% у 2022 році, але зменшилися на 34% у 2023 році порівняно з 2021 роком. Тим не менше, обсяги імпорту продовжують зростати, збільшившись на 11% у 2022 році та на 7% у 2023 році.

На рис. 1 наведено порівняння ранжування країн ЄС за обсягом зовнішньоторговельних відносин з Україною за 5 років 2019-2023 (лівий стовпчик) та з початком повномасштабного вторгнення (правий стовпчик) за 2022-2023рр.

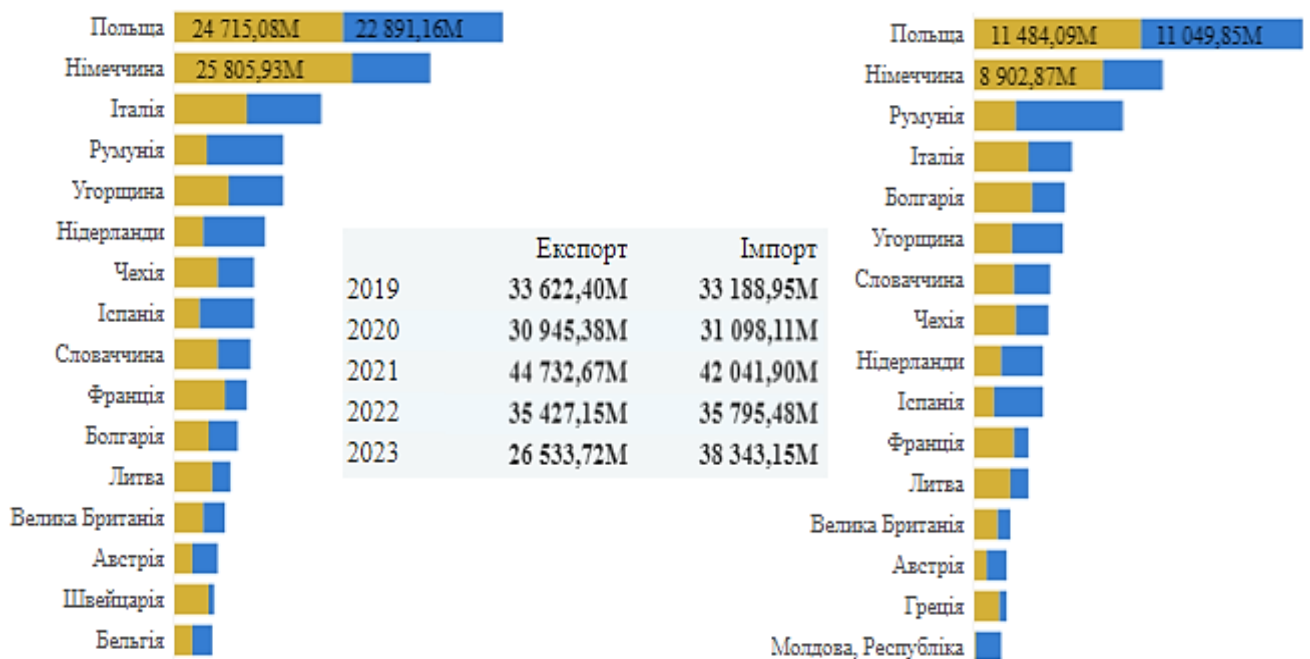


Рисунок 1 – Ранжування країн ЄС за обсягом зовнішньоторговельних відносин з Україною за 5 років 2019-2023 (лівий стовпчик) та з початком повномасштабного вторгнення (правий стовпчик) за 2022-2023рр.

Джерело: побудовано автором за даними [7]

За даними рис. 1, основні країни ЄС - лідери зовнішньоторговельних відносин з Україною не змінилися після повномасштабного вторгнення – це Польща та Німеччина. Третю та четверту позицію в побудованих рейтингах як за 5 років, так і з початком повномасштабного вторгнення займають Італія та Румунія.

З початком повномасштабного вторгнення значно зросли обсяги зовнішньоторговельних операцій України з Болгарією. Позиції Чехії, Угорщини, Литви, Великої Британії та Австрії в побудованих рейтингах не

змінилися. Незначно знизилися обсяги зовнішньоторговельних операцій України з Нідерландами, Францією, Іспанією, Швейцарією та Бельгією.

Також, варто зазначити, що протягом 2019-2021рр. і обсяги експорту, і обсяги імпорту майже постійно зростали. На рис. 2 наведено темпи зростання обсягів експорту та імпорту України з ЄС. Обсяги експорту з України в ЄС при довоєнному зростанні у 2021р на 44%, у перший воєнний рік знизилися на 20,8%, і наступного року ще на 25%.

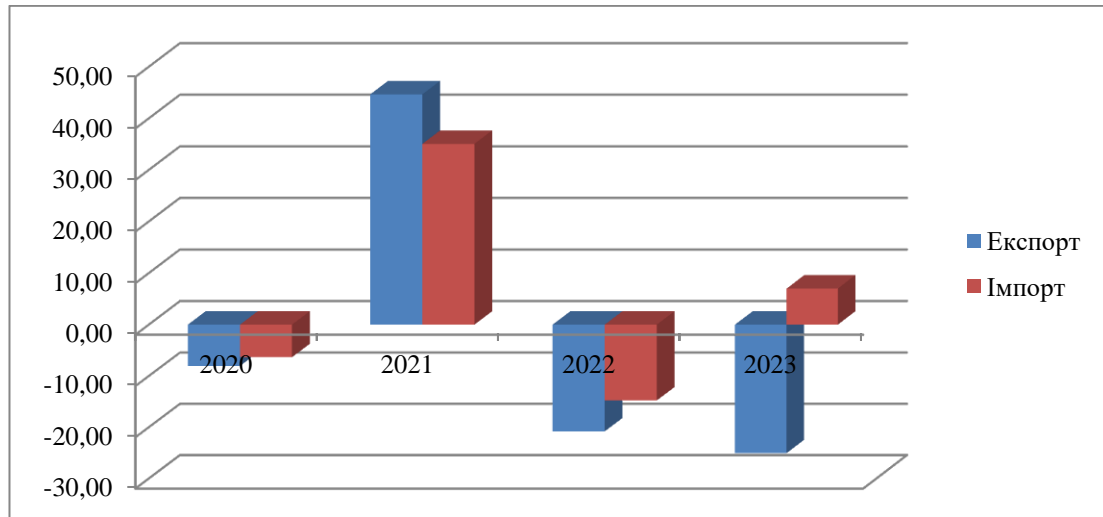


Рисунок 2 – Темпи зростання обсягів експорту та імпорту України з ЄС, %
Джерело: побудовано автором за даними [7]

Обсяги імпорту на зазнавали таких різких коливань, відповідне зниження становило 14,7% у 2022р., та, навпаки у 2023р. відбулося зростання на 7%.

Таким чином, проведений аналіз показує, що структура імпорту товарів України з країн ЄС більш різноманітна, ніж її експорт, і переважно складається з високотехнологічних товарів. Основні складові імпорту включають машинобудівну та фармацевтичну продукцію, мінеральні продукти, полімерні матеріали і пластмаси. Подальші дослідження мають розглядати можливості та напрями розвитку високотехнологічних галузей, які допоможуть зміцнити експортні потенціали України, враховуючи її інтереси і національну безпеку.

Список використаних джерел:

1. Власюк Т. О. Особливості зовнішньоторговельних відносин України з ЄС: ризики та потенційні стимули. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Випуск 10. С. 86-90.
2. Євтушенко В. А., Кудінова М. М. Аналіз міжнародної торгівлі України з ЄС. Соціальна економіка. 2019. №58. С.70-80.
3. Ярош-Дмитренко Л.О. Зовнішньоторговельні відносини України з країнами Євросоюзу у контексті інтеграції до європейського економічного простору. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. Вип. 25(1). С. 48-52.

4. Миценко І. М., Сухомлин М. О., Юрченко О. В. Зовнішньоторговельні відносини України з країнами ЄС: стан, тенденції та пріоритети розвитку. Економічний вісник Донбасу. 2021. № 3(65). С. 81-91.

6. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС рік. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

5. Вербицька, Г. Л. Особливості міжнародних економічних відносин України та ЄС. Економічний простір. 2019. № 141. С.65-75.

7. Експортний напрям Дія: Бізнес. URL: export.gov.ua. (дата звернення: 16.03.2024).

*Барбалат А.Ф., здобувач вищої освіти,
Шебаніна О. В., д.е.н., професор,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ В КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ДО СТАНДАРРТІВ В ЄС

Україна має найбільшу орну землю в ЄС і найвищу частку сільськогосподарського виробництва у власному ВВП. Його чорноземи є одними з найродючіших у світі. Сільськогосподарське виробництво стабільно зростає з 2000-х років. Найбільш важливими продуктами є кукурудза, пшениця, картопля, насіння соняшнику та олія.

Незважаючи на високу додану вартість в аграрному секторі, Україна стикається з багатьма проблемами, які посилюються триваючою російською загарбницькою війною: заміновані сільськогосподарські угіддя та руйнування інфраструктури, труднощі з експортом зерна, скорочення виробничих потужностей і брак людського капіталу. І хоча Угода про асоціацію заклала основи доступу до ринків ЄС, Польща, Угорщина та Словаччина можуть у довгостроковій перспективі ускладнити євроінтеграцію України, заборонивши імпорт української сільськогосподарської продукції через конкурентні ризики[1].

Україна має вражаючий сільськогосподарський комплекс, який може забезпечити харчування сотень мільйонів людей. Інтеграція такого великого аграрного сектора України, який до повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році був четвертим у світі постачальником зерна, до ЄС, є вагомим кроком у економіко-політичній сфері [2].

До сьогодні Україна є основним світовим постачальником зернових, соняшнику, олійних культур. Всього в країні близько 30 млн. га високопродуктивних ґрунтів - найбільші сільськогосподарські площі в Європейській зоні.

Але, треба мати на увазі й те, що протягом багатьох років українські підприємці сільськогосподарської сфери не мали жодного доступу до передових технологій у аграрній промисловості та вільного доступу до світового агропродовольчого ринку. Спираючись на це, продуктивність

українських господарств хоч і є високою, але здебільшого досягається інтенсивними практиками через відсталість розвитку у порівнянні до європейських фермерів[3]. Нерівномірний, непоступовий та несвоєчасний прогрес у агропромисловій сфері України приніс за собою низку негативних тенденцій, що спровокували наслідки в багатьох сільських господарствах по всій території України. Серед них можна визначити декілька ключових:

- застаріла матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств;

- недостатність кваліфікованих кадрів через застарілість навчальної бази з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників аграрного сектору;

- брак сучасного та інноваційного обладнання, устаткування, машин на сільськогосподарських підприємствах;

- низький рівень проінформованості серед управлінського персоналу аграрних підприємств щодо методик ефективного планування організації виробництва та сучасного антикризового стратегічного управління;

- недостатньо розвинені практики обміну знаннями та техніками на всеукраїнських семінарах, воркшопах щодо ефективного виробництва сільськогосподарських культур та обробітку ґрунту;

- неефективне використання земельних ресурсів та недостатність сучасних методів агротехніки, що призводить до зниження врожаїв та загрози стабільності сільськогосподарського сектору;

- недостатня увага до розвитку сільськогосподарської інфраструктури, зокрема, доріг, зв'язку, складських та переробних підприємств, що обмежує можливості ефективного та швидкого розвитку сільськогосподарського виробництва;

- непослідовна державна політика у сфері підтримки сільського господарства та відсутність стимулів для інвестицій у розвиток галузі.

Спираючись на вищевказані недоліки зрозуміло, що Україну чекає довготривалий та тернистий шлях аби наздогнати європейських колег у аграрній сфері задля створення моделі чесної відкритої конкуренції на ринку.

Звичайно доступ вільної торгівлі до ЄС став порятунком для зруйнованої війною економіки України, а з іншого боку принесло користь європейським фермерам, які надсилають рекордні обсяги перероблених товарів в Україну.

Рішення ЄС щодо скасування імпорتنих мит на усю українську продукцію харчування у 2022 році викликало протести в сусідніх країнах-членах блоку через труднощі, з якими стикаються місцеві фермери у конкурентній боротьбі з більш доступною та економічно вигідною українською сільськогосподарською продукцією.

У січні 2024 року Єврокомісія повідомила про намір продовжити призупинення імпорتنих мит на український експорт. Проте, одночасно були запропоновані заходи, спрямовані на обмеження імпорту сільськогосподарської продукції з України та введення більш гнучких правил

щодо необроблених земель, з метою зменшення кількості протестів серед фермерських господарств у ЄС [2].

Однією з найскладніших перешкод, на які варто звернути увагу, є потенційна інтеграція України до широкомасштабної Спільної Аграрної Політики ЄС (Common Agricultural Policy), однієї з найстаріших і найважливіших політик Європейського Союзу. Ця потужна платформа розподіляє кошти ЄС серед фермерів по всій Європі, стабілізує експортні ціни як усередині ЄС, так і за його межами, а також визначає сільськогосподарську стратегію для всього блоку. Включення України до САП є складною, але неймовірно важливою справою.

Вступ України до САП потенційно дозволить безмитно експортувати свою пшеницю та іншу сільськогосподарську продукцію до Європейського Союзу, а також дає право українському агробізнесу отримати субсидії САП. Враховуючи серйозну середньо- та довгострокову потребу в західній допомозі для відновлення української сільськогосподарської інфраструктури, а також той факт, що Україна залишається одним із провідних світових експортерів кукурудзи, пшениці та зерна, розумно припустити, що Україна стане вагомим одержувачем коштів САП.

Авторитетне джерело новин Politico.eu наголосило на тому, що якби Україна завтра стала членом ЄС, вона б отримала найбільшу частину грошей від САП в розмірі 386 мільярдів євро, яка винагороджує країни відповідно до їхньої сільськогосподарської площі. А сільськогосподарські угіддя України за площею майже як вся Італія. Середня ферма займає 1000 гектарів, тоді як у ЄС лише 16 гектарів [4].

Останніми місяцями стало очевидно, що на даний момент ще існують перешкоди на шляху до цієї інтеграції. У відповідь на блокаду країною агресором чорноморських портів України в 2022 році ЄС створив сухопутні маршрути для експорту українського зерна. Це призвело до припливу українського зерна, що спонукало низку країн ЄС, які межують з Україною, запровадити обмеження на імпорт і вимагати Кошти ЄС компенсують збитки вітчизняних аграріїв, про які було висвітлено вище [5].

Така модель поведінки цілком може бути показником майбутніх тенденцій, оскільки Україна прагне збільшити експорт сільськогосподарської продукції до ЄС.

Отже, збоку вітчизняної аграрної політики та політики САП, необхідні трансформації з метою адаптації до плідної та ефективної співпраці. Україні важливо буде певним чином змінити законодавчо-нормативну базу у сфері аграрної політики задля відповідності європейським стандартам; звернути пильну увагу на стале виробництво та землекористування з метою зменшення кількості забруднення від сільськогосподарських підприємств – а тут не можна буде обійтись без новітнього обладнання та машин сільськогосподарського призначення; передивитися стандарти з охорони праці, належного утримання тварин та ефективного зберігання продукції рослинництва; збільшення проєктів державної підтримки малих та середніх

сільськогосподарських підприємств задля популяризації та екологізації циклу виробництва на таких підприємствах[6].

Загалом, адаптація українського аграрного сектору вимагатиме часу, наполегливої роботи, коштів та креативних рішень. Успішна трансформація з застарілого на інноваційне стане суттєвим кроком, що пришвидшить економічний розвиток країни та умотивує рухатися далі. В перспективі всі ці заходи, дозволять відновити втрачені можливості розвитку та модернізувати вітчизняне агропромислове виробництво.

Список використаних джерел:

1. На шляху до ЄС: як українській економіці швидше інтегруватись з європейською. *Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/na-shlyahu-do-yes-yak-ukrajinskiy-ekonomici-shvidshe-integrivatis-z-yevropeyskoju-12138699.html> (дата звернення: 17.03.2024).
2. Ukraine denies trade-off plan for agriculture in EU talks - SWI swissinfo.ch. *SWI swissinfo.ch*. URL: <https://www.swissinfo.ch/eng/ukraine-denies-trade-off-plan-for-agriculture-in-eu-talks/72530919> (дата звернення: 17.03.2024).
3. Куцик , П., Семів , С., Куцик , В., Полякова , Ю., & Шевчик , Б. (2023). Стан, проблеми та пріоритети розвитку аграрної кооперації в Україні в контексті викликів сучасності . *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(48), 282–297. <https://doi.org/10.55643/fcaptr.1.48.2023.3956>
4. Brzeziński В. Grain from Ukraine hits EU farmers with pain: Just wait until Kyiv joins the club. *POLITICO*. URL: <https://www.politico.eu/article/grain-ukraine-eu-farmers-pain-eu-member-agriculture-kyiv/> (дата звернення: 17.03.2024).
5. Після вступу в ЄС український агросектор за сім років отримає майже двісті мільярдів євро. *Агрополіт - гаряча агрополітика*. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/1028-agrointegratsiya-chi-prokovtne-ukrayinskiy-ark-yevropeyskih-virobnikiv-pislya-vstupu-v-yes> (дата звернення: 17.03.2024).
6. Агроновини. Інтеграція агросектору України до ЄС: тернистий шлях до кращого майбутнього? – *AgroPortal.ua*. *AgroPortal.ua*. URL: <https://agroportal.ua/blogs/integraciya-agrosektoru-ukrajini-do-yes-ternistiy-shlyah-do-krashchogo-maybutnogo> (дата звернення: 17.03.2024).
7. Shebanina O., Burkovska A., Petrenko V., Burkovska A. Economic planning at agricultural enterprises: Ukrainian experience of increasing the availability of data in the context of food security. *Agricultural and Resource Economics*. 2023. Vol.9. No.4. Pp.168–191. <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.04.08> (дата звернення: 18.03.2024).

*Бондаренко О.О. к.е.н., доцент
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНТЕГРАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

Стратегія соціально-економічного розвитку України декларує європейський вибір держави. Відповідно, актуальними є дослідження процесів інтеграції України до світового фінансового простору та його регіональних підсистем з метою визначення стратегічних напрямів економічної політики країни з урахуванням новітніх тенденцій розвитку світової фінансової системи. З прискоренням фінансової глобалізації її вплив на економіку країн та її фінансову складову суттєво змінюється та посилюється, процеси інтеграції до світового фінансового простору стають незворотними, а їхній вплив на національні економіки – суперечливим, що потребує досліджень теоретичних та прикладних аспектів інтеграції України до міжнародної фінансової системи та її регіональної європейської підсистеми. Зазначені вище питання актуалізуються у зв'язку з прискоренням фінансової глобалізації та європейським вибором України, який вимагає розв'язання низки конкретних завдань, пов'язаних з інтеграцією України до світового фінансового простору [1].

Приєднання до ЄС передбачає, що країна-кандидат має провести значну роботу, щоб відповідати так званим Копенгагенським критеріям членства, які містять в собі:

- політичний критерій – стабільність інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, права людини та повагу та захист меншин;
- економічний критерій – дієва ринкова економіка та здатність справлятися з конкуренцією та ринковими силами;
- правовий критерій – здатність брати на себе зобов'язання членства (прийняття та імплементацію законодавства, узгодженого з директивами і нормами ЄС, так званих *acquis communautaire* або *acquis*) [4].

З 2015 року і до початку пандемії Україна не відхилялася від показника співвідношення дефіциту бюджету до ВВП, коли воно не перевищувало 3%. Навіть у 2021 році цей показник становив 3,3%. Україна дотримувалася і показника співвідношення державного боргу до ВВП: з 2018 року він не перевищував 60,6%. Але на цей показник суттєво вплинув військовий стан, через що у 2022 році він зріс до 87,8%, та надалі продовжує зростати. Щодо цінової стабільності, то після економічних потрясінь 2014-2015 років інфляція стабільно знижувалася і навіть досягла 2,7% у 2020 році. Утім, постковідне відновлення і військові дії спричинили різкий стрибок цін, і 2022 рік Україна завершила з рівнем інфляції понад 26%. Схожа ситуація і з довготерміновими відсотковими ставками. Для їх оцінки була розглянута доходність десятирічних євробондів України, найнижча доходність яких становила 6,9% у 2021 році і все ще суттєво перевищувала середньоєвропейську облікову ставку. Разом з

тим, слід розуміти, що методологію розрахунку показника кожної окремої країни адаптують відповідно до її реалій. Щодо стабільності курсу національної валюти, то Україна застосовує плаваючий курс, тож цьому критерію формально не відповідає, особливо враховуючи стрибок обмінного курсу, спричинений повномасштабним вторгненням Росії. Тобто, показники України свідчать про те, що основні причини падіння – зовнішні. За відсутності зовнішніх факторів тиску – глобальних фінансових криз, пандемій, війн, незаконних анексій територій – Україна рухається в правильному напрямку і її макроекономічна стабільність зміцнюється [2].

В умовах воєнного стану збалансувати фінансову систему досить складно, що пов'язано із наростаючими потребами та постійним зменшенням фінансових ресурсів у розпорядженні держави. Задля забезпечення стабільного функціонування фінансової системи країни під час війни виконавчі та законодавчі органи влади внесли ряд змін та правила надання окремих фінансових послуг. Серед таких: зміни до місцевих бюджетів; перерозподіл видатків бюджету і надання кредитів за бюджетними програмами; пріоритетність здійснення видатків Казначейством та органами Казначейства; скасування обмежень щодо максимального розміру резервного фонду; скасування дотримання термінів подання звітності про виконання місцевих бюджетів та річного звіту; скасування норми щодо складання Бюджетної декларації та прогнозів; спрямування коштів державного дорожнього фонду на розвиток та утримання автомобільних доріг; випуск облігацій внутрішньої державної позики; передача коштів між бюджетами без укладання договорів; перерахування коштів з місцевого бюджету до державного з метою здійснення заходів загальної мобілізації та відсічі збройної агресії РФ. Потреба поповнення бюджету в частині фінансування оборонної галузі стала причиною випуску військових облігацій [3].

Ключовим напрямом інтеграції України в міжнародну фінансову систему є розвиток її відносин із головними міжнародними фінансовими інституціями – МВФ і Світовим банком. Стратегія економічного та соціального розвитку України шляхом європейської інтеграції передбачає адаптацію фінансової політики України до умов ЄС. Основні напрями співпраці у фінансовій сфері між Україною та ЄС були викладені в Угоді про партнерство й співробітництво та Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Інтеграція України в міжнародний фінансовий простір та його регіональні підсистеми безпосередньо пов'язана з реструктуризацією її національної фінансової системи у цілому і державного фінансового господарства зокрема. Проблема інтеграції України до європейського, а в перспективі – до світового фінансового простору є багатоплановою і передбачає вирішення цілої низки завдань. По-перше, це трансформація національної фінансової системи, всі складові якої мають реально функціонувати на ринкових засадах. По-друге, це гармонізація українського фінансового законодавства з міжнародними критеріями і вимогами. По-третє, важливим напрямом інтеграційних процесів є вихід на європейські фінансові ринки, який має забезпечити вільний рух капіталів. По-четверте, процес інтеграції до фінансового простору ЄС

передбачає забезпечення міжнародних грошових потоків через систему міжнародних розрахунків. По-п'яте, вкрай необхідним є організаційне забезпечення, яке полягає у відповідній взаємодії з міжнародними фінансовими інституціями [1].

Для проведення країнами-кандидатами необхідних реформ і змін ЄС надає фінансову та технічну допомогу через так званий інструмент допомоги перед вступом (The Instrument for Pre-accession Assistance, IPA). Україні доведеться виконувати цю роботу в унікальній ситуації – триває повномасштабна російська агресія проти України. Тому ЄС запроваджує унікальний комплексний фінансовий інструмент для України – Ukraine Facility, який забезпечить узгоджену та передбачувану підтримку на 2024–2027 роки в розмірі до 50 млрд євро, у т.ч. (попередньо) 17 млрд євро у вигляді безповоротної допомоги (грантів) і 33 млрд євро кредитних ресурсів. Про таке рішення Європейська Комісія повідомила 20 червня 2023 року. Загалом Ukraine Facility містить три складові: підтримка реалізації Плану України (пряма бюджетна підтримка, грантові й кредитні ресурси – загалом 39 млрд євро, підтримка макрофінансової стабільності, інвестицій у швидке відновлення і впровадження реформ, які Україна має реалізувати як кандидат); межа для залучення інвестицій (стимулювання залучення приватного сектору у відновлення і розвиток України через змішаний механізм фінансових гарантій, на що буде виділено 8 млрд євро, але за рахунок мультиплікації планується мобілізувати 17,8 млрд євро); програми технічної підтримки (підтримка імплементації європейського законодавства і спроможності уряду, регіональних і місцевих влад, а також громадянського суспільства (3 млрд євро) [4].

В серпні 2023 р. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України, Міністерство фінансів України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб затвердили нову Стратегію розвитку фінансового сектору України. Документ встановлює актуальні пріоритети та цілі розвитку фінансового сектору, сфокусовані на спротиві російській агресії та відновленні країни. Його розроблення передбачене Меморандумом про економічну та фінансову політику між Україною та Міжнародним валютним фондом. Стратегія передбачає, що спільні дії регуляторів та Фонду гарантування вкладів у фінансовому секторі будуть спрямовані на досягнення п'яти таких стратегічних цілей: макроекономічна стабільність, фінансова стабільність, робота фінансової системи на відновлення країни, сучасні фінансові послуги, інституційна спроможність регуляторів та ФГВФО. Стратегія визначає майбутні пріоритети фінансової системи, до яких належать, зокрема, забезпечення стійкості та спроможності вітчизняних ринків капіталу, у тому числі шляхом розвитку їх інфраструктури та упровадження нових видів та вдосконалення наявних фінансових інструментів; упровадження регулювання та нагляду за ринком віртуальних активів; підвищення ефективності роботи регуляторів фінансового сектору. За сприятливих і стійких макроекономічних умов передбачається поступове посилення довгострокової стійкості пенсійної системи. Незважаючи на війну, Стратегія

констатує потребу в продовженні технологічного розвитку фінансових послуг як необхідної передумови для подальшого розширення фінансової інклюзії та забезпечення кібербезпеки. Важливими також є заходи з відновлення фінансової інфраструктури на деокупованих територіях, забезпечення безбар'єрності та інклюзивності фінансового сектору. Особливу увагу в Стратегії приділено імплементації європейського законодавства та кращої світової практики у сферах регулювання та нагляду за фінансовим сектором, врегулювання неплатоспроможності та виведення з ринку учасників фінансових установ. Стратегія затверджена рішенням НКЦПФР від 01 серпня 2023 року № 843 [5].

Отже, інтеграція України в міжнародний фінансовий простір та його регіональні підсистеми передбачає вирішення як внутрішніх завдань трансформації її фінансової системи, так і завдань налагодження механізмів міжнародного фінансового співробітництва. Пріоритетними напрямками ефективної інтеграції України до глобального фінансового середовища мають стати визнання визначальної ролі держави у процесі розвитку та стабілізації національної фінансової системи; пріоритетність фінансування розвитку людського капіталу; підтримка інноваційного розвитку галузей економіки; впровадження нової концепції державного управління; забезпечення чіткої інституційної структури управління державними фінансами; розвиток фінансових інституцій; стимулювання розвитку нових фінансових інструментів; розвиток фінансових ринків та їх інтеграція; створення державної системи інформації з питань фінансової глобалізації [1].

Список використаних джерел

1. Tropina, V., & Yevtushenko, N. (2018). Integration of Ukraine to the European financial space: prerequisites, problems, prospects. *University Economic Bulletin*, (38), 145-153. <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2018-38-145-153>.
2. Шаїпова Ю., Костриба О. Економічна інтеграція з ЄС: чи може Україна досягти планки, необхідної для вступу. *Українська правда*. 13 лютого 2023 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/02/13/696918/>
3. Вергелюк Ю. Ю., Дудченко В. М. Фінансова система в умовах воєнного стану. Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. інт.-конф. (м. Острог, 21 жовт. 2022 р.). Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2022. ЗС. 21-23.
4. Огляд програм Європейського союзу, доступних для заявників з України. Фонд «Східна Європа». СІЧЕНЬ 2024. URL: <https://eef.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/Posibnyk-Oglyad-program-YES-dostupnyh-dlya-zayavnykiv-z-Ukrai-ny.pdf>
5. Нова Стратегія розвитку фінансового сектору: Протистояння викликам війни у фінансовому секторі та підтримання відновлення економіки України. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. 29.08.2023. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/nova-stratehiia-rozvytku-finansovoho-sektoruprotystoi>

*Іщенко О.В.**Інститут економіки промисловості НАН України, Київ, Україна*

МОДЕЛЬ ФЛЕКСІК'ЮРІТІ ЯК ПРІОРИТЕТНА ОСНОВА РОЗВИТКУ СФЕРИ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

Сфера праці та зайнятості є однією зі сфер, що, з одного боку є ключовою для забезпечення економічного розвитку, а з іншого – є чутливою до технологічних змін, законодавчих новацій та демографічних тенденцій. Це потребує від державних інституцій та роботодавців узгоджених та виважених дій із забезпечення ефективної зайнятості та удосконалення соціально-трудова відносин відповідно до наявних та прогнозованих обставин. Зараз сфера праці в Україні знаходиться під одночасним впливом низки викликів: воєнні дії та їхні наслідки для економіки, фінансової та соціальної сфер України; активізація процесів євроінтеграції та початок переговорів про вступ України до ЄС; зміни у сфері праці, пов'язані із цифровізацією, автоматизацією та використанням штучного інтелекту; соціально-демографічні тенденції та процеси (в тому числі пов'язані із попередніми викликами). Відповідь на зазначені виклики має включати відповідну стратегічно орієнтовану державну політику трансформації та розвитку сфери праці та зайнятості. Однією із засад такої політики мають виступати принципи моделі флексік'юріті, що активно застосовується як окремими європейськими країнами, так і на рівні ЄС в цілому.

Один з ґрунтовних оглядів концепції флексік'юріті та її можливого значення для ринку праці України представлено у роботі Н.А. Азьмук [1].

Зміни, що відбувалися в економіці та сфері праці України за часи незалежності, зумовили активізацію дискусії щодо реформування правових та організаційних засад зайнятості. Одним з проявів цього стала розробка нової редакції Кодексу законів про працю у 2019-2020 рр., остаточному прийняттю якої завадила пандемія COVID-19 та вторгнення російських військ в Україну в 2022 році. При цьому головною метою згаданого проєкту в умовах економічного зростання та під впливом роботодавців була лібералізація ринку праці – в першу чергу, спрощення процесів прийняття на роботу та звільнення (тобто підвищення гнучкості зайнятості).

Однак поточні тенденції вимагають збільшення уваги до аспекту соціального захисту. Аналізуючи особливості стану ринку праці на початок 2024 року науковці Національного інституту стратегічних досліджень при Президентіві України роблять такий висновок: «масштабна вимушена міграція працездатного населення за межі країни, мобілізація до лав ЗСУ, поглиблення освітньо-професійних диспропорцій на ринку праці та нерівномірне його відновлення як у географічному, так і галузевому вимірі спричинили нестачу кваліфікованих кандидатів на працевлаштування на регіональних ринках

праці» [2]. Тобто більш значущою проблемою стає не стільки нестача робочих місць, скільки дефіцит кадрів потрібної спеціальності і кваліфікації. Подібну тенденцію відображають і статистичні дані Державного центру зайнятості (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка кількості вакансій і чисельності зареєстрованих безробітних у січні 2021-2024 рр.

Показник	Період				
	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	2024/2021
Кількість вакансій	92 917	79 731	42 793	70 239	0,76
Чисельність безробітних	540 903	358 691	214 093	120 685	0,22
Відношення числа безробітних до кількості вакансій	5,82	4,50	5,00	1,72	

Джерело: складено автором на основі даних Державного центру зайнятості [3]

Як видно з таблиці, на коливання кількості вакансій у Державній службі зайнятості впливає економічна ситуація, в той же час кількість зареєстрованих безробітних стабільно знижується. Навіть якщо врахувати сектор неофіційної зайнятості (наявність якого впливає і на показники вакансій, і на показники безробіття), дана тенденція відображає суттєве зміщення акцентів на ринку праці, що призводить до необхідності розробки і впровадження нових, а також збільшення масштабів існуючих програм навчання та перенавчання працівників. Дані заходи, у свою чергу, є одним з важливих аспектів компоненту «безпека» концепції флексік'юриті.

Так, у одному з базових документів ЄС щодо узагальнення досвіду та сприяння впровадженню моделі флексік'юриті – Комюніке Європейської Комісії «Назустріч загальним принципам гнучкої безпеки: більше та кращих робочих місць завдяки гнучкості та безпеці» наводяться чотири компоненти відповідної політики:

- гнучкі та надійні договірні домовленості (з точки зору роботодавця та працівника, "інсайдерів" та "аутсайдерів") через сучасне законодавство про працю, колективні договори та організацію праці;

- комплексні стратегії навчання протягом усього життя для забезпечення постійної адаптивності та працевлаштування працівників, особливо найбільш вразливих;

- ефективна активна політика на ринку праці, яка допомагає людям впоратися зі швидкими змінами, зменшити тривалість безробіття та полегшити перехід на нові робочі місця;

- сучасні системи соціального забезпечення, які забезпечують адекватну підтримку доходу, заохочують зайнятість та сприяють мобільності на ринку праці. Це включає широке охоплення соціальним захистом (допомоги по безробіттю, пенсії та медичне обслуговування), які допомагають людям поєднувати роботу з приватними та сімейними обов'язками, такими як догляд за дітьми [4].

Очевидно, що зазначені вище необхідні заходи щодо навчання і перенавчання працівників відносяться до другого з наведених компонентів.

В той же час, і висновки наведеного Комюніке, а також інших документів органів управління ЄС, що стосуються моделі флексік'юриті, і загальні принципи державного управління вимагають при розробці відповідної політики і стратегії, що має виступати основою бачення розвитку сфери праці та зайнятості України, урахування національних особливостей всіх відповідних компонентів та інтересів зацікавлених сторін. Даний аспект відображено у пропозиції чотирьох узагальнених шляхів забезпечення флексік'юриті на основі досвіду європейських країн [4]. Особливості поточної ситуації в Україні дозволяють розглядати як пріоритетні такі шляхи забезпечення флексік'юриті, наведені у Комюніке:

Шлях 3: подолання прогалин у навичках та можливостях серед робочої сили

Цей типовий шлях цікавить країни, де ключовим викликом є великі розриви у вміннях та можливостях серед населення. Це сприяло б можливостям працевлаштування низькокваліфікованих людей та розвитку їхніх навичок з метою отримання стійкої позиції на ринку праці.

У цих країнах рівень зайнятості, як правило, високий, але не всі групи є однаковими.

Має бути забезпечена висхідна мобільність. Контрактні умови, як правило, є досить гнучкими, але, можливо, в деяких випадках потрібно забезпечити більший захист слабшим групам на ринку праці. Прогалини у навичках та прогалини у можливостях можуть призвести до сегментації у секторах та робочих місцях, а також у результатах (outcomes) на ринку праці. Існують ризики того, що конкретні групи (жінки, матері-одиначки, мігранти, інваліди, молоді та літні працівники) будуть виключені з ринку праці. Це може призвести до високої частки людей, які отримують постійні соціальні виплати, і може підвищити рівень бідності. Активна політика на ринку праці забезпечує сильні стимули до влаштування на роботу, але можуть бути необхідні зусилля для забезпечення прогресу щодо якості роботи та рівня кваліфікації.

Переваги для громадян та суспільства отримуватимуться від надання кращих шансів на соціальну мобільність низькокваліфікованим, готуючи людей до нових професій з новими можливостями.

Шлях 4: покращення можливостей для одержувачів виплат та працівників, які працюють неофіційно.

Цей типовий шлях цікавить країни, які пережили істотну економічну перебудову в недавньому минулому, внаслідок чого велика кількість людей отримує довгострокові виплати із складними перспективами повернення на ринок праці. Він буде спрямований на покращення можливостей для одержувачів пільг та перехід від неформальної до формальної зайнятості шляхом розробки ефективної активної політики на ринку праці та систем навчання протягом усього життя в поєднанні з належним рівнем допомоги по безробіттю.

У цих країнах традиційні, часто промислові, підприємства змушені були звільняти велику кількість людей. Безробітні робітники отримують пільги, які часто розглядаються як "пільги щодо виходу з ринку праці", а не для "переходу на нову зайнятість". Інвестиції в активну політику на ринку праці обмежені, а шанси знайти нову роботу низькі. Адміністрування виплат та державні служби зайнятості потребують інституційного посилення для забезпечення ефективної активної політики на ринку праці. Розвивається нова економічна діяльність, переважно в сфері послуг. Отримувачам пільг важко скористатися можливостями працевлаштування, пов'язаними з цим новим економічним розвитком. Нові робочі місця часто мають низький рівень захисту, хоча деякі заходи, що застосовуються до старих робочих місць, можуть бути занадто обмежувачими. Гендерні прогалини зберігаються. Багато людей вдаються до неформальної економіки. Слабкі системи професійного навчання ускладнюють можливості підлаштуватися під вимоги ринку праці низькокваліфікованих робітників та молоді без досвіду роботи.

Переваги для громадян та суспільства отримуватимуться від створення нових можливостей для безробітних та від переходу від неформальної економічної діяльності до формальної економіки [4].

Таким чином, виходячи з поточних та прогнозованих особливостей сфери праці та зайнятості України, а також євроінтеграційних устремлень українського суспільства, вбачається доцільною і важливою розробка стратегії розвитку ринку праці на засадах моделі флексік'юриті із пріоритетною інтеграцією елементів шляхів «подолання прогалин у навичках та можливостях серед робочої сили», а також «покращення можливостей для одержувачів виплат та працівників, які працюють неофіційно» (в першу чергу, з метою зменшення неофіційної зайнятості).

Список використаних джерел:

1. Азьмук Н.А. Флексік'юриті: виклики для ринку праці України. *Modern Economics*. 2019. № 15(2019). С. 6-12. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V15\(2019\)-01](https://doi.org/10.31521/modecon.V15(2019)-01).
2. Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти | Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-rynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni>.
3. Аналітична та статистична інформація | Державний центр зайнятості. URL: <https://old.dcz.gov.ua/analitics/68/>.
4. European Commission (2007). *Towards Common Principles of Flexicurity: More and better jobs through flexibility and security*. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM(2007) 359 final. Brussels, 27.6.2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0359:FIN:EN:PDF>.

*Лавроненко Г.Г., аспірант
Науковий керівник: Ніколайчук О.А, к.е.н., доцент
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

СТАЛІЙ РОЗВИТОК ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Торгівля важлива для ЄС, підтримуючи економічний розвиток та конкурентоспроможність. Відкриті ринки допомагають їй стати світовим лідером у експорті товарів та послуг. Міжнародна торгівля сприяє інноваціям, ефективному використанню ресурсів та створенню робочих місць. Торговельна політика, зокрема у ЄС, впливає на економічне благополуччя через тарифні методи, які підтримують місцеве виробництво та приносять доходи урядам. Торгівля є ключовим елементом сучасної економіки України, яка підтримує виробників, забезпечує бюджетні надходження, задовольняє попит на товари та підвищує рівень життя. Вона сприяє розвитку інвестиційних процесів, створює нові робочі місця та сприяє сталому економічному розвитку. Розвинена торговельна діяльність є важливим інструментом для досягнення екологічного та соціального розвитку, сприяючи міжнародному співробітництву, миру та підвищенню добробуту населення.

Сутність сталого розвитку в торгівлі полягає в системі збалансованого економічного зростання як обсягу торговельних операцій, так і економічного та соціального ефекту від них, яке забезпечує ефективне використання обмежених ресурсів та збереження стабільності соціальних, культурних і екологічних аспектів. Цей процес орієнтований не лише на економічні показники, але й враховує потреби суспільства, збереження культурних цінностей та екологічну гармонію у торговельних відносинах.

До повномасштабного вторгнення росії в Україну обсяги торгівлі між Україною та ЄС постійно зростали, навіть незважаючи на негативний вплив пандемії COVID-19. У 2021 році обсяг двосторонньої торгівлі товарами та послугами між ЄС та Україною збільшився на 35 % у порівнянні з 2020 роком – з 46,3 до 62,5 млрд доларів США [1].

Українська зовнішня торгівля під час воєнного стану демонструє стійкість і надійність, а отримання статусу кандидата на вступ у ЄС відкриває нові перспективи для розвитку держави та її євроінтеграції. Це особливо важливо для зовнішньої торгівлі та розвитку українського експорту, який зазнав стрімкого росту до початку війни, але скоротився майже на 50% у перші місяці конфлікту. Незважаючи на це, з травня 2022 року почалося повільне відновлення експорту [2].

Торговельна політика ЄС ґрунтується на правилах багатосторонньої торговельної системи. У лютому 2021 року було ухвалено нову стратегію торговельної політики ЄС під назвою «An Open, Sustainable, and Assertive Trade Policy», яка пропагує принципи відкритості та справедливості в

торгівлі, але також передбачає впровадження концепції «відкритої стратегічної автономії»[3].

Протягом останніх 10 років український експорт суттєво змінив свою структуру, зосереджуючись на країнах Європейського Союзу, тоді як обсяги торгівлі з росією значно скоротилися. У 2022 році понад 63,2% українського експорту спрямовано до країн ЄС, 22,2% - до країн Азії, і 4,8% - до Африки. Це свідчить про явну перепрофілювання українського експорту на європейські країни. Незважаючи на загальне скорочення обсягів експорту, відзначається зростання торгівлі з країнами ЄС.

На рис. 1 наведено ранжування країн ЄС за обсягом зовнішньо торгівельних операцій з Україною протягом 2021-2023рр.

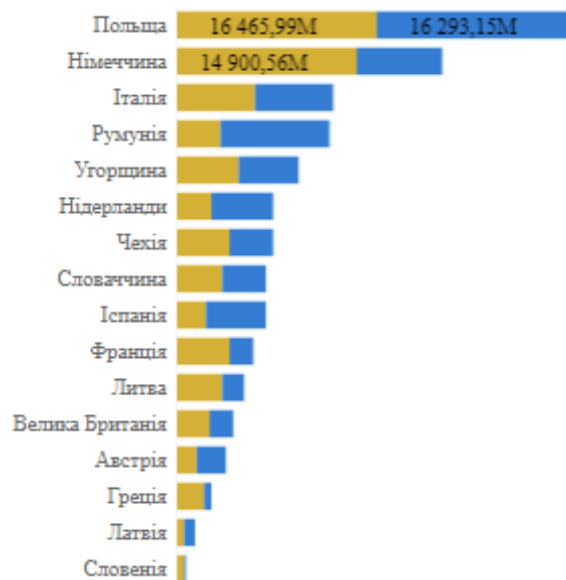


Рисунок 1 – Ранжування країн ЄС за обсягом зовнішньо торгівельних операцій з Україною протягом 2021-2023рр, млн.. дол. США

Джерело: побудовано за даними [4]

За даними рис. 1, до основних країн лідерів відносяться Польща, Німеччина, Італія, Румунія та Угорщина. Розглянемо більш докладно динаміку експорту та імпорту з цими країнами за два роки повномасштабного вторгнення у порівнянні з 2021р. – довоєнним роком (табл.1).

Таблиця 1 - Динаміка експорту та імпорту України з країнами ЄС – основними торговими партнерами, 2021-2023рр, млрд. дол. США

Країни	Експорт, млрд. дол.			Імпорт, млрд. дол.		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Польща	5,24	6,65	4,39	4,98	5,54	5,93
Німеччина	2,87	2,27	1,83	5,99	4,44	4,46
Італія	3,47	1,64	1,36	2,63	1,84	2,05
Румунія	1,54	3,86	3,52	0,79	1,51	1,41
Угорщина	1,63	2,67	1,12	2,4	1,28	1,45

Джерело: побудовано за даними [4]

З початком повномасштабного вторгнення зменшення обсягів зовнішньоторговельних операцій спостерігається лиш з Німеччиною (переважно через зменшення обсягів експорту, обсяги імпорту зазнали не такого значного зменшення) та з Італією – аналогічно, переважно за рахунок зменшення обсягів експорту.

У 2022р. обсяги експорту у Польщу зросли на 26%, проте у 2023р. зменшилися на 34%, зазнавши падіння на 16% порівняно до 2021р. – до початку повномасштабного вторгнення. Проте обсяги імпорту продовжують постійне зростання – на 11% у 2022р. та на 7% у 2023р.

Ще більш позитивна динаміка у зовнішній торгівлі спостерігається у міжнародних операціях з Румунією, де протягом обох воєнних років відбувалося зростання обсягів і експортних, і імпортних операцій.

Стосовно Угорщини, у 2022р. відбулося доволі різке зростання експорту (на 63%) і зменшення імпорту (на 47%), проте у 2023р. ситуація помінялася на протилежну: обсяги експорту впали на 58%, а імпорту – зросли на 13%

На рис. 2 наведена динаміка торговельного сальдо України з країнами ЄС – основними торговими партнерами.

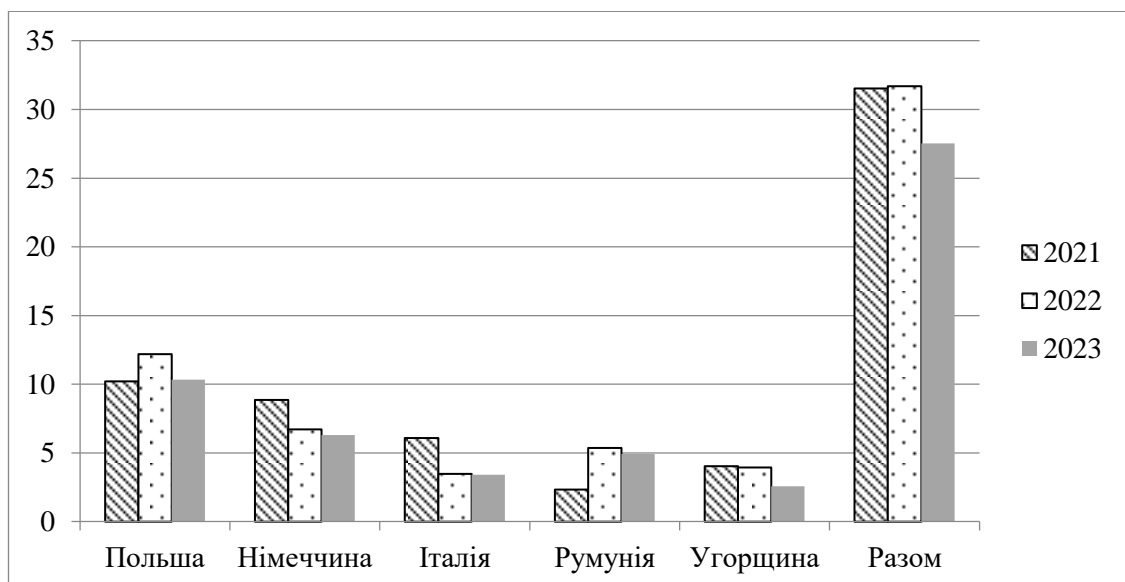


Рисунок 2 - Динаміка торговельного сальдо України з країнами ЄС – основними торговими партнерами, 2021-2023рр, млрд. дол. США
Джерело: побудовано за даними [4]

Як бачимо, в цілому у 2022р. торговельне сальдо України з п'ятью країнами-лідерами по обсягу міжнародних торговельних операцій навіть трохи зросло у порівнянні з довоєнним роком (на 0,5%), проте в 2023р. зазнало зменшення на 13%.

Отже, можна зазначити, що, незважаючи на повномасштабне вторгнення і наявність певних проблем, в цілому торгівля України з країнами ЄС залишається на досить сталому рівні, а з деякими країнами навіть наявне зростання її обсягів. Це свідчить про відновлювальну потужність української економіки та її здатність адаптуватися до нових умов. Крім того, підтримка

та співпраця зі сторони європейських партнерів і дії України у напрямку євроінтеграції допомагають зміцнювати торговельні зв'язки та розвивати експортні можливості країни. Наявність певних позитивних трендів у зовнішній торгівлі, навіть не зважаючи на повномасштабне вторгнення, свідчить про потенціал України на міжнародному ринку та важливість збереження та підтримки торговельних відносин з країнами ЄС.

У 2022 році після російського вторгнення Україна зазнала серйозних втрат у своїй економіці, з ВВП країни зменшився на понад 30%, а експорт товарів скоротився на 35%, досягнувши \$44,2 млрд. Незважаючи на це, обсяг експорту з України до Євросоюзу продовжує зростати, збільшившись на 4,2% порівняно з попереднім роком і досягши \$28 млрд, що становить понад 63% від загального експорту України. Це пояснюється кількома причинами, зокрема перерозподілом експортних маршрутів через зупинку авіасполучень та блокаду морських портів, що змусило Україну активно спрямовувати свій експорт до Євросоюзу. Крім того, підтримка з боку європейських партнерів та робота з євроінтеграції виявилися важливими факторами для українських експортерів у складних умовах війни. Одним із ключових рішень, що вплинули на експорт, був Регламент №2022/870 від 30 травня 2022 року, який скасував на один рік усі мита та тарифні квоти на експорт з України до Євросоюзу, що можна порівняти з "економічним безвізом".

Отже, розвиток торгівлі України з країнами ЄС в умовах повномасштабного вторгнення є одним з індикаторів економічної стійкості та торговельного потенціалу України. Зміни у товарній структурі експорту та його напрямку показують переорієнтацію на країни Європейського Союзу та зростання вивозу продукції агропромислового комплексу. Існування постійних загроз для експорту сільськогосподарських товарів у воєнний час вимагає детального аналізу альтернативних шляхів доставки і використання різних видів транспорту. Подальший розвиток торгівлі України з країнами ЄС в умовах повномасштабного вторгнення потребує подальших досліджень з урахуванням нестабільності та умов воєнного конфлікту, а також можливостей для відновлення торгових маршрутів після війни, з фокусом на європейських ринках.

Список використаних джерел:

1. Огляд торговельної політики Європейського Союзу. Міністерство економіки України. URL: me.gov.ua. (дата звернення: 16.03.2024)
2. Нечипорук А., Котова М., Кочубей Д. Експорт України в умовах воєнного стану. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2023. № 5. С. 18-32.
3. Григорова-Беренда Л. І., Каверіна К. О. Торговельна політика та зовнішня торгівля Європейського Союзу. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. 2022. Вип. 16. С. 6-15.
4. Експортний напрям Дія: Бізнес. URL: export.gov.ua. (дата звернення: 16.03.2024).

*Ліннік Ю. В. кандидат філос. н.
КЗВО “Рівненська медична академія”, Рівне, Україна*

РОЗВИТОК СПІВПРАЦІ В ГАЛУЗІ НАУКИ ТА ОСВІТИ МІЖ ЄС І СУСІДНІМИ КРАЇНАМИ

Розвиток співпраці в галузі науки та освіти між Європейським Союзом і його сусідніми країнами є одним із ключових напрямів співробітництва, спрямованого на підтримку сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності обох сторін. Ця співпраця включає обмін досвідом, знаннями та технологіями, спільні наукові дослідження та проекти, а також розвиток міжнародних освітніх програм та ініціатив. В умовах постійних змін у глобальному суспільстві і економіці, співпраця в галузі науки та освіти стає все більш важливою для забезпечення сталого розвитку та вирішення глобальних викликів.

Поточний рівень співпраці між Європейським Союзом і сусідніми країнами в галузі науки та освіти можна оцінити як різноманітний та динамічний. З одного боку, існують успішні програми співпраці, такі як Еразмус+ і Горизонт 2020, які сприяють мобільності студентів, викладачів та науковців, обміну досвідом та спільним науковим дослідженням. Багато університетів і наукових установ також здійснюють успішну співпрацю та обмін досвідом у рамках проектів твіннінгу та інших ініціатив. З іншого боку, співпраця у галузі науки та освіти також стикається з викликами, такими як нерівномірний доступ до можливостей співпраці, бюрократичні перешкоди та нестабільність у деяких регіонах. Необхідно продовжувати розвивати цю співпрацю, зокрема, шляхом сприяння більшому включенню країн-партнерів, зменшення бюрократичних перешкод та підвищення доступності фінансування для спільних проектів. У цілому, співпраця між ЄС і сусідніми країнами в галузі науки та освіти має великий потенціал для спільного розвитку і підвищення рівня освіти та науки в регіоні. Подальше поглиблення цієї співпраці може сприяти сталому розвитку та підвищенню конкурентоспроможності всіх сторін.

Існують кілька стратегій та програм співпраці між Європейським Союзом і сусідніми країнами в галузі науки та освіти, спрямованих на підтримку спільних дій у цих сферах. Однією з найважливіших програм є програма Еразмус+, яка надає можливості для мобільності студентів, викладачів та науковців, спільних навчальних програм та проектів. Ця програма сприяє зміцненню культурного обміну та взаєморозуміння між учасниками [2, с.132].

Ще однією важливою програмою є програма Горизонт 2020, яка є найбільшою європейською програмою з наукових досліджень та інновацій. Вона відкрита для участі країн-партнерів, що сприяє обміну знаннями та спільним науковим дослідженням у різних галузях.

Також варто зазначити програму Темпус, яка спрямована на підтримку вищої освіти в країнах партнерах, зокрема, шляхом розвитку нових програм

навчання та підвищення якості освіти. Ця програма сприяє підвищенню рівня освіти та розвитку університетського сектору в цих країнах.

Ефективність цих програм оцінюється через ряд показників, таких як кількість учасників, які скористалися можливостями програм, рівень задоволеності учасників, результати спільних проектів та наукових досліджень. Загалом, ці програми відіграють важливу роль у сприянні співпраці між ЄС і сусідніми країнами в галузі науки та освіти, сприяючи підвищенню якості освіти та наукових досліджень у регіоні.

Можливості для обміну досвідом та кращими практиками в галузі науки та освіти між Європейським Союзом і сусідніми країнами вельми значні. Перш за все, це стосується обміну кращими педагогічними методиками, новими технологіями та інноваціями у викладанні та навчанні. Студенти, викладачі та науковці можуть отримати можливість ознайомитися з передовими підходами до навчання та досліджень, що сприятиме підвищенню якості освіти та наукових робіт.

Досвід у сфері управління освітніми закладами та науковими установами також може бути обмінений. Це може включати в себе кращі практики управління ресурсами, розробку стратегій розвитку та підвищення ефективності управління. Такий обмін досвідом може сприяти покращенню якості управління в галузі науки та освіти. Крім того, обмін досвідом може стосуватися і розробки національних освітніх стратегій та програм, враховуючи кращі практики та досвід ЄС у цій сфері. Це може допомогти сусіднім країнам розвивати більш ефективні та сучасні системи освіти. У цілому, обмін досвідом та кращими практиками може стати важливим інструментом для співпраці між ЄС і сусідніми країнами в галузі науки та освіти, що сприятиме підвищенню якості освіти, розвитку науки та інновацій у регіоні.

Спільні наукові дослідження та проекти між Європейським Союзом і сусідніми країнами можуть стати важливим інструментом співпраці, що призведе до взаємних вигод для обох сторін. Одним з потенційних напрямів може бути спільне дослідження в галузі здоров'я, зокрема, вивчення захворювань, які є загрозою для обох регіонів, та розробка спільних стратегій щодо їх запобігання та лікування. Крім того, спільні наукові дослідження можуть бути спрямовані на вивчення екологічних проблем, що стосуються обох регіонів, таких як забруднення довкілля та збереження біорізноманіття. Результати таких досліджень можуть використовуватися для розробки спільних програм з екологічного захисту та сталого розвитку. Додатковим напрямком може бути спільне дослідження в галузі технологій та інновацій. Обмін досвідом та розробка спільних технологій можуть сприяти розвитку високотехнологічних галузей економіки та підвищенню їх конкурентоспроможності на світовому ринку. Усі ці напрямки спільних наукових досліджень та проектів мають потенціал підвищити рівень науково-технічного розвитку обох регіонів, сприяти обміну знаннями та технологіями, а також сприяти зближенню міжнародних співробітників у цих галузях.

Підвищення мобільності студентів та науковців між Європейським Союзом і сусідніми країнами може бути досягнуте за допомогою різноманітних заходів та програм. Одним з ключових напрямків є розширення програми Еразмус+, яка вже успішно діє в рамках ЄС, на країни-партнери. Це дозволить студентам і викладачам здійснювати навчання та викладацьку діяльність у вищих навчальних закладах партнерських країн, що сприятиме обміну досвідом та культурній взаємодії. Для забезпечення ефективною мобільності студентів та науковців також необхідно розробити спеціальні програми підготовки та адаптації до нових умов навчання та життя в іншій країні. Це може включати в себе мовні курси, орієнтацію в академічному середовищі та підтримку соціокультурної адаптації. Для забезпечення сталості та ефективності мобільності важливо також сприяти розвитку партнерських вищих навчальних закладів, зокрема, шляхом обміну кращими педагогічними практиками та сприянням розвитку дослідницької інфраструктури. Такий підхід дозволить забезпечити якісну освіту та дослідницьку діяльність у всіх учасників програм мобільності. Загалом, підвищення мобільності студентів та науковців між ЄС і сусідніми країнами вимагає комплексного підходу та спільних зусиль для створення сприятливих умов для обміну знаннями, досвідом та культурою між регіонами.

Забезпечення фінансування спільних наукових та освітніх проектів між Європейським Союзом і сусідніми країнами може бути здійснене за допомогою різних механізмів та інструментів. Одним з ключових шляхів є розширення фінансової підтримки програми Горизонт 2020 на країни-партнери, що дозволить залучити додаткові ресурси для спільних наукових досліджень та інноваційних проектів.

Додаткові джерела фінансування можуть бути знайдені через міжнародні грантові програми та фонди, такі як програми та ініціативи Європейського наукового фонду, програми розвитку та співпраці міжнародних організацій, таких як ЮНЕСКО або Світовий банк, а також через приватно-громадські партнерства та спонсорську допомогу від приватних компаній та фондів [3, с.108].

Для забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів важливо розробити механізми моніторингу та оцінки результатів проектів, що дозволить забезпечити прозоре та ефективне використання коштів. Також важливо стимулювати співфінансування проектів з боку учасників, що підвищить їхню зацікавленість та відповідальність за результати.

Усі ці заходи допоможуть забезпечити стабільне та ефективне фінансування спільних наукових та освітніх проектів між ЄС і сусідніми країнами, що сприятиме розвитку науки, освіти та інновацій в обох регіонах.

Розглянути можливості для співпраці у галузі інновацій та технологічного розвитку.

Співпраця у галузі інновацій та технологічного розвитку між Європейським Союзом і сусідніми країнами може бути важливим чинником спільного розвитку та підвищення конкурентоспроможності обох регіонів.

Одним із напрямків може бути спільний розвиток інноваційних технологій та продуктів, які відповідають спільним викликам та потребам обох сторін. Також важливим напрямком може бути спільний доступ до дослідницької інфраструктури та ресурсів для проведення наукових досліджень та розробки нових технологій. Це може сприяти обміну досвідом та знаннями у галузі інновацій та сприяти спільному розвитку нових продуктів та послуг. Крім того, співпраця у галузі інновацій та технологічного розвитку може включати в себе спільні програми навчання та підготовки кадрів у галузі інновацій, що сприятиме підвищенню кваліфікації працівників та підтримці інноваційного середовища в обох регіонах. Усі ці можливості для співпраці у галузі інновацій та технологічного розвитку мають великий потенціал для спільного розвитку та підвищення конкурентоспроможності обох регіонів. Важливо розробляти стратегії співпраці, які враховують спільні виклики та потреби, а також сприяють обміну знаннями та досвідом у галузі інновацій та технологічного розвитку.

Співпраця у галузі екології та енергетики може стати ключовим напрямком спільного розвитку між Європейським Союзом і сусідніми країнами. Одним із можливих напрямків співпраці є спільний розвиток енергоефективних технологій та заходів, спрямованих на зменшення викидів шкідливих речовин у атмосферу та збереження ресурсів. Для спільного розвитку енергоефективних технологій можуть бути розроблені спільні наукові дослідження та проекти, спрямовані на впровадження нових методів енергозбереження та використання відновлюваних джерел енергії. Також важливим аспектом може бути обмін досвідом та кращими практиками у сфері енергоефективності та екологічних технологій [1, с.57].

Додатковою можливістю може бути створення спільних програм та ініціатив з енергоефективності та захисту навколишнього середовища. Ці програми можуть включати в себе підтримку впровадження енергоефективних технологій у житловому та комерційному секторах, а також стимулювання використання відновлюваних джерел енергії.

Загалом, співпраця у галузі екології та енергетики для спільного розвитку енергоефективних технологій та заходів може стати важливим чинником спільного розвитку та забезпечення сталого розвитку обох регіонів. Важливо розробляти стратегії співпраці, які враховують спільні виклики та потреби, а також сприяють обміну знаннями та досвідом у галузі енергоефективності та екології.

На сьогоднішній день співпраця між Європейським Союзом і сусідніми країнами в галузі науки та освіти відзначається значним рівнем активності та розвитку. Обмін студентами, викладачами та науковцями, спільні наукові проекти та програми мають великий потенціал у покращенні якості освіти та наукових досліджень в обох регіонах. Значна увага приділяється співпраці у галузі інновацій, технологічного розвитку та енергоефективності, що відображає важливість цих напрямків у стратегії спільного розвитку. Проте, важливо продовжувати розвивати цю співпрацю, зокрема, через розширення

програм обміну та співробітництва, спрямованих на стимулювання інновацій та підтримку наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Георгієва Л.В., Біленко В.Є. Співпраця між Європейським Союзом і сусідніми країнами в галузі науки та освіти: проблеми та перспективи. Київ: Видавництво Київського університету, 2016. 250 с.

2. Іванова О.П. Європейський досвід співпраці в галузі науки та освіти: навчальний посібник. - Львів: Видавництво Львівського національного університету, 2018. 180 с.

3. Ковальчук В.М., Литвиненко І.О. Інноваційні підходи до співпраці у галузі освіти між Європейським Союзом і сусідніми країнами. Харків: Видавництво Харківського національного університету, 2020. 220 с.

Науменко Ю.В., PhD

Тетью А.П., PhD

Одеська політехніка, м. Одеса, Україна

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА МЕХАНІЗМІВ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ДОСВІД ЄС

Відносини Європейського Союзу (ЄС) із країнами-сусідами базуються на різних стратегіях, які враховують політичні, економічні та соціальні аспекти.

Європейська політика сусідства (ЄПС) спрямована на підтримку стабільності, розвитку і демократії в країнах-сусідах ЄС. Вона передбачає співпрацю в таких сферах, як економіка, права людини, соціальний розвиток і безпека.

Для країн, що виражають бажання стати членами ЄС, існує політика розширення. Це включає в себе процес адаптації і реформ для відповідності стандартам ЄС, щоб у майбутньому мати можливість стати членами.

Європейська політика сусідства на південь спрямована на вдосконалення відносин із країнами на південь в межах ЄПС. Особлива увага приділяється стабільності, розвитку демократії та економічному зростанню в регіоні.

Східне партнерство спрямоване на розвиток відносин з країнами Східної Європи. Мета - підтримка демократії, прав людини та розвитку економіки.

Трансформаційні партнерства - це стратегія, яка ставить перед собою мету сприяти політичній, економічній та соціальній трансформації в обраних країнах-сусідах через поглиблену співпрацю.

Ці стратегії допомагають ЄС взаємодіяти з країнами-сусідами, сприяючи стабільності, розвитку та підтримці спільних цінностей, таких як демократія та права людини [1].

Формування стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємств в контексті відновлення економіки України може включати кілька ключових аспектів:

1. SWOT-аналіз - оцінка внутрішніх сильних і слабких сторін підприємства, а також зовнішніх можливостей та загроз.
2. Оцінка ресурсів та капіталів, а саме визначення наявних ресурсів та їх оптимальне використання.
3. Розробка унікальної пропозиції цінності (Unique Selling Proposition - USP): Як підприємство може виділитися серед конкурентів.
4. Розвиток нових продуктів або покращення існуючих для задоволення потреб ринку.
5. Сприяння технологічному розвитку для підвищення продуктивності та якості.
6. Використання цифрових технологій для оптимізації процесів та покращення комунікації з клієнтами.
7. Зменшення запасів та оптимізація ланцюга постачання для зниження витрат.
8. Розширення міжнародних ринків і партнерство з зарубіжними компаніями.
9. Забезпечення персоналу необхідними навичками та знаннями для ефективної роботи.
10. Стимулювання інноваційного мислення та визнання ідей, спрямованих на покращення процесів.
11. Відслідковування фінансових показників, мінімізація витрат та оптимізація бюджету.
12. Захист від фінансових та економічних ризиків через використання страхових інструментів.
13. Співпраця з державними структурами та регуляторами.
14. Активна участь у громадських обговореннях та формування регуляторної політики.
15. Використання підтримки державних програм.
16. Використання фінансової підтримки та стимулів для розвитку.

Ці стратегічні напрямки можуть бути адаптовані відповідно до конкретної галузі підприємства та особливостей ринку в Україні. Важливо враховувати динаміку економічних та політичних змін для швидкого реагування та адаптації стратегії [2].

Активізація інвестування в розвиток агропромислових підприємств в умовах відновлення економіки України може вимагати використання різних механізмів та інструментів [3]. Шляхи для залучення інвестицій у сільське господарство:

1. Створення сприятливого інвестиційного клімату.
2. Реформи та удосконалення законодавства.

3. Запровадження стабільних та прозорих правил гри для інвесторів.
4. Забезпечення доступу до кредитів та інших фінансових ресурсів під сприятливі умови.
5. Створення державних програм підтримки.
6. Розробка програм, що надають пільги або субсидії для розвитку агропромислового сектора.
7. Інфраструктурні проекти.
8. Збільшення доступності для транспортування сільськогосподарської продукції.
9. Створення сучасних зернових терміналів та сховищ.
10. Покращення інфраструктури для зберігання та експорту сільськогосподарської продукції.
11. Інвестиційні фонди та інвестиційні партнерства.
12. Співпраця з інвестиційними фондами, які мають інтерес до розвитку агропромислового сектору.
13. Об'єднання з місцевими та міжнародними інвесторами для спільних проєктів.
14. Залучення технологічних стартапів.
15. Підтримка інноваційних компаній, які можуть внести новаторські технології в сільське господарство.
16. Впровадження сучасних агротехнологій.
17. Забезпечення доступу до передових методів обробітку ґрунту, поліпшення сівозмін та інших інновацій.
18. Розвиток сектору відновлювальної енергетики.
19. Залучення інвестицій у відновлювальні джерела енергії.
20. Використання сонячних батарей, вітрових генераторів та інших відновлювальних джерел для підвищення ефективності та сталості сільськогосподарського виробництва.
21. Розвиток програм професійної освіти в аграрному секторі.
22. Забезпечення наявності кваліфікованого персоналу.
23. Програми підготовки для фермерів та підприємців.
24. Створення навчальних ініціатив для розвитку навичок та знань.

Ці механізми можна комбінувати та адаптувати залежно від конкретних потреб та обставин агропромислових підприємств в Україні. Важливо також забезпечити взаємодію між урядовими структурами, бізнесом та міжнародними партнерами ЄС для ефективної реалізації інвестиційних стратегій.

Список використаних джерел:

1. Територіально-орієнтовані механізми стимулювання інвестицій у повоєнному відновленні України : аналіт. доп. / [Я. А. Жаліло, Н. В. Бахур, А. А. Головка та ін.] ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. – Київ : НІСД, 2023. – 78 с. – <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2023.09>
2. Дергачова В.В., Мельник В.О. Теоретичні основи формування конкурентних стратегій підприємства. Актуальні проблеми економіки та

правління, 2017. №11. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/102731-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-217278-1-10-20170529%20(1).pdf.

3. Шевченко О.В. Інструменти підвищення інвестиційної спроможності регіонів у контексті розкриття внутрішнього потенціалу розвитку: аналітична записка. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/1658/#_ftnref3

*Панькова О.В. к.соц.н., доцент,
Красуліна Я.Є. пров. інженер
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна*

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА СИСТЕМУ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ В УКРАЇНІ

Соціальний діалог у сфері праці виступає керівною ідеєю, основоположною засадою правового регулювання трудових відносин в країні, регламентації представництва інтересів й участі держави, працівників, роботодавців, у процесах договірного регулювання індивідуальних і колективних трудових відносин для попередження і розв'язання гострих соціально-трудоових, економічних проблем конфліктів. Соціальний діалог є ефективним методом колективної взаємодії суб'єктів різного рівня – від глобального (наднаціонального) до місцевого, локального, адже забезпечує спільне прийняття рішень сторонами соціального діалогу на засадах солідарної відповідальності для розв'язання гострих соціально-економічних, трудових, суспільних проблем.

Діалог глобального (міжнаціонального) рівня розбудовується на підґрунті платформи Global Deal [1] – це система глобального партнерства, метою якого є спільне розв'язання проблем глобального ринку праці й надання працівникам країн світу можливостей користуватися перевагами глобалізації. Соціальний діалог, як регуляторний інструмент, відіграє ключову роль у забезпеченні стійкості національних ринків праці Дієвий соціальний діалог є обов'язковою складовою розробки та реалізації будь-якої антикризової політики

Для України основною проблемою, яка додалась до загального проблемного кола функціонування системи соціального діалогу в умовах війни, стало пов'язане із цим руйнування зв'язків в системі соціального діалогу, особливо на локальному (виробничому), територіальному та галузевому рівнях, що фактично звело на нуль його і так невисоку інтенсивність та дієвість. Тому на порядку денному, насамперед – відновлення цих зв'язків та системи комунікацій між суб'єктами соціально-трудоових відносин. В цих умовах, актуалізується необхідність розробки комплексних інноваційних рішень щодо принципового оновлення системи соціального діалогу в Україні на сучасній технологічній основі - залучення потенціалу сучасних цифрових, інформаційно-комунікативних, мережевих технологій для

відновлення та розвитку ефективної комунікації та конструктивної взаємодії суб'єктів СТВ [2].

В сучасних умовах стратегічні рішення щодо стійкості трудової сфери задля забезпечення конкурентоспроможності відновлювальної економіки України, не може прийматись поза контекстом комплексного врахування всіх ключових чинників впливу (зовнішніх та внутрішніх) на соціально-трудова сферу України, на систему соціального діалогу. Тому при розробці таких рішень доцільно взяти на озброєння принцип, сформульований МОП щодо постпандемічного відновлення - «відбудувати краще, ніж було» (build back better) [2]. Мова йде не про повернення до показників довоєнного рівня, а про досягнення якісно нового рівня функціонування економіки в цілому та соціально-трудова сфери зокрема. Здійснення цього складного завдання потребуватиме залучення всього внутрішнього наявного потенціалу держави і суспільства, суб'єктів соціального діалогу, а також потужної допомоги міжнародних партнерів. Увага вищого керівництва Української держави фокусується на цьому, адже діалог працівників, їхніх профспілкових представників, роботодавців та органів виконавчої влади й місцевого самоврядування має відбуватися на підґрунті стійкої інституційної, правової, інформаційно-комунікативної спроможності держави.

На систему соціального діалогу в трудовій сфері значною мірою впливає обраний Україною євроінтеграційний курс, імплементація положень Угоди Україна – ЄС, зміни в законодавчій базі відповідно до вимог і стандартів ЄС, особливо після того, як 23 червня 2022 року країни-члени ЄС проголосували за надання Україні статусу країни кандидата на вступ до Європейського Союзу. Вище керівництво держави виводить соціальний діалог на міждержавний рівень. Так, Президент України об'єднав лідерів європейських незалежних держав навколо реалізації української формули миру, яка спрямована на створення нової, глобально важливої архітектури безпеки. Європейський Союз офіційно підтримав українську формулу миру, що було зафіксовано в спільній заяві за підсумками саміту Україна-ЄС [2]. Мирний план України вже підтримали держави-члени Євросоюзу, Сполучені Штати Америки, Канада, Японія, Туреччина та Великобританія. «Мир в Україні є гарантією подальшого позитивного розвитку людської цивілізації та доброзичливого співіснування народів. Високу увагу до мирної взаємодії всередині держави демонструє активне зближення позицій сторін соціального діалогу. Вироблення узгоджених пропозицій щодо розвитку соціально-економічних та трудових відносин, запобігання виникненню конфліктів у відповідній взаємодії – особливо важливий процес в умовах війни» [3].

В Україні розпочато роботу Офісу з адаптації законодавства до європейських норм при Верховній Раді України, який діє за підтримки Європарламенту (з квітня 2023 р.). Вже відбулося спільне засідання європейських та українських парламентарів, де головували президент Європарламенту Роберта Мецола та спікер Верховної Ради – Руслан Стефанчук. Дискусія була розділена на дві панелі: «Відновлення європейської України» та «Разом будуюмо стійке майбутнє» [4]. Головною передумовою

реалізації цих планів є стійка система соціального діалогу в Україні, активізація процесів колективно-договірного регулювання в системі соціально-трудова відносин України. Отже, соціальний діалог стає своєрідним містком для прискореної інституціоналізації процесів української євроінтеграції, перепусткою України до членства в Євросоюзі.

В умовах збройної російської агресії, потреб у радикальному прискоренні євроінтеграційних процесів й адаптації до відповідних вимог розпочалася значна інтенсифікація зусиль щодо проведення відповідних реформ, в тому числі в соціально-трудова сфері (трудова законодавство), в сфері соціального діалогу (як важливого її елементу) – зокрема. Однак, ситуація із реформами є досить протирічливою та викликає суттєві зауваження та критику з боку як західних партнерів, так і партнерів соціального діалогу - Федерації професійних спілок України [5].

Відзначається, що Європейський Союз занепокоєний суперечливими трудовими реформами в Україні та заявляє, що реформи в Україні повинні відповідати міжнародним трудовим стандартам і принципам соціального діалогу. При цьому акцентується наявність очевидної розбіжності між реформами в Україні та моделлю «соціальної ринкової економіки» ЄС, де держава прагне знайти компроміс між ринковими силами та громадянами. Деякі оцінки є дуже гострими, зокрема – висловлюється думка, що Уряд України використовує стан війни для ухвалення законодавства, яке мало бути ухвалене ще у мирні 2020 та 2021 рр., і ухвалюється зараз, в умовах воєнного стану, коли право на протестну активність заборонено. В контексті реалізації соціального діалогу важливим є висловлене занепокоєння щодо власних проєктів планів післявоєнної відбудови України, які поки що відображають намір відмовитися від принципів соціального діалогу. У планах, оприлюднених у серпні 2022 року, чітко зазначено, що країна планує перейти до моделі «невтручання держави в діалог між профспілками та роботодавцями» [5] (що виглядає як відмова від моделі трипартизму на користь біпартизму в чинній системі соціального діалогу з повним нівелюванням ролі, участі і відповідальності держави; це не вписується в логіку здорового глузду трансформацій і реформування у пострадянських країнах). В офіційних звітах та документах представники ЄС висловлюють своє занепокоєння і звертають увагу на вплив запровадження нового трудового законодавства на соціальний діалог, який, як зазначалося, має бути посилений; висловлюється занепокоєність і критика щодо результатів та наслідків спроб радикального реформування соціально-трудова сфери в умовах війни [5].

Міжнародні організація праці (МОП) також запропонувала план з шести пунктів для підтримки України в нинішніх умовах, спрямований на вирішення гуманітарних питань, питань раннього повоєнного відновлення за принципом «відбудувати краще, ніж було» (build back better), на чому наголошувалося вище. Сутність цих шести пунктів полягає в наступному [6]:

1. Продовження гуманітарної допомоги за тими напрямками, де МОП може сприяти її ефективності (надання притулку біженцям, попередження експлуатації).

2. Повернення біженців та внутрішньо переміщених осіб (ВПО) на ринки праці, в тому числі через освіту (через підтримку державних та приватних служб зайнятості).

3. Підтримка доходів (в тому числі і для неформально зайнятих, на яких не поширюються діючі програми підтримки).

4. Заходи щодо економічної стабілізації у відносно безпечних регіонах країни (підтримка релокації бізнесу у більш безпечні регіони України, створення умов для розвитку приватного підприємництва, в тому числі і серед ВПО).

5. Надання підтримки Уряду України щодо пріоритетних реформ (в тому числі в сфері трудового законодавства, навчання та перенавчання та ін.).

6. Підтримка діяльності і рівноправності профспілок.

Отже, забезпечення стійкості трудової сфери України та захисту прав робітників обумовлюється виконанням пп. 5 та 6 цього плану сторонами соціального діалогу і провідній ролі в цьому процесі спільного представницького органу національного рівня - Національної тристоронньої соціально-економічної ради України. В цьому плані чіткою і однозначною є проголошена Президентом України настанова: «Якщо в державі створені інституції для вироблення спільних рішень та визначення принципів формування державної політики щодо оплати праці, забезпечення найвищих стандартів охорони праці й водночас збереження можливості для розвитку бізнесу та недопущення надмірного фіскального тиску на роботодавців, для пошуку компромісу між працівниками й роботодавцями, то ці інституції повинні працювати й показувати людям реальний і зрозумілий результат. Діяльність усіх соціальних партнерів має бути спрямована на досягнення суспільної злагоди та взаємодії" [7].

Рекомендації МОП, міжнародна практика, досвід національних урядів доводить, що дієва, стійка система соціально-трудова відносин (СТВ) розбудовується на підґрунті ефективної партнерської взаємодії сторін соціального діалогу, в основі якої – баланс їх інтересів, продуктивна співпраця і соціальна відповідальність з метою спільного розв'язання гострих проблем, що виникають, для забезпечення стійкості держави та її економіки, забезпечення резильєнтності ключових складових та підсистем соціально-економічного відтворення та розвитку, з урахування потреб та пріоритетів подальшого повоєнного відновлення України. Широке залучення мережево-цифрових, інформаційно-комунікативних та інших новітніх технологій відкриває широкі можливості для оновлення існуючої системи соціального діалогу в Україні.

Для ефективного розв'язання проблем повоєнного відновлення трудової сфери та національної економіки, модернізації системи соціального діалогу для розбудови держави на євроінтеграційних засадах потрібна вмотивована злагоджена цілеспрямованість до відродження з боку усіх рушійних сил та ключових суб'єктів - вищого керівництва країною, правлячих еліт, бізнесу та суспільства, основних сторін соціально-трудова відносин (представників держави, роботодавців, профспілок на всіх рівнях управління), міжнародних

партнерів, громадян [2]. Налагоджена й оновлена на мережево-цифровій основі система соціального діалогу може стати інформаційно-комунікативною платформою взаємодії партнерів на міждержавному та внутрідержавному рівнях для реалізації стратегічних рішень щодо забезпечення стійкості і повоєнного відновлення сфери праці, економіки і країни в цілому, для досягнення визначених Україною євроінтеграційних орієнтирів.

Список використаних джерел:

1. The Global Deal. Together for Decent Work and Inclusive Growth. Social Dialogue and the Future of Work. URL: https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_744465/lang--en/index.htm.
2. Панькова О.В., Касперович О.Ю. (2023). Соціальний діалог і трудова сфера України в умовах воєнного стану, євроінтеграції, цифровізації: проблеми та перспективи для повоєнного відновлення. *Економіка промисловості*. 2023. № 2 (102). С. 78-104. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2023.02.078>.
3. Верховна Рада України (2023). Затверджено символи миру соціального діалогу в Україні. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/233599.html>.
4. Власенко В. (2023) Переговори про вступ до ЄС можуть початися цього року. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/peregovori-pro-vstup-do-yes-mozhut-rochatisya-cogo/>.
5. Федерація професійних спілок України (2022). ЄС: реформи в Україні повинні відповідати міжнародним трудовим стандартам і принципам соціального діалогу. URL: <https://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/mizhnarodna-robota/24010-yes-reformy-v-ukraini-povynni-vidpovidaty-mizhna-rodnyam-trudovym-standartam-i-pryntsyepam-sotsialnoho-dialohu.html>.
6. ILO (2023). Impact of the crisis on employment, incomes and social protection. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/--sro-budapest/documents/briefingnote/wcms_867586.pdf.
7. Укрінформ (2023). Діалог профспілки – роботодавці: В.Зеленський про діяльність Національної тристоронньої соціально-економічної Ради України (НТСЕР). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3292980-dialog-profspilkirobotodavci-zelenskij-skazav-ak-mae-pracuvati-socialnoeconomic-narada.html>.

Приймак Н.С., д.е.н., доцент

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО ЄС: КОРУПЦІЙНІ ВИКЛИКИ

Шлях України до членства у Європейському союзі тісно пов'язаний із процесами реформування багатьох сфер державного управління, законотворення, а також наближення рівня життя, добробуту та правового захисту українців, до рівня, існуючого у ЄС.

Шлях України до ЄС:

03.2014 – після Революції Гідності – підписання політичної частини Угоди про асоціацію;

06.2014 – підписання економічної частини Угоди, включаючи ПВЗВТ;

09.2014 – ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;

12.2014 – початок роботи консультативної комісії ЄС в Україні;

01.2016 – почала функціонувати поглиблена і всеохоплююча зона Вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та ЄС;

06.2017 – Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності у повному обсязі;

09.2017 – старт безвізового режиму для українців до ЄС;

10.2021 – Угода про спільний авіаційний простір (САП);

березень 2022 – уже у стані війни Україна раніше запланованого приєдналася до об'єднаної енергосистеми континентальної Європи ENTSO-E (після закінчення війни перед Україною та Європою розкриються нові можливості щодо спільного розвитку ринків електроенергії та підтримки «зеленого переходу»);

06.2022 – Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС [1].

Нині на порядку денному — адаптація національного законодавства до європейського правового простору, поглиблення інтеграції українського бізнесу до ринків ЄС, практичне запровадження «безвізів» у різних сферах, подальша секторальна інтеграція тощо [2, с. 3].

Однією із топ-умов подальшого просування України до членства у ЄС з провадження ряду заходів у сфері подолання корупції, зниження лояльності до корупції у державі, подолання корупційних ризиків на всіх рівнях державної влади в нашій державі.

На сьогодні існує більше сотні підходів до тлумачення терміну «корупція». Корупція - це зловживання довіреною владою для приватної вигоди.

Корупція — поняття глобальне й міждисциплінарне. А саме явище впливає на всі сфери життя суспільства — від знецінення освіти та моральних принципів до сповільнення економічного розвитку та підризу демократичних процесів.

У будь-якому випадку, аналізуючи поняття «корупція», варто пам'ятати про три ключові елементи:

- універсальність - корупція не обмежується державними інституціями - вона може бути й в інших середовищах: бізнесі, ЗМІ, громадських організаціях;

- зловживання владою- особа використовує надані їй службові повноваження для особистих цілей, а не в інтересах держави, суспільства, організації чи компанії;

- отримання вигоди - конкретно ситуація, коли особа отримує приватну вигоду без законних на те підстав [3].

Оцінюючи ситуацію в антикорупційній сфері, слід відзначити ряд важливих заходів та ініціатив в рамках інтеграції України до ЄС:

- 20 червня 2022 р. Верховна Рада ухвалила Закон про засади державної антикорупційної політики, яким затверджена Антикорупційна стратегія до 2025р.22 Згодом НАЗК розпочала громадські обговорення нової Державної антикорупційної програми до 2025р.;

- 8 липня 2022 р. набув чинності Закон про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану;

- указом Президента створено спеціальну робочу групу представників НАБУ та САП з метою узгодження українського законодавства з Конвенцією ОЕСР щодо боротьби з хабарництвом [2, с. 48].

Впровадження зазначених заходів мало позитивні наслідки, про що свідчить зміна показника СРІ за результатами 2023 року.

Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) - показник, який з 1995 року розраховується міжнародною організацією Transparency International. Ключовим показником Індексу є кількість балів, а не місце в рейтингу. Мінімальна оцінка (0 балів) означає, що корупція фактично підміняє собою державу, максимальна (100 балів) свідчить про те, що корупція майже відсутня. Індекс оцінює сприйняття корупції лише в державному секторі.

СРІ включає точку зору представників бізнесу, інвесторів, дослідників ринку тощо. Він відображає точку зору приватного сектору та його сприйняття корупції в публічному секторі [4].

Результати позиціонування України за рівнем індексу СРІ у 2018-2023 роках (місце у рейтингу) наведено на рис. 1.

З рис. 1, згідно даних Transparency International Ukraine [4], за результатами реформ, у 2023 році Україна отримала 36 балів із 100 за рівнем показника Індексу сприйняття корупції, що дозволило їй рлісисти 104 місце із 180 країн світу.



Рисунок 1 – Результати позиціонування України за рівнем індексу СРІ у 2018-2023 роках [4]

Порівняно із попереднім роком значення індексу СРІ нашої держави покращилося на +3 пункти, що стало одним із найкращих показників у світі к 2023 році. Для порівняння - найкраще значення індексу 90 балів - Данія, потім у рейтингу йде Фінляндія - 87 балів та Нова Зеландія - 85 балів.

Аутсайдером за рівнем індексу СРІ є Південний Судан - 13 балів, Сирія - 13 балів, Венесуела - 13 балів [14].

Отже, безумовні здобутки реформ, проваджених у сфері України щодо подолання корупції є доволі вагомими. Проте, основними проблемами, розв'язання яких є нагальним на шляху подолання корупції та зниження корупційних ризиків в Україні є:

- реалізація ухвалених антикорупційних актів у практиці державних структур;
- наближення українського антикорупційного законодавства до європейських практик та вимог;
- забезпечення повної автономії та незалежності антикорупційних органів у державі, збільшення кількості працівників антикорупційних органів (НАБУ, САП, суддів Вищого антикорупційного суду);
- реалізація подальшої реформи державної служби в Україні [5], оптимізація чисельність державних органів влади та їх працівників;
- популяризація антикорупційних дій серед населення, пропаганда нульової толерантності до корупції та корупціонерів.

Список використаних джерел:

1. Як Україна рухається до ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/m/yak-ukraina-guhaetsya-do-es> (дата звернення 11.03.2024 р.).
2. Новий етап руху до ЄС: кандидатський статус і перспективи євроінтеграції. Національна безпека і оборона. 2022. №1-2. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення 11.03.2024 р.).
3. Сайт офісу доброчесності НАЗК. Антикорупційна енциклопедія. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/ponyattya-koruptsiyi> (дата звернення 11.03.2024 р.).
4. Сайт Transparency International Ukraine. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org> (дата звернення 11.03.2024 р.).
5. Статистичні дані про кількісний склад державних службовців. URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/DIYALNIST/KSDS/infografika4kv23-1.pdf> (дата звернення 11.03.2024 р.).

*Снігур К.В., ст. викладач кафедри економіки та туризму,
Литвиненко Ж.Р., здобувач вищої освіти
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НОВІТНІ ТУРИСТИЧНІ ТРЕНДИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Для країн-членів Європейського союзу туризм є стратегічним напрямом розвитку, що поєднує діяльність багатьох підприємств, що прямо або опосередковано пов'язані з наданням туристичних послуг. Європейська

індустрія туризму, за винятком пов'язаних з туризмом секторів національної економіки, таких як торгівля, транспорт чи гастрономія, становить понад 4% від загального ВВП країн-членів ЄС. Туризм та пов'язані з ним сектори національної економіки забезпечують працевлаштування для 12% професійно активного населення, створюючи понад 24 млн. робочих місць [1]. Крім цього, туризм сприяє розвитку туристичних регіонів Європейського Союзу.

Варто відзначити і важливий соціальний вплив туризму на життя європейського суспільства, адже успіх туристичної індустрії, полягає в тому, що в основі його лежить задоволення постійної потреби туристів у пізнанні навколишнього світу, культур, традицій і мистецтва. Відповідно, туризм сприяє налагодженню міжкультурного діалогу між державами-членами ЄС, що сприяє процесу європейської ідентифікації як єдиного культурно-історичного простору.

Однак, у зв'язку безпрецедентною надзвичайною ситуацією спалаху пандемії COVID-19 та введеними карантинними обмеженнями по усьому світу, туристична індустрія країн-членів ЄС фактично припинила роботу, та зазнала чи не найбільших збитків. Хоча, з іншого боку, пандемія COVID-19 дала поштовх до критичного перегляду траєкторій розвитку туризму, запровадження нових тенденції та трендів у туризмі.

Важливо відстежувати сучасні туристичні тенденції, адже вони, в першу чергу, є результатом зміни поведінки споживачів у результаті пандемії. Хоча очевидним є і те, що більшість нових трендів, виникли в результаті більш загальних змін у поведінці туристів, а пандемія лише підсилила їх вагомість.

1. Зростання популярності екологічного туризму серед подорожуючих в Євросоюзі. Зростання популярності екологічного туризму в Євросоюзі відображає зміну у свідомості подорожуючих, які все більше спрямовані на вибір екологічно чистих та стало сталісних варіантів подорожей. Цей тренд свідчить про зростаючу турботу за довкіллям серед туристів та їхню прагнення взаємодіяти з природою відповідально та екологічно. З 2020 року в Євросоюзі спостерігається позитивна динаміка в екологічному туризмі. За даними Євростату [1] відсоток туристів, які обирають екологічно стійкі турпродукти та активно взаємодіють з природою, зросла на 15% протягом останніх двох років. Це свідчить про зростання усвідомленості подорожуючих щодо важливості сталого туризму в регіоні.

2. Збільшення попиту на туристичні маршрути з фокусом на культурних і історичних пам'ятках. Спостерігається значуще збільшення попиту на туристичні маршрути в Євросоюзі, орієнтовані на культурні та історичні пам'ятки. За даними мережі туристичних агентств TUI Group та Thomas Cook з 2020 року попит на подорожі, спрямовані на вивчення культурної спадщини та історичних місць, зросла на 20%, вказуючи на зростаючий інтерес подорожуючих до глибокого пізнання культурної різноманітності та історії регіону [2].

3. Розширення популярності маленьких міст, селищ та сіл як туристичних призначень. Це явище є чи не найцікавішим серед туристичних

трендів в Євросоюзі. Адже за останні роки відзначається позитивна тенденція, коли подорожі до невеликих населених пунктів стають бажаними через свою аутентичність та унікальний характер. Даний тренд оформився у туристичний рух *Slow Cities*, який акцентує увагу туристів на неповторності та на збереженні традицій в культурі, архітектурі, їжі, навколишньому середовищу. Сьогодні більшість туристів обирають малі міста та села як свої призначення, що свідчить про зростання інтересу туристів до менш відомих, але привабливих та неповторних туристичних місць.

4. Збільшення кількості туристів, які шукають аутентичні та місцеві враження. За даними туристичних агентств та опитувань, спостерігається значущий ріст кількості туристів, які віддають перевагу аутентичним та місцевим враженням у Євросоюзі. Процент подорожуючих, які активно шукають індивідуальні та унікальні експеріенси, зросла на 25% протягом останніх двох років [3]. Це вказує на тенденцію до переосмислення туристами свого вибору в користь більш особистих та вражаючих вражень.

5. Використання новітніх технологій для покращення туристичної індустрії та автоматизація обслуговування. Технологічні інновації, такі як віртуальна реальність, чат-боти, роботи, технології розпізнавання, штучний інтелект, голосові бронювання відіграють ключову роль у покращенні туристичного досвіду в Євросоюзі. Спостерігається зростання використання VR-технологій у створенні вражаючих віртуальних турів, інтерактивних експозицій та додаткових інформаційних ресурсів для подорожуючих, що дозволяє їм більше глибоко взаємодіяти з місцевістю та культурою.

6. Активізація індивідуального та внутрішнього туризму. Глобальні туристичні тренди індивідуального та внутрішнього туризму стали звичними і для країн-членів ЄС. Зокрема популярними серед любителів індивідуального відпочинку стали соло-подорожі, а також роуд – тріпи та караванінг. Щодо внутрішнього туризму то найпопулярнішими стали місцеві поїздки з метою занурення в місцеву культуру, а основними трендами урбан-туризм, стейкейшн або холістей та воркейшн [4].

Як бачимо, згідно даних туристичних агентств та статистики Євростату, важливими тенденціями в туристичній сфері Євросоюзу стали зростання популярності екологічного туризму, підвищений інтерес до культурних та історичних маршрутів, а також збільшення впливу малих міст та сіл як туристичних призначень. Ці зміни свідчать про еволюцію вибору подорожей, враховуючи збільшення усвідомленості та попиту туристів на більш стійкі та аутентичні туристичні досвіди.

Список використаних джерел:

1. Tourism Trends Report 2021. European Travel Commission. URL: <https://etc-corporate.org/reports/tourism-trends-report/>.

2. Buhalis, D., & Sinarta, Y. (2021). Real-time co-creation and nowness: immersive tourism experiences with virtual reality (VR), augmented reality (AR)

and artificial intelligence (AI). *Tourism Recreation Research*, 46(3), 325-340. URL: <https://www.researchgate.net/publication/332172773>.

3. Sigala, M. (2021). Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research. *Journal of Business Research*, 117, 312-321. URL: <https://psycnet.apa.org/record/2020-58913-030>.

4. European tourism: trends & Prospects. Quarterly report (Q3/2023). European Travel Commission. URL: <https://etc-corporate.org/reports/european-tourism-2023-trends-prospects-q3-2023>.

*Соколюк К.Ю., к.е.н., доцент,
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних
досліджень НАН України», м. Одеса, Україна*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ ВИНОГРАДУ ТА ПЛОДОВО-ЯГІДНИХ КУЛЬТУР В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄС

Розвиток агропродовольчого сектору залежить від розвитку та ефективного функціонування товарних ринків. В той же час, аграрний сектор економіки є базисом для формування міцної продовольчої бази України як у воєнний так і в повоєнний періоди. Тому вивчення питання інституціонального забезпечення ключових його ринків, в контексті вступу України до ЄС, має важливе як наукове так і практичне значення, що обумовлює актуальність даного напрямку дослідження.

Дослідивши природу та сутність аграрних товарних ринків, погоджуємося з думкою науковців, що їх інституціональне забезпечення варто розглядати з двох позицій [1]:

- Інститути як установи та організації – регулюючі, інститути розвитку, підприємства і об'єднання;

- Інститути як правила, норми та механізми – законодавчі та нормативно-правові акти, формалізовані та неформальні норми поведінки суб'єктів ринку, механізми спонукання до виконання й дотримання визначених правил та норм.

До основних інститутів, установ та організацій варто віднести: регулюючі – профільні Міністерства та Департаменти; інститути розвитку – науково-дослідні інститути та установи в системі НАН України та НААН України; підприємства і об'єднання – всі господарюючі суб'єкти, що здійснюють діяльність в сфері аграрно-промислового комплексу України (як виробничі, так і переробні підприємства).

Науковцями окреслено основні напрями функціонування інститутів, що ефективно впливають на розвиток ринків, зокрема товарних. А саме:

1) призначення інститутів полягає у створенні та цілеспрямованому розподілу інформації про основні характеристики товарних ринків – особливості товару та його характеристики, учасники ринку, основні

показники ринку (рівень дохідності, кредитоздатності учасників ринку та ін.);

2) саме інститути визначають та сприяють здійсненню прав власності відносно активів та доходів. Зокрема, актуальним є питання власності при умові функціонування ринку землі, яка є невід'ємним виробничим ресурсом аграрного сектору та потребує особливого захисту, зокрема в частині цільового використання земель сільськогосподарського призначення;

3) інститути забезпечують конкуренцію як стимулюючу силу ринкової економіки, задля створення рівних можливостей діяльності та спрямування ресурсів не лише на національному ринку, а й на ринках ЄС [2, с. 56].

Нормативно правова база зорієнтована, в основному, на переробку винограду, плодово-ягідної продукції та регламентує технології та якість кінцевого продукту (див. табл.1).

Таблиця 1 – Основні нормативно-правові акти в системі регулювання ринку винограду та плодово-ягідної продукції*

Назва нормативно-правового документу	Зміст
Закон України «Про виноград та виноградне вино» [3]	«Цей Закон регулює правові відносини у сфері виноградарства та виноробства України, пов'язані з веденням виноградників та виробництвом винограду, вина та інших продуктів виноробства, визначає регламентацію і контроль в цих галузях виробництва, права і обов'язки виробників, повноваження органів виконавчої влади і спрямований на посилення боротьби з фальсифікацією виноробної продукції в Україні» [3]. Регулювання питань правовідносин щодо переробки. Щодо виробництва – недостатньо виписані норми та правила вирощування (ст. 4. Регламентація виробництва).
Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання розвитку виноградарства та садівництва» [4]	Ст.93. ч. 11 «Строк оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського господарства, особистого селянського господарства не може бути меншим як 7 років, для земельних ділянок сільськогосподарського призначення для закладання та/або вирощування багаторічних насаджень (плодових, ягідних, горіхоплідних, винограду) не може бути меншим як 25 років» [4]. Створення сприятливих умов для розвитку виноградарства та плодово-ягідних культур. Так як інвестор буде зацікавлений у вкладенні в угіддя через появу довгострокової перспективи.
Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин та насінництва і розсадництва у відповідність із положеннями законодавства Європейського Союзу» [5]	Даним нормативним документом внесено суттєві зміни до норм правового регулювання процедури державної реєстрації нових сортів рослин та подальшого обігу насіння і садивного матеріалу відповідно до вимог Директив, Регламентів ЄС, Міжнародної конвенції з охорони прав нових сортів рослин (УПОВ). Також враховано даними змінами дотримання в перспективі принципів правової охорони сортів і контролю за обігом насіння і садивного матеріалу в США. Зокрема, вносяться зміни до таких Законів України: «Про охорону прав на сорти рослин», «Про насіння і садивний матеріал». Основні норми набрали чинності з 10.06.2023 року.

* Джерело: складено автором за [3-4]

Натомість, на наш погляд, наразі недостатньо інструментів, інституцій та нормативного забезпечення задля формування товарних ринків на сировинному рівні. Це, в свою чергу, формує передумови для появи негативних тенденцій в сфері як внутрішнього споживання, так і в зовнішньоекономічній діяльності. Виникає залежність від імпортованих продуктів як в свіжому вигляді, так і в продуктах їх переробки (фруктові соки, джеми, дитяче пюре, вино, виноградні напої та ін.). Якщо ж розглядати дане питання в контексті вступу України до ЄС, виникає необхідність перегляду та доповнення існуючих правил, норм та механізмів розвитку ринку винограду та плодово-ягідних культур задля збереження внутрішнього ринку та забезпечення конкурентних переваг на міжнародному рівні.

Початок негативних тенденцій у виноробній галузі було покладено (за часів незалежності) анексією Криму та відібранням Національного інституту винограду і вина «Магарач» Національної академії аграрних наук України разом із втратою виноградників. Зокрема, за час окупації росією Кримського півострова відбулося скорочення площі плодоносних виноградників на 30% - з 20,5 тис. га, до 14,1 тис. га (станом на 2017 рік) [6].

На думку фахівців Міністерства Аграрної політики, виноградарство є одним із перспективних напрямів. Зокрема, наразі іде мова про створення «Виноградарсько-виноробного реєстру» та його ведення відповідно до європейських стандартів (певна інформаційно-комунікативна платформа задля збору, накопичення та аналізу інформації щодо виробництва винограду й подальшої його переробки), проведення зонування територій з метою визначення чітких меж зони виноградарства [7]. Створення такого реєстру дасть змогу відслідковувати розвиток ринку винограду із врахуванням особливостей повоєнного відновлення. Також сприятиме пошуку можливостей переорієнтації виробничих потужностей у зв'язку із пошкодженням виноградників на півдні та пошук альтернатив як для висадки лози, так і пошук самих нових перспективних сортів винограду, що будуть продуктивними на територіях нетипових для даної галузі.

Сприятиме підтримці розвитку ринку винограду та плодово-ягідної продукції також має й прийняття змін до Земельного кодексу України в частині першочергового захисту інтересів українських орендарів, які використовують землі сільськогосподарського призначення для вирощування багаторічних насаджень [8].

Досліджуючи тенденції щодо площ багаторічних насаджень плодово-ягідних культур виявлено тенденції до їх скорочення, що призводить до зменшення валових зборів і, як наслідок, скорочення внутрішнього споживання. Натомість спостерігається тенденція до нарощування обсягів імпорту даних товарів як в свіжому, так і переробленому вигляді (продуктами з високою доданою вартістю). Задля уникнення подальшого поглиблення кризових явищ на ринку винограду та плодово-ягідних культур, необхідним є пошук шляхів удосконалення інституціонального середовища (за умов імплементації нормативно-правових актів ЄС в національне

законодавство України) задля формування сприятливих умов для розвитку даних товарних ринків у період повоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Яненко І.Г., Ляховець О.О. Сутність інституціонального забезпечення розвитку промислового комплексу. *Проблеми економіки*, №1, 2014. С.109-116.
2. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: Монографія / О. М. Алимов, А. І. Даниленко, В. М. Трегобчук та ін. К.: Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2005. 520 с.
3. Закон України «Про виноград та виноградне вино». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2662-15#Text>
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання розвитку виноградарства та садівництва». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1989-20#Text>
5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин та насінництва і розсадництва у відповідність із положеннями законодавства Європейського Союзу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2763-20#Text>
6. В окупованому Криму зникають виноградники. (14.10.2018). URL: <https://kurkul.com/news/13370-v-okupovanomu-krimu-znikayut-vinogradniki> (дата звернення 18.03.2024)
7. В Україні визначили перспективні зони для виноградарства (24.07.2023). URL: <https://techhorticulture.com/v-ukrayini-vyznachyly-perspektyvni-zony-dlya-vynogradarstva/>(дата звернення 18.03.2024)
8. Коваленко Т. Новели правового регулювання стимулювання розвитку виноградарства та садівництва. (27.01.2023). *Агробізнес сьогодні*. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/u-pravovomu-poli/item/26012-novely-pravovoho-rehulivannia-stymulivannia-rozvytku-vynohradarstva-ta-sadivnytstva.html>

Соколюк І.Ю.,

*Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»
м. Одеса, Україна*

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ В КРИЗОВИЙ ПЕРІОД – УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА ТА ДОСВІД ЄС

Україна уже на протязі тривалого періоду проводить комплекс заходів щодо приведення власного законодавства до вимог Європейського Союзу, адже кінцевою метою у цьому процесі повноправне членство держави Україна у ЄС. Відповідно до цього, законодавство у сфері соціальної політики слід скоригувати згідно вимог розділу 19, який регулює соціальну політику та зайнятість в країнах ЄС.

Однією з провідних складових ЄС є існування внутрішнього ринку з безперешкодним рухом товарів, людей, послуг та коштів, що зазначено у статті 26 Договору про діяльність Європейського Союзу. Тому виникає необхідність координації між собою економічної політики, політики зайнятості та соціальної політики. Це потрібно для того, щоб забезпечити рівний доступ до права на роботу всіх громадян ЄС, а також для можливості одержання соціальних виплат, в тому числі пенсійного забезпечення, незалежно від громадянства і місця праці в межах ЄС.

Новітня система суспільних цінностей спонукає до зміщення цільових пріоритетів прогресу підприємства. Провідне місце посідають його соціальні аспекти, які також вимагають зміни вектору поглядів стосовно проблематики обрання критеріїв розвитку та надання оцінки ефективного економічного росту. Відповідна зміна системи пріоритетів провокує потребу в більш детальному дослідженні питання розвитку підприємства, як елемента соціальної системи.

ЄС прагне розвивати висококонкурентну соціальну ринкову політику, яка спрямована на повну зайнятість і соціальний прогрес. Для цього розробляється ціла низка заходів щодо покращення умов праці, підвищення мобільності, протидії ексклюзії та дискримінації, сприяння соціальній справедливості, солідарності між поколіннями та дотримання прав дитини.

ЄС підтримує та доповнює діяльність держав-членів у сфері зайнятості та соціальної політики у таких питаннях: захист здоров'я та безпеки працівників; умови праці; соціальне забезпечення та соціальний захист працівників; захист працівників у разі припинення трудового договору; інформування та консультування працівників; представництво та колективний захист інтересів працівників роботодавців; умови працевлаштування для громадян третіх країн; інтеграція осіб, виключених з ринку праці; рівність між чоловіками та жінками на ринку праці й рівне ставлення на роботі; боротьба із соціальною ексклюзією; модернізація систем соціального захисту без шкоди для соціального забезпечення і соціального захисту працівників [7].

Важливою ланкою системи соціального захисту населення повинні бути не тільки підприємства, діяльність яких лише певною мірою спрямована у русло соціального захисту, а й така категорія суб'єктів господарювання, як соціальні підприємства.

Стосовно функціонування підприємств транспортної галузі у сфері соціального захисту політика ЄС направлена на максимальне використання транспортного потенціалу для забезпечення потреб громадян країн-членів ЄС. В цьому плані інтенсивною є робота щодо транспортного обслуговування лікарень, хоспісів, пансіонатів для людей похилого віку, чи людей у яких немає ні родичів ні близьких.

Також потужності транспортних компаній країн ЄС широко використовуються для доставки соціальних груп товарів та гуманітарної допомоги до інших країн, таких як умовно називають країнами третього

світу. Така діяльність може проводитись як під керівництвом ЄС, так і під егідою ООН.

Вирішення соціальних проблем є однією із ключових функцій держави. Проте в цьому плані є певні напрацювання і у вітчизняних підприємств, які соціальний аспект розглядають як один із векторів власного розвитку. Це спричинено в тому числі і наслідками війни, що вже стали помітними. Військовий стан та бойові дії в Україні спонукали вітчизняні підприємства звернути увагу на соціальний сектор, для вирішення питання нестачі кадрів на всіх рівнях кваліфікації.

Також проблеми, пов'язані з функціонуванням соціального захисту можуть допомогти вирішити соціальні підприємства, адже в основу їх діяльності і закладено принципи, що направлені підтримку соціальної інфраструктури. Прикладами таких суб'єктів можуть бути транспортні підприємства, які надають послуги по перевезенню особливих категорій пасажирів (таких як інваліди та особи з обмеженими фізичними можливостями) та вантажів соціального призначення (наприклад гуманітарна допомога).

На сьогоднішній день частка приватних перевізників та великих транспортних компаній у наданні послуг соціального характеру досить незначна. Основне навантаження в цьому питанні покладено на органи місцевого самоврядування і вирішується воно за рахунок коштів місцевих бюджетів. На загальнодержавному рівні цю проблему спробували вирішити за допомогою впровадження програмної послуги «Соціальне таксі», але фінансування таких послуг теж поклали на місцеві бюджети. Крім того, надання такої послуги передбачено лише для осіб з обмеженими фізичними можливостями, і для такої категорії як малозабезпечені сім'ї вона недоступна [5].

Таке питання як соціальні вантажні перевезення не вирішується взагалі. Проблема полягає у тому, що ні держава, навіть в особі органів місцевого самоврядування, ні транспортні компанії, які здійснюють свою діяльність в сфері вантажних перевезень, в цьому не зацікавлені. Тому вирішення даної проблеми, особливо підчас війни, лягло на плечі різних волонтерів та благодійних фондів.

Варто не забувати і про таку категорію, як соціально відповідальний бізнес. Це підприємства, які окрім своєї основної діяльності започатковують та підтримують окремі соціальні проекти, направлені на поліпшення соціальних умов та покращення умов життя населення. Такі проекти не обов'язково повинні мати відношення до населення конкретної адміністративної одиниці, а можуть мати загальнонаціональне значення.

Одним із елементів соціального захисту населення є соціальні підприємства. Кожне соціальне підприємство здійснює оцінку результатів своєї роботи та оцінює підсумки своєї роботи за допомогою персонального набору інструментів, який відображає специфіку його соціальної орієнтації.

Оцінка соціальних підсумків функціонування є доволі значущим для соціального підприємства з огляду на залучення можливих інвесторів, тому

його результати мають бути співставленими з результатами функціонування інших соціальних підприємств, некомерційних установ, державних програм. Це потребує розробки специфічного методичного набору інструментів для оцінки підсумків роботи соціальних підприємств. Поєднання результатів наукових досліджень і світової практики дає можливість виділити сім груп індикаторів економічної та соціальної роботи.

Соціальне підприємництво є парадигмою поєднання бізнесового підходу та здійснення соціальної відповідальності, а також підтримує інновації і прогрес способів розв'язання соціальних проблем. Суть соціального підприємництва заключається в спрямуванні на отримання деяких соціальних або екологічних цілей шляхом підприємницької діяльності. Провідні риси та суть соціального підприємництва,:

- соціальна місія. Вона є однією із ключових ознак соціального підприємництва.

- комерційна діяльність полягає в тому, що соціальне підприємництво застосовує підприємницькі підходи та методи для забезпечення своєї соціальної місії;

- самофінансування полягає в тому, що соціальні підприємства воліють створювати прибуток шляхом своєї діяльності, щоб мати самофінансування і не бути залежними від постійної фінансової підтримки сторонніх осіб чи організацій;

- двоякий підхід до визначення соціального підприємства: соціальне підприємництво включає в себе економічні і соціальні цілі, без їх взаємовиключення.

- інновації: в переважній більшості соціальні підприємства застосовують інноваційні методи і технології для підтримки своєї місії. Це включатиме нові підходи до вирішення соціальних завдань чи використання сучасних технологій;

- відповідальність: соціальні підприємства намагаються діяти у взаємодії і суспільством, звертаючи увагу на вплив на навколишнє середовище та прагнучи до сталого розвитку.

Головним завданням соціальних підприємств є сприяння населенню та державі, в особі органів місцевого самоврядування, у вирішенні соціальних проблем та поліпшенні умов життя певних категорій населення. В цьому аспекті важливою є робота і таких соціальних підприємств, як транспортні, адже вони можуть взяти на себе відповідальність за сприяння у вирішенні деяких транспортних проблем певної територіальної одиниці, при цьому посприявши працевлаштуванню певної кількості населення окремих категорій.

Не дивлячись на визнану широким загалом значимість та вагомість соціального підприємництва при вирішенні проблем соціального характеру у суспільстві, в процесі своєї діяльності та розвитку його спіткає широкий перелік проблем. В першу чергу варто виділити такі:

- недосконалість чи нестача нормативно-правової бази соціального підприємництва;

– фінансово-економічні перепопи, викликані нестачею прямої та стабільної державної підтримки, відсутністю у банків мотивації в наданні кредитів представникам соціального підприємництва для фінансування соціальних проектів;

– проблема відсутності доступу до ринків, яка заключається в існуванні цілого переліку доволі жорстких вимог, виставлених точками реалізації продукції соціального підприємництва, яким потрібні великі обсяги поставок та свої умови відвантаження, що значно обмежує соціальні підприємства у можливості мати доступ до ринку;

– слабка інфраструктура, яка мала б забезпечити підтримку соціального підприємництва, нестача спеціальних служб для підтримки, головного методологічного центру соціального підприємництва, примітивність каналів поширення та відсутність релевантної інформації про системи підтримки;

– організаційно-кадрові перепопи, нестача освітніх програм, соціально спрямованого освітнього сегменту та експертів у сфері соціального підприємництва;

– нестача інформації у суспільстві про феномен соціального підприємництва, несприйняття вагомості його діяльності.

Далеко не кожна соціально орієнтована діяльність некомерційних організацій визначається як соціальне підприємництво, так само як існування соціальних цінностей у місії комерційного підприємства не перетворює його за визначенням на соціальне. Соціальне підприємництво розв'язує певний перелік соціальних проблем, і через це постійно потребує наукових досліджень і обґрунтувань. .

Важливим показником, який ілюструє стан справ у сфері соціального захисту є витрати державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення населення. На рисунку 1 наведено динаміку залучення коштів державного бюджету на соціальне забезпечення та соціальний захист.

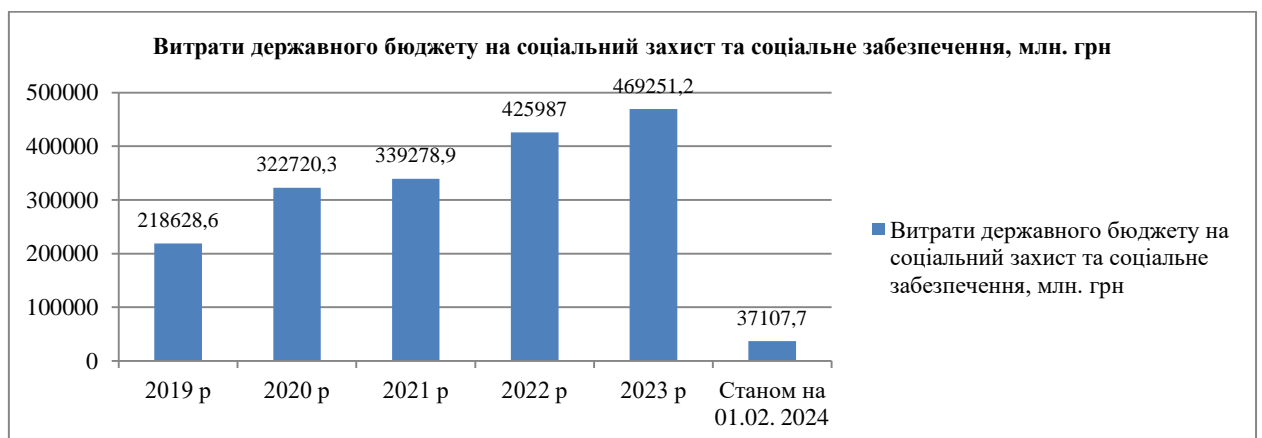


Рисунок 1 - Витрати державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, млн. грн [3, 6]

Отже, соціальної захист населення – складний процес, який включає в себе різні види і форми соціальних виплат найменш захищеним верствам населення. Серед перспективних напрямів удосконалення системи

соціального захисту населення має стати підвищення ролі неурядових громадських організацій, які дадуть можливість шляхом накопичувальних систем забезпечити гідне життя населення.

Всі складові системи соціального захисту населення у військовий час повинні фокусуватися на допомозі ветеранам, постраждалим громадянам та їх сім'ям. Ефективним є державно-приватне партнерство з соціально відповідальним бізнесом, різноманітними закордонними фондами, громадськими організаціями.

За нинішніх умов, процес вступу України до ЄС ускладнено війною, а отже і соціальні процеси в середині країни зараз перебувають у стані напруженості, так як виникають нові незвичні виклики перед системою соціального захисту. Завданням соціальних транспортних підприємств є сприяння державі та її населенню у їх подоланні.

Список використаних джерел:

1. Скуратівський В. Соціальна політика / В. Скуратівський, О. Палій. К. : Вид-во УАДУ, 2003. 265 с.
2. Волошковець Н.Ю. Корпоративна соціальна відповідальність підприємств як основа інноваційного розвитку сучасної економіки. Наукові праці КНТУ. Економічні науки. 2010. Вип. 17.
3. <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/>
4. https://wiki.legalaid.gov.ua/Соціальне_таксі#Хто_може_скористатися_послугою_«Соціальне_таксі»?
5. Кулиняк, І. Я. Напрями розвитку підприємства в умовах динамічного середовища *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка.* – Вип. 3 (37). – С. 55–58.
6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. <https://cedos.org.ua/researches/soczialna-polityka-i-zajnyatist-naskilky-ukrayina-gotova-do-vstupu-v-yes/>

*Тохтамиш Т.О., к.е.н., доцент
Харківський національний університет міського господарства
ім. О.М. Бекетова, Харків, Україна*

СТРАТЕГІЇ ВИХОДУ ПІДПРИЄМСТВА НА РИНКИ ЄС

Глобалізація економічних, фінансових, політичних і суспільних відносин призвела до формування світового ринку, для якого не існує національних меж. Створення підприємств зі змішаним капіталом, залучення іноземних кредитів та інвестицій, розширення сфери дії транснаціональних корпорації зумовили потребу в єдиному розумінні та представленні інформації про зовнішньоекономічні операції підприємств.

Успіх підприємства на зовнішньому ринку засвідчує конкурентоспроможність його товарів (послуг). В умовах насичення

внутрішнього ринку та істотного загострення конкуренції за споживача суб'єкти господарювання об'єктивно зумовлені шукати можливості зовнішньоекономічної діяльності для завоювання нових ринків.

Для багатьох українських компаній малого та середнього бізнесу вихід на ринок ЄС став сьогодні єдиним шляхом для подальшого розвитку. Після одностороннього відкриття ЄС своїх ринків, стало можливим поставляти продукцію вітчизняних виробників без мит та на рівних конкурувати зі світовими виробниками [2].

Загалом, вихід на ринок ЄС вимагає ретельного планування, дослідження та стратегічного виконання для забезпечення довгострокового успіху та зростання.

Результати аналізу продуктового портфеля відіграють вирішальну роль у визначенні стратегії підприємства. Це включає оцінку потенціалу зростання, прибутковості та ринкової позиції кожного продукту в портфелі. Щоб приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів та інвестиційних пріоритетів, важливо визначити, які продукти працюють добре, а які – погано.

Крім того, альтернативні варіанти стратегії слід ретельно оцінювати на основі можливостей підприємства, ринкової динаміки та конкурентного середовища. Це може включати розгляд різних стратегій зростання, таких як проникнення на ринок, розробка продукту, розширення ринку або диверсифікація. Керівництво підприємства повинно зважити потенційні ризики та винагороди кожного варіанту та вибрати стратегію, яка найкраще відповідає цілям і завданням підприємства.

Загалом стратегія підприємства має бути динамічною та адаптованою до мінливих умов ринку ЄС та внутрішніх можливостей. Важливо, щоб керівництво регулярно переглядало та оновлювало стратегію на основі нової інформації та відгуків, щоб переконатися, що підприємство залишається конкурентоспроможною та стійкою в довгостроковій перспективі.

Минуло вже декілька років з моменту набрання чинності договором про поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною і Євросоюзом.

За цей час багато компаній вже скористалися перевагами угоди для виходу на європейські ринки, а ЄС зміцнився у статусі нашого ключового торгового партнера. Потенціал ринку ЄС ще не вичерпаний. Досить нагадати, що країни Євросоюзу, такі як Німеччина, Франція і Велика Британія потрапили в перелік "недоторгованих" ринків.

За розрахунками ІТС (International Trade Center), тільки з цими трьома країнами Україна може наростити експорт на \$2,9 млрд. А це означає, що можливості, які пропонує ринок ЄС, лише частково використовуються українськими експортерами [4].

Стратегії виходу компанії на ринки ЄС повинні включати в себе:

1. Дослідження ринку: передбачає проведення ретельного дослідження, щоб зрозуміти динаміку ринку ЄС, уподобання споживачів, законодавчі вимоги та конкурентів.

2. Визначення цільових ринків: доцільно визначити конкретні країни в

ЄС, які відповідають пропозиціям продуктів або послуг, і розробити індивідуальну стратегію виходу на ринок для кожної з них.

3. Відповідність нормативним вимогам: необхідно забезпечити відповідність нормам і стандартам ЄС щодо якості, безпеки, маркування та пакування продукції.

4. Канали розповсюдження: передбачає визначення найефективніших каналів розповсюдження на ринку ЄС, щоб охопити цільових клієнтів, наприклад онлайн-ринків, дистриб'юторів або партнерство з місцевими роздрібними торговцями.

5. Маркетинг і брендинг: необхідно розробити міцну маркетингову та брендингову стратегію, яка резонуватиме зі споживачами в ЄС і відрізнятиме підприємство від конкурентів.

6. Місцеві партнерства: необхідно розглянути можливість створення партнерських відносин з місцевими компаніями чи агентствами в ЄС, щоб полегшити вихід на ринок, орієнтуватися в місцевій бізнес-практиці та будувати відносини з ключовими зацікавленими сторонами.

7. Локалізація: необхідно адаптувати свій продукт, маркетингові матеріали та підтримку клієнтів до мовних і культурних уподобань ринку ЄС, щоб покращити клієнтський досвід і сприйняття.

Маркетологи виділяють три основні способи виходу на зовнішні ринки: експорт; спільна підприємницька діяльність; стратегія прямого інвестування [3].

Кожен з цих способів має свої переваги та недоліки, і вибір конкретної стратегії залежить від багатьох чинників, таких як розмір підприємства, його фінансові можливості, галузь діяльності, цільовий ринок та інші. Важливо обдумано підійти до вибору стратегії виходу на зовнішні ринки та ретельно проаналізувати всі аспекти перед прийняттям рішення.

Вирішуючи експортувати, перше, з чим має визначитися керівництво компанії – це метод виходу на іноземний ринок. Це ключова складова експортної стратегії. Від неї залежить масштаб і характер підготовчої роботи для забезпечення присутності на цільовому ринку. У свою чергу вибір країн для постачання товарів/послуг визначається наявністю у компанії відповідних фінансових, людських та інших ресурсів, а також особливостями ринків, на яких вона хоче бути представленою. Є п'ять ключових моделей просування на зовнішні ринки. Цей вибір особливо актуальний для українських компаній, що виходять на дохідний, але висококонкурентний ринок ЄС [0].

Непрямий експорт – відносно швидкий і дешевий спосіб виведення продукції на ринок іншої країни. Зазвичай такий експорт здійснюється через торговельну марку. В рамках цієї моделі продукція виробляється однією компанією, а продається під брендом іншої.

Для старту експортної діяльності підприємство повинне виконати низку регуляторних вимог: оформити документи, пройти тарифне і нетарифне регулювання в межах України та при ввезенні товарів у ЄС [4].



Рисунок 1 – Регуляторні вимоги експортної діяльності [4]

Зараз Україна переважно експортує сировинну продукцію до ЄС. Проте, за умови створення належних умов для ведення бізнесу і залучення інвестицій можливо буде створити порівняльні переваги у високотехнологічних галузях. Прикладом для України є країни Центральної та Східної Європи, які після підписання подібних угод про асоціацію та наступним вступом до ЄС, збільшили обсяги експорту і одночасно змінили свою структуру експорту у бік збільшення частки високотехнологічних продуктів у загальному обсязі експорту [2].

Відкриття дочірньої компанії – один з найоптимальніших і водночас витратних способів освоєння нового ринку. На відміну від непрямого експорту, така модель дозволяє повністю контролювати маркетингову стратегію та стратегію продажу вашої продукції на зовнішньому ринку. Втім, вона вимагає істотних фінансових інвестицій, часу, а також знання місцевого регуляторного та податкового законодавства.

Партнерство – один із видів прямого експорту. Для ефективного використання такої моделі необхідно мати надійного партнера в країні, куди ви хочете експортувати продукцію. Часом таке співробітництво може набувати форми спільної компанії/підприємства. Для українських експортерів подібна модель є пріоритетною, оскільки підприємству з іноземними інвестиціями простіше залучати фінансування і реалізовувати свою продукцію за кордоном.

За наявності достатніх коштів підприємство може купити готові виробничі потужності в іншій країні і почати випускати свою продукцію безпосередньо на цільовому ринку. Ця модель належить до найбільш витратних. При цьому вона вимагає вкладень в адаптацію бренду, маркетингової стратегії і стратегії продажів.

Якщо підприємство прагне швидко освоїти декілька ринків, можна продавати свій бренд або технології виробництва за ліцензією або франшизою місцевим бізнесменам. Так працює більшість великих торговельних, ресторанних та розважальних мереж, таких як McDonalds, Subways, Starbucks, Burger King тощо. Це простий спосіб для освоєння нового ринку, якщо у вас вже є сильний бренд і якісний продукт, відомий за межами вашої країни. До того ж вихід на ринок через ліцензію або франшизу дозволяє ефективно контролювати контрагентів.

Яку б модель освоєння нових ринків не обрало підприємство, слід мати на увазі, що ефективність кожної з них ґрунтується на адекватній оцінці власних можливостей і ресурсів, а також якісній підготовчій роботі. Обов'язково варто розставити пріоритети, розуміти, що цей напрямок буде актуальним, якщо:

- товар на ринку унікальний, не схожий на інші і буде затребуваний;
- якщо товар новий і буде цікавий споживачеві;
- якщо конкуренти використовують таку ж стратегію.

Порівняльний аналіз усіх трьох способів виходу фірми на зарубіжний ринок дозволяє зробити висновок про те, що кожен із них має свої переваги й недоліки залежно від певних умов зарубіжної діяльності фірми. Тому часто компанії використовують одночасно декілька способів виходу на зарубіжний ринок.

Список використаних джерел:

1. Вихід на нові ринки. 5 ключових моделей. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/09/3/7037773/>.
2. Відкриття ринків в ЄС. URL: <https://www.chamber.kr.ua/images/exp-imp/Opening%20markets%20in%20the%20EU%20in%202014.pdf>.
3. Ліпич Л.Г., Фатенок-Ткачук А.О. Стратегії виходу підприємств на зовнішні ринки. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/77994/44-Lipych.pdf?sequence=1>.
4. Як малому підприємцю почати працювати з ринком ЄС. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/11/28/643041/>.
5. Як спростити вихід на ринок ЄС: дві нові можливості для експортерів. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2017/08/10/7069600/>.

Тригубченко Є.Г., аспірант

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН ЄС ТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ФОНДОВОГО РИНКУ

З метою забезпечення подальшого реформування та розвитку фінансового сектору України відповідно до кращих міжнародних практик та забезпечення імплементації заходів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським

співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, а також зважаючи на завершення в 2019 році строків впровадження заходів Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року, регуляторами фінансового сектору було розроблено та затверджено Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року[1]. Стратегія 2025 містить п'ять стратегічних напрямів: фінансова стабільність, макроекономічний розвиток, фінансова інклюзія, розвиток фінансових ринків та інноваційний розвиток. Кожен напрям містить стратегічні цілі та індикатори їх виконання.

Робота вітчизняного регулятора фондового ринку Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України у напрямку забезпечення проведення та реалізації реформ у сфері ринків капіталу, удосконалення корпоративного управління та захисту прав інвесторів базувалася на виконанні заходів, передбачених цією Стратегією. Зокрема, Стратегією 2025 передбачені такі заходи щодо розвитку ринків капіталу:

- впровадження нових та розвитку наявних фінансових інструментів, а також механізмів сек'юритизації фінансових та інших активів, як умов для подальшого розвитку фінансового сектору та забезпечення надходження інвестицій в економіку країни;

- забезпечення здійснення державного регулювання фондового ринку на належному рівні у відповідності до міжнародних стандартів, зокрема, вимог європейських актів та стандартів Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO), що включає необхідність підвищення інституційної та фінансової незалежності регулятора українського фондового ринку;

- реформування інфраструктури ринків капіталу, зокрема проведення модернізації, консолідації і розвитку біржової, розрахункової та клірингової інфраструктури організованих товарних ринків та ринків капіталу, забезпечення удосконалення інституту посередників фінансового сектору та рейтингових агентств у відповідності до європейських вимог; удосконалення корпоративного управління[2].

Особлива увага в Стратегії приділялася напрямам вдосконалення роботи фондового ринку (рис.1).

Дорожня карта реалізації Стратегії 2025 включала заходи та дії, спрямовані на імплементацію актів законодавства ЄС у сфері фінансових послуг [1]. Серед основних, які мають великий вплив на фондовий ринок варто виділити Директиву 2013/36/ЄС [3] Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року про доступ до діяльності кредитних організацій та пруденційний нагляд за діяльністю кредитних організацій та інвестиційних компаній, що вносить зміни до Директиви 2002/87/ЄС та скасовує Директиви 2006/48/ЄС і 2006/49/ЄС; Регламент (ЄС) №575/2013 Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року про пруденційні вимоги до кредитних організацій та інвестиційних компаній, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) №648/2012. Проте Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року була достроково припинена у 2023 році. Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку,

Міністерство фінансів України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб втілювали Стратегію розвитку фінансового сектору України впродовж 3,5 років.

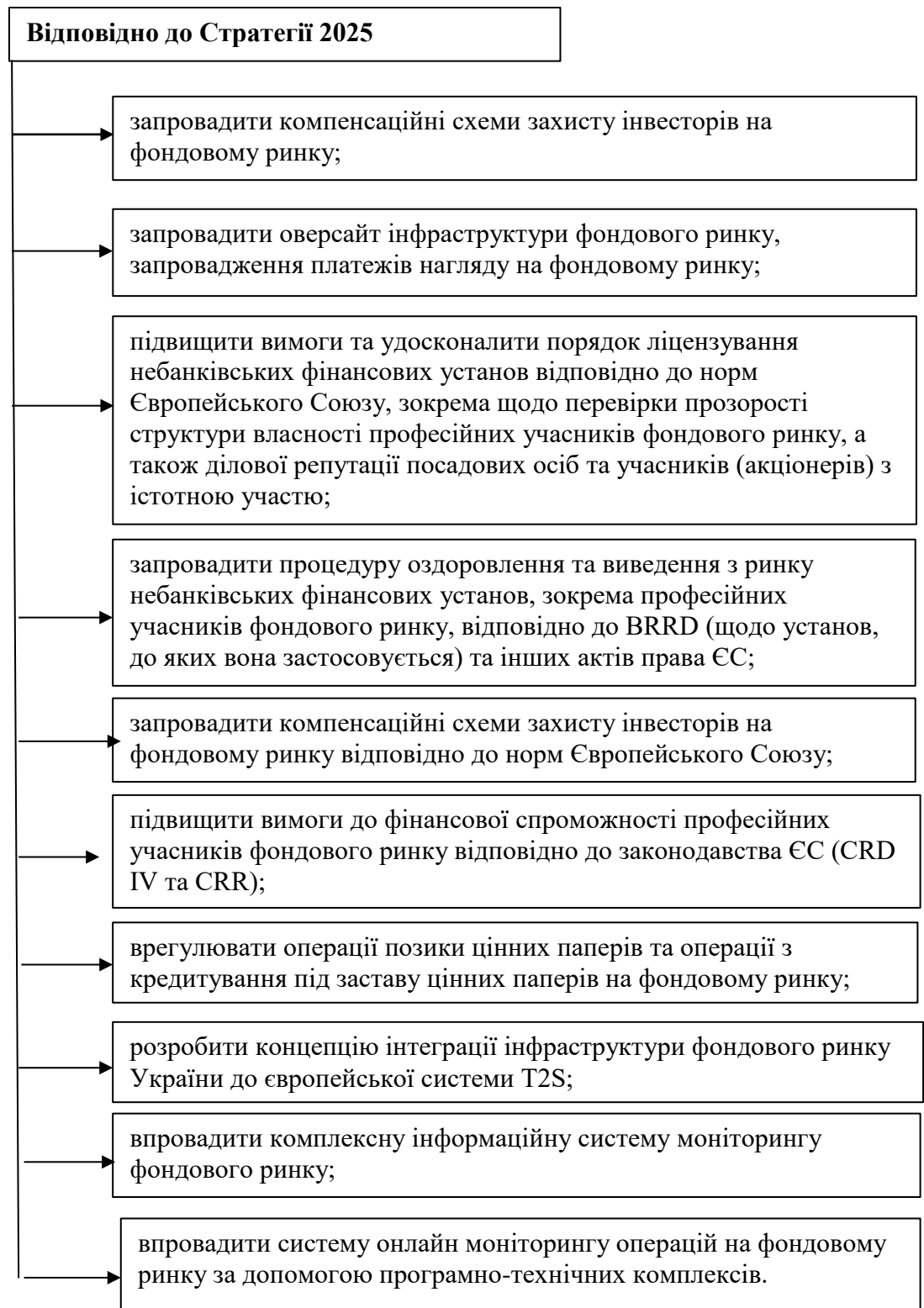


Рисунок 1 – Напрями вдосконалення роботи фондового ринку України згідно стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року

Джерело: складено автором на основі [1].

Попри вплив повномасштабної військової агресії росії та світової пандемії COVID-19, фінансовим регуляторам вдалось досягти прогресу у втіленні Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Дорожня карта реалізації Стратегії виконана на 47% згідно звіту НБУ[4].

Стратегія 2025 втратила чинність в зв'язку з затвердженням нової Стратегії розвитку фінансового сектору України[5], у серпні 2023 року сфокусованої на спротив російській агресії та відновленні країни. Проте в новій стратегії також має місце співпраця з ЄС задля розвитку фінансових ринків. А саме цьому був присвячений п'ятий розділ стратегії - Міжнародні зобов'язання України у сфері фінансових послуг, які передбачено імплементувати в межах Стратегії розвитку фінансового сектору України.

А саме у червні 2022 року Україна отримала статус країни-кандидата на вступ в ЄС, що передбачає посилення євроінтеграційних реформ у країні в цілому та у фінансовому секторі зокрема. Важливим аспектом цих реформ є імплементація актів ЄС у національне законодавство. З метою визначення стану імплементації актів права ЄС Уряд України ухвалив постанову “Про затвердження Порядку проведення первинної оцінки стану імплементації актів права ЄС (acquis ЄС)” від 28.02.2023 № 189 у розрізі переговорних розділів, визначених ЄС у межах політики розширення[6]. У цілому стороною ЄС для проведення Україною первинної оцінки надано близько 29 тисяч актів права ЄС за 34 переговорними розділами.

До проведення оцінки залучено широке коло органів державної влади України, серед яких у фінансовому секторі – НБУ, НКЦПФР, ФГВФО, Мінфін, Мінекономіки та інші.

Проведення первинної оцінки передбачає:

- підготовку на основі постатейного аналізу актів права ЄС таблиць відповідності законодавства України актам права ЄС – до 30.06.2023;
- заповнення трекера селф-скринінгу (первинної оцінки) – до 30.06.2023;
- підготовку звітів до розділів/сфер разом із пропозиціями щодо приведення законодавства України у відповідність до права ЄС – до 30.08.2023.

Результати проведення первинної оцінки стануть основою для підготовки проекту Національної програми імплементації законодавства України до права ЄС (далі – Програма). Планувалося, що проект Програми буде розроблено до кінця 2023 року, але цей процес ще триває.

Ураховуючи масштабність та комплексність роботи щодо проведення первинної оцінки стану імплементації актів права ЄС і підготовки за її результатами Програми, розділ 5 Стратегії 2025 пропонується ще раз оновити не раніше 2024 року[5].

Отже, враховуючи вищевикладене ми можемо зробити висновок, що війна змусила Україну внести корективи, в початково розроблену, стратегію розвитку фінансового ринку до 2025 року. Адже з моменту повномасштабного вторгнення країни-агресора здійснення операцій на фондовому ринку було значно обмежено (за винятком операцій із

державними цінними паперами військового призначення) до серпня 2022 року. На сьогодні більшість обмежень знято (крім валютних обмежень та операцій, стороною яких є суб'єкти, пов'язані із країною-агресором). Водночас на організованих ринках капіталу операції з корпоративними цінними паперами мають поодинокий характер і більше 95% операцій проводиться з державними цінними паперами. Питання наявності дієвих механізмів залучення інвестицій (як внутрішніх, так і іноземних) у приватний та державний сектор є ключовою передумовою для швидкого та ефективного повоєнного відновлення України. Також актуальною є подальша імплементація актів права ЄС у законодавство України у межах зобов'язань за Угодою про асоціацію між Україною та ЄС та отримання статусу кандидата в члени ЄС на шляху до повноцінного членства. І закріплення цього в п'ятому розділі нової стратегії розвитку фінансового сектору України дійсно має фундаментальне значення для вітчизняної економіки та фондового ринку зокрема.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року (оновлена у березні 2021 року). URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686> (дата звернення: 20.03.2024).
2. Офіційний веб-сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> (дата звернення: 20.03.2024).
3. Директива Європейського Парламенту і Ради 2013/36/ЄС від 26 червня 2013 року про доступ до діяльності кредитних установ і пруденційний нагляд за кредитними установами та інвестиційними фірмами, про внесення змін до Директиви 2002/87/ЄС та про скасування директив 2006/48/ЄС та 2006/49/ЄС : Директива; Європейський Союз від 26.06.2013 р. №2013/36/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_036-13 (дата звернення: 20.03.2024)
4. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року (припинена у 2023 році). URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy/develop-strategy2023> (дата звернення: 20.03.2024).
5. Стратегія розвитку фінансового сектору України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini> (дата звернення: 20.03.2024).
6. Про затвердження Порядку проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС) : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Звіт від 28.02.2023 № 189 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/189-2023-%D0%BF> (дата звернення: 20.03.2024).

Федотова Т.А., к.е.н., доцент,
*Донецький національний університет економіки і торгівлі
 імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*
Більська О. В., д.е.н., професор,
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ЗАЙНЯТОСТІ В ЄС

ЄС сприяє збільшенню кількості та якості робочих місць по всій Європі та прагне забезпечити справедливі соціальні стандарти для всіх громадян, у тому числі за рахунок реалізації в період з 2021 по 2027 р. Європейського соціального фонду плюс (European Social Fund Plus) з бюджетом 99, 3 млрд. євро.

Відповідальність за політику у сфері зайнятості та соціальні питання розподіляється між ЄС та державами-членами ЄС. Відповідно до плану відновлення ЄС Next Generation EU [1], спрямованого на подолання соціальних та економічних наслідків пандемії COVID-19, Комісія робить першочерговий акцент на створення робочих місць, забезпечення економічного зростання та інвестицій [2].

Політика ЄС у сфері зайнятості та соціальних питань спрямована на вирішення таких основних завдань:

- створення якісних робочих місць на всій території ЄС [3];
- допомога працівникам у пошуку роботи у своїй країні чи іншій державі-члені ЄС [4];
- розвиток професійних навичок [5] та підприємництво;
- координація та модернізація схеми соціального забезпечення;
- покращення умов праці за рахунок єдиних мінімальних стандартів [6];
- підтримка соціальної інтеграції, боротьба зі злиднями та бездомністю;
- захист прав інвалідів.

ЄС надає та координує фінансування, допомагаючи державам-членам інвестувати кошти в допомогу у працевлаштуванні.

Європейське управління з питань праці гарантує справедливе та ефективне дотримання правил ЄС щодо мобільності робочої сили [7]. Європейський портал мобільності робочої сили (EURES), у свою чергу, допомагає налагодити претендентам на зв'язок з компаніями, що пропонують роботу, а служба Eurorpass допомагає скласти резюме [8].

Метою Європейського соціального фонду плюс (European Social Fund Plus) є допомога мільйонам людей придбати нові навички, зокрема навички, необхідні для цифрової трансформації та переходу до зеленої економіки, пошуку кращої роботи [9].

Програма «Гарантії молоді» (Youth Guarantee) покликана забезпечити надання якісних та конкретних пропозицій про роботу, навчання, стажування чи подальшу освіту для всіх людей до 30 років протягом 4 місяців після офіційного закінчення навчання або втрати роботи [10].

Згідно з новою ініціативою ALMA (від англ. aim, learn, master, achieve – прагну, вчи, опанувуй, досягай) ЄС також прагне надати підтримку групам населення, які перебувають у несприятливому становищі, які з індивідуальних чи структурних причин позбавлені можливості отримати роботу або пройти професійне навчання [11].

У рамках Європейського порядку денного з розвитку професійних навичок (European Skills Agenda) ЄС прагне допомогти окремим особам та підприємствам далі розвивати свої професійні навички та ставить амбітні завдання, що підлягають реалізації до 2025 року [12].

Основні принципи та права для забезпечення рівних можливостей на ринку праці, справедливих умов праці та соціального захисту закріплені Європейським стовпом соціальних прав (European Pillar of Social Rights). Відповідно до плану дій, покликаного втілити ці принципи в життя, ключові цілі в галузі зайнятості, навчання, соціального захисту та інтеграції мають бути досягнуті до 2030 року [13].

ЄС прагне сформувати більш привабливе інвестиційне середовище, яке сприятиме економічному зростанню, створюючи нові робочі місця. Досягти цього ЄС планує за рахунок усунення інвестиційних бар'єрів та забезпечення наявності у громадян ЄС навичок, необхідних для роботи на перспективних позиціях.

Інвестиційна програма InvestEU є важливим елементом плану відновлення ЄС щодо усунення наслідків пандемії COVID-19 та досягнення довгострокових пріоритетних цілей ЄС [14]. Програма заснована на успішній реалізації інвестиційного плану Європи, в рамках якого у період з 2015 по 2020 рік для закриття дефіциту інвестицій, що виникла внаслідок фінансової кризи 2007–2008 рр., було мобілізовано понад 500 млрд євро [15]. З метою прискорення процесу відновлення потоку інвестицій програма InvestEU надає бюджетну гарантію ЄС, спрямовану на те, щоб підприємства ЄС могли залучати і отримувати необхідне фінансування.

Програма націлена на те, щоб у період з 2021 по 2027 р. залучити ще не менше 372 млрд. євро додаткових інвестицій.

Програма зосереджена на чотирьох основних сферах політики:

- стійка інфраструктура;
- дослідження, інновації та цифровізація,
- малий та середній бізнес, а також
- соціальні інвестиції та розвиток професійних навичок.

Сьогодні наш звичний підхід до роботи швидко змінюється через прискорений перехід до кліматично нейтральної та цифрової Європи. У рамках Європейського порядку денного з розвитку професійних навичок (European Skills Agenda) ЄС вже допомагає подолати труднощі, що виникли, і ставить цілі, які мають бути досягнуті до 2025 року [12]. В основі реалізації цього порядку денного лежать основоположні принципи Європейського стовпу соціальних прав (European Pillar of Social Rights), мета якого полягає у створенні рівноправного та інклюзивного європейського ринку праці. Для забезпечення конкретних переваг для громадян ключові цілі в галузі

зайнятості, навчання та соціального захисту та інтеграції визначені на 2030 рік [13].

Наразі ЄС все ще усуває наслідки пандемії COVID-19 і одночасно працює над тим, щоб допомогти громадянам ЄС успішно здійснити цифрову трансформацію та перехід до зеленої економіки. ЄС також прагне гарантувати справедливу та інклюзивну трансформацію економіки та забезпечити, щоб кожен громадянин ЄС міг скористатися перевагами, що відкриваються у процесі цих двох переходів, не залишаючи поза увагою жодних груп населення.

Список використаних джерел:

1. *Next Generation EU*. URL: https://next-generation-eu.europa.eu/index_en.
2. *An economy that works for people*. European Commission. URL: <https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people>.
3. *European employment strategy*. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=101&langId>.
4. *Moving & working in Europe*. Working in another EU country. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1172&langId>.
5. *Skills and qualifications*. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1146&langId>.
6. *Rights at work*. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=ru&catId=82>.
7. *European Labour Authority*. URL: <https://www.ela.europa.eu>.
8. *EURES (EUROPEAN EMPLOYMENT SERVICES)*. URL: https://eures.europa.eu/index_en.
9. *European Social Fund Plus*. European Commission. URL: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en>.
10. *The reinforced Youth Guarantee*. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1079&langId>.
11. *ALMA: an active inclusion initiative for young people*. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1549&langId>.
12. *European Skills Agenda*. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId>.
13. *The European Pillar of Social Rights Action Plan*. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1607&langId>.
14. *InvestEU*. URL: https://investeu.europa.eu/index_en.
15. *The Investment Plan for Europe*. European Commission. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/eueconomyexplained/graphs-economic-topics/investment-plan-europe_en.

*Черкасов Д.Ф., PhD,
Калінін Д.О., PhD*

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса, Україна

ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА УПРАВЛІННЯ НИМ НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД ЄС

Формування потенціалу виробничого підприємства на основі інноваційного розвитку - це процес створення та оптимізації внутрішніх можливостей підприємства для впровадження інноваційних підходів, технологій та стратегій з метою підвищення конкурентоспроможності та стійкості на ринку [1].

Формування потенціалу виробничого підприємства на основі інноваційного розвитку може взяти на увагу деякі засади та практики, що застосовуються в країнах Європейського Союзу (ЄС). Основні аспекти, які можуть служити джерелом для виробничих підприємств:

1. Участь у дослідницьких програмах.
2. Взаємодія з академічними і науковими установами для спільного проведення досліджень та розробки.
3. Розвиток власних дослідницьких здібностей для інноваційної діяльності.
4. Співпраця з технологічними партнерами.
5. Встановлення партнерств із стартапами, технологічними компаніями та інноваційними клубами.
6. Участь у технологічних мережах та інкубаторах.
7. Залучення до екосистем інновацій для обміну ідеями та досвідом.
8. Забезпечення навчання працівників у сфері інновацій та новітніх технологій.
9. Створення власних систем для підвищення кваліфікації працівників.
10. Участь у програмах грантів та фінансової підтримки.
11. Звернення за фінансовою допомогою до державних чи європейських програм.
12. Формування фінансових резервів для власних інноваційних проєктів.
13. Застосування стандартів якості для підвищення ефективності та відповідності продукції.
14. Сертифікація за міжнародними стандартами.
15. Здобуття визнання за стандартами, що важливо для міжнародних партнерств.
16. Об'єднання інтересів з іншими виробничими підприємствами для спільних ініціатив.
17. Створення кластерів та інноваційних об'єднань.
18. Співпраця з компаніями в одній галузі для спільного розвитку.
19. Впровадження циркулярної економіки.
20. Зменшення відходів та впровадження екологічно чистих технологій.

21. Участь у програмах з відновлення ресурсів.

22. Активна участь у програмах переробки та вторинного використання.

Інтеграція цих стратегій може допомогти виробничим підприємствам в Україні формувати інноваційний потенціал, покращуючи ефективність, конкурентоспроможність та стійкість у довгостроковій перспективі.

Організаційно-економічний механізм управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств - це система певних організаційних та економічних заходів, спрямованих на створення сприятливого середовища для інновацій та ефективного впровадження новаторських рішень. Цей механізм включає в себе різноманітні елементи, що сприяють створенню, розвитку та використанню інновацій у підприємстві [2].

Організаційно-економічний механізм управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств в умовах швидких змін може бути побудований на основі низки ефективних практик, які вже успішно використовуються у країнах Європейського Союзу (ЄС) [3]. Основні елементи такого механізму:

1. Підтримка інноваційної культури.
2. Залучення співробітників до процесу створення та впровадження інновацій.
3. Формування відкритих комунікаційних каналів.
4. Забезпечення вільного обміну ідеями та знань в середині підприємства.
5. Розробка стратегії інноваційного розвитку.
6. Визначення мети, цілей і завдань для досягнення конкурентних переваг через інновації.
7. Гнучкість та готовність адаптуватися до швидких змін в ринкових умовах.
8. Створення інноваційних бюджетів.
9. Виділення фінансових ресурсів для досліджень та розвитку нових ідей.
10. Пошук зовнішніх джерел фінансування. Взаємодія з інвесторами, грантовими програмами та фінансовими інститутами.
11. Впровадження сучасних технологій.
12. Використання передових інструментів та систем для поліпшення виробничих процесів.
13. Створення ефективних ІТ-платформ.
14. Забезпечення інтеграції та взаємодії між різними відділами та процесами.
15. Формування інноваційних команд, а саме, створення груп, які працюють над конкретними інноваційними проектами.
16. Впровадження методів Agile та Design Thinking, тобто збільшення швидкості вирішення завдань та залучення споживачів до процесу розробки продуктів.
17. Формування бази знань.
18. Зберігання, обмін та використання інформації та знань в середині організації.
19. Застосування систем електронного документообігу.

20. Зручний доступ до даних та документів для сприяння ефективності роботи.
21. Участь в індустріальних або наукових кластерах.
22. Співпраця з іншими компаніями для обміну досвідом та інноваційними рішеннями.
23. Створення мережевих партнерств.
24. Співпраця з іншими підприємствами, університетами та дослідницькими організаціями.
25. Впровадження систем моніторингу та оцінки.
26. Постійний аналіз результатів та впровадження коректив.
27. Впровадження методів Lean та Six Sigma.
28. Покращення ефективності процесів та зменшення витрат.

Важливо враховувати, що інноваційний розвиток є процесом, що вимагає постійного удосконалення та гнучкості. Організаційно-економічний механізм враховує всі аспекти, які сприяють створенню ефективного середовища для розвитку інноваційного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Hnatkivskyi V. Organizational and Economic Mechanism for the Formation of the Innovative Strategy of Agricultural Enterprises. *Innovation and Sustainability*. 2022. No. 3. P. 132–138. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2022.3.132.138>
2. Маршук Л. М. Розробка організаційно-економічного механізму формування і використання ресурсно-фінансового потенціалу підприємства. *Інтелект ХХІ*. 2017. № 6. С. 66–69.
3. Дерій Ж.В., Зосименко Т.І. Глобальні тренди світової економіки: вплив на українські інтереси. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2021. Випуск 1 (26). С. 94–103.